

Naturhistorie

for

Ungdommen

af

P. Chr. Asbjørnsen.

Tredie Deel.

Krybdyrene og Fiskene.

(Med 58 Afbildninger.)

Christiania.
Forlagt af Guldberg & Dzwonkowski.
Trykt hos W. C. Fabritius.
1844.

Tredie Klasse.

Krybdyrene. (Reptilia.)

Indledning.

Krybdyrene ere Hvirveldyr, der have rødt og koldt Blod; de aande ved Lunger og lægge Æg, men udruge dem ikke. De ere bedækkede med Skjæl eller Skjolde, eller have en nøgen slimet Hud. De fleste bevæge sig ved Fødder, hvilke dog mangle hos Nogle; hos Andre ere de saa korte, at Bugen synes at berøre Jorden. Heraf udledes deres Navn. Fordi mange af dem snart opholde sig paa Landet, snart i Vandet, har man ogsaa ofte kaldt dem Amfibier, d. e. Dyr med et dobbelt Liv.

I sin almindelige Form nærme Krybdyrene sig mere Pattedyrene end Fuglene; men saavel i denne som i andre Henseender vise de saa mangfoldige

Afvigelser i Bygning, Bevægelse og Egenskaber, at der kun lidet Almindeligt lader sig anføre om dem. Cuvier siger, at det synes som om Naturen ved Frembringelsen af disse Dyr har behaget sig i at opfinde bisarre Former og at modificere den almindelige Plan, den har fulgt, fornemmelig for de æglæggende Hvirveldyr.

Krybdyrenes Skelet er meget simplere end Pattedyrenes og Fuglenes. Benene bestaae i Almindelighed af et mere ligeartet Væv, fordi Kalken er mere ligeligt fordeelt i Bruskmassen. Men i Skelettets Bygning er der en stor Forskjel hos de fire store Ordener af denne Klasse, og der forekommer endnu flere Afvigelser end hos de varmblodige Hvirveldyr. Med Undtagelse af Hjerneskallen og Rygraden, gives der neppe nogen Deel af Skelettet, uden at det mangler hos en eller anden Orden, Slægt eller Familie. Hvad der kan siges om Skelettet i Almindelighed, er følgende: Hjernehuulheden er liden; Ansigtsbenene ere forlængede; Underkjæven bestaaer bestandig, ligesom hos Fuglene, af flere Been, og er ved et Led forbundet med Kvadratbenet; Hovedet er i Almindelighed kun lidet bevægeligt og artikulerer med Rygraden ved en eneste Ledknap, der har flere Ledflader; Ryg- og Halehvirvlernes Antal er meget forskjelligt; undertiden stiger det til flere Hundrede, der danne en meget lang Rygrad; Bækkenet danner, hvor det findes, en lukket Beenring og bestaaer næsten stedse af tre tyde-

lige Been. De fleste Reptilier have fire Fødder; nogle faa have kun Forfødder, andre kun Bagfødder, og Slangerne mangle endogsaa aldeles Fødder. Skulderbladet har nogen Lighed med Fuglenes; det er langt, smalt og mangler Kam; Nøglebenet er kort. Hos Skildpadderne forekommer desuden et Gaffelbeen ligesom hos Fuglene.

Krybdyrenes Bevægorganer tillade dem at bevæge sig paa forskjellige Maader, nemlig at krybe, løbe, svømme og flagre. Næsten alle fiirføddede Reptilier slæbe, naar de gaae, Bugen paa Jorden, hvorfor Navnet af Krybdyr med Rette tilkommer dem.

De, hvis For- og Bagbeen omtrent ere lige lange, bevæge sig ved at gaae eller løbe (Fiirbeen, Padder); ere Bagbenene længere, saa hoppe eller springe de (Froskene); ere Fødderne enten indrettede til at gribe om andre Gjenstande eller til at klamre sig fast om Mure o. s. v., klattre de (Kamoleon, Gekko); ere Fødderne brede, enten derved, at der mellem Tæerne er udspændt en Hinde, (Svømmefødder) eller derved, at alle Tæer ere indsluttede i en fælles Hud (Luffer),, svømme de (mange Froske, Hav- og Flodskilpadder). De, der aldeles mangle Fødder, bevæge sig ved at bugte Legemet (krybe) som Slangerne. Mange Fiirbeen, der have et langstrakt Legeme, understøtte Lemmernes Bevægelse ved, ligesom Slangerne at lægge Legemet i Bugter; deres Bevægelse er saaledes en Blandig af Løben og Kryben. Krybdyrenes Muskelkraft er i Almindelighed mindre end de varm-

blodige Dyrs og deres Bevægelser ere derfor mindre livlige og mindre udholdende.

Nervesystemet er hos Krybdyrene meget forskjelligt fra de varmblodige Dyrs. Hjernen er meget liden og udfylder neppe Halvdelen af Hjerneskallen; den er glat og uden Vindinger; Rygmarven og Nerverne ere derimod i Forhold til Hjernen meget store og tykke.

Paa Grund af dette Forhold er Hjernens Indflydelse ringere, medens Nervekraften virker mere uafhængigt af denne end hos de varmblodige Dyr; Krybdyrenes Liv udgaaer nemlig ikke saa meget fra et Middelpunkt, men hver enkelt Deel af Legemet kan leve mere uafhængig af de øvrige og af Hjernen.

Heraf kan man forklare sig Krybdyrenes overordentlige Seiglivethed. Saaledes har man seet Skildpadder leve hele sex Maaneder uden Hjerne. Man har hugget Hovedet af Slanger og Skildpader og de ere blevne ved at bevæge sig i flere Dage, og en Skildpadde, som man havde revet Bugskjoldet af, udrevet Hjertet og alle Indvoldene af, samt lagt paa Ryggen, vendte sig den følgende Dag selv om og krøb bort. Man har seet Hovederne af Slanger og Skildpadder bide flere Timer efter at de vare afhugne. En Skildpadde, hvis bageste Deel var gaaet i Forraadnelse, vedblev endnu 14 Dage efter at vise Liv i den forreste Deel. Salamandere som have væ-

ret indfrosne i Isen, levne op igjen, naar denne tøer; afrevne Fiirbeenhaler og udrevne Hjerter vedblive endnu længe at bevæge sig.

Af denne Uafhængighed og Selvstændighed hos Organerne fremkommer ogsaa Krybdyrenes overordentlige Reproduktionskraft eller Evne til at erstatte tabte Dele. Denne Evne tiltager ned igjennem de følgende Dyrklasser.

Fiirbenene, Vandsalamanderne og Slangerne tabe ikke sjelden Halen eller andre Lemmer, men inden en fjorten Dages Tid voxe de ud igjen, dog mangle ofte Benene indvendig, eller de blive ufuldkomne, og Skjællene udvendig. Spaltes ved et Tilfælde Halen, saa bedækkes begge de adskilte Dele med Skjel og Dyret faaer en dobbelt Hale. Hvert Aar tabe Krybdyrene enten paa een Gang eller i flere Stykker sin Hud og faae en ny, som fordetmeste er mere glimrende farvet end den gamle. Hos Slangerne kaldes dette at skifte Ham.

Krybdyrene have de samme Sandseredskaber som Pattedyrene og Fuglene; men de ere *ikke* udviklede i samme Grad og have ikke samme Sæde. Synet og Hørelsen synes at være de skarpeste Sandser; de øvrige derimod ere sløve og stumpe. Tungen kan hos de fleste slet ikke smage, men synes hos Slangerne at være bestemt til et Føleorgan;

Følesandsen er hos mange ogsaa stærkt udviklet paa Læberne. Lugten er den sløveste Sands.

Dinene staae paa begge Sider af Hovedet og ere, i Forhold til Legemet, temmelig store. Hos de fleste findes to Dielaag og desforuden ligesom hos Fuglene i den indre Diekrig et tredie, der kan trækkes hen mod den ydre Krig, og som saaledes bedækker Diet og beskytter det mod Solstraalernes altfor stærke Indvirkning. Den hos Fuglene forekommende Beenring finder man ogsaa igjen her. Regnbuehinden i Reptiliernes Die har fordetmeste en levende Farve.

Hørelsen er langt svagere end Synet. Bestandig mangler det ydre Dre og det indre er meget simpelt. Hos Skildpadderne og nogle flere er Trommehinden skjult under Huden, hos de fleste øvrige Reptilier er den synlig udentil. De cirkelformige Kanaler findes hos alle; Snekken derimod mangler overalt. Hos Slangerne synes Hørelsen at være mindst udviklet.

Tungen eller Smagsorganet har hos de forskjellige Krybdyr en temmelig forskjellig Form og Bestemmelse. Medens den hos Nogle er lang og bevægelig er den hos andre bred, kjødagtig, bruskagtig eller hornagtig, deelt i to Lapper, spaltet, bedækket med Sliim o. s. v. Da Reptilierne ikke kunne tygge, er vel Tungen hos de færreste Smagsorgan.

Lugten synes at være den mindst udviklede Sands hos Reptilierne; thi de befinde sig ofte paa Steder, hvor Luften er opfyldt med stinkende Dunster. Næseborene

ere imidlertid temmelig udviklede og Næsehuulheden er forsynet med en Sliimhinde.

Følesandsen er paa Grund af Hudens eiendommelige Bygning kun svag, især hos dem, hvor den er bedækket med Skjæl, Skjolde eller et formeligt Pandser.

Da Reptiliernes Hjerne, som vi ovenfor have hørt, er saare liden, saa kan dens Virksomhed som Redskab for Sjælen kun være meget ringe; desuagtet synes der dog hos disse Dyr at findes en Slags Bevidsthed og Erindring; thi de kunne tæmmes og vænnes til at komme frem, naar man kalder dem paa en bestemt Maade. Nogen Konstdrift, som hos Fuglene eller Pattedyrene, mærker man derimod ikke hos nogen af dem.

Krybdyrenes Fordøielsesorganer have mange Eiendommeligheder. For største Delen hente disse Dyr sin Næring af Dyreriget. De større Arter nære sig af Pattedyr og Fugle; de mindre leve af Orme og Insekter og kun Skildpadderne og nogle Fiirbeen nære sig ogsaa af Planteføde. I Almindelighed fortære de Meget paa eengang, og fordøie det langsomt og efterhaanden, hvorpaa de igjen kunne faste længe.

De fleste Krybdyr have Tænder, der enten ere indkilede i, eller udvoxne som umiddelbare Fortsættelser af Kjævebenet eller fastvoxne ved dets indre Rand. Tænderne tjene imidlertid her kun til at fastholde og sønder-

rive Byttet, men kunne ikke anvendes til Tygning, hvorfor ogsaa deres Indflydelse paa Næringsmidlernes Forberedelse til Fordøielsen kun er ringe. Reptiliernes Mave er enten tynd og gjennemsigtig eller muskuløs, og affondrer en stærk Mavesaft, der alene opløser Fødemidlerne; thi, som vi ovenfor have anført, tygge de ikke, men sluge, hvad de æde, heelt. Deres Appetit er meget uregelmæssig. Skildpadder kunne i over et Aar undvære al Føde, Fiirbeen og Slanger i flere Maaneder. Man har havt Klapperslanger levende i 18 Maaneder uden at see dem tage nogen Næring til sig. Proteus, et Dyr af Froskenes Orden, har endogsaa levet i et Kar i 6 Aar, uden at æde. — De fleste drikke ikke heller, men mange indsuge Vædsker gjennem Hudens Overflade. Sætter man saaledes en udmagret Fiirbeen, som allerede er bleven rynket, i Vand, saa bliver den inden kort Tid igjen fyldig og trind. En Frøe bliver tungere, naar man sætter den paa fugtet Trækpapir.

Krybdyrene have i høi Grad Affondringsevne; hos nogle vise de affondrede Vædsker sig endogsaa udenpaa Legemet. Froskene og Padderne affondre en skarp ætsende Mælkesaft over sit hele Legeme; Krokodilerne affondre paa begge Sider af Halsen en moskusagtig Vædske; mange Fiirbeen have Kirtler paa Bugen og Bagbenene. Andre affondre indvendig en stor Mængde Spytvædske. Kjæmpeslangerne overspye sit Bytte med en sliimagtig Saft. Hos de giftige Slanger bliver Spytvædsken til Gift, der udgydes i Saaret, naar Slangen bider.

Blodomløbet er hos alle Krybdyr dobbelt. Hjertet dannes af et Hjertekammer, der hos nogle kun har eet, hos andre to Forkamre. Ved enhver Sammentrækning af Hjertet, driver det kun en Deel af det Blod, det har modtaget fra Legemets Dele, til Lungerne; det øvrige vender tilbage gjennem Legemet uden at være kommen i Berørelse med Luften i Lungerne, uden at have aandet. Ved Luftens Indvirkning paa den hele Blodmasse hos Pattedyrene og Fuglene, bliver Blodet varmt hos disse Dyr, medens det hos Krybdyrene, formedelst Respirationens ringere Kvantitet (Luftens eller Suurstoffets Indvirkning ved Aandedrættet paa en mindre Deel af Blodmassen) bliver koldt d. e. har den samme eller en ringere Varmegrad end det Element, hvori Dyret opholder sig.

Det sorte Blod, der kommer tilbage fra Legemet gaaer gjennem det høire Forkammer, hvorfra en Deel af det føres til Lungerne; efterat dette der har været udsat for Luftens Paavirkning, gaaer det gjennem det venstre Forkammer igjen tilbage til Hjertekammeret, hvor det følgelig blandes med det fra Legemet kommende Blod, som ikke har aandet. Denne Blanding føres nu gjennem Pulsaarene ud i Legemet. Krybdyrene have en ringere Mængde Blod end de varmblodige Dyr og

dette løber langsommere om i Aarene. Luftens Indvirkning synes ogsaa at være mindre nødvendig, da de i længre Tid kunde undvære Aandedrættet.

De fleste Krybdyr aande ved Lunger, der hos Slangerne bestaae af en, hos de øvrige af to lange hudagtige Sække med faa men store Celler. Reptiliernes Lunger have vel et betydeligt Omfang, men Karrene ere ringe i Antal og deres Funktioner ere derfor meget simplere end hos de varmblodige Dyr.

Formedelst Mangelen af Mellemgulv, og hos Nogle af Brystbeen, hos Andre tillige af Ribbeen er Aandedrættets Mekanisme hos Krybdyrene aldeles forskjellig fra de varmblodige Dyrs, og selv hos de forskjellige Krybdyr. De bringe Luften ned i Lungerne ved at nedsvælge den, d. e. ved at fylde Munden med Luft og derpaa sænke Tungebenet. Naar de have fyldt Lungerne, kunne de efter Forgodtbefindende udsætte Aandedrættet en Stund. Af denne Grund dykke de lettere og kunne længre opholde sig under Vandet end Pattedyr og Fugle.

Krybdyrene have Luftrør og Strubehoved; men mange af dem mangle dog Stemme. Denne er ofte stærk og afvexlende, og undertiden besynderlig men den er aldrig saa behagelig og moduleret som Fuglenes.

Skildpadderne og Slangerne hvæse kun. Krokodillerne skulle udstøde et frygteligt Brøl, der har Lighed med en fjern Torden.

De Krybdyr, der henhøre til Froskenes Orden have en stor Mangfoldighed af Toner, som snart ere pibende eller gryntende, snart brølende, snart velklingende og melankolske.

Da Krybdyrenes Blod er koldt behøve og have de ikke ligesom Pattedyrene og Fuglene nogen varmende Beklædning. Deres Hudbeklædning er kun saaledes indrettet, at den beskytter dem mod ydre Vold. Denne Beklædning er meget forskjellig, og disse Forskjelligheder staae ofteſt i et bestemt Forhold til deres Levemaade; desaarsag har man ogsaa tildeels benyttet den som Inddelingsgrund for Klassens Opstilling i Ordener eller Underafdelinger.

Saaledes ere Skildpadderne bedækkede med et haardt Skjold, Krokodillerne med skjoldlige beenhaarde Skjæl, Fiirbenene og Slangerne med bløde hudagtige Skjæl, Froskene og Padderne med Vorter eller med en nøgen slimet Hud, hvorfor de ere kolde, klamme og ubehagelige at føle paa.

Atmosfærisk Varme er formedelst deres kolde Blod nødvendig for Krybdyrene til Livets Vedligeholdelse; derfor forekomme de i større Mængde og

ere livligere i de varme Lande, eller om Sommeren; i den koldere Aarstid blive de døsige, og naar Temperaturen synker til eller under Frysepunkt falde de i Dvale.

Denne Dvale eller Vintersøvn holde alle Krybdyr i de koldere Lande regelmæssig om Vinteren, og de opsøge til denne Ende saadanne Steder, hvor Temperaturen ikke falder flere Grader under Frysepunktet. Nogle skjule sig derfor i Muur- eller Træhuller, andre i Gjødselhobe; andre tilbringe Vinteren i Vandet, som Frøerne, eller under Jorden, som Slangerne. Krybdyrenes Blodomløb er under Dvalen langsomt og afbrudt og Aandedrættet synes at være aldeles undertrykt. En længere vedvarende strængere Kulde dræber Reptilierne, fordi deres Blod da fryser og Kredsløbet aldeles standses. Formedelst denne Kuldens Indvirkning findes der kun et ubetydeligt Antal Krybdyr i de koldere Egne. Da man ialmindelighed alene tilskriver Kuldens Indvirkning denne Vintersøvn, saa er det mærkeligt, at en høiere Varmegrad i Forening med tør Luft, udøver den samme Indflydelse paa nogle Reptilier, der fordetmeste opholde sig i Vandet. Efter v. Humboldts Efterretning ligge flere af de Krokodiler og Kjæmpeslanger, der beboe det tropiske Amerikas Sumpe og Ferskvande, i Dvale i Dyndet, der i den hede Aarstid tørrer sammen og danner en fast Skorpe om dem. Men ved det første Regnskyl ophører Dvalen; Jordskorpen hæves i Veiret med en heftig Larm, og en kjæm-

vemæssig Kongeslange eller en frygtelig Krokodil kommer frem af Jorden.

Alle Krybdyr ere af adskildt Kjøn. Hannernes Forplantningsredskaber have stor Lighed med Fuglenes. Et ydre Avlelem have Skildpadder og Krokodiler; de fleste Firbeen og Slanger have to eller et dobbelt. Hunnerne have to Æggestokke og to Æggegange, der tilligemed Endetarmen og Urinrøret have en fælles Udgang, som kaldes Kloaken. Krybdyrene forplante sig ved Æg, men da de have koldt Blod, udruge de dem ikke.

Krybdyrenes Æg ere enten indhyllede i Sliim og lægges da ialmindelighed i Vandet f. Ex. Froskenes; eller omgivne med en pergamentagtig eller kalkagtig Skal (Skildpadder, Fiirbeen og Slanger), og lægges paa tørre og varme Steder paa Landet, eller nedgraves i Sandet paa Strandbredderne, hvor de udklækkes alene ved Solens Varme. Naar Krybdyrene have lagt sine Æg paa et bekvemt og solvarmt Sted og tildeels bedækket dem dem Sand, bekymre de sig ikke mere om dem; dog skulle Krokodilerne og nogle Slanger bære et Slags Omhu for sin Afkom. Hos nogle Reptilier af Ofidiernes Orden udruges Ungerne i Moderen og kommer levende til Verden. Hos flere Slægter af Batrachierne befrugtes Æggene først efterat de ere lagte. Ungerne af denne Orden have, naar de komme ud af Ægget Fiskeform og Fiskenes Gjæller, hvilke Organer Nogle beholde endogsaa efter at Lungerne ere udviklede.

Reptilierne formere sig meget stærkt, og denne Formerelse vilde være endnu stærkere, hvis de ikke havde saamange Fiender, som bestandig søge at vedligeholde Ligevægten.

Ovenfor have vi omtalt at Reptilierne ere overordentlige seiglivede; de opnaae ogsaa en høi Alder: Man har saaledes Exempler paa at Skildpadder selv i Fangenskab have levet over 125 Aar. Krokodilerne og Slangerne skulle opnaae en endnu høiere Alder.

Hvad den geografiske Udbredning af Krybdyrene ialmindelighed angaaer ere de fornemmelig indskrænkede til den varme Zone; her opnaaer deres Antal sit Maximum; henimod den tempererede Zone tager det efterhaanden af, og de forsvinde tilsidst aldeles i den kolde Zone. Deres Opholdsteder ere forskjellige. Mange leve alene paa Landet, som Slanger, Fiirbeen o. s. v. Andre alene i Vandet, som Havskildpadderne, Andre leve baade paa Landet og i Vandet og befinde sig lige godt paa begge Steder, som Froskene.

Europa anfører Okén, har kun nogle Salamandere, Froske og Padder, neppe et halvt Dusin Skildpadder, ikke meget over et halvt Dusin Slanger, af Fiirbeen kun nogle Arter og een Chamoleon. I Skandinavien forekommer efter Nilsson 18 Arter, hvoraf man hidtil kun har fundet 11 i Norge. Antallet af samtlige Krybdyr anslaaer

Okén til henved 1000. Carl Bonaparte antog i 1832 1270 Arter men skal have feilet i Additionen.

Atmosfærens forskjellige Temperaturer, der ere bestemte enhver Art til dens Vedligeholdelse og Forplantning synes fornemmelig at have bestemt Grændserne for Reptiliernes Forekommen; Lande, der ere adskilte ved Have, have derfor forskjellige Arter, og enhver Verdensdeel, ja næsten hver Ø og enhver større Landstrækning har sine egne Slægter og Arter.

Som anført findes de fleste Krybdyr i den hede Zone, men Slægterne og Arterne ere forskjellige efter Meridianernes Stilling. Saaledes har Wiegmann oplyst, at af de Skjælfiirbeen, der udmærke sig ved en kort tyk Tunge, de der have Sidetænder i Kjævebenene, udelukkende tilhøre den nye Verden, medens de der have Randtænder, findes i den gamle Verdens hede Zone. Saaledes er blandt Krokodilerne Gangesstrømmens Gavial forskjellig fra Amerikas Kayman og Nilens Krokodil. Paa samme Maade forholder det sig ogsaa med Slangerne: Den nye Verdens Kjæmpeslange, Boa, har i Indien sin Repræsentant i Python, en forskjellig, men dog ere beslægtet Art. Amerika er Klapperslangernes Hjem, Afrika den hornede Snogs, og i Asien findes fornemmelig Hætteslangerne. Den indiske Skildpadde, **Testudo indica**, har man holdt for den største Land-

skildpadde, men man har for nogle Aar siden opdaget, at der paa Galopagos, Skildpaddeøerne, findes en endnu større, der er en sand Jætte; man har kaldt den **Testudo elephantopus.**

Medens visse Egne af den hede Zone have en Mængde af visse Reptilier, vise de samme sig enten aldeles ikke eller forholdsmæssigt sjeldnere i andre. Saaledes ere Øerne i det indiske Achipelagus opfyldte med Fiirbeen, medens disse ere sjeldne paa Sandwich-Øerne. Denne Øgruppe har heller ingen Slanger og ligesaalidt finder man dem paa Marianerne. Andre Slægter ere derimod udbredt baade i den hede og i begge de tempererede Zoner f. Ex. Snogen, **Cobuler**, der i sine forskjellige Arter er udbredt saavel i Europa og i Nordamerika som i de tropiske Egne af den gamle og nye Verden og endogsaa i Ny-Syd-Wales. Her findes ogsaa den sorte Diamantslange, der er saa giftig, at dens Bid dræber inden et Kvarteer.

Da Krybdyrenes Bevægorganer ialmindelighed ikke ere stærke nok til en længere vedvarende Bevægelse, mangle de altsaa Midler til at udbrede sig vidt omkring og de ere derfor ialmindelighed indskrænkede til et meget lidet Jordstrøg. Dette gjælder fornemmelig om Landskildpadder, Fiirbeen, Slanger og Froskene. Krokodilerne ere derimod meget vidt udbredte, da de opholde sig i Jordklodens

største Strømme. Til Lands bevæge de sig imidlertid langsomt. Mange Reptilier synes ogsaa at have en Drift til at gjøre Vandringer; men formedelst mindre udviklede Bevægredskaber ere disse mere indskrænkede end Fuglenes og Fiskenes. Disse Vandringer foretages deels for at søge Føde, deels for at søge sikkre Yngleſteder, og vel ogsaa for at finde sikkre Opholdssteder, til visse Tider af Aaret.

I Yngletiden vandre Skildpadderne fra den ene Egn af Oceanet til den anden. Engang fangede man saaledes en **Chelonia imbricata**, der tilhører den hede Zone, ved Shetlandsøerne, en andengang fangede man en ved Orkenøerne. Den almindelige Læderskildpadde, **Sphargis coriacea**, der opholder sig i Atlanterhavets Ækvatorialegne, og som er sjelden i Middelhavet, udvandrer ogsaa til høiere Breddegrader; man har fanget den ved Mundingen af Loire, ved Kysterne af Bretagne, ja endogsaa ved Cornwallis. Det er ikke usandsynligt, at disse Dyr, der tilhøre den hede Zone, i overordentlig varme Aar lokkes fra sit Hjem ved en usædvanlig Mængde af Næringsmidler. I Yngletiden iagttager man, fornemmelig hos Havskildpadderne, store og regelmæssige Vandringer. Saaledes lægge Kjæmpeskildpadderne hyppigst sine Æg paa Brasiliens Kyster, paa Kaimansøerne, ved Antillerne og paa Øen Accension midt i Atlanterhavet, og man kan med Sikkerhed antage at flere af dem maae svømme nogle hun-

drede Mile forat kunne udføre denne Forretning. Dette er fornemmelig Tilfældet med dem, som yngle paa Accension, der ligger aldeles ene langt ude i Havet, saaledes at Skildpadderne maae tilbagelægge den betydelige Strækning fra de nærmeste Kontinenter, hvor de i Almindelighed opholde sig. Man har truffet utallige Skarer mellem Gallopagosøerne, der ere mere end 150 Mile borte fra de nærmeste amerikanske Øer, hvor Skildpadder lægge Æg. Man har endogsaa truffet enkelte Kjæmpeskildpadder 7 til 800 Miil borte fra Landet; men disse have rimeligviis været forslaaede ved Storme.

Nogle af de mindre Krybdyr lægge sine Æg paa Vandplanter; de bortføres saaledes ved Flodernes Strømning og føres til fjerne Egne, paa samme Maade som visse Plantefrøe.

Krokodilerne vandre undertiden over Land fra een Flod til en anden, men foretage dog hyppigere Reiser tilvands. Gavialen i Gangesfloden gaaer undertiden gjennem Deltaets Brakvand ud i Havet, og ved saadanne Tilfælde hænder det vel, at den gribes af Strømninger i Havet og føres til fjerne Kyster. I Lyon opbevarer man endnu en Krokodil, der omtrent 200 Aar tilbage i Tiden skal være dræbt i Rhone. Saadanne Tilfælde høre imidlertid vistnok til Sjeldenhederne.

Flere af disse Vandringer henhøre til de ufrivillige, og derhen maa man vel ogsaa henføre følgende Beretning om en Kjæmpeslanges, **Boa constrictor**, til Øen St. Vincent: „Det er mærkeligt, siger Guilding, at et skjønt Exemplar af **Boa constrictor** nylig ved Strømmen er

ført til vore Strande; Slangen havde slynget sig om Stammen af et stort friskt Cedertræ, der sandsynligviis er styrtet ud i en eller anden af de sydamerikanske Floder og blevet bortrevet af Strømmen; den lod Hovedet hænge ned som om den lurede paa Rov. Uhyret blev lykkeligviis fældet, efterat have dræbt nogle Faar, og dets Skelet hænger nu i mit Studerkammer og erindrer mig om hvad jeg vilde have havt at befrygte under mine kraftige Vandringer i St. Vincents Skove, hvis dette Dyr havde været en drægtig Hun og det havde fundet et sikkert Tilflugtssted."

Ligesom Fuglene ere Krybdyrene af overordentlig Nytte i Naturens Huusholdning, idet de fortære et stort Antal Dyr, hvis altfor store Mængde let bliver besværlig og skadelig; selv tjene de igjen mange Dyr og tildeels ogsaa Mennesket til Føde.

I de tropiske Lande, hvor de klimatiske Forhold ere saa gunstige for Frembringelsen af allehaande Dyr, blive Krybdyrene middelbart nyttige for Mennesket ved at ødelægge en utallig Mængde Insekter, Larver, Snegle, Muus, Rotter o. s. v., der deels beskadige de dyrkede Planter, deels ere besværlige og ubehagelige. Man holder endog i denne Henſigt nogle Reptilier som Huusdyr, nemlig Slanger, der tæmmes og afrettes til at udrydde Muus og Insekter, og Chamæleoner til at fange Fluer.

Umiddelbart nyttige blive Krybdyrene ved at afgive Stoffe, som Mennesket betjener sig af. Kjødet af de fleste Reptilier er nærende, sundt og letfordøieligt, og

udgjør i mange Lande et vigtigt Næringsmiddel for Indbyggerne. Skildpaddernes Kjød er, som bekjendt, en stor Delikatesse og deres Æg skulle ligeledes være meget velsmagende. I mange Egne spises Fiirbeen og de ere endogsaa et Hovednæringsmiddel for adskillige vilde Folkeslag. Flere Slanger skulle ogsaa være meget velsmagende, og selv de giftigste kunne spises uden Skade; eengang vare de i stort Ry som Lægemiddel. Adskillige Skildpadder levere nogle Hornplader, bekjendte under Navn af Skildpadde, hvoraf der forfærdiges kostbare Konstsager. Skadelige vise Reptilierne sig ligeledes enten middelbart, da de større Slanger og Fiirbeen ofte fortære Dyr, der ere gavnlige for Mennesket, eller umiddelbart, da de deels ere stærke Rovdyr, der anfalde og dræbe Mennesker, som Krokodilerne, Kjæmpeslangerne o. s. v., deels ere forsynede med en farlig og dræbende Gift, hvilken de udgyde i Saaret, som Giftslangerne.

De fleste Mennesker frygte og afskye Krybdyrene. Grunden hertil ligger ofte i Kundskaben om deres Skadelighed. Den, som kjender Krokodilens Styrke og Rovgjerrighed, undgaaer at komme i dens Nærhed, og naar man veed at een Slange er giftig, er man gjerne forsigtig ved at nærme sig en anden. Men fornemmelig reiser denne Afsky sig uvilkaarlig, deels ved deres kolde klamme Hud, deels ved deres pludselige Bevægelser, uhyggelige Stemme og ureenlige, uskjønne Udseende, deels ved deres besynderlige, ofte væmmelige Former, der erindrende om Overtroens eventyrlige Væsener og for Indbildningskraften fremstille sig som Vrængbilleder af Men-

nesket og de høiere Dyrformer. Hos mange, paa et lavere Kulturtrin staaende Nationer, er Frygten for Krybdyrene gaaen saavidt, at de have anseet dem for hellige og gjort dem til Gjenstand for Tilbedelse, og disse Dyr spille derfor en vigtig Rolle i Mythologien. Saaledes tilbad de gamle Ægypter Nilkrokodilen. I den græske Mythologi spille Slangerne en vigtig Rolle, og endnu den Dag i Dag ansees Slanger for hellige af nogle asiatiske og afrikanske Folkeslag.

Forverdenens Krybdyr, af hvilke man finder mange Levninger i Jorden, vare af endnu besynderligere og kjæmpemæssigere Former end de nulevende. Nogle have i Bygning nærmet sig til Fuglene, andre Fiskene. Disse Dyrs ydre Form kan man nu naturligviis kun slutte sig til fra de fundne Levninger; men det er maaskee muligt, at en Slags Erindring om disse eventyrlige Dyrformer kan have fremkaldt de blandt Almuen gjængse bekjendte Historier om Lindorme, Basilisker, flyvende Drager o. s. v., til hvilke de nulevende smaa uskyldige Dyr, som bærer disse Navne, ikke kunne have givet Anledning.

Krybdyrene inddeles fornemmelig efter Aandedrættets Mængde, Aanderedskabernes Indretning, efter Legemets Bedækning og Bevægelsesorganerne i fire Ordener:

I. Skildpadder. Hjertet har to Forkamre. De have fire Fødder og deres Legeme er indsluttet mellem tvende Skaller eller Skjolde.

II. Fiirbeen. Deres Hjerte har to Forkamre. De have fire Fodder. Legemet er bedækket med Skjæl.

III. Slangernes Hjerte har to Forkamre. De mangle Fødder, ere bedækkede med Skjæl, Ringe eller have en rynket Hud.

IV. Nøgenhudede. Hjertet har kun et Forkammer. Legemet er nøgent. Nogle af dem have fire, Andre kun to Fødder. De forvandles fra en ved Gjæller aandende Fisk til et fiirføddet Dyr.

Tredie Klasse.

Krybdyrene.

Første Orden.

Skildpadder (Chelonii).

Ved første Øiekast kjender man Skildpadderne paa den dobbelte ovale Pandserskal, hvori deres Legeme er indsluttet, og hvorigjennem kun Hovedet, Halsen, Halen og de fire Fødder kunne træde ud.

Det øvre Skjold eller **Rygskjoldet** dannes af otte Par brede Ribbeen der indbyrdes og med Ryghvirvlerne ere forenede ved tandede Sømme; det underste Skjold eller **Bugskjoldet** bestaaer ialmindelighed af ni enkelte Stykker, der danne Brystbenet. Rygskjoldet omgives ialmindelighed af en Kreds af Beenstykker, der, svarende til Ribbenenes Bruske hos Pattedyrene, forbinde Ribbenene, som danne Hvælvingen, til et Heelt. Ved Forbindelsen med Skjoldet blive Ryghvirvlerne ubevægelige og kun Hals- og Halehvirvlerne ere bevægelige. Da Skjoldene saaledes danne en Beenkasse der umiddelbart er bedæk-

ket med hornagtige Plader eller en læderagtig Hud, saa ere saavel Skulderbladet og Bækkenet som de Muskler, der hos andre Beendyr ere befæstede til eller udenpaa disse, indsluttede i Kroppens Kasse eller hæftede til Undersladen af Ryghvirvlerne og Ribbenene; Man kan saaledes paa en Maade kalde Skildpadderne omvendte Beendyr.

Hovedet, som bæres af en lang Hals er temmelig lidet og mangler altid Tænder, men Kjæverne er istedet derfor beklædte med **Hornplader.** Endskjønt deres Tyggemuskler ikke ere meget stærke, bide dog Skildpadderne med en saadan Kraft, at de vanskeligen give Slip paa, hvad de engang have faaet Tag i. Underkjæven har ingen Sidebevægelse; Svælget er temmelig vidt, Tarmekanalen lang; Urinblæren er muskuløs og ofte meget stor.

Hos Skildpadderne synes Synet ikke at være meget skarpt; de have alle tre Øielaag. Trommehuulhedens store ydre Aabning tillukkes ved et meget tykt, bruskagtigt, med Hud bedækket Skjæl. Tungen er kjødagtig og kan ikke udstrækkes; den er tre til fire Gange saa lang som bred og paa Overfladen er den bedækket med fine, bløde og kegleformige Vorter, der gjøre den fløielsagtig. Da Skildpadderne ikke tygge, synes den imidlertid mere at være et Organ, der bidrager til Fødens Nedslugning, end et Smagsorgan. Følelsen er meget ufuldkommen. Den haarde Skal, som bedækker Legemet er aldeles ufølsom, og kun Hoved, Hals, Fødder og Hale, der ere bedækkede med en Hud, have Følelse, men denne kan selv i disse Dele ikke være betydelig, da de ere bedækkede med haarde Skjæl. Skildpaddernes Hjerte er ligesom sammensat af to over hinanden liggende Hjerter; det bestaaer af to Forkamre og et Hjertekammer, der er inddeelt i to Afdelinger af ulige Størrelse, som staae i Forbindelse med hinanden. Blodets Kredsløb er meget langsomt og kan uden Skade afbrydes for nogen Tid. Pulsaareblodet eller det høirøde Blod er hos Skildpadderne mere forskjelligt fra det sorte eller Veneblodet end hos de øvrige Krybdyr.

Lungerne ere store og ligge i den samme Huulhed som Indvoldene; men da Ribbenene og Brystbenet er fast sammenvoxne og følgelig ubevægelige, saa aande Skildpadderne kun ved Hjælp af Munden i det de tillukke denne og afvexlende sænke og hæve Tungebenet. Luften træder ved den første af disse Bevægelser gjennem Næseborene ind i Munden; nu lukkes den indre Næseaabning med Tungen; den næste Bevægelse, Tungebenets Sænkning, fører Luften ned i Lungerne. Skildpadderne kunne i lang Tid undvære Aandedrættet eller leve i fordærvede Luftarter, hvori Fugle og Pattedyr omkomme inden faa Minuter. Deres Stemme bestaaer i en Slags Sukken eller Hvæsen.

Skildpaddernes Næring er meget forskjellig; Havskildpadderne og nogle Landskildpadder nære sig af Plantestoffe; de fleste Land- og Flodskildpadder nære sig af dyriske Stoffe som af Insekter, Orme, Bløddyr, Fiske o. s. v. De kunne holde meget længe ud uden Føde. Hunnen lægger i et Tidsrum af flere Dage sine Æg, der ofte udgjør et Antal af over Hundrede, i Sandet, hvor de udklækkes ved Solvarmen. Skildpaddeungerne komme til Verden bedækkede med Skallen, men denne er da blød og hærdes først i Luften. Saasnart de unge Flod- og Havskildpadder ere krøbne ud af Ægget, tage de strax Retningen til Vandet, og dette skeer bestandig, selv om man søger at vildlede dem.

Skildpadderne ere dorske, dovne og langsomme Dyr, hvis Sandser i det Hele ere meget sløve. De mangle næsten aldeles Evne til at forsvare sig mod sine Fiender, hvoraf de, foruden Mennesket have en stor Mængde; de vilde derfor snart udrydes, hvis ikke Naturen havde givet dem et Beskyttelsesmiddel i de stærke Skjolde, der indslutte deres Legeme. Mange kunne endog trække Hoved, Hals og alle Lemmer indenfor Skjoldene, tillukke disse og saaledes sikkre sig mod Efterstræbelser. Ikkedestomindre blive de dog oftere et Bytte for de større Kattearter; i Amerika finder man ofte Skildpaddeskaller, som disse have renset, og man har ogsaa seet at Rov-

fugle have ført mindre Skildpaddearter høit op i Luften og sluppet dem ned paa Klipperne, hvorved Skallerne ere blevne knuste, og den ulykkelige Invaaner sin Fiendes Bytte.

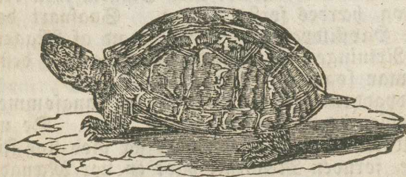
Skildpadderne ere meget seiglivede og voxe langsomt, men opnaae en meget høi Alder. I de engelske Biskoppers Haver holdes der regelmæssig Skildpadder og man har der ofte beregnet deres Alder. Til det biskoppelige Palads i Fulham blev der bragt en Skildpadde i Aaret 1628, som døde i 1753; i Peter Borough døde en Skildpadde, som havde været der i over 200 Aar, og til Paladset i Lambeth kom der en i 1623, som levede til 1730

Skildpadderne have fornemmelig hjemme i den hede Zone og ingen af dem forekomme nu for Tiden udenfor den tempererede Zones varmere Klimater.

De inddeles i Landskildpadder, Flodskildpadder og Havskildpadder.

Den græske Landskildpadde.

(Testudo græca.)

Landskildpadderne (Testudo) have et stærkt hvælvet Rygskjold, der ved Sideranden for største Delen er sammenvoxet med Bugskjoldet. Næbbet er hornagtigt. Benene ere temmelig lange. Paa Forbenene have de fire paa Bagbenene fem lige lange ubevægelige Tæer, der ere korte, butte og sammenvoxne næsten lige til Kløerne. Saavel Be-

nene som Halsen og Hovedet kunne trækkes indenfor Skallen.

Disse ere de dovneste og trægeste af dem alle og sande Dovendyr blandt Reptilierne. De leve af Vegetabilier, Bløddyr, Insekter o. s. v. og lægge et ubetydeligt Antal Æg. De ere udbredte næsten overalt under de ovenfor angivne Paraleller.

Den græske Skildpadde er den almindeligste i Europa. Den findes næsten i alle Lande omkring Middelhavet og det adriatiske Hav, i det sydlige Frankrige, Spanien, Nedre-Italien, Sardinien, Nordafrika, Tyrkiet, Grækenland o. s. v. Den opholder sig fornemmelig i bakkede Egne, hvor den boer i smaa Huler, som den selv graver.

Dens Udseende er dumt og søvnigt; alle dens Bevægelser ere langsomme og ubehjælpsomme, frygtsomme og klodsede; kun i Parringstiden, naar Hannerne støde sammen, blive de noget livligere. Ellers leve de roligt og fredeligt med sine Lige. I September og Oktober eller noget sildigere grave de sig under Jorden, hvor de holde en Slags Vintersøvn, og komme igjen frem i Februar eller Marts.

Man holder ofte disse Skildpadder i Haver, og i de varmere Egne af Europa forplante de sig ogsaa i Fangenskab og leve temmelig længe. Man har havt dem fangne i 60 Aar. I Almindelighed fodres de med Brød og Salat.

Den græske Skildpadde bliver over en Fod lang; dens Skjæl eller Skjolde ere ikke meget hvælvede; de ere gule og ved Randen sortplettede. Skjoldet over Halen er stærkt hvælvet. Halen er ved Spidsen forsynet med en Hornspidse.

Kjødet er velsmagende og nærende. Denne Skildpadde forsendes ofte fra det sydlige til det nordlige Europa. Man pakker dem ind i Hvedeklid og behøver ei at bekymre sig om deres Næring.

Den europæiske Flodskildpadde.

(Emys europæa.)

Flodskildpadderne (Emys) have en mere fladtrykt Skal end Landskildpadderne, og tydelige Tæer, som ere forenede ved en Svømmehud. Ligesom Landskildpadderne have de fem Tæer paa Forfødderne, fire paa Bagfødderne.

Af Flodskildpadder findes der fornemmelig mange i de varme Egne af Amerika. Adskillige af disse samle sig i store Flokke og stige om Natten op paa Strandbredderne ved Orenoko, hvor de med Bagbenene grave store Gruber, i hvilke de lægge sine haardskallede Æg, som de tildække med Sand. Siden søge de ud til Havet igjen. Paa saadanne Steder samler der sig store Karavaner af Indianere for at opgrave Æggene, der deels benyttes til Føde, deels til at vinde Olie af. Flodskildpadderne leve fornemmelig af Reptilier og Fiske, men nogle fortære ogsaa Planteføde; en, som findes i Nilen gjør megen Nytte ved at sluge en Mængde Krokodilunger.

Den europæiske Flodskildpadde har en ægformig Skal, der kun er lidet hvælvet, temmelig glat, sortagtig og over det Hele besaaet med straaleformigt staaende Punkter. Den bliver omtrent ti Tommer lang. Denne Skildpadde har en langsom Gang og er meget frygtsom; thi saasnart som man berører den, trækker den Hoved, Fødder og Hals ind i Skallen, der er saa haard og fast, at et voxent Menneske kan staae paa den uden at den beskadiges eller gaaer itu. Svømmende i Vandet parrer Flodskildpadden sig om Foraaret. Hunnen lægger tyve til tredive Æg, som den nedgraver i Sandet. I Juni krybe Ungerne ud af Æggene; de voxe langsomt og ere saa seiglivede, at det er vanskeligt at faae dræbt dem.

Flodskildpadden svømmer meget godt; den nærer sig af Vandinsekter, Regnorme, Snegler, Smaafisk og Planter, og holdes ofte tam i fugtige Kjældere og Haver, men

da den gjør overordentlig meget af Vandet, maa den nødvendigviis have Adgang til Damme eller Bække. I Fangenskabet fodrer man den med Brød, Salat og andre fine Planter. Alt hvad man giver den, æder den helst i Vandet. Flodskildpadden findes i det hele sydlige og østlige Europa, i Italien, i det sydlige Frankrige, i Ungarn, Mecklenburg, Preussen og Polen; den opholder sig i Søer, Damme og andre stillestaaende Vande.

Da man i Østergøtland i Jorden havde fundet Been, som med Bestemthed angaves at tilhøre denne Flodskildpadde, fremsatte Professor Nilsson, ved de skandinaviske Naturforskeres og Lægers Møde i Gøtheborg, den Formodning, at den i hiin fjerne Tid, da Østersøen ei fandtes, og Skaane var landfast med Pommeren, ogsaa forekom i Skandinavien, og fornemmelig i den sydlige og sydøstlige Deel af Skaane. Som zoologiskt Beviis for disse nu adskilte Landes fordums Sammenhæng anførte han, at der saavel i Pommerens som i Bornholms og Skaanes Tørvmoser findes Been af Vildsviin, Uroxer, Elsdyr og Rener. Denne Formodning stadfæstedes senere i samme Aar, (1839), da Professoren fra en Tørvmose i Skaane erholdt Fragmenter af en Skildpadde, der var funden aldeles heel paa 8 Fods Dybde.

Arrau-Flodskildpadden.

Denne mærkelige Skildpadde opnaaer en betydelig Størrelse og veier, naar den er fuldkommen udvoxen, 40—50 Pund. Bugskjoldet er ægformigt, graasort og bestaaer af fem Skiveskjolde, otte Sideskjolde og fire og tyve Randskjolde. Forfødderne have fem, Bagfødderne fire meget tykke og krumme Kløer, der ere vel skikkede til at grave med. Æggene ere meget større end Dueæg, runde og forsynede med en Kalkskal, som er saa haard at Otomakernes Børn bruge dem til at kaste Bold med.

Denne Skildpadde findes ved Bredderne af Floden Orenoko i Sydamerika, og Indianerne paastaae, at der fra denne Flods Forening med Apure til dens Munding,

ikke gives nogen Ø eller Strandbred uden at disse Dyr i stor Mængde lægge sine Æg der. For at indsamle disse Æg kommer der fra nære og fjerne Egne sammen flere hundrede Indianere af forskjellige Stammer; de bygge sig Hytter af Palmeblade og holde et aarligt Marked, hvilket ogsaa besøges af Hvide.

Arrauskildpadden er et frygtsomt og mistænkeligt Dyr. Fordetmeste fører den Hovedet over Vandet for at see sig omkring, og skjuler sig ved den mindste Larm; den skyer derfor saadanne Steder, der beboes af Mennesker, eller meget besøges af Skibe og Baade.

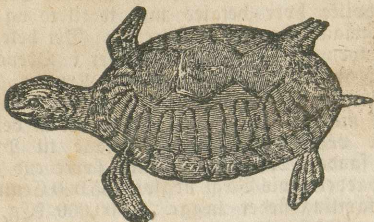
I Begyndelsen af Marts samle Arrau-Skildpadderne sig i umaadelige Flokke; de vise sig da indtil Tusinde i lange Rækker paa Bredderne af Øerne Cucuruparu, Uruana og Pararuma med udstrakt Hals og opløftet Hoved for at see om ikke Mennesker eller Jaguarer lure paa dem. Strax efter Solnedgangen begynder Æglægningen: Bredderne vrimle af Skildpadder, der grave Grøfter og værpe, og de fortsætte denne Forretning med en saadan Iver at de lade sig overraske af Dagen og gribes med Hænderne. I Slutningen af Marts eller Begyndelsen af April drage Indianerne til sine Leire ved Æggeværene, og Indsamlingen gaaer da regelmæssig for sig. Ved en Stang undersøges der om Flodbredderne indeholde Æg; thi ved at trykke denne lodret ned, mærker man paa den ophørende Modstand, at man er kommen til en Huulhed eller et løsere Jordlag, hvori Æggene indeholdes. Da Humboldt var i Amerika kunde man temmelig nøie angive Værdien eller Produktet af et bestemt Stykke Land: man anslog Produktet af et Stykke Land paa 120 Fods Længde og 30 Fods Bredde, til omtrent 100 Skibskrukker Olie, der havde en Værdi af 1000 Franks eller omtrent 200 Spd. Indianerne opgrave Jorden med Hænderne, lægge Æggene i Kurve, bringe dem til Leiren og kaste dem i lange, med Vand opfyldte Trauge, bryde Skallene itu, og udsætte dem for Solens Varme. Det Gule, eller den oliеagtige Deel, der svømmer ovenpaa, afskummes og koges over en temmelig

stærk Ild. Den Olie, man erholder er sortguul, klar og uden Lugt. Den er ligesaagod som den bedste Olivenolie. Paa den berømte Reisende, A. Humboldts Tider leverede Uruanas Bredder aarlig tusinde Skibskrukker Olie, af hvilke hver betales med to til to og en halv Pjaster (ligesaamange Sølv-Species). Det hele Udbytte fra de tre fornemste Indsamlingssteder i Orenokofloden beløber sig omtrent til 5000 saadanne Krukker. Anslaaer man Antallet af de Æg, en Skildpadde lægger fra 100 indtil 116 og man antager at en Trediedeel af dem gaaer til Grunde ved Lægningen, saa maae til Produktionen af en saadan Mængde Olie ikke færre end 330,000, Arrauskildpadder, hvis Vægt udgjør 165,000 Centner, paa disse Indsamlingssteder lægge 33,000,000 Æg. Men mangfoldige Skildpadder lægge kun 60—70 Æg; mangfoldige fortæres af Jaguarerne i det samme Øieblik, de bestige Landet; Indianerne sønderbryde mange Æg ved Indsamlingen, eller tørre dem i Solen til Spise; og dog er der en saadan Mangfoldighed af Skildpadder, der krybe ud før Ægningen, at hele Orenokobredden omkring Leiren vrimler af Skildpaddeunger, som holde en Tomme i Gjennemsnit, og som med Vanskelighed undgaae de indianske Børns Efterstræbelser. Betænker man endvidere, at ikke alle Arrauskildpadder samle sig i de Egne, hvor Leirene ligge, at ogsaa mange enkelte og adspredte eller nogle Uger senere lægge sine Æg mellem Orenokos Munding og dens Forening med Apure, saa maa Antallet af disse Skildpadder, der aarlig lægge sine Æg ved Orenokos Bredder, udgjør over en Million.

Indsamlingen af Æggene og Tilberedningen af Olien varer i tre Uger, og den Profit, som Oliehandlerne have, beløber sig til 70—80 Procent. Indianerne tage ogsaa til Spise med sig hjem en stor Mængde Æg, som de enten tørre i Solen eller underkaste en svag Grad af Kogning.

Kjæmpeskildpadden.

(Chelonia Mydas).

Havskildpadderne (Chelonia) have brede, flade aareformige Fødder, hvis fem Tæer ere indslutte- de i en Hud. Skallen er saa liden at den ei kan optage Hovedet og Fødderne. De forreste Lem- mer ere betydeligt længre end de bageste. Kun paa begge de første Tæer af hver Fod findes der spidse, krummede Negle, af hvilke den ene eller anden i en vis Alder ofte falder af.

Disse Skildpadder leve i den varme Zones Have til 50 Grader nordlig Bredde; en enkelt Art findes dog ogsaa i Japan.

I Sommermaanederne nærme Havskildpadderne sig til Kysterne for at lægge sine Æg i det af Solen ophedede Sand. Om Dagen svømme de omkring i Nærheden af Kysten med Hovedet over og Rygskjoldet i lige Flade med Vandet, observere de eensomme Kyster og gaae i Land, hvor de troe uforstyrret og i Sikkerhed at kun- ne lægge sine Æg. Paa denne Tid finder man mange Steder i Sandet paa Kysten, hvor to ligeløbende Fu- rer betegne den Vei, Skildpadderne have taget paa Lan- det; disse Furer hidrøre fra de finnedannede Fødder, medens det brede jevne glatte Rum imellem Furerne, frembringes ved Brystskjoldet, der slæber paa Jorden.

Følger man dette Spor en tredive til fyrgetyve Skridt ind paa den sandige Kyst, saa finder man i Almindelighed Dyret ubevægeligt, halv skjult i en kjedelformig Fordybning. Denne Grøft udhuler Skildpadden ved at dreie sit Legeme omkring i en Kreds, og naar den overraskes, bliver den siddende stille og lader sig rolig beskue og beføle paa alle Kanter. En Hvæsen eller Blæsen, som den man hører, naar man nærmer sig en Gaas, der sidder paa Redet, er den eneste Mishagsyttring, den giver fra sig; forøvrigt gjør det store Dyr Intet for at redde sig, og fanges eller dræbes saaledes uden Vanskelighed, naar den er paa Land.

Naar Havskildpadden har lavet denne Hule istand, saa lægger den i et endnu dybere Hul sine Æg, der ere bedækkede med en bøielig, læderagtig Hud, hvorpaa den skraber Sanden sammen over dem, træder den fast til og begiver sig instinktmæssig i det samme Spor, den kom, tilbage til Havet igjen. Havskildpadderne skulle aarlig lægge Æg tre til fire Gange, og findes saaledes, uagtet de stærke Forfølgelser, de ere udsatte for, i stor Mængde.

Kjæmpeskildpadden overgaaer alle andre Skildpadder i Størrelse og Vægt; man har truffet dem af sex til syv Fods Længde og 7 til 800 Punds Vægt. Den er næsten hjerteformig, bleggul med mange brune Pletter; i Havet har den et mørkegrønt Skjær. Rygskjoldet og Brystskjoldet bestaae hver af tretten ulige Skjolde. Kjæmpeskildpaddernes fornemste Opholdssted er de varme Kyster af Atlanterhavet ved Afrika og Amerika, hvor de fornemmelig leve af Tang. I Almindelighed findes de sammen i saa stor Mængde, at man skulde troe, at de vare skabte til Næring for de Søfarende. Paa mange Steder drives de ogsaa sammen af disse ligesom Qvæghjorde og fanges for sit fortrinlige Kjøds Skyld. Disse ere det ogsaa, der hyppig bringes til Europa, især til England og Hamburg, hvor de danne Gjæstebudernes Krone og Ziir. De skulle lægge Æg to til tre Gange om Aaret mellem Mai og August. Paa

denne Tid samle der sig saaledes som ovenfor er fortalt hele Folkeslag ved Kysterne og Øerne, opholde sig der i sex til otte Uger, og bringe hjem hele Skibsladninger af Æg og Skildpaddekjød. Ofte foretage Kjæmpeskildpadderne lange Vandringer, for at finde en bekvem Plads til at lægge sine Æg paa. f. Ex. fra Gallopagos-Øerne til Vestkysten af Sydamerika; de, der lægge Æggene paa Skildpadde Øerne, komme ligeledes fra fjerne Egne.

Fangsten af Kjæmpeskildpadderne er saare simpel. Naar de ere paa Landet, bemægtiger man sig dem ved at vende dem om paa Ryggen ved Haandspager om Natten, og lade dem saa ligge og sprælle til den følgende Dag, da man bringer dem ombord i Skibet. I det aabne Hav harpuneres de. I Sydsøen springe dygtige Svømmere ud, naar de see Skildpadderne drive sovende om paa Havet, gribe fat bag i Skjoldet og holde dem fast, indtil Baaden kan sættes ud og komme til Hjælp. I China, Indien og Mosambique skal man afrette en Fisk, der kaldes Skibsholderen (Echeneis) til Skildpaddefangst. Dette har allerede Columbus fortalt, men man holdt det for en af de almindelige fabelagtige Historier, indtil det i den nyeste Tid er bleven bekræftet ved Commerson og Salt. Til Halen af denne Fisk befæster man en Ring med en fiin Snor i, nærmer sig de sovende Skildpadder og slipper den ud. Saasnart den bemærker Skildpadden, svømmer den hen til den, hænger sig fast ved den ved Hjælp af sit eiendommeligt byggede Hovedskjold, og nu kan man ganske sagte hale Skildpadden til sig. Man benytter sig fornemmelig af dette Konstgreb fordi de saa ofte vaagne og undkomme formedelst Pladskningen med Aarerne.

Kjæmpeskildpaddens Kjød afgav, som vi have hørt, et velsmagende Næringsmiddel; det samme er Tilfældet med Æggene; dens mørkegrønne Fedt skal ikke give det bedste Smør noget efter i Smag. I de europæiske Kolonier paa Antillerne, Isle de France og Jamaika underholder man Kjæmpeskildpadder i egne Indgjærdinger, og bringer Kjødet af dem tiltorvs. Derfra sendes aarlig en

Mængde til London. Aarligen udsendes et betydeligt Antal Skibe paa Skildpaddefangst til de capoverdiske Øer. Fordetmeste bringe de Kjødet saltet til Amerika. Havskildpaddernes værste Forfølgere ere imidlertid Brasiliens Urbeboere. I utallige Skarer drage de til Kysterne for at bemægtige sig Æggene og dræbe Skildpadderne for at koge Olie af Kjødet. Skallen af denne Art er for tynd til Skildpadde. Til dette Brug fanger man fornemmelig

Karetskildpadden.

(Chelonia imbricata.)

Denne opnaaer i Almindelighed kun en Størrelse af to til to og en halv Fod og en Vægt af 200 Pund. I Hondurasbugten ved Kaimansøerne, i den mexikanske Bugt, ved Kysten af Guinea og i det indiske Ocean er Karetskildpadden meget almindelig. Kjødet af denne Skildpadde har en ubehagelig Smag; Æggene ere derimod fortrinlige; men af den største Vigtighed er dens Pandser, da dets Hornbedækning leverer den bedste Skildpadde, der forarbeides til Kamme, Daaser og mangehaande Konstsager. Af et Dyr erholder man kun tre til fire Pund Skildpadde, hvilket man i Almindelighed sprænger af ved at bringe Dyret over Ilden; hvorpaa man lader det løbe og troer, at der igjen afsættes et nyt Pandser.

Anden Orden.

Fiirbeen (Saurii).

Til Fiirbenenes Orden henføres alle de Reptilier, der mere eller mindre nærme sig det almindelige Fiir-

been (Lacerta agilis) i Farve og Udseende. De have altid et langagtigt Legeme og en kortere eller længere Hale, der ved sin Begyndelse er ligesaa tyk som Legemet. De fleste have fire Fødder, nogle faa kun to. Fødderne ere korte og anbragte paa en Maade, der ikke er synderlig gunstig for Bevægelsens Hurtighed. I Almindelighed ere de fjernede langt fra hverandre og rettede udad under en ret Vinkel med Legemet, saaledes at de ikke tjene det til nogen fordeelagtig Støtte; af denne Grund slæbe ogsaa de fleste Fiirbeen Bugen og Halen paa Jorden.

Tæerne, i Antal almindeligst fem, ere tydeligt adskildte og for det meste væbnede med spidse og krumme Kløer. Undertiden ere de meget lange og smale, undertiden brede og forsynede med Folder, der ere anordnede paa forskjellig Maade, undertiden igjen forenede ved en Svømmehud, Modifikationer, der betinges ved disse Dyrs forskjellige Levemaade. **Huden** er hos disse Dyr bedækket med Skjæl, Skjolde eller skjælagtige Korn. I sin ydre Form have Fiirbenene nogen Lighed med Pattedyrene, men i deres Skelet er der adskillige Afvigelser. Benene ere finere og mere bøielige. Ribbenene ere talrige, bevægelige og for en Deel befæstede til Brystbenet; de kunne hæves og sænkes ved Aandedrættet. Brystbeen og Nøglebeen mangle aldrig.

Munden er i Almindelighed vidtspaltet og væbnet med **Tænder**, fordetmeste af konisk Form, der tjene til at gribe, fastholde og sønderslide Byttet, men sjelden til at tygge Næringsmidlerne med. Foruden i Kjæverne findes der undertiden ligesom hos Slangerne ogsaa Tænder paa Ganebenene. Da Fiirbenene fornemmelig leve af dyrisk Føde, have de en kort Tarmkanal.

Blodomløbet er forskjelligt hos disse Dyr. Hjertet har to Forkamre og et Hjertekammer, der undertiden er deelt ved en ufuldkommen Skillevæg, saaledes at det sorte og røde Blod blandes sammen i den store, nedadgaaende Pulsaare (Aorta descendens). Lungerne ere store og strække sig kortere eller længere ned i Underlivet. Nogle Reptilier, hvis Lunger ere meget store, besidde den

mærkelige Evne at skifte Hudfarve under afvexlende Lidenskaber. Aandedrættet foregaaer her paa den samme Maade som hos Pattedyrene og Fuglene, ɔ: ved en afvexlende Udvidning og Sammentrækning af Brysthuulheden, der frembringes ved Ribbenenes Bevægelse.

Fiirbenene forekomme i alle Klimater, men ere som alle Reptilier langt hyppigere i den hede Zone end i de tempererede og kolde; de leve deels paa Jorden, deels paa Træerne, deels i Vandet.

Saurierne inddeles i følgende Familier: Krokodiler, de egentlige Fiirbeen, Iguaner, Gekkoner, Chameleonerne og Snogfiirbeen.

Første Familie.

Krokodiler.

Krokodilerne have en fra Siderne af sammentrykt Hale, fem Fortæer og fire Bagtæer, der ere forsynede med Svømmehud; Kløer findes der kun paa de tre inderste. Ryggen og Halen ere bedækkede med flere Rader kantede Beenskjolde. Underkjæven strækker sig længere tilbage end Hovedet. Overkjæven er ikke bevægelig saaledes som man har troet; i hver Kjæve er der en Række eensformige, spidse Tænder. Tungen er flad, kort, kjødagtig og fastvoxen til Underkjæven.

I Krokodilernes Legemsbygning findes der mange Eiendommeligheder. Hovedet er fladt og forlænget som et Tryne; ovenpaa Spidsen af dette ligge de to halvmaaneformede Næseborer, der kunne tillukkes ved egne Klapper; Ørene kunne ligeledes efter Dyrets Forgodtbefindende tillukkes ved tvende kjødagtige Lapper. Øinene sidde ovenpaa Hovedet og stirre lige op, de ere ligesom Fuglenes forsynede med tre Øielaag, af hvilke det ene bestandig trækkes for under Vandet.

Krokodilerne ere de eneste Krybdyr, der mangle Nøglebeen. Foruden de almindelige og falske Ribbeen have

de nogle, som man kunde kalde Bugribbeen, da de ligge paa Bugsiden og tjene til Understøttelse for Bugen; de naae ikke til Rygraden. Krokodilernes Hjerte er deelt i to Hjertekamre og to Forkamre ligesom hos Pattedyrene og Fuglene. Lungerne trænge ikke, som hos de øvrige Reptilier, heelt ned i Underlivet, og ere desuden adskildte derfra ved et Slags Mellemgulv, hvilket i Forening med den eiendommelige Anordning af Blodomløbet giver dem en større Lighed med Pattedyrene, til hvilke de saaledes synes at danne Overgangsledet fra Reptilierne. Blodomløbet hos Krokodilerne er nemlig saaledes indrettet, at den bageste Deel af Legemet faaer en Blanding af sort og høirødt Blod, medens der til Hovedet kun gaaer høirødt. Luftrørhovedets øvre Aabning ligger lige bag Roden af Tungen, mangler Laaget, men kan dog vilkaarlig lukkes. Krokodilernes Stemme er stærk og brølende. Unger, der nylig ere krøbne ud af Ægget, skrige, efter Humbolt, som Katte.

Krokodilerne udbrede en stærk Moskuslugt, der frembringes ved en fedtagtig Vædske, som afsondres i nogle Kirtler.

Krokodilerne nære sig udelukkende af Dyreriget. Deres fornemste Næring synes at bestaae af Fiske, dog fortære de ogsaa Skildpadder, andre Reptilier, Krebse, Insekter og Bløddyr, snappe Fugle og Pattedyr, ja de forgribe sig endogsaa paa Mennesker og større Rovdyr.

Forplantningen foregaaer ved Æg, der lægges i Sandet eller i et Rede af forraadnende Plantesubstanser og udklækkes ikke alene ved Atmosfærens Varme, men ogsaa ved den, der udvikles ved Gjæringen af de forraadnende Plantestoffe. Krokodilerne skulle voxe meget langsomt, neppe mere end nogle Tommer om Aaret. Ifølge Audubon skal en tolv Fod lang amerikansk Alligator være halvtredsindstyve Aar gammel. Man veed ikke hvor længe de voxe, men det er sandsynligt, at de blive flere hundrede Aar gamle. De fleste Krokodiler skulle lægge en tredive Æg og derover. Paa Grund af dette store Antal Æg maatte Krokodilernes Formerelse blive uhy-

re stor, hvis Naturen ikke havde sørget for at indskrænke den ved at skabe dem en Mængde Fiender. Hankrokodilerne fortære Ungerne i Hundredeviis; forskjellige Rov- og Sumpfugle fortære dem ligeledes, medens de endnu ere bløde og mangle Midler til at forsvare sig med; i Indien ødelægger Faraorotten en Mængde baade Æg og Unger, men deres værste Fiende er dog Mennesket, og i ubeboede Egne formere de sig derfor ogsaa til det Utroelige.

Foruden alle de her omtalte Fiender plages Krokodilerne ogsaa af nogle svage Insekter, der henhøre til Myrernes Familie; i uhyre Antal krybe disse ind i Munden paa dem, saasnart som de komme op af Vandet, og martre dem ved sine Bid, men en liden Fugl, der henhører til Brokfuglenes Slægt, befrier dem for denne Plage, idet den frygtløs flyver ind i det opspærrede Gab, for at æde disse Insekter. Man ansaae længe denne Kjendsgjerning, der er fortalt af Herodot, for en Fabel, men den er som saa mange andre af Herodots Beretninger bleven bekræftet i vore Dage, ved Geoffroy Saint-Hilaire, som var med Napoleon i Ægypten. I Antillerne skal det være en Art Todus, der gjør Krokodilerne denne Tjeneste.

Urverdenens Krokodiler synes at have opnaaet en Længde af tredive til halvfjerdsindstyve Alen; thi alene Underkjæven af en af de største, man har fundet, var tolv Alen lang. De nu for Tiden levende Krokodiler blive sjelden over femten Alen, men ere ikkedestomindre frygtelige Rovdyr. I Maven af en stor Krokodil paa de filippinske Øer skal man have fundet Hovene af en Hest tilligemed flere Menneskebeen. I en ni Alen lang Gangeskrokodil fandt man Levninger af et menneskeligt Legeme, af en Kat, et Faar og flere saadanne Ringe og Zirater, som Hinduerne pryde sig med. Det Antal af Mennesker, der i Sydamerika aarlig blive et Bytte for Krokodilerne, er langt større, end man troer i Europa.

Man fortæller om Kampe mellem Krokodilen, Tigeren og Jaguaren. Den asiatiske Krokodil angreb en Tiger, der vilde drikke; denne gjorde Modstand og der opstod en Kamp,

som varede i to Timer, og hvorunder de kjæmpende Parter snart angreb snart forsvarede sig, snart søgte at holde sig fast, snart at gjøre sig løs. Tilsidst syntes Krokodilen at erholde Overvægten, idet den trak Tigeren ud i Vandet. Nu blev denne bange og slap Krokodilen, der paa sin Side syntes at være lige saa vel fornøiet med at ende Kampen. Denne Kamp bliver sandsynlig derved at der i Amerika finder lignende Kampe Sted mellem Alligatoren og Jaguaren. I Vandet bliver undertiden Jaguaren Krokodilens Bytte, medens den paa Landet i Almindelighed gaaer af med Seiren, da den med sine vældige Kløer river Krokodilens Hals op paa Siderne, hvor den er lettest at saare.

Paa Landet bevæge Krokodilerne sig med Besværlighed, da deres Fødder ere korte og de paa Grund af Halshvirvlernes Bygning kun kunne bøie Halsen ganske ubetydeligt til Siden; det er af denne Grund ikke vanskeligt at undgaae dem ved Sidespring. I Vandet ere derimod deres Bevægelser hurtige og lette og det er der saare vanskeligt at undgaae dem. Ved Hjælp af Halen give de sit Bytte et Slag, som kaster det hen til og næsten ind i det opspærrede Gab; naar de have faaet det i Munden, lukke de Kjæverne meget heftigt sammen. Ofte søge de at liste sig paa et Bytte, deels ved at svømme paa Ryggen i Vandet, som om de vare døde, eller ved at ligge roligt henstrakte paa Strandbredden, deels ved at svømme sagte med Halen og Ryggen under Vandet eller ved at skjule sig mellem Vandplanternes Blade. Ere de hungrige er derimod deres Angreb mere raskt og stormende. Fordetmeste dræbe de sit Bytte under Vandet, og gjemme det siden til det er halvraaddent, hvorpaa de fortære det paa Landet.

I de varme Landes Floder og Færskvandssøer findes Krokodilerne ofte i utallig Mængde; kun i Amerika forekomme de ogsaa i den tempererede Zone. De findes saaledes i alle større Floder og Søer i Afrika, Ostindien, China, Australien og Amerika. I de sydlige Stater af Nordamerika ligge Krokodilerne i Vinterdvale, medens

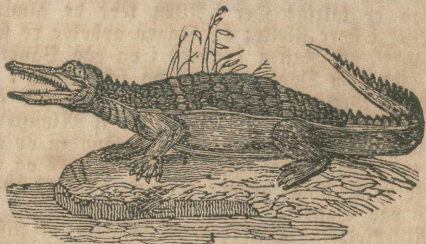
de, som vi ovenfor have omtalt, i Sydamerika i den tørre Aarstid ligge i en Sommerdvale.

Formedelst det stærke Pandser er det ingen let Sag at dræbe disse Dyr; kun ved et Skud, der trænger ind i Svælget, Nakken eller Bugen kan man fælde dem. Indianerne i Sydamerika fange dem ved Jernkroge, der ere befæstede til stærke Jernkjæder; til Lokkemad bruge de Kjødstykker og angribe dem, naar de have bidt sig fast, med Landser. Kjæden fastgjøres om et tykt Træ og man nærmer sig ikke Dyret førend det er bleven udmattet ved sine frugtesløse Anstrængelser for at befrie sig fra Jernkrogen.

Den Nytte man har af Krokodilerne er nu for Tiden meget ubetydelig. I Nordamerika anvendte man forhen Huden til at fabrikere et Læder af, der var smidigt og smukt, men siden man har fundet, at det ikke var tæt og tykt nok til at holde Fugtighed ude, er man ophørt dermed. Paa nogle Steder spiser man ogsaa Kjødet, der ikke skal smage ilde, men det har en gjennemtrængende Moskuslugt, der gjør det uspiseligt for de fleste Mennesker.

Nilkrokodilen.

(Crocodilus vulgaris).

De egentlige Krokodiler udmærke sig ved et

Udsnidt i Overkjæven, hvori Underkjævens fjerde Tand passer og have en noget langstrakt Snude.

De opnaae en uhyre Størrelse og der findes Arter af dem saavel i den gamle som i den nye Verden.

Nilkrokodilen er kjendelig ved sine sex knuddrede Nakkeskjolde. Paa Forfødderne har den fem frie Tæer, paa Bagfødderne fire, hvilke ligetil Spidsen ere forsynede med en Svømmehud. Den opnaaer en Længde af tyve til tredive Fod og skal blive over Hundrede Aar gammel. Dens øvre Dele have en søgrøn eller bruungrøn Grundfarve; paa Ryggen findes der talrige, smaa sorte Pletter, der paa Siderne af Halsen og Skroget flyde sammen til større Flækker og paa Halen danne uregelmæssige Tværbaand, Legemets Underside er smudsig guul.

Fordum fandtes den almindelige Krokodil eller Nilkrokodilen i Nilen hele Egypten igjennem og var de gamle Grækere og Romere vel bekjendt; men dens Naturhistorie var opfyldt med en Mængde Fabler. Nu findes den ikke længer i Nedreegypten men kun i Overegypten ved Theben, saavel ovenfor som nedenfor Vandfaldene, men endnu hyppigere i de Dele af Floden, der gjennemstrømme Nubien, Dongola og Abysinien. Desforuden findes den i Mellemafrikas fleste Floder og paa Madagaskar.

Paa de talrige Øer i Nilen leve de almindelige Krokodiler i store Flokke; om Dagen opholde de sig mest paa Landet, om Natten derimod i og paa Vandet. Til visse Tider om Dagen fiske de og sove siden i Solen. Ved Larm eller naar der nærme sig Mennesker gaae de ned i Vandet, men kunne ikke blive ti Minutter under uden at aande; derfor stikke de ofte Snuden op af Vandet, og opsøge for at kunne blive liggende og aande i en bekvem Stilling, grunde Steder, hvor de hvile med Bugen paa Sandet.

Nilkrokodilens Hovednæring bestaaer af Fiske; for Mennesket flygter den paa Landet; men angriber det uforsagt i Vandet og ved Flodbredderne. Hasselqvist

og Geoffroy fortælle saaledes, at man i Egnen om Theben ikke sjelden træffer Mennesker, der mangle et Been eller en Arm, som Krokodilen har berøvet dem ved sit Bid.

Sine Æg lægger Nilkrokodilen i Sandet paa Flodbredderne, hvor de udklækkes ved Solens Varme; hertil skal der omtrent medgaae en Maaned. Ungerne ere naar de ere krøbne ud af Ægget otte til ni Tommer lange, og begive sig strax ud i Vandet. Mangfoldige af disse fortæres af Faraosrotterne, af forskjellige Rov- og Sumpfugle og selv af andre Reptilier.

Jagten efter Nilkrokodilen drives i Dongola af Fiskerne, der danne en egen Kaste. Af denne Jagt giver Zoologen Rüppel følgende Beskrivelse:

„Den gunstigste Aarstid hertil er Vinteren, da Dyret almindelig sover paa de sandige Bredder eller Banker i Solskinnet, eller om Vaaren efter Parringstiden, naar Hunnen bevogter Sandøerne hvor den har nedgravet sine Æg. Paa Sydsiden af saadanne Steder graver Jægeren sig et Hul under Vinden og kaster en Hob Jord op paa den Side hvorfra han venter Krokodilen. Bag denne lægger han sig paa Luur i Hullet, og hvis Krokodilen ikke bemærker ham, gaaer den hen til sit almindelige Hvilested, hvor den snart sover ind i Solskinnet. Nu kaster Jægeren med kraftig Arm en Harpuun i Dyret, hvilken i det mindste maa trænge fire Tommer ind i Krokodilens Legeme for at dens Agnorer kunne fæste sig. Det saarede Dyr søger til Vandet og Jægeren iler med at naae Baaden, der saa hurtig som mulig bringes ham af en Kammerat. Den Vei, Krokodilen tager, seer Jægeren ved et paa Vandet flydende Træstykke, der er befæstet til Harpunen ved en lang Line. Jægeren griber fat i denne Line, trækker Dyret op til Overfladen af Vandet, hvor det snart atter saares ved et andet Harpunkast. Den saarede Krokodil bliver imidlertid heller ikke ledig: den slaaer dygtigt om sig med Halen og søger at afbide den til Harpunen befæstede Line. For at forekomme dette, bestaaer denne

af omtrent tredive ved Siden af hverandre liggende enkelte finere Liner, der ere sammenknyttede for hver Alen. Disse tynde Liner lægge sig i Aabningerne mellem Dyrets Tænder, og kunne følgelig ikke bides af. — Naar Jægeren nu har faaet Harpunerne i Krokodilen, søger han at trække den paa Land. „Hvis jeg ikke havde seet det med mine egne Øine," siger Rüppel, „saa vilde det forekomme mig utroeligt, at det stod i to Menneskers Magt at slæbe en fjorten Fod lang Krokodil op af Vandet, sammenbinde dens Gab, surre Fødderne sammen over Ryggen, støde Dyret et skarpt Jern i Nakken og saaledes dræbe det ved at overskjære Rygmarven." Ifølge Landers Beretning fælder man Krokodilen paa samme Maade i Nigerfloden.

Det er aldeles afgjort, at der nu ligesom fordum gives to Arter af Krokodiler i Nilen, nemlig den Art vi ovenfor have beskrevet, hvilken frygtedes og forfulgtes for sin Glupskhed, allerede af de gamle Ægypter, og en mindre ikke saa farlig Art, der nød afgudisk Tilbedelse. Den første kaldte de Temsaf, og denne skal være Bibelens Leviathan, den anden kaldte de Gamle Suchus.

Ifølge Ælians Vidnesbyrd tilbad et ægyptisk Folk, Ombiterne, Krokodilen som en Afgud og de frydede sig overordentlig, naar deres Børn bleve slugte af saadanne Guder; Apollonopoliterne derimod fangede Krokodilerne i Garn, hængte dem op i Træerne, bankede dem frygteligt under høie Klageraab, skar dem op og spiste dem derpaa.

I Oldtiden havde Nilkrokodilen i Arsinoe ved Søen Møris et Tempel og en Deel Præster, der bare Omhu for dens ringeste Fornødenheder; den blev der dyrket som en Halvgud; efter Døden indbalsamerede man dem, og endnu findes der saadanne balsamerede Krokodilmumier.

Den store Gavial.

(Crocodilus gangeticus).

Gavialerne have en forlænget cylinderisk Snude og ulige lange Tænder, af hvilke den fjerde i Underkjæven passer i et Udsnit i Overkjæven. Bagfødderne ere forsynede med en Svømmehud, der naaer ligetil Taaspidserne. Bag Øinene findes der i Hjerneskallen to store Huller, hvilke man kan føle gjennem Huden.

Med Vished kjender man kun een Art, der er indskrænket til Indiens Fastland.

Den store Gavial, eller Mudela, som den kaldes i Indien, opnaaer en Længde af atten til tyve Fod og derover. Dens Farve er smudsig grøn, blandet med Bruunt, for oven mørkere, underneden lysere og mere guulagtig: hele Oversiden er tæt besat med en Mængde smaa sorte Pletter. Ligesom hos Krokodilen og Kaimanen bestaaer Legemets Bedækning af en Mængde regelmæssigt formede Skjæl og Skjolde.

Hos Hangavialen findes der bag Øinene i Tindinggropen nogle store Celler, der ere bedækkede med en Hud og som staae i Forbindelse med Næsekanalen. Desforuden findes der paa Næsen en Hud, der lægger sig sammen og danner tvende Punge. Flere Folder i det Indre af Næsen danne Huulheder og forøge Rummet af disse Punge, der ved en Aabning staae i Forbindelse med Næsen. Pungene kunne fyldes med Luft og staae da frem som to Blærer. Man har formodet at deres Bestemmelse er at tjene som Luftreservoirer, medens Dyret dykker, men det er da vanskeligt at begribe, hvorfor Naturen har nægtet Hunnen denne Indretning.

Gavialen lever i Ostindien i Ganges og alle Malabars store Floder. Dens fornemste Næring er Fiske, men den angriber ogsaa Hunde, Kalve o. s. v. ja selv Mennesker, der nærme sig Floderne eller bade sig i dem: De i Ganges flydende Menneskelig sluges af Gavialerne.

Angaaende dette Dyrs Forplantning er der endnu ikke noget Paalideligt bekjendt. Gavialen henhører til Hinduernes hellige Dyr og betegner Vandets Magt paa Jorden; den er helliget Guddommen Wischnu, Vandets Skaber og Behersker. Med de stærktlugtende Stoffe, der samles af denne Gavials Moskuskirtler male Hinduerne sig hellige Tegn paa Panden. Fordum var det Skik i Indien, at lade Mennesker, der vare anklagede for en Forbrydelse, i Braminernes Nærværelse svømme over en Flod, hvori der var Gavialer; bleve de ikke angrebne holdt man dem for skyldfrie.

Brillekaimanen.

(Crocodilus sclerops).

Kaimanerne have en bred stump Snude og ulige Tænder, af hvilke den fjer[illegible]e i Underkjæven gaaer ind i et Hul, ikke i noget Skaar i Overkjæven. Paa Fødderne findes kun en halv Svømmehud, som ikke er tandet.

Hidindtil har man kun fundet Kaimaner i Amerika, hvor der gives flere forskjellige Arter.

Brillealligatoren eller Brillekaimanen opnaaer en Længde af ti til tolv Fod; dens Overdeel er mørk olivengrøn med fire utydelige sorte Tværbaand paa Ryggen og ni til ti saadanne Tværbaand paa Halen; dens Underdeel er guulgrøn, hvid, men under Hovedet og paa Siderne er den marmoreret med Graat.

Denne Alligator lever i de fleste Egne af det tropiske Sydamerika, forekommer mod Nord lige til Cayenne eller Surinam og mod Syd gjennem hele Brasilien lige til tredive Graders sydlig Bredde. Man finder den i de fleste Floder og Indsøer, især paa Steder, hvor der ikke er nogen stærk Strøm, desforuden i stillestaaende Vande, eller i Bifloderne; sjeldnere forekomme de derimod i de store Floder. I Sydamerika kalder man den i Almindelighed Jacaré. Saalænge som den ikke er hungrig, ligger den om Dagen rolig skjult i Vandet og lurer paa Bytte, og man seer da ikke mere af den end Fordelen af Snuden indtil Øinene, hvormed den ligger og speider. Naar den derimod er mæt, hviler den gjerne paa et eensomt Sted ved Bredden, eller paa en i Vandet liggende af Solen opvarmet Steen. Helst skjule disse Dyr sig under de brede Blade af forskjellige Vandplanter; foruroliges de, saa dykke de under, men komme snart tilsyne igjen paa et andet Sted.

Deres Næring bestaaer af allehaande Dyr, som de kunne faae fat paa. De gribe saaledes Hunde, Sviin, Faar og flere andre mindre Dyr, der let blive deres Bytte, naar de svømme over Floderne eller nærme sig til Vandet for at drikke. I Brasilien ere de saa skye og frygtsomme, at de allerede dykke naar man nærmer sig dem paa en Afstand af fyrgetyve Skridt. I Orenoko, i Guayaquil og paa flere andre Steder ere de meget større og farligere, og angribe endogsaa svømmende Mennesker.

Kaimanernes Parringstid indtræffer i Aug. og Sept. og de udbrede da en meget stærk Moskuslugt. Æggene ere af Størrelse som Gaaseæg, men have en blød Skal, og deres Antal angives at være tyve til tredive. Disse

lægges i oprodede Huller og bedækkes med tørt Græs. De udkrøbne Unger gaae strax i Vandet, men have en Mængde Fiender i forskjellige Rov- og Sumpfugle.

Brillealligatoren er vanskelig at dræbe, da den er meget seiglivet; for et Skud, dykker den oftest ubeskadiget under, medmindre man rammer den i Nakken. Paa Landet bevæger den sig meget langsomt og klodset; overrasker man den her, kan man dræbe den uden at frygte for Modstand. — Jagten paa denne Alligator drives især ved Bredderne af Floden Guayaquil, hvor den findes i en saadan Mængde, at man troer at see hele Hobe Tømmerstokke, naar den ligger og soler sig. Efter Stevensons Beretning er det en Slags Forlystelse at fange disse Dyr levende og han beskriver denne Jagt paa følgende Maade: „En Mand tager i den høire Haand en omtrent to Fod lang Stok paa hvis Ender der er anbragt to Kugler besatte med Jernspidser og paa Midten en bred Rem. Ved denne holder Manden Stokken, gaaer ud i Floden og holder den horizontalt over Vandfladen med den ene Haand, hvori han tillige holder en død Høne, medens han svømmer med den anden. Han stiller sig nu ligeoverfor Alligatoren, der næsten altid farer løs paa Hønen. I det Øieblik den aabner Kjæverne for at sluge denne, bringes Stokken ind i Gabet paa den i lodret Stilling, saaledes at de igjenfaldende Kjæver fanges i Jernspidserne, hvorpaa Dyret trækkes tillands ved et Taug som man befæster om Stokken. Nu omringe de Indfødte Dyret, tirre det ligesom en Tyr, ved at holde imod det rødt farvede Gjenstande, hvilke det i sin Forbittrelse farer løs paa, forsaavidt Strikken tillader det, og først, naar man er kjed af at plage det paa denne Maade, dræber man det stakkels Bæst ved at støde det en Landse ind i de bløde Dele. En anden Fangemaade bestaaer deri, at en kjæk og resolveret Mand tager en Høne i den ene Haand og en skarp Kniv i den anden og svømmer omkring til han kommer lige imod en Alligator, i det samme Øieblik denne snapper efter Hønen, slipper han denne, dykker under og

støder Kniven i Livet paa Dyret, hvoraf det øieblikkelig døer og vender Bugen i Veiret. „Det Mod og den Dristighed hvormed begge disse Fangemaader udføres,“ hedder det hos Stevenson, „overgaaer Alt hvad jeg i mine Dage har seet af det Slags.“

Ved Oversvømmelser komme Alligatorerne selv ind i Byerne. Humboldt anfører, at de paa denne Maade komme til Angostura. — Som et Exempel paa de mange Ulykker der afstedkommes ved Kaimanen, fortæller denne Forfatter følgende sørgelige Begivenhed: En Indianer vilde gjøre sin Baad fast i en Bugt, som kun var tre Fod dyb, men blev greben og bortslæbt af en Alligator eller Brillekaiman. Ved hans Skrig kom der Folk til, og man bemærkede hvorledes den Ulykkelige havde den Aandsnærværelse først at søge i sine Lommer efter en Kniv, og, da han ikke fandt denne, at tage Dyret fat i Hovedet for at stikke Fingrene i dets Øine. Men rasende af Smerte foer Dyret ned i Dybet, og druknede Indianeren, hvorpaa det kom frem med hans Lig, som det slæbte hen for at fortære paa en nærliggende Ø.

Anden Familie.

Egentlige Fiirbeen. (Fissilingvia.)

De egentlige Fiirbeen have en tynd udstrækkelig Tunge, der er kløftet i Enden; paa hver Fod fem adskilte, ulige lange, med Kløer væbnede Tæer. Bug- og Haleskjællene ere ordnede i paralelle Tværbaand. Gadboret er en Tværspalte. Hos nogle findes der kun Tænder i begge Kjæver, hos andre tillige paa Ganebenene.

I Form ligne de egentlige Fiirbeen Krokodilerne og have et langstrakt, valtseformigt eller fladtrykt Legeme. Men foruden de ovenanførte ydre Forskjelligheder afvige de ogsaa fra disse i indre Bygning. De talrige Arter af denne Familie henføres til to Stammer: Varslere og Øgler.

Varslerne. (Monitores.)

De have Tænder i begge Kjæver men ingen Ganetænder. Halen er oftest sammentrykket.

De herhen hørende Fiirbeen findes i de varme Egne af den gamle og nye Verden ved Vandenes og Flodernes Bredder eller i selve Vandet i Krokodilers og Kaimaners Nærhed. De opnaae en betydelig Størrelse og skulle nære sig af Insekter, mindre Krybdyr og Krokodilæg.

Den ægyptiske Varsler.

(Monitor niloticus,)

Denne Varslers Hjem er Nilen og dens Bredder. Den bliver fem til sex Fod lang, og man finder den allerede afbildet paa de gamle Ægypters Mindesmærker. Skjønt der ikke findes Svømmehud mellem dens Tæer, svømmer den meget godt, fornemmelig ved Hjælp af sin sammentrykte Hale. Af Angest for Krodilen skal den hvæse og derved undertiden advare Menneskerne for dens Nærmelse. En anden Varslerart, Monitor terrestris, opholder sig mere paa Landet og er almindelig i Ørknerne omkring Ægypten.

Den store Tejus.

(Tejus Teguixinin.)

Denne Slægt har paa Hovedet og under Bugen kantede Skjolde, hvilke sidste ere af større Længde end Bredde, Ryg- og Haleskjællene ere uden Kjøl. De herhen hørende Dyr have en mere eller mindre sammentrykt Hale.

Den store Tejus eller Varslerøgle er almindeligen tre til fire Fod lang. Legemet er svært og tykt; Halen meget tyk og muskuløs. Grundfarven er sortagtig med hvide og hvidgule Pletter.

Dens Hjem er Sydamerika, hvor den opholder sig i Buske og Kratskov, undertiden endogsaa i selve Urskovene. Den nærer sig fornemmelig af andre Krybdyr, Insekter, Æg, Muus, men man fortæller ogsaa, at den skal nære sig af Frugter, og hvad der er høist usandsynligt, at den skal indsamle et Vinterforraad af Frugt.

Den store Tejus er et stort, stærkt og hurtigt Dyr, der i beboede Egne er meget skye og sjelden lader Mennesker nærme sig paa et Hagelskuds Afstand. Man jager den med Hunde, og forfulgt løber den ligesom de egentlige Fiirbeen meget hurtigt i Slangebugter. Dens Kjød og Æg spises og skulle være meget velsmagende.

Oglerne. (Lacertæ.)

Oglerne have to Rader Ganetænder, et Halsbaand af større Skjæl, trind kegledannet Hale, samt Beenskjolde over Øie- og Tindinghulerne. Tungen er lang, spaltet og udstrækkelig.

De egentlige Fiirbeen eller Oglerne ere livlige og raske Dyr, der opholde sig i Huller og Ridser mellem Stene i Jorden og Træerne, og lade sig tæmme. De gjøre megen Nytte ved at ødelægge Orme, Larver og Insekter.

Sandoglen.

(Lacerta agilis.)

Rygsiden er bedækket med aflange med Kjøl forsynede Skjæl, medens Bugskjællene danne store Tværplader; Hagevinkelen er spids. Paa Ganen findes to Rader Tænder. Hunnen lægger Æg. Sandoglen bliver fem til fem og en halv Tomme lang, og er almindelig i hele Europa, med Undtagelse af de koldeste Egne. I Sverige, og rimeligviis ogsaa hos os, forekommer den i de sydligere og mellemste Dele af Landet, ved Gjærder, i Buske, Steenrøser, gamle Træer samt

Sandøglen.

i Skovbredderne, hvor den skjuler sig blandt visne Blade eller i Jordhuller, under Tuer og mellem Trærødder; den holder sig paa Sletlandet og skal aldrig forekomme i Bjeregne. Den elsker meget at bade sig i Solstraalerne og lægger sig derfor ofte paa varme Sandpletter og Stene, eller krybe op i Træerne, paa Pæle og Mure. Ofte sætter den sig paa Gjærder og i Buske, hvor den med funklende Øine lurer paa Insekter, som den snapper med et Spring. Dens Bevægelser ere raske og ziirlige. Under Løbet ligger Halen paa Jorden og bevæges i Bugter til Siderne, og denne Bevægelse bidrager næsten ligesaa meget som Fødderne til at fremskynde Dyrets Fart. Dette mærker man let, naar man træffer en uden Hale; thi en saadan formaaer kun at gaae ganske sagte.

Sandøglen kan blive saa tam, at den tager Føde af Menneskets Haand. Imidlertid forbliver den oftest meget frygtsom, og den mindste Larm er tilstrækkelig til at jage den bort i sine Smuthuller. Undertiden forsøger den at bide den, som griber efter den med blot Haand; men Biddet er hverken farligt, giftigt eller stærkt; den formaaer neppe at bide saa haardt, at Blodet kommer frem.

Mod Vinteren lægger den sig i Dvale i et Jordhul som den tillukker med Jord, tørt Græs eller Løv, og ligger der stiv og ubevægelig til Vaarvarmen vækker den og lokker den frem. Almindeligen viser den sig igjen i April.

Hunnen lægger 10—12 trinde aflange Æg, der ere

omgivne med et pergamentagtigt Skal og af Størrelse som brune Bønner, i et Hul, som den graver i Sandet, og overlader Udklækningen til Solens Varme.

Skovøglen.

(Lacerta vivipara.)

Den adskiller sig fra foregaaende ved en som oftest stump Hagevinkel og ved Mangelen af Tænder paa Ganebenene. Hunnen føder levende Unger. Skovøglen er mekrere og mere langstrakt end Sandøglen og har længre Hale. Langt almindeligere end Sandøglen, forekommer denne lige op mod Polarkredsen, og gaaer op i Birke- og Vidieregionen paa Fjeldene. Den er livlig og let i sine Bevægelser, springer langt hurtigere end Sandøglen, hvortil den har en god Hjælp i sin lange og tykke Hale, som den under Løbet bugter som en Slange. Fra sit Vintergjemme kommer den frem tidligt om Vaaren og viser sig til langt ud paa Høsten i Solskinsveir midt paa Dagen.

Skovøglen lægger ikke Æg men beholder Æggene, indtil Ungerne ere fuldkommen udviklede; disse fødes saaledes levende og kunne strax springe omkring og søge sin Føde. I Fjeldegnene her i Landet har man den Fordom, at den er giftig; man brænder den til Kul, som stødes og gives Kvæget ind mod Hævelse, som man troer er fremkommet ved dens Bid. Saavel denne som Sandøglen og Vandsalamandrene kaldes her i Landet Fiirfisle.

I det sydligere Europa findes flere større og smukkere Øglearter, som den grønne Øgle (**Lacerta viridis,**) Muurøglen (**L. muralis**) og Perleøglen (**L. ocellata.**)

Tredie Familie.

Iguaner. (Crassilingvia.)

Iguanerne adskille sig fra Lacerterne ved en

kort muskuløs Tunge, som er udrandet i Enden, og ikke kan forlænges.

Forøvrigt have de til denne Familie henhørende Saurier næsten den samme almindelige Form som de egentlige Fiirbeen; de have ligeledes en lang Hale samt frie og ulige Tæer. Tænderne frembyde samme Forskjelligheder som hos de Foregaaende. Snart findes der saaledes kun Tænder i Kjæverne, snart tillige paa Ganebenene. De kunne henføres til to Stammer: Agamerne (uden Ganetænder) og de egentlige Iguaner (med Ganetænder). Til de første henhører

Dragen.

(Draco volans.)

Denne Slægt udmærker sig fremfor alle øvrige nulevende Krybdyr ved et Slags Vinger, der til begge Sider af Legemet danne en Hudforlængelse, som er udspændt imellem sex Par falske Ribbeen, hvilke udbrede sig til Siderne, istedetfor at bøie sig om Underlivet. Da denne Hududvikling ikke forbinder sig med Lemmerne kan den ikke, som Flagermusenes Vinger, bruges til Flugt, men den tjener kun som en Faldskjærm, naar Dyret springer fra en Green til en anden.

Den flyvende Drage findes i de varme Egne af Asien, hvor den med megen Livlighed og Behændighed klattrer om paa Træerne.

Oldtidens og Middelalderens Skribenter fremstillede under Navn af Drager flere fabelagtige og monstrøse Dyr; ja de afbildede dem endogsaa. Hertil svare paa ingen Maade de nu existerende Drager, der ere smaa Dyr, neppe større end Sandøglen, som nære sig af Insekter, og i ingen Henseende ere farlige. Urverdenen synes derimod at have havt store flyvende Fiirbeen af rovgjærrig Natur, thi man har i Jorden fundet nogle Levninger af saadanne Dragefiirbeen fra tidligere Jordperioder.

Af Iguanerne ville vi anføre den egentlige Kamfiirbeen og Basilisken.

Den almindelige Leguan.

(Iguana tuberculata.)

Leguanslægten har langs Ryggen en Kam, der dannes af brede spidse Skjæl. Forøvrigt er den bedækket med Smaaskjæl, der ligge tagsteenformigt over hverandre. Under Struben findes en sammentrykket, nedhængende Pose eller Doglap.

Leguanerne findes kun i Amerika, hvor de fornemmelig opholde sig paa Træerne og leve af Frugter og Blade. Kjødet af Leguanerne ere hvidt og velsmagende, men skal være usundt.

Den almindelige Leguan bliver indtil fem Fod lang. I Almindelighed er den grøn og guul, med stribede Fødder, Bug og Hale. I Solskinnet spille Farverne over i hverandre og udvikle en straalende metallisk Glands. Leguanen opholder sig i det tropiske Amerikas Skove paa Træer, der staae i Nærheden af Vandet. Med Halen, som den bevæger med megen Hurtighed, bibringer den smertelige Slag. Dens Bid er ikke giftigt, men smerteligt; thi naar den først har bidt sig fast, slipper den ikke let Taget.

Basilisken.

(Basiliscus mitratus.)

Slægtsmærket er en hjelmformig Hududbredning paa Hovedet; langs Ryggen og Halen findes en høi fortløbende hudagtig Kam. Strubeposen mangler.

Arterne skulle nære sig af Frøe og Frugter. De findes saavel i den nye som i den gamle Verden.

Kronbasilisken bliver tre Fod lang, er blaa med mørkere Tværstriber. Rygkammen er en Tomme høi; Halekammen er noget høiere. Den skal opholde sig paa Træerne i Nærheden af Vandet ligesom Leguanen.

En anden Art, Pungbasilisken (Basiliscus amboinensis,) findes i Ostindien især paa Amboina og Java. Naar denne bliver forskrækket, styrter den sig ud i Vandet og skjuler sig under Stenene, hvor man kan fange den med Hænderne; thi den er dum og aldeles ikke bidsk. Til de bizzarre, eventyrlige Fabler, der ere udsprungne af et misforstaaet Bibelsted hører, at Basilisken skal fremkomme af en niaarig Hanes Æg, der ruges af en Padde. Dens Legeme skal ligne en plukket Hanes, med Dragevinger og Dragehale og Krone paa Hovedet, og den skal være saa giftig, at dens blotte Blik er nok til at dræbe alt Levende, som nærmer sig den. Hverken Mennesker eller Dyr kunne skade den. Det eneste der kan dræbe den, er naar den faaer see sit eget Billede i et Speil. Saaledes beretter Fabelen; men Basilisken er, som vi ovenfor have hørt, et aldeles harmløst og uskyldigt Dyr.

Fjerde Familie.

Gekkoner. (Ascalabotæ.)

Hovedet er bredt og fladtrykt. Øinene store og fremstaaende; Pupillen eliptisk, lodret og meget

irritabel; de smaa Øienlaag ere skjulte mellem Øiet og Øiehulen. Tungen er kjødagtig tyk og ikke udstrækkelig; Kjæverne forsynede med en Række fine tilvoxede Tænder; men Ganetænder findes ikke. Paa Ryggen ere Gekkonerne belagte med smaa kornagtige Skjæl, der ofte ere blandede med Knuder; under Bugen have de store flade tegllagte Skjæl. Halen omgives af Kredsfolder; Benene ere af maadelig Længde; Tæerne, omtrent af lige Længde, ere ofte forsynede med skarpe tilbagetrækkelige Kløer, ligesom Kattens, eller med regelmæssige Hudfolder underneden, hvorved Gekkonerne blive skikkede til at klattre.

Gekkonerne ere natlige Dyr. Deres hæslige plumpe Udseende, glatte, undersætsige Form og krybende Gang danner den fuldkomneste Modsætning til Lacerternes. Dette deres ubehagelige Væsen, deres Nøgenhed og store stive Øine, i Forbindelse med det ikke ugrundede Sagn at nogle af dem ere giftige, har gjort dem til en Gjenstand for Menneskenes Had og Afsky. Om flere af dem fortæller man, at de frembringe Betændelser, naar deres Tæer komme i Berørelse med Huden.

Man kjender ikke færre end 30—35 Arter af denne Slægt.

Muurgekkoen.

(Ascalabotes murorum.)

Denne Art er meget hyppig i Sydfrankrige, Spanien, Italien og Nordafrika. Den er 4–5 Tommer lang og mørkegraa. Den opholder sig fornemmelig i Muurhuller eller Steenrøser. Ofte seer man den ved Hjælp af sine, brede, flade Tæer, hvorved den kan suge sig fast som ved Sugeskaale, med den største Lethed at klattre op ad Vægge og spadsere hen under Tage og Hvælvinger med Fødderne opad, medens Ryg og Hoved vende nedad. Dens Næring bestaaer af Insekter.

Den almindelige Gekko.

(Ascalabotes Gecco.)

Som flere Arter af denne Slægt skriger den Gekko og har deraf faaet Navn. Den findes ligefra Middelhavet til det indiske Archipelagus. I Cairo troer man at den frembringer Spedalskhed, ved at forgifte de Kjødspiser, den kommer i Berørelse med, og paa Arabisk kaldes den derfor Abu-Burs, Spedalskhedens Fader.

Femte Familie.

Chamæleoner. (Vermilingvia.)

Familiens og Slægtens Mærker falde her sammen, da man kun kjender een Slægt.

Chamæleonerne adskille sig fra alle andre Saurier ved Anordningen af sine Tæer, der overalt er fem, men afdeelte i to Partier, der kunne modsættes hverandre, og med hvilke de altsaa ligesom med en Tang kunne omfatte smale Grene.

Legemet er sammentrykt, Ryggen og Bugen ere tilskjærpede og Huden bedækket med smaa Korn.

Forøvrigt adskille Chamæleonerne sig ved mangfoldige Eiendommeligheder i Bygning fra alle de Krybdyr, vi hidtil have lært at kjende. Deres Hale er en rund Snoehale der tjener dem som en femte Extremitet, hvormed de holde sig fast ved Grenene og understøtte sine langsomme og keitede Bevægelser. Deres Øine ere meget store men bedækkes næsten aldeles af Huden, paa en liden Aabning nær, ligefor Pupillen, hvorved de faae Udseende af indfattede Ædelstene. Øieæblerne kunne, uafhængigt af hinanden, bevæges i alle Retninger, og staae stærkt ud til Siderne i Form af stumpe Kegler. Herved bliver Dyret istand til at see til flere Sider, idet det vender det ene Øie opad, det andet nedad, eller det

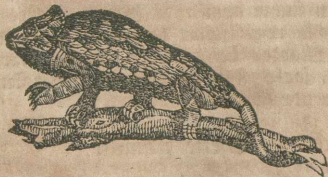
ene frem og det andet tilbage. Dette Forhold er af den største Betydenhed for Chamæleonerne; thi de ere yderst træge og dovne, og denne Bygning tillader dem uden at bevæge sig, at see hvad der foregaaer rundt omkring, at iagttage enhver Flue, ethvert Insekt der sidder eller flyver i deres Nærhed, over, under, foran eller bag dem. Tungen er muskuløs cylindrisk, klæbrig i Enden og kan med forbausende Hurtighed udstrækkes i en Længde der ofte overgaaer Legemets; og i denne Afstand fanges de forbiflyvende Insekter, og Fangsten forstyrrer dem saaledes ingenlunde i deres saa meget yndede Ro.

Chamæleonerne opholde sig paa Træerne og komme sjelden paa Jorden, hvor de rimeligviis tee sig ligesaa ubehændige som Dovendyret. Endelig udmærke disse Dyr sig ved den mærkelige Egenskab, at de kunne forandre Legemets Farve med stor Lethed og Hurtighed.

Arterne af denne Slægt tilhøre udelukkende den gamle Verdens varme Egne, og to af dem findes i det sydlige Europa. De nære sig kun af levende Insekter, og man holder dem derfor ofte i Værelser til Fluefangst.

Chamæleonerne føde levende Unger; thi saasnart Hunnen har lagt Æggene krybe de fuldkommen udviklede Unger ud af disse.

Den almindelige Chamæleon.
(Chamæleon africanus.)

Den bliver fra elleve til atten Tommer lang og er, næst den sicilianske, den største Art. Fra Spanien findes den

gjennem Nordafrika ligetil Indien. Den almindelige Chamæleon er meget graadig, men kan ligesom de fleste Krybdyr holde ud at hungre i flere Maaneder. Dens Bevægelser ere meget langsomme, og ofte bliver den siddende ubevægelig flere Timer i de besynderligste Stillinger, og naar den har sat sig paa en Gjenstand kan man bære den omkring paa denne uden at den gjør nogen Mine til at røre sig.

I Fangenskab nærer man den med levende Fluer og Edderkoppe. Den taaler ikke Kulden.

Ældre Forfattere have fortalt at Chamæleon kunde antage de Gjenstandes Farver, i hvis Nærhed den befandt sig. Dette forholder sig ikke saaledes; men saa meget er vist, at den kan undergaae de mærkværdigste Farveskiftninger, saaledes at den snart er næsten hvid, snart guulagtig, eller grøn rødlig, sortgraae, enten over det hele Legeme eller blot paa enkelte Steder. Disse Forandringer indtræde fornemmelig naar Dyret bringes i Lidenskab eller paavirkes ved Varme. Naar det i længere Tid har været paa et mørkt eller koldt Sted, er det næsten hvidt. Tirrer man det, antager det en grøn eller viinrød Farve, der ofte bliver saa mørk at det næsten seer ud som det var sort. Man har længe tilskrevet dette den større eller mindre Udvidelse af Dyrets store Lunger, da man troede, at herformedelst snart strømmede mere, snart mindre Blod til Huden; men Aarsagen til denne Farveforandring ligger i Hudens eiendommelige Bygning. Man finder nemlig i Huden forskjellige Farvestoffe, af hvilke nogle snart komme til at ligge overfladiske og paa en Maade skjulende de øvrige, snart komme de igjen under, saaledes at de ikke sees eller skinne gjennem det overliggende Farvestof.

Sjette Familie.

Snogagtige Fiirbeen. (Scincoideæ.)

De have et slangedannet Legeme uden tydelig

Hals, hvilket er bedækket med smaa, eensdannede tegllagte Skjæl. Tungen er kort og flad og kan ikke forlænges. Hos flere ere Fødderne saa korte, at de ikke kunne tjene til Bevægelsesredskaber, ja der gives endogsaa nogle hos hvilke de forreste eller bageste Lemmer aldeles mangle.

Snogfiirbenene danne Overgangen til Slangerne. De opholde sig i tørre stenede Egne i alle Verdensdeles varme Lande, elske Solheden og løbe, uagtet sine korte, tynde og langt fra hverandre staaende Fødder, meget hurtigt. De nære sig af Insekter og ere aldeles uskadelige.

Skinkus.

(Scincus officinalis.)

Den er omtrent sex Tommer lang og anvendes af Araberne mod Spedalskhed, mod den graa Stær og flere Sygdomme; den er endnu i megen Anseelse som Lægemiddel i Orienten.

Forstenede Fiirbeen.

Af Fiirbenenes Orden findes der i Jorden mange forstenede Levninger af en uhyre Størrelse. Disse have tilhørt en Periode der ligger langt udenfor Historiens Begyndelse. Af disse Saurier, hvis Stamme ikke mere existerer, fandtes der Varslerne nærstaaende Fiirbeen, som havde været 30 til 40 Fod lange, men flere af disse undergaaede Dyr ere høist mærkværdige ved sin afvigende og eiendommelige Bygning og Form, maaskee beregnet paa andre telluriske Forhold end de nu bestaaende. I England og flere Lande fandt man Levninger af flere Arter af to Fiirbeenslægter, hvis brede aareformige Fødder antydede, at de have været fuldkommen Vanddyr. De ere blevne tillagte Navnene Halsøglen (Plesiosaurus) og Fiskeøglen (Ichthyosaurus). Et andet fossilt Krybdyr af en endnu

besynderligere Form og Bygning er den saakaldte Flyveøgle. Efter Skellettet at dømme, maa dette Dyr have kunnet flyve og gaae som vore Flagermuus; thi dets Bagfødder og Forføddernes Fingre, paa een nær ere af almindelig Form, men den anden Finger paa Forlemmerne er over to Gange saa lang, som hele Legemet, og tjente sandsynligviis til at udspænde en vingeagtig Hududbredning; af denne Grund kaldte man den Flyvefinger (**Pterodactylus**).

Tredie Orden.

Slanger. (Ophidii.)

Til Slangernes Orden henfører man alle de Krybdyr, der have et valtseformigt, langstrakt Legeme uden Lemmer, og som bevæge sig ved at krumme Legemet i Bugter. De mangle Øielaag, synlig Trommehud, Brystbeen og Skulderblad. Huden er bedækket med Skjæl, der paa Oversiden i Almindelighed ere smaa og taglagte; paa Undersiden af Legemet have de derimod oftest Formen af store fiirkantede Plader.

Hvirvlerne og Ribbenene danne næsten alene hele Skelettet hos Slangerne, Deres Antal er meget betydeligt. Hos Hugormen tæller man 198, hos Boa 304 og hos Snogen 316. Hvirvlernes Form er næsten den samme gjennem hele Hvirvelsøilen; de forbinde sig nemlig med hinanden med en konvex Flade bagtil og en konkav fortil. Dette Slags Kugleled forklarer ogsaa meget godt disse Dyrs Bevægelse, der i Almindelighed foregaaer i Bugter til Siderne og ikke opad og nedad, saaledes som Malerne pleie fremstille dem; thi Hvirvlernes Torneudskud langs Ryggen ere saaledes ordnede, at de hindre Hvirvelsøilen i at bøie sig stærkt i denne Retning. Ribbenene omslutte endnu for en stor Deel Kroppen og mangle kun Halehvirvlerne.

Ogsaa Hjerneskallen frembyder flere mærkelige Eiendommeligheder hos de egentlige Slanger. Saaledes er Ovadratbenet, som vi allerede have omtalt under Fuglene, bevægeligt og ved Baand forbundet med et andet bevægeligt Been; hertil kommer endnu, at Underkjævens Grene ikke ere sammenvoxede, og at Overkjævebenenes Forbindelse med Mellemkjævebenene er bevægelig. Gabet kan derfor udvides i den Grad, at mange Slanger blive istand til at nedsluge Dyr, hvis Omfang overstiger deres eget, og herved kommer ogsaa Mangelen af Brystbeen i Betragtning. Denne Bygning svarer til disse egentlig kjødædende Krybdyrs Levemaade. De kunne nemlig vel en tidlang hungre, men i Almindelighed sluge og optage de, naar der er Leilighed dertil, en saa stor Masse af Næring i sin Mave, at de medens den fordøies falde i en mere eller mindre dyb Søvn eller Dvale; de tygge ikke Føden, men deres Kjævebeen, ofte tillige Ganebenene, ere besatte med krumme Tænder, der ere tikkede til at fastholde Byttet. Tungen er gjerne lang, dybt kløftet, udstrækkelig, og kan trækkes tilbage i en Skede. Tarmkanalen er meget kort og Maven ikke meget videre end Tarmene; Gadboret er en Tværspalte.

Blodomløbet foregaaer hos Slangerne paa samme Maade, som hos Skilpadderne og Fiirbenene. Hjertet bestaaer af to Forkammere og et Hjertekammer, der ufuldstændig er afdeelt i tvende Rum. Lungerne ere meget ulige i Størrelse. I Almindelighed er der kun Spoer af den ene, medens den anden er meget stor og strækker sig langt ned i Bugen. Den har Form af en stor Hudsæk, hvori der findes mangekantede Celler. Aandedrættet foregaaer her næsten ligesom hos Fiirbenene og Fuglene ved Ribbenenes og Bugmusklernes Bevægelser. Det er rimeligviis tildeels en Følge af Lungernes Beliggenhed, at Slangerne efter et rigeligt Maaltid, henfalde i et Slags Afmagt, thi saa ofte de sluge et Bytte af en betydelig Størrelse, maa Lungene nødvendig blive sammentrykkede og Blodets fri Omløb deri hindres.

Slangerne nære sig kun af Dyreriget og nyde ikke det Mindste af Planteriget. Pattedyr, Fugle, andre Krybdyr, Insekter og Fiske tjene dem til Næring, og i Almindelighed foretrække de større for mindre Dyr. Hvad de engang have faaet i Munden give de ikke Slippaa, thi det fastholdes ved deres tilbagebøiede Tænder. De giftige Slanger bruge sine Gifttænder til at dræbe Byttet, men ikke til at fastholde det med, da disse Tænder let ere udsatte for at afbrydes; de bøies derfor tilbage under Slugningen. At store Slanger ogsaa kunne sluge store Dyr er en Sandhed, men at de største Slanger skulde kunne sluge Tigre, Hjorte, ja endogsaa Bøfler, grændser til det Fabelagtige; ligesaa usandsynligt er det, at de skulle kunne vinde Bugt med og sluge et voxent Menneske, uagtet Prinds Moritz af Nassau, Brasiliens Statholder, forsikrer, at en Qvinde er bleven slugt af en Slange for hans Øine.

Slangerne i de varme Lande ere i Bevægelse og tage Føde til sig hele Aaret rundt, medens de, som befinde sig i de kolde Lande, uden Næring ligge i Vinterdvale. Slangernes egentlige Opholdssteder ere Huler og Huller under Trærødder, i Jorden, i Bjerge og Stenrøser, nærmere eller fjernere fra menneskelige Boliger. De forlade sjelden sine Opholdssteder, og fjerne sig aldrig langt derfra. Nogle ostindiske og nyhollandske leve i Vandet og udmærke sig ved en paa denne Levemaade beregnet fladtrykt Hale; Pythonslangen paa Øen Java lever i sumpige Egne; den amerikanske Kjæmpeslange lever ved Flodbredderne.

Naar man undtager Polaregnene, findes der Slanger i alle Egne af Jorden, og de tiltage i Mængde, jo varmere Landene ere. I Afrika, Indien og Sydamerika findes de fleste Arter, og blandt disse tillige de giftigste. Paa Nyholland findes der ikke mange Slangearter, men blandt dem, som findes, er der flere giftige end uskadelige. Paa Øerne ere Slanger sjeldnere, og paa flere, selv betydelige Øer, findes de aldeles ikke.

Slangerne ere ikke aldeles uden intellektuelle Evner,

thi de kunne til en vis Grad tæmmes. Kunsten at tæmme Slanger, har fra de ældste Tider været bekjendt i de varme Egne af Asien og i Ægypten, og i det sidste Land udførtes den allerede paa Moses Tider; idetmindste er det sandsynligt, at det Kunststykke, som de ægyptiske Vise gjorde, da de forvandlede sine Stave til Slanger, har været noget af dette Slags. Endnu forstaae Ægypterne denne Kunst: de tvinge Slangerne i en Slags Stivkrampe, saa at de ligne en Stav; dette Gjøgleri vises ofte for Penge i Kairos Gader. Man tæmmer ikke alene giftløse Slanger, men ogsaa den frygtelige Klapperslange og Brillesl angen, der er ligesaa giftig. Chateaubriand fortæller at han har seet en kanadensisk Vild, der mildnede en Klapperslanges Vrede ved Fløitetoner. En vis Neale i Nordkarolina forstod den Kunst at tæmme Klapperslangen; han paastod, at det kun skeede ved Musikkens Magt og forsikkrede at en mild og behagelig Melodi var tilstrækkelig til at berolige Dyret i dets vildeste Lidenskaber. Han havde tvende Klapperslanger, som han kunde behandle efter Forgodtfindende. Han tog dem i Hænderne, klappede dem, lod dem krybe op paa sit Bryst, slynge sig om hans Hals, og de syntes virkelig at nære en Slags Hengivenhed for ham, men hans Sikkerhed havde imidlertid endnu en Grund: han paastod nemlig, at han kjendte et sikkert Middel mod Klapperslangens Bid; derfor lod han dem ogsaa beholde sine Gifttænder, hvilke han foreviste efter at have aabnet Slangernes Mund. I Nyholland gjorde en Wilkinson sig berømt som Slangetæmmer. Ofte lod han de giftigste Slanger hvile paa sit blotte Bryst, eller bar dem omkring med sig i sin Hattepul, og havde stedse Slanger i sit Sovekammer, ja endog i sin Seng. Eftersom han paastod, bestod Kunsten kun i at slippe en Hob af dem sammen i en Sæk, hvorved de skulde tabe Lysten til at bide og strax lade sig behandle med Hænderne. Beviser paa sin Kunst gav han ofte ved at stikke sin nøgne Haand ind i en Sæk fuld af Slanger, hvilke han tog op og holdt uden Frygt, som det kunde været et Knippe Aal.

I Ostindien gives der Gjøglere, som drage omkring i Landet med tamme Brilleslanger, hvilke de lade dandse og bevæge sig efter Takt. Denne saameget farlige Giftslange har den Egenskab, at den, naar den tirres, reiser sig i Veiret med den forreste Deel af Kroppen. Gjøglerne bærer Slangen eller flere af dem i et tildækket Fad eller i en Kurv. Naar de vise sine Kunster, slippe de Slangerne ud, holde et Stykke Filt eller Flonel imod dem og lade dem bide deri, saaledes at de skille sig ved Giften, og en Tid lang kunne behandles uden Fare. Ofte udbrydes ogsaa Giftænderne, men da de snart erstattes igjen, kan man ikke forlade sig paa denne Forsigtighedsregel. Derpaa tirres Slangen med en Stav indtil den med Fordelen reiser sig i Veiret, hvorhos Gjøgleren istemmer en Sang eller en Melodie og holder sin knyttede Næve mod Slangen, der med den opreiste Deel af sit Legeme nøie følger Haandens Bevægelser med gabende Svælg og spillende Tunge, og medens de funklende Øine stirre paa Haanden. Efter sex til otte Minutter ophører Gjøgleren at synge, og Slangen synker udmattet ned. Imidlertid synes den hverken af Frygt eller formedelst Lydighed at udføre dette, men den synes alene af Vrede at følge Haandens Bevægelser. Undertiden lade saadanne Gjøglere sig ogsaa bide af Slangerne, og paastaae at de ere i Besiddelse af en sikker Modgift mod Slangegiften; men dette er et reent Bedrageri; thi i Almindelighed have de brugt de ovennævnte Forsigtighedsmidler, at udtømme Giften eller bryde Tænderne ud, og have da oftest Intet at befrygte, skjønt enkelte sørgelige Hændelser ogsaa have viist det Modsatte. De ikke giftige Slangers Bid er, som bekjendt, uskadeligt; men da det for den Ukyndige ikke er saa let at adskille dem fra de giftige, udgives de af Bedragere ofte for Giftslanger.

Der fortælles at en Brilleslange, man havde brudt Gifttænderne ud paa, bed en Indianerdreng, Sønnen af en Slangebesværger. Han døde under fuldkomne Forgiftningstilfælde til stor Sorg for Faderen, der ikke kunde

begribe dette Ulykkestilfælde, som midlertid var let at forklare, da der i den udbrudte Tands Sted, var fremkommen en ny Tand.

Der gives nogle Slangearter som med en Slanges Form forene Spoer af Baglemmer. Man deler derfor denne Orden i to Afdelinger: Ogleagtige Slanger, der mere eller mindre nøie slutte sig til Firbenene, og i egentlige Slanger.

Første Afdeling.

Ogleagtige Slanger.

Underkjæven hos de øgleagtige Slanger bestaaer ikke af to bevægelige Halvdele. De fleste have et meget tydeligt Brystbeen, der er synligt udenfra

De Krybdyr, som henhøre til denne Afdeling, have saa megen Lighed med de snogagtige Fiirbeen, at flere Naturforskere have henført dem til Fiirbenenes og ikke til Slangernes Orden. Thi foruden den mere eller mindre fuldkomne Mangel af Lemmer, tilkommer dem næsten ingen af de Karakterer, der udmærke de egentlige Slanger, medens de i Organisation staae de Snogagtige meget nær. Til denne Afdeling henhører

Staalormen.

(Angvis fragilis.)

Slægtens ydre Mærke er, at den overalt er bedækket med smaa glatte tegllagte Skjæl. Snogfiirbenene ligner den i Bygningen af Hovedet, ved Tilstedeværelsen af et ufuldkomment Bækken, Brystbeen, Spoer af Skulderblad og Kravebeen samt de tre Oielaag, hvormed dens Oine ere forsynede. Legemet er fuldkommen ormformigt uden Spoer af ydre Lemmer.

Staalormene ere uskyldige Dyr, der sjelden bide, naar man griber dem. Deres Mund er meget liden. De leve af Insekter, Larver og Landsnegler og skjule sig i Huller i Jorden, hvor de holde Vintersøvn. Halen brydes let af, og man har derfor kaldet dem Staalorme og Glasorme.

Staalormen, som paa Norsk kaldes Slo, Sløge, Ormeslo, bliver omtrent en Fod lang. Under er den staalblaa ovenpaa brunnlig eller broncefarvet. I Almindelighed har den tre sorte Striber efter Ryggen.

Den forekommer næsten overalt i Europa og findes her i Landet temmelig almindelig i Skovegne sydenfor Dovre. Hvor langt den gaaer mod Nord vides ikke med Bestemthed. Ligesom Skovøglen opholder den sig gjerne i Mose og mellem visne Blade, blandt Buske paa høilændt Mark. Den fremkommer ligesaa tidligt om Vaaren som de øvrige skjældække Krybdyr, og kryber seenhøstes ind under raadne Vedhauge, Løv og Riis, eller trænger sig dybt ned i Jorden for at ligge i Vinterdvale.

Ormesloen er et aldeles uskadeligt Dyr, der ikke gjør den ringeste Fortræd. Den er langtfra ikke saa rask og livlig i sine Bevægelser som Øglerne,og indhentes og gribes derfor meget let. Sjelden forsøger den at bide, og om den end bider efter Fingrene paa den som griber den, formaaer den neppe at ridse Huden. Den er overmaade bange og gjør sig ofte, naar den bliver forfulgt eller greben, aldeles stiv, hvorved den let brydes itu.

Ligesom Skovøglen føder Sløgen levende Unger. De fremkomme almindelig i August i et Antal fra 7 til 12 eller 13 af 2 til 2½ Tommes Længde.

Anden Afdeling.

Egentlige Slanger.

Disse adskille sig fra de foregaaende ved Bevægeligheden af Kjævebenenes Grene, hvorved Mundhulen kan udvides meget betydeligt. Tæn-

derne ere skarpe og tilbagebøiede og fin'es ofte saavel paa Ganebenene som i Kjæverne, og denne Forskjellighed i Mundens Bevæbning maa man nøie lægge Mærke til, da den svarer til Mangelen eller Tilstedeværelsen af et giftafsondrende Apparat. Man adskiller derfor de almindelige Slanger i ikke giftige og giftige.

Giftløse. (Colubrini.)

Hos disse ere Overkjævens Grene efter sin hele Længde og ligeledes Underkjæven samt Ganebenene bevæbnede med fastsiddende Tænder, der ikke ere gjennemborede.

Kjæmpeslangen.

(Boa constrictor.)

Denne Slægt er paa Undersiden af Legemet og Halen bedækket med Halvringe eller Tværbaand, der bestaae af eet eneste Stykke. De have et Legeme, som er sammentrykt fra Siderne, Gribehale og en Spore paa hver Side af Gattet.

Til denne Slægt henhøre de største bekjendte Slanger, af hvilke nogle Arter opnaae en Længde af 30 til 40 Fod. Deres Størrelse og Farvepragt have foranlediget en Mængde Overdrivelser, eventyrlige Fortællinger og hele Romaner. Mennesket synes imidlertid i den voxne Alder, og naar det er forsvarsdygtigt, ikke at have Noget at frygte af Kjæmpeslangerne. De største Dyr de kunne kvæle og vinde Bugt med overgaae ikke en Hund, Raa eller Kalv i Størrelse.

Kjæmpeslangen opnaaer en Længde af 20 til 30 Fod, og skal undertiden blive endnu længere. Dens Farve er rødlig graa; langs Ryggen har den en bred takket Stribe, hvori der findes bleggule, bruunagtige undertiden sorte, ægformige eller sexkantede Pletter, Un-

derſiden er rødliggraa og hvid. Hovedet er bedækket med glatte, ſexkantede Smaaſkjæl.

Denne Art findes hyppig i Braſilien og i andre Egne af det tropiſke Sydamerika, hvor den fornemmelig opholder ſig i Klippekløfter og i Huler; ofte træffer man der 5 eller flere tilſammen. Den gaaer aldrig i Vandet, men beſtiger undertiden Træerne for at lure paa ſit Rov. Dens Næring beſtaaer af forſkjellige Dyr, ligetil af et Raadyrs Størrelſe; den ſluger ogſaa andre Krybdyr ſom Fiirbeen og Frøer, og Ungerne ernære ſig fornemmelig af de ſidſte. Den ligger ubevægelig og lurer; naar Byttet er kommen nær nok, ſtyrter den ſig paa det og griber det meget hurtigt, omſlynger Slagtofret raſkt med ſit ſtærke Legeme, hvorved enhver Bevægelſe bliver det umuligt, og kvæler det. Naar det er ſkeet, vikler den ſig langſomt ud og ſluger det, hvorunder Byttet bliver bedækket med Sliim. Hvorledes ſtore Slanger, ſom Pythonſlanger og Kvælere ſluge ſit Rov, har man oftere Anledning til at ſee i Menagerierne, og for at gjøre Læſeren dette ret anſkueligt, ville vi anføre et Oievidnes Beretning om hvorledes en 16 Fod lang Kjæmpeſlange ſlugte en to Maaneder gammel Puddelhvalp. „Denne Kjæmpeſlange blev af to Vogtere taget ud af en Kaſſe, der holdtes varm ved Varmeflaſker og blev lagt paa et høit Bord, ſom var overtrukket med Klæde. Den var meget livlig, da den nylig havde ſkiftet Hud, hævede ſtrax Hovedet, ſaa ſig omkring overalt og ſpillede hurtigt med Tungen. Man holdt Puddelhvalpen for den; ved Synet af Slangen begyndte denne at ſkrige og vilde løbe bort. Slangen trak Hovedet tilbage, bøiede Halſen, ſpillede ſtærkt med Tungen og forfulgte, medens den laae ſtille og rolig, med funklende Oine enhver af Hundens Bevægelſer. Pludſelig ſom et Lyn, ſkjød den med udſtrakt Hals imod Hundens Hoved og greb dens Snude i ſit aabne Svælg, rullede ſig med beundringsværdig Hurtighed, ſom en udſtrakt og løsſluppen Uhrfjær ſammen i en faſt Klump, omſlyngede Dyret med to Bugter og ſnørede dets Bryſt ſaa faſt ſammen, at det ikke mere kunde aande.

Aldeles ubevægelig laa den i denne Stilling omtrent i 8 Minutter, indtil Hunden, der i Begyndelsen sprællede stærkt, ikke bevægede sig. Da aabnede den Svælget og løsnede sine Ringe, slap Hundens Hoved og gav sig i Færd med det øiensynlig møisommelige og næsten smertelige Arbeide at sluge den. At Dyret i Forveien bliver overgydt med Spyt eller Sliim har jeg aldrig seet og ligesaalidet andre Jagttagere. Den nødvendige Slibriggjørelse paafølger ved Slugningen af sig selv. Efterhaanden rykkede Hundens Hoved ned i Slangens Svælg; synlig gik Underkjæven ud af sine Led og senere deelte dens Buer sig fortil, saaledes at det forhen saa ziirlige Hoved fik et hæsligt og modbydeligt Udseende. Nu kom det til Hundens Bove, og her blev Slugningen meget møisommelig: Svælget skjødes langsom frem; ved Trykket paa Spytkjertlerne udgød der sig en Mængde af en spytagtig Vædske, der gjorde Slagtofferet glat og slibrigt, hvorhos Luftrøret traadte flere Tommer frem af Munden og forblev i denne Stilling, indtil Bovene og Brystet vare slugte, da Svælget som en Strømpe trak sig hen over Hundens Legeme; nu gik det glat, kun Bagbenene ragede frem i nogen Tid; men endelig forsvandt ogsaa disse, og den hele Nedslugning havde varet et Kvarteer. Slangen havde nu stærkt opsvulmet Hals og Bryst og man saa tydelig Puddelen efterhaanden glide ned i Maven. Luftrøret traadte tilbage, og inden 10 Minutter havde ogsaa Kjæverne indtaget sin forrige Stilling. At Slugningen havde været møisommelig fremgik deraf, at Slangen blødede i Svælget, hvilket den imidlertid ikke syntes at bryde sig om, thi den spillede med Tungen og slikkede sig om Munden. Halsen fik snart sin Slankhed og Bevægelighed igjen; Bugen var derimod tyk og opsvulmet. Endnu den følgende Dag kunde man føle Hunden i dens hele Omfang deri, men efter fire Dages Forløb var den fuldkommen fordøiet; Slangen havde igjen faaet sin forrige slanke Form, og slugte sex Dage derefter en Kat." Paa samme Maade beskrives dette af den berømte Naturforsker Schinz i Schweitz, der ligeledes

var Øienvidne til at en 17 Fod lang Pythonslange kvalte og slugte en temmelig stor Gjedebuk.

Hunnen lægger 15 til 20 Æg, der udklækkes ved Solens Varme. Undertiden parrer den sig selv i Menagerierne, men Æggene udvikles sjelden under saadanne Forhold, da man ikke har vidst at vedligeholde en passende Varmegrad. Den vorer meget hurtigt. En Slange af denne Art, der, da den krøb ud af Ægget var 18 Tommer lang, var efter 14 Maaneders Forløb 38 Tommer, og efter 36 Maaneder allerede 5 Fod.

I deres Hjem frygter man aldeles ikke Kvælerne, da det er bekjendt, at de ere uden Gifttænder. Man slaaer dem ihjel med en Stok, eller skyder dem med grove Hagel, eller ogsaa fanger man dem i Snarer, som sættes ved Ingangen til deres Huler. Huden af de dræbte Boaslanger flaaes af, garves og forarbeides til Støvler, Saddeldækkener og andet mere. Fedtet, der til visse Aarstider i Mængde findes ansamlet i Bughulen, benyttes ligeledes. Negerne tilskrive Huden af denne Slange eiendommelige og velgjørende Virkninger imod mangehaande Sygdomme.

De forskjellige Fortællinger om de Farer Mennesker skulle have været udsatte for ved denne Slange, skulle ikke være andet end Opdigtelser og Eventyr.

Anakondakvæleren.

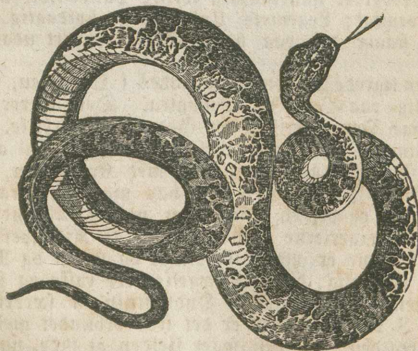
(Boa Scytale.)

Denne Art kaldes ogsaa Vandkvæleren og opnaaer en Længde af 10 til 14 Fod. Den er bruun og har to Rader sorte Pletter paa Ryggen og Øienpletter paa Siderne. Denne Slange lever i Nærheden af Vande og Floder i de fleste Egne af det tropiske Sydamerika. Den opholder sig fordetmeste i Vandet, svømmer og dykker ypperligt og lader sig ofte drive af Strømmen. Ofte kommer den ogsaa op paa Sandbredderne, paa Øer og Klippestykker eller kryber op

paa drivende Træstammer for at sole sig, eller for at lure paa sit Bytte og fortære det. Anakondaen nærer sig af allehaande levende Dyr, ligeindtil Størrelsen af en Raa og skal ogsaa fortære Fiske. Naar den har slugt et stort Dyr, bliver den som de øvrige Slanger en Tidlang liggende dorsk og ubevægelig, men er desuagtet meget opmærksom og flygter ved den mindste Larm. Uagtet dens Størrelse er den ikke frygtet af Nogen; den dræbes let ved et Haggelskud eller ved et Slag paa Hovedet, og er ikke vanskelig at indhente, da den kryber meget langsomt. Botokuderne i Brasilien skyde den med Pile og spise dens Kjød. Den er yderst seiglivet, thi Legemet af en saadan Slange bevægede sig endnu længe efterat den var flaaet, efterat Hovedet var afskaaret og alle Indvolde tagne ud af Livet paa den. Af denne har man udklækket levende Unger i et Menageri i Tydskland.

Den tigrede Pythonslange.

(Python Tigris.)

Denne Slægt har, ligesom foregaaende, smale Bugskjolde, men Haleskjoldene eller Halvringene under Halen ere ikke enkelte men parrede.

Dette Mærke have de imidlertid tilfælles med Snogene og nogle andre Slægter af mindre Betydning. Ligesom Boaslangerne ere de forsynede med Sporer eller rudimentære Fødder ved Gattet og opnaae en uhyre Størrelse. Man har betragtet dem som Boaslangernes Repræsentanter i den gamle Verden. Deres Hjem er det sydlige Asien, hvorfra de ofte bringes til Europa og forevises i Menagerierne under Navn af Kjæmpeslanger, Diamantslanger o. s. v. De dræbe ligesom de foregaaende sit Bytte ved at slynge sig om dets Legeme og kvæle det.

Den tigrede Pythonslange opnaaer en Længde af 16 til 17 Fod og bliver undertiden endnu noget længer. I Almindelighed har den en bleg, isabelguul Grundfarve og langs Ryggen flere uregelmæssige, store, kantede mørke Pletter, der strække sig heelt hen imod Halen. Paa Siderne af Legemet sees to Rækker af brune uregelmæssige Pletter, af hvilke de fleste ere Oienpletter, det er, de have i Midten en lysere rund Plet. Den første Plet bag Hovedet er gaffelformig fortil; Pandeskjoldene staae stjerneformigt; Legemets Underside er hvidagtig. Ved Gattet staaer der paa begge Sider en kort udadrettet Spore.

Den tigrede Pythonslange findes i Ostindien, og fornemmelig paa Java og Sumatra. Den nærer sig af forskjellige Dyr, ligetil af en Gedebuks Størrelse. Derimod klinger det yderst fabelagtig, at den skal angribe Mennesker, eller give sig i Kast med Krokodiller, Hjorte og Bøfler. I den nyere Tid har man ofte bragt den til Europa, og det er denne, som man i Almindelighed seer i Menagerierne under Navn af Kjæmpeslangen. Dens Legeme er meget kjødfuldt og stærkt og Muskelkraften betydelig; dens Bevægelser ere raske og zirlige, og Oinene ere især efter Hudskiftningen særdeles livfulde. I Almindelighed er det ikke forbundet med Fare at berøre den; thi den søger sjelden at bide, undtagen

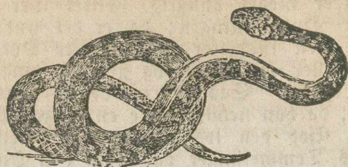
naar den er meget hungrig, hvilket især er Tilfældet strax efter Hudskiftningen; da er det undertiden indtruffet at den istedetfor de fremrakte Dyr, har grebet Haanden eller en Finger og strax omslynget Vedkommendes Legeme. Saaledes gik det en Menageriebesidder Kop; da han nemlig rakte en hungrig Pythonslange en Høne, skjød den løs derpaa, men forfeilede Hønen, greb hans Tommelfinger og havde i et Øieblik slynget sig om hans Arm og Hals. Han var alene, men tabte ikke Aandsnærværelsen og søgte med den anden Haand at gribe Slangens Hoved, for at befrie sig fra den stærke Sammensnøring, men Pythonkvæleren havde viklet sig saa fast om sit eget Hoved, at Kop aldeles ikke kunde faae fat paa det; han lagde sig derfor ned paa Burets Gulv for bedre at kunne kjæmpe med den, men befriedes ikke fra dens Omslyngninger, førend 2 Menagerivogtere kom til og sønderbrøde dens Tænder. Tandspidserne bleve udtagne af Tommelfingeren, der snart groede til uden slemme Følger.

I Fangenskab føder man Pythonslangerne med forskjellige Dyr, saasom Høns, Ænder, Gjæs, Hunde, Katte, Lam, Kaniner o. s. v., der frygtløse og ubekymrede løbe omkring i Buret hos den, ja de staae og gaae endogsaa paa Slangen selv, hvorved de tillige afgive det bedste Beviis for, at den Tryllekraft man har tilskrevet Slangerne ikke har Noget at betyde. Slangens lynende Øine ere uafbrudt fæstede paa et eller andet af de i Buret omkringløbende Dyr; næsten umærkelig følger den med Hovedet dets Bevægelser, medens det øvrige Legeme ligger aldeles stille; men hvis det sorgløse Dyr endelig kommer den for Munden, farer den lynsnar løs paa det, griber det og kvæler det med Bugterne af sit Legeme.

Den almindelige Snog.

(Coluber Natrix.)

Snogeslægten har hele Hovedet bedækket med

Den almindelige Snog.

Skjolde. Haleskjoldene ere parrede og Sporer-ne mangle. Af Snoge gives der et betydeligt Antal Arter i alle Verdensdele, og de fleste europæiske Slanger henhøre til denne Slægt. Snogene ere aldeles uskadelige, da deres Størrelse er ringe og de ligesom Kvælerne mangle Gifttænder. Flere af dem svømme med Lethed, nære sig tildeels af Fisk og danne Overgangen til Vandslangerne. Mange udmærke sig ved glimrende Farver. Den bekjendteste Art er:

Den almindelige Snog, Buorm, Huusorm Guldøring paa Norsk, der paa Oversiden er sort eller olivengraa og i det sidste Tilfælde bestrøet med sorte Pletter; under er den sortblaa og har et hvidt eller guult Baand paa Siderne af Halsen og mod Nakken. Rygskjællene ere lancetformige med en sort Kjøl efter Midten. Bag Øinene har den tre Skjolde. Snogen er den største af vore Slanger, da den opnaaer en Længde af to Fod. Den forekommer næsten over hele Europa og en stor Deel af Asien ligetil Baikalsøen. Af Skandinaviens Slanger er den den almindeligste og mest udbredte. Den synes at forekomme overalt i Norge ligetil hinsides Dovre. Af alle Slanger er Snogen den mindst bidske; selv om den gribes og mishandles, forsøger den sjelden at bide; men naar den tirres eller skræmmes, udgyder den en stinkende Vædske, som ansamles i et Par Kirtler ved Gattet. I Forplantningstiden synes der dog undertiden at overkomme den et Raseri, da den an-

falder og bider Mennesker, som nærme sig den, dog uden farlige Følger.

I Almindelighed opholder Snogen sig i eller i Nærheden af skovrige Egne, ved Bække, Floder og Søer. Ofte forekommer den ved Husene i Skovtrakter, hvor den for Varmens Skyld søger Tilhold i Møgdynger og Fæhuse. Den elsker Vandet og svømmer og dykker fortrinligt; den klattrer ogsaa med Lethed i Træerne og det er ikke sjelden at see den i de høieste Toppe af Hasselbusker.

Nilsson fortæller, at man i Sverige freder Snogen ligesom Svalen og Storken, at det fordum paa flere Steder har været Skik at sætte Melk til den i Fjøset, naar man mælkede Kjørene, og at den i Huusmandsstuer ofte gik ind og drak af samme Kop som Børnene. Hos os ved man ikke af nogen saadan Gjæstevenlighed mod eller Dyrkelse af Snogen. Budeierne hist og her taale den maaske i Fjøset, da de troe, at den holder Troldskab og Fanteri borte fra Buskaben; men en almindelig Overtro synes det her at være, at den mælker Kjørene. Førend Vinterkulden indtræffer, kryber Snogen i Vinterkvarteer saa dybt under Jorden, at Frosten ei kan naae den. Hænder dette, saa døer den, og man har gjort den Bemærkning, at Snogen i Egne, hvor de forhen vare almindelige, ere aldeles forsvundne efter strenge Vintre. Under Vinteren ligger den næsten aldeles stiv og ubevægelig, men fremkommer igjen i Marts eller April, undertiden ogsaa før, efter Veirligets Beskaffenhed. I Sommermaanederne fra April til August skifter Snogen Hud, eller skyder, som det hedder i Almuesproget, Hams 4 til 5 Gange. Skindet eller Hammen krænges af og findes almindeligen heel.

Frøer, Ogler, Fiske, Insekter og Snegler er Snogens fornemste Føde. Undertiden fortærer den ogsaa Muus og Fugleunger. En voxen Snog skal kunne sluge 4 til 5 store og 30 til 40 smaa Frøer. At svælge en voxen Frøe, der er 3 á 4 Gange saa tyk som Snogen, synes at være temmelig besværligt, og dertil udkræves under-

tiden flere Timer. Af Fiskene synes den kun at bemægtige sig Grundlingen (Cyprinus Gobio), der endogsaa i Fangenskab er den en kjær Føde. Med Mod og Dristighed forsvare Smaafuglene sin Afkom mod dens hyppige Forfølgelser.

Snogen parrer sig i April, Mai eller Juni, og lægger i Juli eller August, fordetmeste paa Solsiden af tørre Møgdynger, 15—20 Æg, der ere omgivne med en hvid eller guulagtig Hud, og hænge sammen i Klaser af 2, 3 eller flere. Æggene ere allerede til en vis Grad udviklede naar de lægges og udklækkes efter tre Ugers Forløb. Ungerne ere naar de ere udkrøbne af Ægget ovenpaa bruungraa og sortplettede, samt tegnede med et hvidt paa Midten afbrudt Baand over Nakken og bagenfor dette staaer der en sort Plet. Under ere de hvide og have en hvid Plet bag Øiet.

Snogen spises og ansees for velsmagende paa flere Steder i Sydeuropa men aldrig i Skandinavien, hvor man afskyer Krybdyrene som Fødemidler. Den gjør nogen Nytte ved at ødelægge skadelige Insekter.

Slet-Snogen.

(Coluber lævis.)

Den er bruunlig med sortagtige i Rader stillede Pletter langs Ryggen og et Tværbaand af samme Farve over Nakken. Rygskjællene ere glatte og glindsende, uden Kjøl. Dens almindelige Længde er 2 Fod og 3—4 Tommer.

Sletsnogen synes at være mere almindelig i Norge og Sverige end man har troet og gaaer lige op til den alpinske Region paa Fjeldene. Den er udbredt over de fleste Egne af Europa, i Nordafrika og i Asien paa Kaukasus.

Sindtere end foregaaende, bider og hugger den rasende om sig, naar den gribes, men bliver i Fangenskab let tam og synes da aldrig at forsøge paa at bide. Den

klattrer udmærket og synes tildeels bestemt til Ophold paa Træerne.

Dens Føde er Muus, Øgler, Staalorme, Frøer, Insekter, Larver, Snegle og Fugleunger.

I August skal Sletsnogen føde henved 12 levende Unger, som da ere aldeles hvide. Efterhaanden faae de Farve, men ere i det første Aar lysere end de Gamle.

Giftslanger. (Viperini.)

De giftige Slanger have kun Ganetænder eller de to mellemste Tandrækker i Overkjæven, og istedetfor de to yderste, Overkjævebenenes Tænder, paa hver Side blot een lang, spids, enkeltstaaende Tand, der er forsynet med en Fure eller gjennemboret af en Kanal, som tjener til at udføre en giftig Vædske, som afsondres af en stor Kirtel under Øiet.

Denne Kirtel ligger under Tindingmusklerne saaledes at den ved disses Sammentrækning lider et Tryk, hvorved den ansamlede Gift præsses ud gjennem Kirtelens Udførselskanal og Tanden i det ved denne frembragte Saar. Denne Gift er som bekjendt en af de heftigst virkende, da den især i sydligere Egne snart frembringer Døden. I koldere Lande ere dens Virkninger mindre heftige, skjønt det heller ikke der er uden Exempler, at den har bragt Døden, eller fremkaldt farlige Tilfælde. Derimod frembringer denne Gift aldrig skadelige Følger ved at optages i Munden eller Tarmkanalen; for at virke, maa den indbringes i et Saar, saaledes at den umiddelbart kan komme i Forbindelse med Blodet. Hensigten hermed er indlysende: Giftslangerne dræbe nemlig sit Bytte ved at forgifte det og tjene selv flere andre Dyr til Næring.

Hos de fleste og mest bekjendte Giftslanger ere Gifttænderne befæstede til et eget bevægeligt Been i Overkjæven, hvorved de kunne reises, og, naar de ikke bruges, skjules de i en Fold af Tandkjødet. Bag dem findes flere

Spirer, bestemte til at erstatte dem, dersom de afbrydes eller beskadiges.

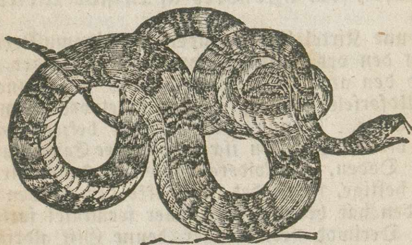
Ved det funklende Blik og flade samt bagtil meget brede Hoved faae disse Slanger et eiendommeligt Udtryk af Vildhed og Trods. Alle de man kjender, føde levende Unger.

De fleste, største og giftigste Slanger findes i de hede Lande.

De vigtigste og bekjendteste af Giftslangerne ere Klapperslangen, Landseslangen, Hugormen og Brilleslangen.

Den skrækkelige Klapperslange.

(Crotalus horridus.)

Slægten (Crotalus) har faaet sit Navn af og udmærker sig ved et eiendommeligt Apparat paa Halen, en Rangle, der bestaaer af en Række løst i hverandre føiede hornagtige Skjæl eller Ringe, som bevæge sig og frembringe en raslende eller klapprende Lyd, naar Dyret rører paa Halen.

Antallet af disse Skjæl, tiltager med Alderen. Det synes, at der ved hver Hudskiftning kommer et til, og at de dannes af den ved Halen tilbageblivende Overhud,

der slaaer sig om sig selv. Klapperslangerne ere især bekjendte for sine giftige Egenskaber. Man har seet Hunde krepere 14 Sekunder efter deres Bid. Heste og Oxer skulle i den varme Aarstid døe inden faa Minutter; og ligesaa frygtelig er Virkningen af denne Gift paa Mennesket. Deres Bevægelser ere langsomme, og de klattre ikke paa Træerne, men skulle desuagtet fornemmelig nære sig af Fugle og Ekorner.

Den frygtelige Klapperslange opnaaer en Længde af sex til syv Fod, og er bruun med uregelmæssige sorte Tværstriber og mørke Pletter paa Ryggen. Den findes til den 40de Grad nordlig Bredde, i hele Sydamerika og i Nordamerika, hvor den fornemmelig opholder sig i høitbeliggende, tørre, steenrige Egne. Den største Deel af Dagen ligger den sammenrullet i en Ring med opløftet Hoved og Hale; naar et Menneske eller Dyr nærmer sig den eller træder paa den, seer den sig truende omkring, rasler med Halen og bider. I Amerika taber man aarlig ved Klapperslangens Bid et betydeligt Antal Kvæg og Heste, da de ofte paa Græsgangene ere udsatte for at bides af den og døe inden 10 til 12 Minutter efter Biddet. Mennesket har mindre at frygte, naar han ikke kommer den alt for nær, thi den klapprende Lyd, som frembringes, naar Slangen troer sig i Fare, forraader i Almindelighed dens Nærhed endnu førend man har seet den, og da den ikke er synderlig rask i sine Bevægelser, kan man let undgaae eller dræbe den, hvis man er forsynet med en Stok. Klapperslangens Bid er farligt i varmt Veir, naar den nylig har skiftet Hud, og jo længere Tid der er gaaet hen siden Slangen bed; thi Giften synes at frembringes meget langsomt, eller at blive betydelig forstærket ved at opbevares i længere Tid i Giftblæren. Efter Biddet bliver i Almindelighed Saaret meget smerteligt; det saarede Lem svulmer stærkt op, og Svulsten udbreder sig i Almindelighed meget vidt; Nervesystemet er stærkt angrebet, hvortil Angsten hos den Saarede, der i Almindelighed troer Døden nær, ikke bidrager lidet. Man behandler saadanne Saar ved at

brænde dem ud med et gloende Jern eller Krudt, eller ogsaa ved Kopning; indvortes giver man forskjellige sveddrivende Midler, hvoraf man i Brasilien kjender flere af udmærket Virksomhed, og desforuden anvender man mangehaande Signebønner og overtroiske Ceremonier. Selv efter en heldig Helbredelse bliver ofte den bidte Deel lam, eller der bliver Svulst og Forhærdelser tilbage.

Ved Vinterkulden blive Klapperslangerne ganske stive; men naar man bringer dem ind i et varmt Værelse, vaagne de op, og deres Gift synes at have den samme frygtelige Virkning, som i den varmeste Sommertid. Dette godtgjøres ved en sørgelig Tildragelse, der i Aaret 1827 hendte en Engelænder ved Navn Dracke i Rouen. Denne havde i sit Menagerie 3 Klapperslanger, af hvilke den største var frosset ihjel, og begge de øvrige syntes at være Døden nær. Dracke bragte dem til Ovnen og troede, at en af dem ligeledes var død, da den ikke gav noget Tegn paa Liv fra sig, naar han berørte den med en Stok. Forsigtig aabnede han Buret og tog Slangen ud for at undersøge den nærmere, men det skindøde Dyr gjorde pludselig en Bevægelse og bed ham i den venstre Haand. Dracke udstødte et Skrig og vilde bringe Slangen tilbage i Buret, men fik atter et nyt Saar i den samme Haand. Han rev Haanden med Iis og bandt to Minutter derefter en Snor meget fast om Haandledet. Han fik heftige Angstelser, da der paa Saaret blev anvendt et kraftigt Ætsmiddel. Efter at have tømt et Glas Olivenolie syntes han at blive roligere, men efter faa Minutter indtraadte nye og stærkere Tilfælde, og efter 8½ Time var han død.

Klapperslangens Næring bestaaer fornemmelig af Fugle og mindre Pattedyr, hvilke den ikke forfølger; derimod afventer den rolig et beleiligt Øieblik, naar de komme i Nærheden af den, dræber dem ved et Bid og sluger dem.

Man tilskriver Klapperslangerne en saa bedøvende Stank, at Mennesker og Dyr deraf pludselig skulde blive kraftløse og ligesom drukne, og denne Uddunstning var

det man tillagde en egen Tryllekraft, der dog ogsaa skulde ligge i Slangens Blik. Ved denne Tryllekrafts magiske Indflydelse fortalte man, at Slangerne, og især Klapperslangen, bleve istand til at fortrylle eller bedøve de Dyr, der tjene dem til Næring, saaledes at de ikke formaaede at undflye, eller saaledes at de vare nødte til at løbe eller styrte sig i Slangesvælget ligefra Træernes Toppe. Det indsees let, at disse Traditioner hidrøre fra uefterrettelige, skjæve og falske Jagttagelser. Slangernes Bid er sjelden øieblikkelig dræbende; en af Slangen saaret Fugl kan let flyve op paa en Gren og derfra, naar Døden kommer, styrte ned til den ventende Slange. Det er en Drift hos mange Dyr til at offre sig selv for at lokke en Fiende bort fra sin Afkom, og naar nu en gammel Fugl saaledes søger at bortlokke en Slange, kan det let skuffe den, der er ubekjendt med disse Eiendommeligheder. Heller ikke er det umuligt, at visse Slanger, ligesom Uglerne blandt Fuglerne, ere forhadte af eller have en saadan Tiltrækningskraft for Fuglene, at de samles og flagre om dem med Skrig og Larm. Disse synes at have været de Omstændigheder, der have foranlediget de mangehaande Sagn om Slangernes Tryllekraft.

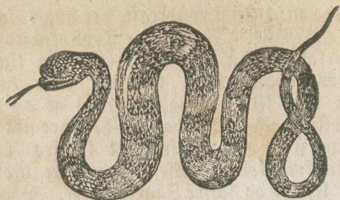
Landseslangen.

(Trigonocephalus lanceolatus.)

Denne Slægt adskiller sig fra foregaaende ved Manglen af Rangle paa Halen; men den har ligesom Klapperslangen en Grube bag Næseborene.

Nogle af de herhen hørende Arter have ligesom Boa og Klapperslangen hele Haleskjolde, medens andre have parrede som Snogen og Hugormen. Ligesom Klapperslangerne findes de kun i den nye Verden, og deres Gift er ligesaa heftig i sine Virkningen som disses.

Landseslangen bliver indtil 6 Fod lang, og dens Grundfarve er rød eller rødguul med guulbrune Pletter,

Landseslangen.

eller graa med brune eller sortagtige Pletter. Hovedet er meget tykt, trekantet og bedækket med smaa kjølede Skjæl.

Denne Slange findes paa Øerne Martinique, St. Lucie og Becouia. Den opholder sig i Moradser og Skove, gaaer høit op paa Bjergene, men holder fornemmelig til i Sukkerplantagerne, ja den trænger endogsaa ind i Bøndernes Huse, og det er ingen Sjeldenhed at finde den i Hønsehuse, paa Dueslag og i Sivtage.

Landseslangens fornemste Næring bestaaer af Rotter, Fiirbeen og Smaafugle. Denne Slange formerer sig utrolig og er derved bleven til en frygtelig Landeplage, thi Hunnen føder 50 til 60 levende Unger, og man afhøster sjelden en Sukkermark uden deri at antræffe et lignende Antal, hvoraf man kan slutte sig til hvor hyppig den maa foraarsage Ulykkestilfælde.

Imod de øvrige Giftslangers Sædvane er Landseslangen temmelig livlig og overmaade bidsk. Sammenrullet i en tilsyneladende rolig Tilstand skyder den sig med Lynets Hurtighed paa det Menneske, der uforsigtig nærmer sig den, og bibringer ham et eller flere dødbringende Saar. Den skal endogsaa sætte efter den Flygtende, forfølge ham op i Træerne, reise sig lodret op paa Halen til Menneskets Høide og saaledes true sin Fiende. Følgerne af dens Bid ere skrækkelige og, saavidt man veed, har man hidtil ikke fundet noget Middel,

hvorved dens Bid er bleven gjort uskadeligt. Mangfoldige Negre blive aarlig dens Offre ved Sukkermarkernes Afhøstning.

Da denne frygtelige Landeplage ved Øernes Opdyrkning, Sukkerplantagernes Udvidning og Rotternes Forøgelse uagtet Menneskenes mangehaande Forfølgelser, stedse voxer og tiltager, har man paa disse Antiller indført den afrikanske Slangefiende, Sekretæren, (Falco serpentarius) som vi have omtalt blandt Rovfuglene, og har deraf villet spore en heldbringende Formindskelse. Naturforskeren Lenz tilraader Indførelsen af Pindsvinet (Erinaceus), Grævlingen, Ilderen, Storken, Ormehøge (Falco Buteo), Kragen (Corvus Cornix), o. fl. hvilke han i Fangenskab har overbeviist sig om ere uforsagte Slangedræbere.

Hugormen.

(Vipera Berus.)

Slægten Vipera adskiller sig fra de omhandlede Giftslanger ved Mangelen af Gruben bag Næseborene. Hovedet er bedækket med Skjæl og Skjolde, eller alene med Skjæl. Overkjævebenene ere tykke, korte og alene væbnede med Gifttænder. Halen er kort og paa Undersiden belagt med parrede Skjolde.

Paa Grund af de parrede Haleskjolde sammenblandede man forhen denne Slægt med Snogen.

Den almindelige Hugorm har midt paa Hovedet tre Skjolde, der ere større end de øvrige og symmetrisk omgivne med Smaaskjæl. Langs Ryggen gaaer et tagget zikzakformigt Baand, der er mørkere end Grundfarven, hvis denne ikke er sort, i hvilket Tilfælde Baandet er usynligt. Langs Overlæben staae lysere Pletter. Halen udgjør 1/9 af Legemets Længde. Længden er sjelden over to Fod. Grundfarven varierer betydeligt efter Kjøn og Alder. Hannerne ere almindelig lysere graae, graahvide,

bruunlige, Hunnerne rødbrune eller mørkebrune. En sjeldnere Varietet er aldeles sort.

Hugormen forekommer i de fleste Egne af det mellemste og nordlige Europa. I Sverige findes den lige til Lapland og i Norge forekommer den til de sydlige Egne af Trondhjems Stift.

Den skyer beboede Steder og søger fornemmelig sit Tilhold i Gange og Huller, gravede af mindre Pattedyr, paa solbare Steder i Kratskove og Moser. Mod Vinteren, almindelig i September, lægger den sig i Dvale i hule Træer, under Trærødder, o. s. v. og kommer frem i Solbakkerne paa varme Dage i April, undertiden allerede i Marts.

Smaa Pattedyr, Krybdyr og Insekter udgjør Hugormens fornemste Føde; undertiden skal den ogsaa fortære Fugleunger. Den er en stor Fraadser, og dens Mave har en overordentlig Fordøielseskraft; men den er ogsaa istand til i flere Maaneder at leve uden Føde. I Fangenskab faaer man den sjelden til at fortære Noget.

Hugormen parrer sig hos os i Mai, og i August føder Hunnen 12—20 levende Unger af omtrent 5 Tommers Længde.

Hugormen er den eneste giftige Slange, som findes her i Landet og i hele det nordlige Europa. Dog er dens Bid saa langt mod Norden mindre farligt, end man i Almindelighed forestiller sig. Professor Nilsson anfører, at han ikke har kunnet opspore noget Exempel paa at et voxent friskt Menneske i Sverige er død formedelst Følgerne af Slangebid. Paa et enkelt Tilfælde nær, som for nogle Aar siden anmeldtes i Aviserne, tør det samme være Tilfælde i Norge. Oftere skal det imidlertid have hændt, at smaa Børn ere døde efter Slangebid. Dog kjender man flere Exempler paa at Børn paa 9—10 Aar, der have været bidte af Hugormen, inden kort Tid ere blevne fuldkommen helbredede. Virkningen af Biddet er ogsaa høist forskjellig efter de forskjellige Forhold, hvorunder det tilføies. Biddet skal strax være smerteligt, og man fornemmer undertiden skjærende

Smerter op igjennem hele det bidte Lem. Omkredsen af Saaret, der undertiden er meget vid, bliver rød og hoven. I milde Tilfælde eller naar der strar anvendes passende Midler, indtræffe ingen værre Følger; men i slemmere Tilfælde forøges Hævelsen, og efter 5—15 Minutter er hele Haanden eller Foden opsvulmet, hvorpaa Hævelsen udbreder sig til de nærmest liggende Dele af Legemet. Den Bidte bliver dødbleg, og yderst mat; han aander tungt, har vanskeligt for at gaae og plages af Uro og Angest. Undertiden indfinder der sig Kvalme og Bræfning, Hovedpine, Knib i Maven og brændende Feber med ulidelig Tørst. I de allerværste Tilfælde omgives Saaret med blaa og gule Pletter, der antyde en begyndende Koldbrand, som efterhaanden udbreder sig til andre Dele af Legemet og tidligere eller sildigere fremkalde Døden. I Tydskland, Frankrig og sydligere Lande indtræffe oftere saadanne farlige Tilfælde, men hos os kan man neppe anføre sikkre Exempler derpaa. Ved Anvendelsen af de simpleste Midler svinde gjerne Følgerne inden faa Dage. Undertiden synes Ormebiddet dog ogsaa her at have slemme Følger, især naar Giften udgydes i et større Blodkar, og det er ikke uden Exempel, at Mennesker efter Hugormbid ere blevne Lamme og Krøblinger for hele Livet. Større Dyr som Heste, Kjoer og Hunde døe, saavidt man veed, aldrig her tillands af Ormebid, men det bidte Lem hovner ofte betydeligt, og Dyrene ere undertiden gjennem et længere Tidsrum syge og svagelige. Smaafugle døe derimod af et Hugormbid, inden faa Minutter, Muus næsten øieblikkelig. Andre Krybdyr som Fiirbeen og Frøer yttrer Giften kun ringe Indflydelse paa; Hugormen selv skader den aldeles ikke.

Naar et Menneske er bleven bidt af en Hugorm er det under enhver Omstændighed sikkrest at søge Lægehjælp, hvis denne snart kan erholdes. Er man nødt til selv at behandle Tilfældet, maa Saaret udskjæres eller udsuges med Munden, hvilket man uden al Fare kan foretage, hvis Munden er heel og uden Saar. Istedet for at udsuge

Giften med Munden kan man anbringe et Koppeglas. Da Saaret almindeligen neppe er en halv Linie dybt er Udskjæringen ikke forbunden med nogen Vanskelighed; men hvis Omstændighederne ikke tillade at foretage denne Operation, kan man udbrænde Saaret med et gloende Jern, eller ætse det med Helvedessteen og siden holde det reent med Chlorvand eller i Mangel deraf med koldt Kildevand. Ovenfor Saaret er det godt og hensigtsmæssigt strax at anlægge et meget fast Bind, f. Ex. under Knæet, naar Bidet er i Foden, ved Haandleddet om det er i Haanden eller Fingrene. Indtræder Hævelse i det saarede Lem, indgnides det med varm Bomolie, eller der lægges kolde Omslag paa. Indvortes gives sveddrivende Midler som Hyldethe og Kamferdraaber. En The eller et Afkog af Kvannerod (Angelica) er ogsaa meget at anbefale til indvortes Brug; det samme gjælder om Chlor. Selv ved heftigere Tilfælde, frembragte ved Bid af giftigere Slanger end vore, pleie disse Midler være tilstrækkelige.

Almindelige og tildeels hensigtsmæssige Folkemidler, er: at udskjære det bidte Sted, eller, hvis dette ei strax kan skee, at udvaske Saaret med Vand og at udtrykke og bortvaske Giften samt som vi ovenfor have anført strax at anlægge et fast Bind om det bidte Sted, hvorpaa det saarede Lem med eller uden Bind nedgraves i Jorden, og den Bidte bliver siddende med det i denne generede Stilling et Døgn. Al Hævelse skal da være borte og Patienten i Almindelighed helbredet inden nogle Dage. At Omslag af koldt Vand, eller af Vand blandet med Blyvand, Eddike eller Brændeviin, gjøre samme Nytte og for den Syge ere bekvemmere, behøver neppe at bemærkes. Et i Sverige meget anseet Middel er at stikke det bidte Sted i Ilden og holde det der „til Giften er fortæret;“ bedre og mindre smerteligt er det, først at skjære i Saaret og afbrænde Krudt deri, eller at udbrænde det med Knuſk eller et gloende Kul. Et meget anseet Middel er ogsaa Fedtet af den dræbte Slange, der har bibragt Saaret.

Den norske Almue betragter Slangerne som Djævelens Udsendinge og i Besiddelse af overnaturlige Kræfter. De ovenfor anførte naturlige Midler ere ifølge denne Folketroe ingenlunde tilstrækkelige mod Biddet, selv af den uskyldigste Orm eller Slange. 'Ormen maa dræbes inden Solen gaaer ned, og før den Tid maa den Saarede ei komme i Huus. Naar en Slange har stukket (thi Almuen troer ikke at Slangerne bide, men at de stikke med Tungen eller som den kaldes Braadden) bider den sig selv i Halen og ruller afsted som et Tøndebaand; da gjælder det for den Saarede at løbe, thi den som først kommer til Vand er frelst. Naaer Slangen Vandet først, døer Mennesket, og hvis Mennesket før Slangen faaer Vand at drikke maa denne sprække.'

Uden Undtagelse anseer vor Almue alle Slanger for giftige; selv om den uskyldige Ormesloe eller Staalormen, antager man ei alene at dens Bid er dræbende, men man troer, at den er i Besiddelse af en saa farlig og overnaturlig Gift, at den kan bibringe Dødssaar ved at bide i et Menneskes Skygge.

Børn og Kvinder flye dem desaarsag med Rædsel, medens Mændene forfølge, dræbe og skjule for Solens Straaler alle de Slanger de kunne overkomme. Disse frygtelige og overnaturlige Evner hos Slangerne vendes imidlertid efter den samme Folketroe, naar de er dræbte og døde, om til Menneskets Nytte og Gavn. Den der finder „Hvidormen," hedder det, og koger og fortærer en Suppe af dens Kjød, bliver viis, han forstaaer Fuglesang og Dyrenes Skrig, han kjender det Forgangne og kan forudsige tilkommende Ting. — Slangernes Fedt ansees, som vi ovenfor have hørt, for et fortrinligt Middel mod deres Bid. Brændte til Pulver anvendes de endnu af vor Almue mod mange Sygdomme baade hos Folk og Fæ.*)

*) Det er os bekjendt, at dette Pulver paa vore Apotheker er meget efterspurgt, og at der aarlig ind-

Her i Christiania træffer man hver Vaar Bønder der rende om med Hugorme paa Stikker og i Flasker og spørge om Veien til Apotheket. I Lund siger Professor Nilsson var det samme Tilfælde for en 60—70 Aar siden: der indkjøbtes mangfoldige Orme paa Apothekerne, og hvert Foraar udsendtes en Pharmaceut eller Apotheker for at samle Orme. Efterat han med en Sax havde udklippet Gifttænderne, kastedes Ormene i en Sæk og bleve indførte til Byen; thi man beholdt dem levende for efterhaanden at anvende dem. Til Bekræftelse af dette fortæller han følgende løierlige Anekdot: „Ved de Tider da dette var i Brug, fandtes der Akcisehuse (Landtullar) ved hvilke var ansat Toldbetjente (Besøkare) der skulde paasee at ikke Noget kom til Staden uden at deraf blev erlagt Told eller Akcise. Hvis Nogen forsøgte saadant, tilfaldt det Konfiskerede Tolderen. En Vaardag kom en Apothekerelev kjørende til en af disse Akcisehuse med en Sæk bag i Vognen. Tolderen, som stod ved Bommen, mærkede da Vognen holdt, at der var noget Levende i Sækken, troede at det var Aal, og spurgte om der var Noget som skulde fortoldes. Da dette besvaredes med Nei, og Drengen havde passeret Bommen, sagde Betjenten, han skulde standse og bringe Sækken ind i Stuen for at den kunne blive visiteret. Drengen adlød. Da Døren var lukket aabnede han Sækken og styrtede Ormene ud paa Gulvet i den trange Stue. Den forfærdede Toldbetjent sprang baade paa Borde og Bænke for at frelse sine Been (thi efter Datidens Brug var han klædt i Strømper og Skoe) og bad Drengen pakke sig med samt sine Hugorme. „Jasaa vil Herren ikke have dem?“ sagde denne roligt, og lagde sig ned paa Gulvet og samlede Slangerne op i Sækken igjen med bare Hænder.“ —

---

kjøbes Orme, som brændes til Pulver; men naar dette ikke længer strækker til, giver man sine Kunder brændte Beenspaaner istedet.

Allerede i Oldtiden anvendtes Slanger som Medicin: Antonius, som var Læge hos Augustus brugte dem i flere Sygdomme; og under Nero opfandt Lægen Andromachos fra Kreta, Theriaken, som var en Blanding af de forskjelligste Ting, af hvilke Slanger var en af de fornemste. Dette Medikament kom i stort Udraab og anvendtes næsten mod alle Sygdomme. Endnu findes der i Neapel, Palermo og Venedig Theriakfabriker, hvor man anvender Hugormen og Vipera Aspis i tusindeviis. — Da Slangerne indeholde betydeligt af et gelatinøs Stof, koger man, efterat have borttaget Hoved og Hale, en Suppe paa dem, der anvendtes og tildeels endnu anvendes i Tæring og kroniske Hudsygdomme. I Sverige giver Almuen Buskaben Ormekjød og Ormesuppe og troer at den derved trives godt og giver Melk i Overflod.

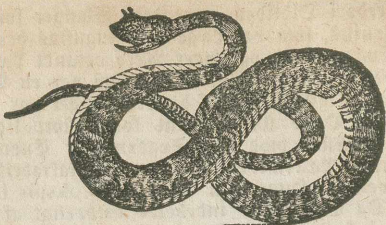
Blandt de mangehaande overtroiske Fortællinger der blandt vor Almue ere gjængse og gjæve om Ormene, maae endnu nævnes de saakaldte Ormestevner, hvortil der fortælles at Ormene samle sig i myldrende Skarer for at holde Dom over en Kammerat, der, naar Forsamlingen er endt, findes som en „Klyse,“ eller uformelig Masse.

Enkelte Præster af de gamle kloge, som Almuen troede i Besiddelse af Svartebogen, gaaer der Sagn om, have sat Slangerne Stævne, saa at de fra alle Landets Kanter ere komne trillende som Tøndebaand og ere forsvundne i det Baal, man havde oprettet for dem.

Hornslangen.

(Vipera cerastes.)

Denne Hugormart findes i Syriens og Ægyptens Sandørkener og udmærker sig ved et lidet Horn over hvert Øie. Farven er paa Ryggen gulgraa med uregelmæssige mørkere Pletter. Den bliver noget over 2 Fod lang.

Hornslangen.

Skiønt den er temmelig rask, ligger den dog hele Dage nedkrøben i Sandet og lurer paa sit Bytte.

De gamle Ægyptere, der ansaa den for hellig, have ofte afbildet Hornslangen paa deres Monumenter, og hos græske og romerske Forfattere omtales den ikke sjelden.

Brilleslangen.

(Naja tripudians.)

Brilleslangerne ere Hugorme, hvis Hoved er bedækket med Skjolde, og hvis forreste Ribbeen kunne bøies ud og trækkes fremad, saa at Halsen derved udvides til en bred Skive.

B r i l l e s l a n g e n har faaet dette Navn af en sort brilleformig Tegning, som den har paa den Deel af Halsen, der kan udvides. Dens Grundfarve er guul eller lysbruun. Den opnaaer en Længde af 4 Fod og paa Midten af Legemet et Omfang af 3—4 Tommer.

Dens Hjem er Ostindien, hvor den af de Indfødte kaldes Chinta-nagou, af Portugiserne Cobra de Capello.

Brilleslangen er overordentlig giftig, og dens Bid, hvis der ei øieblikkelig anvendes passende Midler, oftest dræbende. Som vi i Indledningen have omtalt vide de indiske Gjøglere at bringe Brilleslangerne til at dandse, og lade sig endogsaa, til Skræk og Forbauselse for Til-

skuerne, bide af disse giftige Slanger, efterat de dog i Forveien have udbrudt Gifttænderne, en Forsigtigheds-regel som imidlertid ikke stedse er tilstrækkelig, da der snart udvikle sig nye Gifttænder, hvormed der bibringes dræbende Saar. Saaledes fortæller D. Janson, at en Hinduer lod en stor Brilleslange dandse for et Selskab; hans sextenaarige Søn opirrede Dyret; rasende bed det ham, og en Time efter var han død. Faderen var ligesaa forbauset som bedrøvet, og paastod, at Sønnens Død ikke kunde være foraarsaget ved Slangens Bid; thi han havde brudt dens Gifttænder ud. Da man undersøgte den, fandt man, at de udbrudte vare blevne erstattede med nye, der endda ikke ragede langt ud, men at de dog havde været lange nok til bibringe Drengen det dræbende Saar. Den Gamle paastod, at han aldrig havde hørt eller seet noget lignende og var aldeles utrøstelig over Tabet af sin Søn.

De Indfødte paa Malabarkysten og nogle indiske Folk synes at vise Brilleslangen Tilbedelse. Naar en af Malabarerne finder en Brilleslange i sit Huus, beder han den at forlade det; hjælper ikke det, søger han at lokke den ud ved Føde, og gaaer den endda ikke, saa henter han Braminer, som gjøre den rørende Forestillinger.

Da Dellon i det syttende Aarhundrede opholdt sig i Cananor, blev en af Fyrstens Geheimsekretærer bidt af en Brilleslange. Man bragte ham til Staden, hvorhen man ogsaa transporterede Slangen i et vel tillukket Kar. Fyrsten tog sig denne Ulykke meget nær og lod strax Braminer hente, der forestillede Slangen af hvilken Vigtighed den saarede Statstjeners Liv var for Staten. Man bad, man truede, man erklærede Slangen, at den vilde blive brændt paa samme Baal som den Syge, hvis Biddet bragte Døden; men den var ubønhørlig, og Skriveren døede af Biddets Følger. Fyrsten var meget nedslagen, men han overveiede, at den Døde maaskee ved en hemmelig Synd kunde have paadraget sig Gudernes

Vrede, lod derfor det Kar, hvori Slangen opbevaredes bringe frem foran Huset, og lod den sætte i Frihed, hvorhos han med megen Iver undskyldte sig hos den og gjorde den mange dybe Buk.

Aspis eller den ægyptiske Brilleslange.

(Naja Haje.)

Rygskjællene ere glatte og hvælvede; Farven grønagtig med brune Pletter. Dens Længde udgjør omtrent 2 Fod.

Ligesom Brilleslangen kan den udvide Halsen til en Skive eller et Slags Skjold, hvilket allerede de Gamle have lagt Mærke til. Naar Aspis tirres af Mennesker, reiser den sig i Veiret med Hovedet og Forkroppen, blæser Halsen op og styrter sig mod sin Fiende. Disse Omstændigheder at den reise sig med sit Skjold have rimeligviis vakt den Tro hos de gamle Ægypter, at den vaagede og værnede om Fædrenelandet. De ophøiede den derfor til Sindbilledet paa en verdensbeskyttende Guddom og afbildede den over Indgangen til Templerne paa begge Sider af Jordskiven. Nu tildags vise ægyptiske Gjøglere den i Cairo ofte frem for Penge og bringe den ved at trykke den stærkt i Nakken med Tommelfingeren, i en Slags Stivkrampe, en Kunst man efter Bibelen allerede synes at have forstaaet paa Moses's Tid. Forøvrigt kjende Gjøglerne meget godt dens giftige Egenskaber og udbryde Gifttænderne.

De gamle Ægypter henrettede Forbrydere ved at lade bide dem af Aspis. Romerne kjøbte den for deraf at berede Theriak (et Universalmiddel) og maaske for at forgifte Venner og Fiender. Livslede Mennesker lode sig ved dens Bid bringe en hurtig Død. En berømt Taler, Demetrius Phalareus og den skjønne Dronning Kleopatra søgte og fandt Døden paa denne Maade.

Fjerde Orden.

Nøgenhudede. (Batrachii.)

Denne Orden indbefatter Krybdyr med nøgen Hud, fire Fødder uden Kløer, eller ingen Fødder, ingen eller ufuldkomne Ribbeen og ringe Respiration. De undergaae Forvandlinger. Parring finder ikke Sted, men Hannerne befrugte Æggene i Vandet.

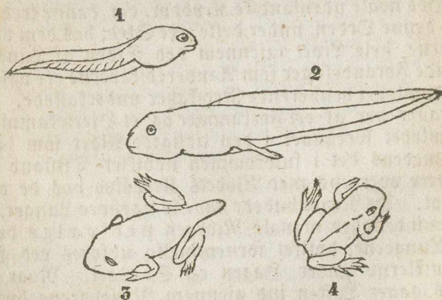
Denne fjerde og sidste Orden af Krybdyrene, danner Overgangen til Fiskene; thi den bestaaer af Dyr, der i sin første Livsperiode aande ved Gjæller, og som saavel i Levemaade som ydre Form og indre Bygning have megen Lighed med Fiskene; men under sin videre Udvikling undergaae de Forvandlinger (Metamorphoser), hvorved de antage Reptiliernes fælles Karakteer. Saa længe de ere uden Lemmer og staae paa dette tidligere Udviklingstrin kaldes de Rumpetrold, paa Dansk: Haletudser. Gjællerne ligge hos de unge Frøer paa begge Sider af Halsen. I samme Forhold som Lungerne udvikles, sammenskrumpes Gjællerne efterhaanden og forsvinde tilsidst aldeles. Hos nogle udenlandske Krybdyr, der danne tredie Familie i denne Orden, finder dette ikke Sted; hos dem bestaae Gjællerne hele Livet igjennem ved Siden af Lungerne. Lignende Forandringer som Aanderedskaberne ere ogsaa de til Blodomløbet henhørende Redskaber underkastede. Hjertet bestaaer her af eet Forkammer og et Hjertekammer og Blodomløbet foregaaer i den tidligere Alder som hos Fiskene, medens det i fuldkommen udviklet Tilstand stemmer mere overeens med Blodets Kredsløb hos de øvrige Krybdyr. De Nøgenhudede have to ligestore Lunger. Da de i Almindelighed mangle Ribbeen nedsvælge de Luften i Lungerne, hvilket fornemmelig udføres ved Hjælp af Musklerne under Hagen og Svælget. Naar disse udvides gaaer Luften ind gjennem Næseborene, hvorpaa disse indvendig tillukkes med Tungen, og Svælgets Musk-

ler sammentrækkes. saaat Luften presses ned i Lungerne. Denne Aandedrætsproces kan man see paa den pustende Bevægelse under Svælget hos den almindelige Frosk eller hos Padden. Udaandningen foregaaer ved at sammentrække Bugens og Sidernes Muskler. Heraf følger, at naar man længe holder Munden aaben paa en Padde, saa kvæles den; overskjærer man Bugmusklerne, kan den ei aande ud. Som ovenfor er antydet er Froskenes Hud ei bedækket med Skjæl som Slangernes og Fiirbenenes, men den er nøgen og holdes hos flere fugtig og glat ved en, ofte ætsende og skarp, Vædske, der afsondres af egne Hudkirtler. Froskenes Æg ere indhyllede i en geleagtig Masse, der i Vandet svulmer betydelig ud.

Denne Orden bestaaer af fire Familier: Froske eller haleløse Frøer, Salamandre eller Halefrøer, Fiskefrøer eller Gjællefrøer og snogeagtige Frøer, eller Rynkeslanger.

Første Familie.

Froske. (Ranariæ.)

Froskenes Metamorphose.

Kroppen er kort, bred og forsynet med fire Fødder, af hvilke de forreste have fire, de bageste fem Tæer. Kun som Larver have Froskene en Hale, som er sammentrykt. Ribben mangle de aldeles, men Brystbeen og Kravebeen ere fuldkommen udviklede. De have et fladtrykt Hoved med afrundet Snude og bredt Gab. Øiet er forsynet med tre Øielaag. Trommehinden bestaaer af en bruskagtig Plade, der ligger frit.

Denne Familie bestaaer af Froske, Padder, og flere Reptilier af lignende Form. Blandt alle Dyr, der tilhøre denne Orden, undergaae de den fuldkomneste Forvandling. De af Ægget nylig udkrøbne Larver eller Rumpetrold ligne en liden Fisk og kunne alene leve i Vandet. Deres Hoved er meget stort, Bugen opblæst, og det fodløse Legeme ender i en lang Hale. (Fig. 1). Læberne ere forsynede med et hornagtigt Næb, hvorved de sætte sig fast paa de Planter, der tjene dem til Næring. Gjællerne sidde til begge Sider bag ved Hovedet, og have Lighed med Fiskenes Aanderedskaber. Efterat Frølarverne nogen Tid have været i denne Tilstand, begynde Bagfødderne at udvikle sig (Fig. 2), og have allerede opnaaet en betydelig Længde, førend man seer noget af Forfødderne. Samtidig med denne Udvikling falder Hornnæbbet af; Halen begynder at svinde ind, Lungerne udvikle sig, og jo mere disse sidste Redskaber udelukkende blive Aandedrættes Sæde, desto mere indskrumpes Gjællerne, og tilsidst forsvinde de aldeles. (Fig. 3 og 4). Det unge Dyr har nu antaget den Form, det bestandig skal beholde, og tillige en anden Levemaade. I Begyndelsen nærede det sig nemlig af Planteføde og havde da en lang tynd og spiralformig snoet Tarmkanal, men efterhaanden bliver det kjødædende og jo mere dets Metamorphose nærmer sig Fuldendelsen, desto kortere bliver Tarmkanalen.

I fuldkommen Tilstand ophøre Froskene at være Vanddyr, dog opholde de sig fordetmeste i Nærheden af Vandet og dykke ofte ned deri. I den varme Aarstid

kunne de ikke uafbrudt holde ud i Vandet, da de foruden igjennem Lungerne ogsaa maae lade Luften virke paa Huden; om Vinteren er det derimod tilstrækkeligt til Livets Vedligeholdelse for dem at aande gjennem Huden, og de kunne da i flere Maaneder blive under Vandet, uden at komme i Luften.

Froskene ere udbredte over den hele Verden undtagen i de koldeste Egne. Talrigst forekomme de som alle Krybdyr i de varme og tempererede Lande. I voxen Tilstand leve de fornemmelig af Insekter og Snegle, og gjøre ved at udrydde disse megen Nytte. Skadelige ere de ikke i nogen Henseende; men de fleste Mennesker nære dog Frygt og Afsky for dem.

Den almindelige Frosk.

(Rana temporaria.)

Den egentlige Froskeslægt (Rana) udmærker sig ved et langstrakt Legeme og meget lange og stærke Bagbeen, der ere forsynede med en større eller mindre Svømmehud. Tungen, der ved den forreste Ende er fæstet til Underkjæven, er rettet bagtil mod Svælget og kan skydes frem. I Overkjæven have de en Række fine Tænder.

De Arter som henhøre til denne Slægt opholde sig i eller ved Damme, Søer og andre stillestaaende Vande. De leve af Snegler, Larver, Insekter og Orme og fortære aldrig Bær eller Frugter. Hannerne ere mindre end Hunnerne, og have paa Siderne af Halsen en elastisk Hud, der danner en Slags Lydblære, og udvider sig, naar de skrige. Den eneste Art, man hidtil har fundet hos os, er:

Den almindelige Frosk, Frø eller Lop. Panden er hos denne flad mellem Øinene. Farven er høist forskjellig undertiden olivengraa, undertiden mere spillende i Guult, undertiden graa eller bruun, Laarene og

de undre Dele ere almindelig bleggule. En voxen Frosk er omtrent 8 Tommer lang.

Denne er den almindeligste af alle Skandinaviens Krybdyr; thi den forekommer hyppigt saavel paa Sletlandet som ovenfor Trægrændsen, og findes ligefra Skaane til Tromsø og Vardøehuus. Ogsaa i hele det øvrige Europa synes den at være almindelig.

Mod Vinteren graver den sig ned i Dyndet paa Bunden af Damme og Kjær, og tilbringer den kolde Aarstid der. Med Undtagelse af denne Tid, da de formedelst Kulden nødes til at skjule sig i Vandet og Parringstiden, da Æglægningen og Æggenes Befrugtning maa foregaae i dette Element, opholde de sig mere paa Landet paa fugtige skyggerige Steder mellem Græs og Urter. Herved adskille de sig ogsaa i Levemaade fra den følgende Art, der under alle Aarstider mere opholder sig i Vandet. Efter Regnveir komme de ofte i uhyre Mængde frem af sine Smuthuller, hvilket har givet Anledning til Sagnet om at de skulle regne ned. Om Foraaret naar Froskene samle sig flokkeviis i Dammene lade de høre en surrende Lyd, der dog langt fra er saa høitklingende og ubehagelig som hos den følgende Art eller den grønne Frø.

Den grønne eller spiselige Frosk.

(**Rana esculenta.**)

Panden er fordybet mellem Øinene. Den er smuk grøn med sorte Pletter og tre gule Striber langs Ryggen. Bagføddernes Svømmehinde er større end hos foregaaende. Den er større, omtrent 9 Tommer, end den almindelige Frosk og forekommer i det sydlige Europa hyppigere end denne. I Norge er den ikke funden og forekomme neppe længre mod Nord end i Skaane og Østergötland. Dens Skrig er høit og skarpt og skal være yderst ubehageligt og besværligt om Sommernætterne, naar man boer i dens Naboskab. I Frankrige

og Italien spises denne Frosk og ansees for meget sund og velsmagende.

Den almindelige Padde eller Tudse.

(Bufo vulgaris.)

Padderne have ingen Tænder men en meget udviklet Tunge. Legemet er bedækket med Vorter, hvoraf der udsveder en klæbrig Vædske. Bag Trommehinden er en stor Kirtel, der ligeledes udsveder en hvid ætsende Saft.

Bagbenene ere hos Padderne ikke saa lange som hos Frøerne; de hoppe desaarsag sjelden men krybe langsomt. Naar de blive overraskede flygte de ikke, men blive staaende, lade Huden og Kirtlerne udsprede den oven omtalte ætsende Vædske og udsprøite sin stinkende Urin. Undertiden forsøge de endogsaa at forsvare sig, men deres Mund er aldeles tandløs. Deres Bid, om det ellers kan kaldes saa, er følgelig hverken farligt eller giftigt, hvilket man i Almindelighed troer. Disse hæslige og ækle Krybdyr skjule sig om Dagen paa mørke fugtige Steder og komme kun frem om Natten, eller efter varm og mild Regn. Ligesom de foregaaende nære de sig af Snegler, Larver og Insekter og stifte megen Gavn ved at udrydde disse, af hvilken Grund man ingenlunde bør udrydde eller forjage dem fra Haver og Agre. Padderne opholde sig mere paa Landet end de egentlige Froske og, begive sig kun i Legetiden om Foraaret ud i Sumpe og Damme.

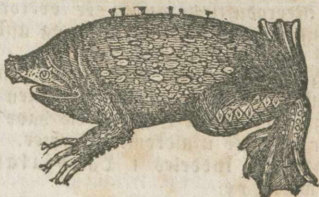
Den almindelige Padde bliver indtil 4 Tomme lang og 2½ Tomme bred. Legemets Form er kluntet; Bagbenene ere krumme og ikke meget længere end Forbenene. Farven er graabruun eller mørkebruun med uregelmæssige sorte Pletter.

I hele Europa og en stor Deel af Asien forekommer den almindelige Padde. I Skandinavien gaaer den langt op mod Nord. Om Vinteren graver den sig ned

i Huller under Trærødder og Stene og tilbringer den kolde Aarstid der og ikke som Frosken i Vandet. Man paastaaer, at den i en lethargisk Tilstand skal kunne leve Aarhundreder, indsluttet mellem Stene og Mure. Æggene lægges i Vandet i en dobbelt Streng, omgivne af en geleéagtig Masse.

Pipatudsen.

(Pipa dorsigera.)

Pipaernes Legeme er mere fladtrykt end Paddernes; Hovedet er trekantet og Tungen mangler.

Man kjender kun et Par Arter der have hjemme i Sydamerika og udmærke sig ved sin høist eiendommelige Forplantningsmaade.

Pipatudsen opholder sig i varme og fugtige Egne. Hannen bringer de allerede lagte Æg op paa Hunnens Ryg. Denne begiver sig da ud i Vandet, hvor Huden svulmer op og danner Celler, i hvilke Æggene forblive indtil Metamorfoserne ere gjennemgaaede og Ungerne fuldkommen udviklede. Først da kommer Moderen igjen i Land.

Anden Familie.

Salamandre. (Salamandrini.)

De have Tænder paa Ganebenene og i begge

Kjæver og smaa Spoer til Ribbeen; Brystbenet mangler og ligeledes det tredie Øielaag; Forbenene og Bagbenene ere af lige Længde. Paa Forbenene have de fire Tæer, paa Bagbenene næsten altid fem.

Forvandlingen er hos disse midre fuldkommen end hos de egentlige Froske; thi Salamandrene beholde Halen. Naar de komme ud af Æggene have de buskformige Gjæller paa begge Sider af Halsen. Lemmerne udvikle sig efterhaanden, først de forreste, derpaa Baglemmerne; endelig udvikle Lungerne sig og Gjællerne forsvinde. Reproduktionskraften er overordentlig stor hos Salamandrene: udskaarne Øine og afskaarne Lemmer erstattes ikke een men flere Gange.

Hidtil kjender man paa enkelte nær kun europæiske og amerikanske Dyr af denne Familie; men det er sandsynligt at ogsaa de øvrige Verdensdele have eiendommelige Slægter af disse ufuldkomne Former.

Salamandrene inddeles i Landsalamandre og Vandsalamandre.

Landsalamandre. (Salamandra.)

De have, naar de ere fuldkommen udviklede, trind Hale og svage Antydninger af Ribbeen, men ingen Rygkam. Bag Ørene findes en Kirtel ligesom hos Padden.

Landsalamandrene føde levende Unger, som Hunnen i Forplantningstiden afsætter i Vandet, hvilket de snart forlade.

Den plettede Salamander.

(Salamandra maculosa.)

Er sort med store uregelmæssige gule Pletter. Ligesom Padden afsondrer den, naar den tirres eller er i Fare

en melkagtig Sliim, der er tilstrækkelig til at slukke et Par glødende Kul; heraf er rimeligviis Fabelen om dens Uforbrændelighed opstaaet, men ved en maadelig Ild steges eller forbrændes den som ethvert andet Dyr. Eventyret om Salamandernes overordentlige Giftighed hidrører fra de ældste Tider og har ligesaaliden Hjemmel. Naar denne skarpe Sliim kommer i Berørelse med Steder af Legemet, der er bedækket med en fiin Overhud, frembringer den Brænden og Stikken. Optaget i Tarmkanalen synes den derimod at være uskadelig.

Plinius fortæller, „at Salamanderen af alle giftige Dyr er det frygteligste og kan tilintetgjøre hele Generationer; thi hvis den stiger op i et Æbletræ, blive alle Æblerne forgiftede, og alle som spise deraf maae døe; men ikke nok dermed: naar man bager Brød med det Træ den har berørt, saa bliver dette Brød forgiftet; ligeledes gaaer det med Vandet i enhver Kilde, hvori Salamanderne opholder sig. Paa hvert Sted af Legemet, som bliver besmittet med Salamanderens Saft, falder Haaret af, ja undertiden falder det af det hele Legeme.“ Efter de gamle Romeres Love blev den der gav en Anden Noget af en Salamander ind som Giftblander straffet med Døden.

Vandsalamandre. (Triton.)

Denne Slægt har en sammentrykt Hale. Bag Ørene findes ingen Kirtel. Hannen har i Forplantningstiden en finneagtig Kam langs Ryggen og Halen.

De herhenhørende Arter ere de almindeligste af Salamandrene og tilbringe næsten sit hele Liv i Vandet, og hos disse er det især at R produktionskraften viser sig saa overordentlig stærk. Undertiden fryse de ind i Isen, men levne op igjen, saasnart Isen tøer; om Sommeren seer man dem ofte indfrosne i Isklumper i Is-

kjældrene; men selv disse der i flere Maaneder have været uden synligt Liv, levne op igjen, naar Isen smelter omkring den. Vandsalamandrene ere aldeles stumme. De leve af dyrisk Føde. De lege i Vandet, men parre sig ikke saaledes som Froskene. Hunnen, som er større end Hannen, lægger Æggene enkelte i Vandet, hvor de fastklæbres ved Græs og Blade.

Den større Vandsalamander.

(Triton cristatus.)

Huden er kornet; oventil sortgrøn med sorte Pletter, under pomerantsfarvet med sorte Pletter; Siderne ere bestrøede med hvide Punkter. Hannens Rygkam er afbrudt over Lænden og dybt deelt med spidse Tænder.

I Kilder Damme og andre stillestaaende Vande er denne Salamander ikke sjelden her i Landet, hvor den benævnes med samme Navn som Oglerne og deres Samslægtninge: Fiirfisle, Fjerfisle. I Slutningen af April er Hunnen med Æg. Hannen udgyder da sin Melke, som danner en liden blaahvid Sky paa det klare Vand, der trænger ind gjennem Analaabningen og befrugter de i Æglederne nærmest liggende Æg.

Efter Forplantningstiden stiger Vandsalamandren paa Land. Naar Kulden nærmer sig skjuler den sig, og man finder den da ofte mellem Barken og Veden paa gamle morskne Træstuber. Nogle synes dog ogsaa at tilbringe Vinteren i Vandet.

Foruden denne findes hos os den mindre Vandsalamander (Triton punctatus) og maaske den brune Vandsalamander (Triton alpestris.)

Tredie Familie.

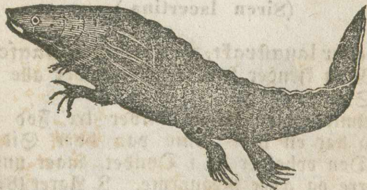
Fiskefrøer. (Ichthyodi.)

Fiskefrøerne ligne i ydre Form Salamanderlarverne, de have vedvarende Gjæller og aande desforuden ved Lunger. Fiskefrøerne have et langstrakt Legeme med lang Hale og to eller fire Lemmer, der i Almindelighed kun ere lidet udviklede.

En Tidlang ansaae man disse Dyr for Unger eller Larver af store Salamanderarter; men det er udenfor al Tvivl, at de ere fuldkomne Dyr. Gjællerne findes befæstede paa begge Sider af Halsen, og have Form af mere eller mindre forgrenede Buske. Lungerne ere undertiden af en temmelig sammensat, hos andre derimod af en meget enkelt Bygning. Deres Levemaade og Forplantning er ikke bekjendt; kun veed man, at enkelte kunne leve hele Aar uden Næring.

Axolotel.

(Siredon mejicanus.)

Ved Tæernes Antal og de tæt sammenstillede For- og Bagfødder har denne Slægt mest Lighed med Salamandrene. Tænder findes baade i Kjæverne og paa Ganebenene.

Man kjender kun een Art, der i stor Mængde findes i Bjergsøerne i Mejiko, hvor den spises og ansees for meget velsmagende. Den bliver femten Tommer lang, er graa eller graasort og sortplettet.

Proteus.

(Proteus anguineus.)

Legemet er meget langstrakt; Forlemmerne have tre, Baglemmerne to Tæer. Foruden Kjævetænderne, er der to Tandrækker paa Ganebenene. Af denne Slægt kjender man heller ikke mere end een Art, der lever i de underjordiske Vande, hvorved nogle Søer i Kärnthen staae i Forbindelse med hverandre.

Proteus opnaaer en Fods Længde og bliver saa tyk som en Finger. Huden er glat, blegrød eller hvidguul. Snuden er forlænget fladtrykt; Øinene ere overordentlig smaa og skjulte under Huden. Af alle Hvirveldyr har denne de største Blodkugler. Dette saa mærkelige Dyr har man havt i et Kar i 6 Aar, uden at det har taget Føde til sig. Det skal føde levende Unger.

Den almindelige Sirene.

(Siren lacertina.)

Legemet er langstrakt, aalformigt; Bagfødderne mangle. Man kjender kun tre Arter, der alle findes i Carolinas Sumper.

Den almindelige Sirene bliver tre Fod lang, er sortagtig og har en hvid Linie paa hver Side langs Kroppen. Den opholder sig i Dyndet, gaaer undertiden paa det Tørre og æder Regnorme. I Aaret 1825 brag-

tes en levende til England. Den levede sex Aar i Fangenskab, og gik til Grunde fordi den for længe blev ude af Vandet og Gjællerne fortørredes.

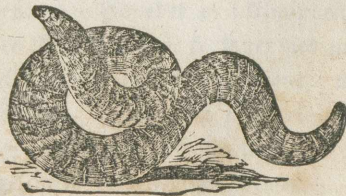
Fjerde Familie.

Rynkeslangerne. Cæciliæ.

Kroppen er cylindrisk, Huden slimet med regelmæssige Tværfurer. Ribbenene ere som hos Slangerne for korte til fuldkommen at omgive Kroppen. Ryghvirvlerne ere af samme Form som hos Sirenerne eller Fiskene. De have kun een Lunge. Øinene ere skjulte under Huden; Fødder mangle aldeles. Til for kort siden har man anseet disse lavest staaende Batrachier for Slanger; men de have i den tidligere Alder Gjæller paa begge Sider af Halsen; hos de voxne Dyr finder man endogsaa de bueformige Udstaaenheder paa Tungebenet, hvortil disse have været befæstede. Rynkeslangerne, der danne et Overgangsled mellem Slangerne og de Nøgenhudede, opholde sig paa skyggefulde fugtige Steder, grave sig Huller i Jorden og synes at nære sig saavel af Plantestoffe som af Orme og Insekter. Man kjender hidtil kun een Hovedslægt.

Den ringede Cæcilie.

(Cæcilia annulata.)

Nogle have en stump Snude, slap Hud; andre have mange Rynker eller Tværstriber, medens disse hos andre næsten ere umærkelige. Arterne have hjemme i Asiens og Amerikas hede Egne.

Den ringede Cæcilie har kegleformige Tænder og henved 80 hvide Ringe.

Den findes i Brasilien, hvor den ofte roder sig flere Fod dybt ned i Moradsernes dyndfulde Bund.

Fjerde Klasse.

Fiskene. (Pisces.)

Indledning.

Fiskene ere Hvirveldyr, der have rødt og koldt Blod, aande ved Gjæller og lægge Æg, som de ikke udruge. Huden er nøgen eller bedækket med Skjæl. Lemmerne kaldes Finner og ere indrettede til at svømme med.

Den almindelige Fiskeform er et fra Siderne sammentrykt noget langstrakt Legeme, uden Hals, der bliver smalere henimod Halen og ender i en lodret Halefinne. Hovedet er i Almindelighed stort med en bred Mund, som er forsynet med en Mængde Tænder, ikke alene paa Kjævebenene, men ogsaa paa Ganebenene, Tungen og i Svælget. Mange Fiske afvige imidlertid fra denne Form og antage besynderlige, ofte eventyrlige Former.

Fiskenes Beenrad er undertiden bruskagtig (f. Ex hos Hajerne), ja stundom endogsaa hudagtig (f. Ex. hos Myxinerne); men hos det største Antal bestaaer det af en virkelig Knoglemasse. Marv indeholde Benene aldrig; derimod ere de ofte gjennemtrukne af et olieagtigt Fedt.

Fiskenes Skelet bestaaer af Hovedet med Gjælleapparatet samt Kroppen med Halen og Lemmerne.

Hovedets Bygning er hos Fiskene meget sammensat, og Benene, hvoraf det bestaaer, ere meget talrige, da hvert enkelt gjerne deler sig i flere Stykker. Saaledes deler Tindingbenet sig i to Hovedafdelinger. Hjerneskaldelen, der paa hver Side bestaaer af to Been og Leddedelen, som danner en Kjæde af 4—5 Been, hvilke forbinde Hjerneskallen og Underkjæven bevægeligt med hinanden. Tilsammen fremstille disse Kvadratbenet og bidrage til at danne Gjællelaaget. Foran de to Overkjævebeen ligge Mellemkjævebenene, som oftest ere forsynede med Tænder, medens Overkjævebenene almindelig ere tandløse.

Hvirvelsøilen bestaaer hos Fiskene kun af to Afdelinger, Ryg og Haledelen, af hvilke den første i Almindelighed bærer Ribbeen. Hvirvlernes forreste og bageste Flade, ved hvilke de staae i Forbindelse med hverandre, er kegleformigt indhulede og opfyldte med en geleagtig Masse, der ogsaa almindelig findes i den Kanal, hvoraf deres Axe gjennembores. De ere forsynede med øvre

Tornudskud, som udgaae fra Buer, der tilsammen danne en Kanal for Rygmarven. Til begge Sider have Ryghvirvlerne Tværforlængelser, med hvilke Ribbenene ere forbundne, og som paa Halehvirvlerne smelte sammen til nedre Tornudskud, mellem hvis Buer, der dannes en Kanal ligesom Rygmarvskanalen. Halehvirvelen eller den sidste Hvirvel udmærker sig ved en egen Form. Ribbeen mangle sjelden; ofte forekomme ogsaa Biribbeen og hos enkelte Fiske et Slags Gjælleribbeen. Brystbeen kan kun paavises hos faa Fiske. Hos Bruskfiskene er Skelettets Indretning forskjellig fra den ovenfor beskrevne; især er Hovedet, som vi under Beskrivelsen af disse Fiske skulle see, af en meget simplere Bygning.

Lemmernes Antal er underkastet nogen Afvexling; dog finder man hos de fleste Fiske baade Forlemmer, der her faae Navn af Brystfinner og Baglemmer, som hos Fiskene kaldes Bugfinner.

I Forlemmerne kan man sædvanlig paavise Been, der svare til Skulderbladet, Over-Armen, Armspolen, Albuebenet, Haandroden og Mellemhaanden. Finnestraalerne fremstille Fingrene. Bækkenet og Baglemmerne ere langt mindre udviklede og bestaae fordetmeste af et langt fladt, trekantet Been, til hvis bageste Rand Straalerne ere hæftede. Bugfinnerne mangle undertiden, og afverle meget i Stilling.

Til Lemmerne kunne ogsaa henføres de uparrede Finner (Ryg-, Hale- og Gadboerfinnen), for-

saavidt som de tjene deels til Bevægelse, deels til Ligevægt.

Ryg- og Gadboerfinnens Straaler danne Ledforbindelse med nogle Been, som ligge mellem Hvirvlernes Torneudskud. Straalerne bestaae enten af et eneste, sædvanlig haardt, spidst, undertiden bøieligt og elastisk Beenstykke, og kaldes da Pigstraaler; eller ogsaa bestaae de af et stort Antal smaa Leed, og dele sig almindelig i Smaagrene mod Spidsen; disse kaldes bløde Straaler.

Fiskene svømme ved at bevæge Hvirvelsøilen og Halen afvexlende til Siderne. Maaskee Gjællerne, som skyde Vandet bagtil ogsaa bidrage hertil. De uparrede lodrette Finner kunne efter Fiskens Villie udbredes eller sammenfoldes som en Vifte, og saaledes forøge eller formindske den Flade, som slaaer mod Vandet. De parrede Finner, Bryst- og Bugfinnerne, bruges til at vedligeholde Ligevægten og styre Kursen. Et for Fiskene eiendommeligt Organ, er Svømmeblæren, en med Luft opfyldt Blære, der almindelig efter Formodentlig befindende kan sammentrykkes.

Halens og Hvirvelsøilens Bevægelse til Siderne frembringes ved en meget stor Muskel paa hver Side af Kroppen, der danner Massen af Fiskenes Muskler. Fortil fæster denne sig til Hovedet og Skulderapparatet, hvorfra den strækker sig uafbrudt lige til Halefinnerne.

For Bug- og Brystfinnerne, men især for Ryg- og Analfinnerne have Fiskene en Mængde mindre Muskler. I Almindelighed ere Fiskenes Muskler hvide af Farve. Fiskene have en overordentlig Kraft i sine Muskler, de kunne gjøre store Spring over Vandet (Laxen), og bevæge sig uafladeligt og hurtigt. Man har seet Haifiske Dag og Nat forfølge Skibe fra den europæiske til den amerikanske Kyst, idet de uafladeligt svømmede omkring dem, og man har beregnet, at en saadan Fisk i faa Uger kan reise omkring hele Jordkloden.

Svømmeblæren ligger under Nyrene, men over Tarmkanalen. Den bestaaer af to Hude, en ydre, fibrøs, stærk og glindsende og en mindre, blød med mange Aarer forsynet Sliimhud. Almindelig er den deelt i flere Afdelinger. Undertiden er den aldeles tillukket, undertiden aabner den sig i Spiserøret eller staaer i Forbindelse med Høreredskaberne; ofte er den forsynet med Muskler. Ved disse Muskler og Kanaler synes den i Svømmeblæren indeholdte Luft (almindelig Kvælstof med lidt kulsur Luft) at kunne udtømmes. Ind trænger den imidlertid ikke gjennem disse Kanaler; men den affondres af kirtelagtige Organer i selve Svømmeblæren. Man har bemærket, at Svømmeblæren mangler eller er meget liden hos de Arter, som opholde sig paa Bunden af Havet, medens den hos de, der opholde sig nær ved Overfladen af Vandet, i Almindelighed er større, og man har derfor troet at dens Hensigt var at forøge eller formindske Fiskenes specifiske Vægt.

Fiskenes Hjerne er liden og ringe udviklet,

og udfylder neppe halvt den lille Hjerneskal, Nerverne ere derimod store. Sandserne synes tildeels at være sløve og ufuldkomne. De eneste ydre Sandseredskaber ere Øinene, Næseborene og Skjæggetrævler eller Føletraade, hvilke sidste dog ei findes hos alle Fiske.

Hjernen bestaaer hos Fiskene af kugledannede Legemer, som ligge i Rækker bag hinanden. Rygmarven er flad eller cylindrisk. De elektriske Organer, som findes hos adskillige Fiske, beroe for en Deel paa særegne Modifikationer af Nervesystemet. — Øiet, som er stort og kun har ringe Bevægelighed, er uden Øielaag og Taarekirtler, Hornhinden er meget flad, Krystallindsen stor, haard og kugledannet. Denne Bygning er gunstig for at see gjennem Vandet og paa kort Afstand. At Fiskenes Syn i klart Vand er meget skarpt er en velbekjendt Sag for Fluefiskeren, der stedse foretrækker stride Strømme og en af Vinden kruset Vandflade, fordi den er uigjennemsigtigere, og han der har lettere for at nærme sig Fisken.

Øret er udvendig ganske tillukket; indvendig staaer det derimod ofte i Forbindelse med Svømmeblæren. Det bestaaer sædvanlig af en hudagtig Sæk, som fremstiller Forgaarden og indslutter nogle, oftest steenhaarde Ørebeen (de saakaldte Torskepander), samt af to halvkredsformige Kanaler. Man har villet frakjende Fiskene Hørelse, fordi man ikke har opdaget noget ydre Øre hos dem, men Lydbølgerne synes at naae Høreorganet,

naar Hudbedækningen og Hjerneskallens Knogler sættes i en svingende Bevægelse (Vibration). Det er desuden en bekjendt Sag, at Chineserne, der opføde en stor Mangfoldighed af de bekjendte Guldfiske, kalde dem sammen ved Lyden af en Pibe, naar de skulle have Føde. Naturforskeren Joseph Banks samlede sine Karper ved Klangen af en Klokke.

Smagen maa være meget ufuldkommen hos Fiskene og mangler hos flere maaske aldeles, thi Tungen er for en stor Deel beenagtig og ofte bedækket med Tænder eller andre haarde Bedækninger. Spyttet mangler. Imidlertid synes de ikke aldeles at mangle Redskaber der ere dem af væsentlig Nytte ved Opsøgningen og Valget af Fødemidlerne. Hos mange ere Læberne bløde og kjødagtige; hos andre Arter er Munden omgiven med Skjæg- eller Føletraade (cirrhi), der rigelig ere forsynede med Nerver, og upaatvivlelig ere fine Føleredskaber, hvorved Fiskene faae Kundskab om Beskaffenheden af de Gjenstande de berøre med dem. I Almindelighed finder men ogsaa disse Skjæggetrævler stærkest udviklede hos de Fiske, der opholde sig paa eller i Nærheden af Havets Bund.

Næseborene ere simple Gruber i Enden af Snuden, uden Forbindelse med Mundhulen, beklædte med en regelmæssig foldet Sliimhud; almindeligen har hvert Næseboer to ydre Aabninger. Fiskene synes at kunne skjelne mellem behagelig og ubehagelig Lugt; og denne synes tildeels at lede dem i Valget af Føden. De fleste Fiske

ere skjældækkede, nogle endog indsluttede i et Beenpandser, kun faa beklædte med en slimet Hud.

Paa Grund af denne Hudbedækningens Beskaffenhed maa Følesandsen være høist ufuldkommen hos Fisken; og det saa meget mere, da Lemmerne ere aldeles uskikkede til at gribe og omfatte Gjenstande med. Dog synes, som vi ovenfor have anført, de øvrige Føleorganers Ufuldkommenhed at erstattes ved Læberne og Skjæggetrævlerne.

Fiskenes Fordøielsesredskaber ere høist forskjellige, uagtet de fleste af dem kun leve af dyrisk Næring. I Almindelighed ere Fiskene meget graadige, og kun et ringe Antal leve hovedsagelig af Planteføde. Fordøielsen synes at gaae meget hurtigt for sig.

Tandforholdet frembyder i denne Klasse en stor Mangfoldighed og Afvexling. Nogle Arter ere tandløse; men de fleste have Tænder paa Mellemkjævebenene, Overkjævebenene, Underkjævebenene, Plougskjærbenet, Ganebenene, Tungen, Gjællebuerne og paa Svælgbenene, som sidde bag Gjællebuerne, og ligesom disse ere forbundne med Tungebenet. Sjældnest forekomme Tænder paa Overkjævebenene, almindeligst derimod paa Svælgbenene.

Med Hensyn til Substands bestaaer Fiskenes Tænder snart af Hornmasse, snart af Beenmasse, overtrukken med Glassur. Tilfæstningsmaaden er meget forskjellig, da de snart kun ere fæstede i Tandkjødet, snart indkilede i Tandhuller, snart forbundne med Knoglerne

som Udvæxter o. s. v. Gjællebuernes Tænder hindre Næringsmidlerne fra at trænge gjennem Gjællernes Mellemrum. Tændernes Form er meget forskjellig i denne Klasse; oftest ere de spidse, kegle- eller hageformige. Enkelte Fiske have slet ingen Tænder f. Ex. Støren; hos andre danne Kjæverne et Slags haardt Næb f. Ex. hos Tvetanden. Tænderne bruges til at gribe og fastholde Byttet, sjelden til at tygge det. — Spiserøret er hos Fiskene tragtdannet og kort. Maven og Tarmerne afvexle ligesaameget i denne som i de foregaaende Klasser i Størrelse og Snoeninger. Leveren er almindelig stor, af blød Substands, og indeholder en Mængde Tran; Galdeblære findes næsten altid. Milten er liden. Istedetfor Bugspytkirtelen findes oftest et forskjelligt Antal enkelte eller forgrenede Blindtarme, som ere anbragte bag Portneren, have samme Bygning som Tarmen og aabne sig i denne. Nyrer ere altid tilstede, og oftest af en betydelig Størrelse; de strække sig hen under Rygraden, paa begge Sider af samme gjennem hele Bughulen. Ofte forekommer en Urinblære, som har en særskilt Aabning bag Gadboret og Generationsaabningerne.

Det Slim, som bedække Fiskenes Legeme, afsondres i egne, under Huden liggende Længdekanaler, fra hvilke korte Tværgrene udgaae, som aabne sig udvendig paa forskjellige Steder, især paa Hovedet og Snuden. Den saakaldte Sidelinie dannes af et Lag Sliimkirtler langs hver Side, hvilket er udviklet i forskjellig Grad og ofte har en mørk rødbruun Farve f. Ex. hos Makrellen.

Fiskenes Skjæl gjennembores paaskraa af Kirtlernes Udførselsgange.

Ogsaa Svømmeblæren maa betragtes som et kirtelagtigt Organ, da deri, som ovenfor er anført, afsondres Luftarter. Nogle betragte den som svarende til Lungerne hos de høiere Dyr.

Fiskenes **Blodomløb** er meget forskjelligt fra de øvrige Beendyrs. Ligesom hos Pattedyrene og Fuglene gaaer hele Blodmassen i sit Kredsløb gjennem Aanderedskabet, men under dette tilbagelægger det kun een Gang Veien gjennem Hjertet, hvorfor ogsaa dets Løb er langsommere. Fiskene have kun et enkelt Hjerte med et Hjertekammer og et Forkammer, men deres Blodomløb er fuldstændigt.

Fiskenes Hjerte svarer til de varmblodige Dyrs høire Forkammer og Hjertekammer. Det ligger tæt ved Gjællerne, modtager Blodet fra alle Legemets Dele og sender det til Gjællerne. Naar Blodet i det fine Karnæt paa Gjællernes hudagtige Plader har optaget Surstof af Vandet, vender det ikke tilbage som hos Pattedyr og Fugle til Hjertet igjen, men gaaer for største Delen til en Pulsaarestamme, som løber under Rygraden og opfylder det venstre Hjertekammers Forretning ved at uddrive Blodet til alle Legemets Dele. Adskillige Fiske synes ogsaa at besidde et pulserende Organ, ligesom et Hjerte, ved Halen, hvilket man i Modsætning til Ryg-

hjertet har givet Navn af Fiskenes Halehjerte. Blodet er rødt; dets Varme overgaaer ikke meget det omgivende Elements. Blodkornene ere almindeligen elliptiske, flade, i Midten hvælvede.

Hos Fiskene foregaaer Aandedrættet alene ved Hjælp af Vandet, og de aande altid ved Gjæller. Gjællerne ere befæstede til Gjællebuerne, som almindelig ere fire paa hver Side af Hovedet og forbundne med Tungebenet. Udentil ere de bedækkede af Gjællelaaget og beklædte med en mellem Gjællehudstraalerne udbredt Hud, Gjællehuden. Den Aabning, som opstaaer ved den Side, hvor Gjællelaaget ikke er befæstet, kaldes Gjælleaabningen.

Gjællebuerne ere krummede, og bestaae hver af flere Stykker; deres udadbøiede Rand er udhulet til en Rende, som optager Gjælleaarerne; den hule Deel, der vender indad mod Munden, er oftest besat med Tænder. Gjællebuernes ydre Rand bærer en dobbelt Række af spidse Smaablade, der almindeligen ere adskilte og have Udseende af Kamtænder, og hvert af disse Smaablade har igjen en Mængde hudagtige Tværplader, der tjene til at forøge den Flade, hvorpaa Blodkarrenes Forgreninger udbrede sig. Hvert Gjællelaag bestaaer almindelig af fire Been: Forgjællelaaget, det egentlige Gjællelaag, Undergjællelaget og Mellemgjællelaaget. Til den ydre Rand af Tungebenets Side-

grene ere Gjællestraalerne befæstede. Deres Antal afverler hos de forskjellige Slægter, undertiden endog hos Arterne af samme Slægt (fra 1 til over 30).

Det Vand, Fisken optager i Munden, drives ved en Slags Slugning, ved Tungebenets og Gjællebuernes Bevægelse, gjennem Gjællebuernes Mellemrum til Gjællebladene, beskyller disse og de paa dem udbredte Blodkar, og drives derpaa ud gjennem Gjælleaabningerne, efterat det, ved den Luft, det indholder, har virket paa Blodet. Derfor seer man Fiskene afverlende aabne Munden og Gjællelaagene. — Naar Fiskene komme ud af Vandet, døe de i Almindelighed strax, ikke af Mangel paa Luft, men fordi Gjællerne tørre ind, saaledes at Blodet ikke længere kan cirkulere i deres Aarer. Jo større Gjælleaabningerne ere, desto hurtige døe Fiskene (f. Ex. Sild og Makrel); de derimod, som have smaa Gjælleaabninger som Aalene, kunne i længre Tid holde Gjællerne fugtige, hvorfor de ogsaa kunne leve længre Tid udenfor Vandet.

Da Fiskene ei have Lunger, kunne de naturligviis heller ikke have Stemme; desuagtet ere nogle istand til at frembringe Lyd ved Svømmeblæren, Andre ved at slaae Tænderne sammen eller ved Læbernes Bevægelse.

Fiskene have altid adskilte Kjøn, og forplante sig almindelig ved Æg. Saalænge de endnu ere indsluttede i Legemet kaldes disse Rogn, og ligge da indhyllede i to store Sække, der næsten udfylde hele Bughulen. Naar Æggene ere modne, træde

de ud af Sækkene og Legemet. Dette kaldes at Fiskene lege, og Æggene kaldes efter at de ere lagte, i flere Egne, Leg. Hannerne have ligeledes to store Sække med en hvid Masse der kaldes Mælke, og som de udgyde over Legen. Æggenes Antal gaaer hos nogle til det utroelige; hos en Stør har man fundet 6 Millioner, hos en Torsk over 9 Millioner.

Hvis al den Mangfoldighed af Æg, som Fiskene lægge, skulde udklækkes, vilde Havet upaatvivlelig snart blive for trangt til at rumme de udkomne Fiske. Men mangfoldige udklækkes aldeles ikke; mange blive til Føde for Havets øvrige Beboere, ja mange Fiske fortære endog sine egne Æg og Yngel; desuden ødelægge ogsaa Menneskene en utrolig Mængde saavel af Æg som af Fiske: Aarlig nedsaltes der mange Skibsladninger af Rogn. Paa een Dag skal man paa eet Sted have fanget over 345 Millioner Ansioser; og de Sild der aarlig fanges beløbe sig til over 1000 Millioner.

Fiskenes Æggestok eller Rognsæk er almindelig dobbelt og bestaaer af flere Hude; udvendig viser den oftest Tværfolder, i hvilke den uhyre Mængde Æg udvikle sig; de umodne ere kort tilhæftede, de modnere hænge paa Stilke, falde efterhaanden af, og udtømmes gjennem en enkelt Æggegang, der aabner sig bag Gadboret, men foran Urinaabningen. Hannernes Mælke er ganske i Overeensstemmelse med Hunnernes Æggestokke. Hos Brusk-

fiskene have Forplantningsredskaberne en herfra afvigende og tildeels mere sammensat Bygning. Faa Fiske kunne siges at parre sig, og endnu færre bringe levende Unger til Verden.

Fiskene sørge ikke for den udklækkede Yngel, men overlade den til sin Skjæbne. Fra denne almindelige Regel gives dog adskillige Undtagelser, idet hos nogle Hunnen, hos andre Hannen paatager sig at lede og beskytte de unge Fiske; hos nogle vil man endog have lagt Mærke til, at Forældrene bygge et Slags Rede for Æggene, som de da beskytte med Mod imod Fienders Angreb. — Men for at bøde paa denne Mangel i Almindelighed, har Naturen givet Fiskene det Instinkt, at de deels lægge sine Æg paa saadanne Steder, hvor Yngelen kan være mere i Ro og Sikkerhed, deels at Ungerne selv vide at opsøge saadanne Steder efterat de ere udklækkede.

Kun faa Fiske beklædes af en nøgen Hud; de allerfleste ere bedækkede med Skjæl, der afsættes under Yderhuden, ere anbragte i Form af Taglægning, og altsaa have den ene Ende skjult, den anden fri.

I Form ere disse Skjæl høist afvigende, men de sammensættes gjerne af flere tynde, mere eller mindre gjennemsigtige Smaaplader, af hvilke de inderste altid ere de største; Smaapladerne bestaae fornemmelig af Hornstof. Sideliniens Skjæl gjennembores i Regelen hvert af en Udføringskanal for Slimet.

Fiskene ere udbredte over den hele Jordklode, hvor der findes Vand. Man anslaaer de nu bekjendte Fiskes Antal til 7000. I 1827 talte Cuver 5000. Linné opregnede kun 467, Gmelin 828. Humboldt anslog deres Antal til 2500 og Karl Bonaparte talte 3586. Arternes og Slægternes Antal er større i de tropiske Have, medens Individernes har Overhaand i de kolde.

Sildenes og Torskenes Antal er i det høieste Norden langt større end Individernes Antal af nogen Art i de sydlige Have, hvor Formernes Mangfoldighed nødvendigviis maa gjøre Afbræk i Mængden; thi skulde Individerne af de mange tusinde Arter, som findes her, vare ligesaa talrige som i Norden, maatte man vel spørge, hvor de skulde finde Næring.

Prof. Reinhart anfører kun 61 Fiske fra Grønland, af hvilke de fleste henhøre til de blødfinnede Fiske og Bruskfiskene. Faber har fra Island 49 Arter omtrent i samme Forhold. I Nord- og Østersøen tiltager Slægternes og Arternes Antal med Individernes. Imidlertid have endnu de samme Slægter, som fandtes i det yderste Norden, Overvægten, og der mangler endnu de fleste Slægter, som findes i varmere Klimater. Derimod tiltager Ferskvandsfiskenes Antal betydeligt.

I og omkring Skandinavien anførte Nilsson i 1832 184 Fiske. Yarrel regner 1841 i England 246; Bloch anfører for Tydskland 130, blandt hvilke Lax og Karpearter

naturligviis have Overvægten. I Sydeuropas, og fornemmelig Italiens, Frankrigs og Spaniens Floder synes derimod ikke at gives saa mange Fiske som i Tydskland. I Middelhavet tiltager pludseligt Slægternes og Arternes Antal. Risso beskriver 382, hvoriblandt neppe et Dusin Flodfiske, men et aldeles overveiende Antal Pigfinnede. I de tropiske Have tiltage Arterne og Slægterne uforholdsmæssig, saaledes at der optræde selv nye Grupper og Familier; ogsaa i Størrelse overgaae disse for det meste Fiskene fra de kolde og tempererede Zoner.

Ligesom de Dyr, Landet er anvist til Bopæl, saaledes have ogsaa de fleste af Havets Beboere sine bestemte Grændser, sine Paralleller, hvorfra de i Almindelighed ikke fjerne sig, fordi de der finde de dem nødvendige Livsbetingelser. Andre ere ikke bundne til noget Sted, men gjennemstreife Oceanet i alle Retninger; herhen høre de, der i Havets Skjød føre en evindelig Krig med de svagere Slægter, som blive Offre for deres Graadighed. Øverst blandt disse staaer Kjæmpehaien eller Menneskeæderen, som Verdensomseilerne Quoy og Gaimard have truffet i alle Have.

Det forholder sig med Fiskene som med Planter, Insekter, Krybdyr og Fugle: jo mere man i begge Hemisfærer fjerner sig fra de Paralleller, hvor Lys og Varme bestandig herske, desto mere seer man Fiskenes skjønne og glimrende Farver at forsvinde, og gaae over til mørkere, der have Lighed med Farven af de Klipper og Banker, hvorpaa de opholde sig. Dog findes der ogsaa i de tropiske Egne nogle, hvis Ydre er mindre glimrende;

disse sky Lyset, og opholde sig i Fukusbankernes Skygge, i Sandet og Dyndet, og synes deraf at laane sine matte Farver. Ligeledes finder man paa enkelte Punkter i den tempererede Zone, som i Middelhavet og det biskayiske Hav, Fiske i tropisk Pragtklædning.

Quoy og Gaimard ere uudtømmelige i at skildre Fiskenes Pragtfuldhed i de tropiske Have: „Paa Bankerne, der i de tropiske Egne hæve sig op mod Vandspeilet," heder det, „og til hvis Bund Øiet uhindret kan trænge gjennem det krystalklare Vand, veed man ikke hvad man skal beundre mest, Madreporernes og alle Zoofyternes Pragt og Glands, eller de brillante og tindrende Farver hos Fiskene, der bevæge sig paa dette Oceanets emaillerede Gulv. Overalt blande Guld og Sølv sig i prismatiske Brydninger, og alle disse tropiske Fiske danne en Farvekontrast, man ikke kan tænke sig mere yndig; man fristes til at troe, at en Maler med den eventyrligste, mest udsvævende Fantasi her havde forsøgt at udføre alle Kombinationer af Skatteringer, hans Kunst formaaede at frembringe."

Peron og Lesueur have gjort den Bemærkning, at Havdyrene paa den sydlige Halvkugle ere aldeles forskjellige fra dem, der findes i den nordliges Have; og denne Regel udstrække de til Dyrene af samtlige Klasser, fra Meduser til Cetaceer, fra Dyr af den enkleste og simpleste Organisation til de fuldkomneste.

Ogsaa Urverdenen synes at have havt en stor Mængde Fiske; thi man har fundet henved tusinde Arter forstenede Fiske, der forekomme i forskjellige Bjerg-

formationer og paa saare forskjellige Steder, og man vil upaatvivlelig endnu opdage mangfoldige Arter. De fleste af disse fossile Fiske ere høist forskjellige fra de nulevende Arter.

Da Fiskene leve i et Element, der kun er lidet specifisk tungere end deres eget Legeme, og hvor de følgelig kunne bevæge sig med Frihed og Lethed, træffer man ogsaa i denne Klasse ligesom hos Fuglene paa store Vandringer. Disse foretages deels for at søge Føde, deels for at finde sikkre Opholdssteder til visse af Aarets Tider, deels ogsaa for at opsøge Steder, hvor de kunne lege og Yngelen kan voxe til i Ro. Som oftest vandre de i uhyre Flokke, der kaldes Stimer, ikke saameget af Lyst til Selskab, som fordi de drives af en fælles Trang, f. Ex., fordi de alle søge efter eet og samme Næringsmiddel. Vandringernes Retning er i Almindelighed imod Strømmen, hvorved de ofte endog sætte over Vandfald eller smaa Dæmninger; naar de gaae fra Floderne ud i Havet, og altsaa ere nødte til at følge Strømmens Løb, holde de sig gjerne i Udkanten hvor Strømningen ikke er saa stærk, eller i Bagevjen.

Fiskenes Vandringer ere som Fuglenes (see 2den

Deel Pag. XXVII) **Næringsvandringer, Sikkerhedsvandringer og Ynglevandringer.** Næringsvandringerne foretages til bestemte Tider af Aaret fra de sædvanlige Opholdssteder, hvor de, ikke længere kunne finde tilstrækkelig Næring, til andre Egne, der afgive rigere Forraadskamre for dem, og den ene Fiskearts Vandring retter sig saaledes meget ofte efter en anden Fisks eller et andet Vandyrs Vandring.

Ved Labrador og Newfoundland indfinder Skreien (Kabliauen, Gadus Morrhua) sig i April, saasnart de uhyre Sildestimer ankomme for at yngle, og den søger nu udelukkende sin Næring blandt denne Fisk. I Juni drager Silden bort (formodentlig søger den Dybet), men i dens Sted kommer Lodden (Osmerus arcticus); i Begyndelsen af August gaaer denne op i Floderne, og forfølges til disses Mundinger af Skreien, der efterat Lodderne ere borte, lever af en Art Blæksprut, som i hele August opholder sig der ved Kysterne; naar denne i September igjen søger ud i Havet, følger Kabliauen efter og forsvinder fra Kysten. De rigeligste Kabliaufiskerier drives derfor paa Nyfoundlandsbankerne i Tidsrummet fra Mai til September. I Finmarken finder noget Lignende Sted. Medens nemlig Vaartorsken eller Skreien i sydligere Egne søger Kysterne i Februar for at lege eller gyde sin Rogn og Mælke og allerede forlader dem i Marts, forblive Skreistimerne i disse nordlige Egne efter Gydetiden lige til Mai, da Lodden i denne Tid ogsaa her søger Kysten. Ved Norges vestlige og nordlige Kyster og Fjorde indfinder den saakaldte

Sommersild sig i Juli og August for at forfølge et lidet Sødyr, der paa denne Tid søger under Landet. Det kaldes Rødaat og henhører formodentlig til Meduserne. — Sikkerhedsvandringer foretages fordetmeste af de unge Fiske, der holde sig afsondrede fra de ældre indtil de blive yngledygtige. Saaledes gaae Aaleungerne, der udklækkes i Havet, i Foraarsmaanederne regelmæssigt op i Floderne og Søerne, hvor de opholde sig til de ere fuldvoxne. I de varme Lande forlade ogsaa adskillige Fiske Søerne, der i den varme Aarstid udtørres, og hvori de altsaa vilde omkomme, for at søge Steder, hvor de kunne være i Sikkerhed indtil Aarstiden tillader dem at vende tilbage til Søerne.

Paa Yngelevandringer afgive Fiskene mangfoldige Exempler, og da disse, som en Deel af Næringsvandringerne, foretages til Kysterne eller opad Floderne, ere de vigtigste Fiskerier oftest afhængige deraf. Saaledes gaae Laxene flere hundrede Mile op fra Havet i Europas og Amerikas atlantiske Floder for at lege, opholde sig deri hele Sommeren, og vende først om Høsten tilbage til Havet; i Rhinen springe de over de smaa Vandfald ved Laufen, og gaae lige op til Vandfaldet ved Schaffhausen; gjennem Elben gaae de lige op i Bøhmen. — For at lege søger Vaartorsken eller Skreien, som vi ovenfor have anført, ind under Norges Vestkyst og nu for Tiden især paa Nordkysten i Februar Maaned og forbliver der til mod Slutningen af Marts eller Mai. I denne Tid antager man, at der i Lofoten allene fiskes 16 Millioner Stykker Skrei, et Fiskerie, der sysselsætter

mellem 13,000 til 16,000 Fiskere paa 2500 til 3000 Baade. Medens Torsken indfinder sig ved den nordligere Deel af Norges Vestkyst, søger Vaarsilden den sydligere for at lege. Silden kommer imidlertid allerede i Midten af Januar og forlader Kysten igjen i Begyndelsen af Marts. Vaarsilden indfinder sig under Kysten i umaadelige tæt sammenpressede Stimer, hvis glindsende Skjæl meddele Havet en lysende Glands, som kan sees endog om Natten. Haier, Delfiner og andre Rovfiske forfølge disse Stimer under Vandet, medens Tusinder af Maager og andre fiskeædende Rovfugle over Vandet forfølge og fortære dem i Millionvis. Det Antal, Menneskene bemægtige sig, skal idetmindste beløbe sig til 1000 Millioner aarlig. Her fra Landet er der i de sidste Aaringer med et rundt Tal udført omtrent 500,000 Tønder. Dette kan give en Ide om hvilke utrolige Sildemasser, der i Legetiden søge Kysterne og øses op af Havet. Den Drift, som under Ynglevandringerne viser sig virksom, er Driften til at sørge for den kommende Yngel, d. e. at skaffe den en Plads, hvor den kan udklækkes og voxe i Sikkerhed. Saalænge denne Drift hersker, tier Næringsdriften; thi ofte finde Fiskene paa Ynglepladserne ikke tilstrækkelig Næring. Efter Ynglevandringen følger derfor oftest igjen en Bortvandring for at opsøge Næring.

Fiskenes og Fuglenes Vandring vise flere Forskjelligheder. Fiskenes Næringsvandringer finde som oftest Sted, fordi deres Fødemidler selv vandre bort, Fuglenes derimod, fordi Fødemidlet døer, eller gjøres utilgjængeligt formedelst Vinteren (dog følge ogsaa de fiskeæ-

dende Fugle Fiskenes Træk). Fuglene retter sig næsten altid efter Aarstiden, da deres Næringsmidlers Tilstedeværelse eller Mangel er afhængig af denne, Fiskenes kunne derimod foregaae i enhver af Aarets Maaneder. Under sine Vandringer vise Fuglene en stor Selskabelighedsdrift, saaledes at endog forskjellige Arter holde sig sammen, blot for at reise i hverandres Selskab; Fiskene derimod samles alene i Stimer, fordi Forplantningsdriften eller et fælles Fødemiddel trækker dem alle den samme Vei. Fuglene trække en meget lang Vei, ofte mange Længde- eller Breddegrader. Fiskenes Vandringer ere derimod kortere. Den længste Vei synes at tilbagelægges af Størene og Laxene, der stige 2 til 300 Mile op i Floderne. Sildens Tog fra det yderste Norden langs Amerikas og Europas Kyster til sydlige Bredder synes ikke at finde Sted, men kun at være en Vandring fra Dybet til Kysten og fra Kysten til Dybet igjen; thi hele Aaret rundt antræffer man enkelte Sild og Sildestimer i Nærheden af de Kyster, hvor den er vant at lege, og ikke sjelden finder man, naar den er forsvunden fra Kysten, en Mangfoldighed af Sild i Maven af Torsk og andre Fiske, som man har medet paa Dybet.

Fiskenes Nytte i den menneskelige Huusholdning er meget udbredt. Mange Folkeslag leve alene af Fisk, og selv hos ukultiverede Nationer finder man mange kunstige Redskaber til Fiskefangst. Fiskenes Kjød nydes tørret, røget, nedsaltet, kogt, stegt; Rognen og Leveren benyttes paa

forskjellige Maader, og der findes og tilvirkes mange Produkter af deres forskjellige Legemsdele.

Den Betydning Fiskene have i Verdenshandelen er overordentlig stor. Allerede i Aaret 1578 udsendte Frankrig 150 Skibe, Spanien 130, Portugal 50 og England mellem 30—50 for at fiske Torsk paa de i 1497 opdagede Newfoundlandske Banker. Under Revolutionskrigene dreve Englænderne dette Fiskeri saagodt som udelukkende, og den newfoundlandske Torskefangst indbragte dem i 1814 den uhyre Sum 2,800,000 Pund Sterling. Nu derimod skal det aarlige Udbytte af Fiskerierne i det britiske Amerika kun udgjøre een Million Pd. Str. Udbyttet af Franskmændenes Fiskerie saavel ved Newfoundland som i de europæiske Vande synes omtrent at svare til en Trediedeel af Englændernes. I 1832 udførte Amerikanerne Stokfisk og Laberdan til en Værdie af 1,050,000 Dollars. I 1835 var Udbyttet noget under en Million Dol. Produktet af de norske Torskefiskerier kan anslaaes 100,000 Sk℔. Tørfisk, 40,000 Sk℔. Klipfisk, 30,000 Tdr. Tran og 20,000 Tdr. Rogn, hvilket tilsammen kan ansættes til en Værdie af 1,560,000 Spdlr. — I Aaret 1834 beskjæftigede det engelske Sildefiskerie 11,248 Baade med 49,212 Mands Besætning, og der fangedes og nedsaltedes 382,677 Tønder Sild; i Skotland fangedes, i 1835, 402,000 Tønder. I de samme Aar fangedes i Norge, i 1834, 580,000 Tdr. og i 1835 490,000 Tdr. Sild. I Gjennemsnit kan man anslaae Produktet af den norske Sildefangst til 420,000 Tdr.

til en Værdie af 900,000 Spdlr. Lægger man til det her anførte Udbytte af de norske Fiskerier Værdien af nogle mindre vigtige Udførselsprodukter, saasom saltet Torsk, saltet og røget Lax, Ansios o. fl., samt af de Fiskevarer der forbruges inden Landets Grændser, saa faaer man ud en Sum, der overstiger 3 Millioner Species.

Af skadelige Fiske gives der kun faa. Nogle have skarpe Pigge paa Gjællelaaget eller i Rygfinnen, hvormed de kunne tilføie slemme Saar. Af andre er Kjødet usundt og kan vel endog bibringe Døden. Farlige for Mennesket ere kun Haiarter og Hornrokken, hvilken sidste undertiden skal angribe Perlefiskerne i de indiske Have.

Man fanger Fisk paa mangfoldige Maader og med forskjellige Redskaber, men de fleste af disse kunne henføres til en af følgende tre, enten ved Lyster, Krog eller Næt. Med Lyster og Krog fanges kun een, med Næt flere. Med Lysteren forfølges og saares Fisken; ved Krogen og Nættet tillokkes eller fanges kun Fisken; men den forfølges og beskadiges i Almindelighed ikke.

Lysteren er upaatvivlelig det ældste af vore Fiskeredskaber; thi den er ikke andet end et Spyd eller en Harpun, der, for at Hugget skulde være saameget sikkrere, forsynedes med tre Odder. Da Færdigheden i at føre Spydet gik tabt, forøgedes Oddernes og Agnorernes Antal, hvorved Instrumentet fik en saadan Bredde, at Fiskeren uden megen Øvelse dermed kunde hugge og fastholde de større Fiske

som han kunde komme nær nok. Lysteren anvendes fornemmelig til at hugge Lax, Ørret, Aal, Gjædde og Flyndrer.

Brugen af Medekrogen er ligeledes meget gammel; de Kroge af Træ, Been og Steen, som findes blandt Oldtidslevninger bekræfte at den er ældre end Metallernes Anvendelse. Til Medefiskeriet udfordres et Snøre med eller uden Stang, en Fiskekrog og desuden en levende eller eftergjort Agn. Men paa Grund af Fiskenes forskjellige Sædvaner og Levemaade, udfordres der ofte forskjellige Medeindretninger ikke alene til de forskjellige Fiske, men ogsaa til de samme Fiske paa forskjellige Aarstider, og Brugen af Medekrogen udkræver derfor megen Taalmodighed Flid og Opmærksomhed.

Nættet eller Garnet anvendes især paa tre Maader, enten saaledes at det danner en lodret Væg i Vandet, hvori Fiskene blive hængende, eller saaledes at det udbredes paa Bunden, og man opsamler de deri værende Fiske ligesom i et Tørklæde, eller endelig, at man ligesom renser Bundet med det og øser Fiskene op. Ruser ere sækformige Næt, der lægges i Fiskenes Vei, saaledes at de fanges i dem ligesom i en Fælde.

Fiskenes Klasse deler sig i to Sideklasser: Beenfiskene eller de egentlige Fiske og Bruskfiskene, hvilke igjen efter Straalernes, Finnernes, Gjællernes, Kjævernes og Munddelenes Forhold inddeles i ni Ordener.

A. Beenfiske.

I. Pigfinnede. I den forreste Deel af Rygfinnen, Gadboerfinnen og i Bugfinnerne findes Pigstraaler.

De Blødfinnede have kun bløde Straaler i Finnerne; dog er undertiden den første Straale i Rygfinnen eller i Brystfinnerne en Pigstraale. Disse udgjøre tre Ordener.

II. De blødfinnede Bugfinnede, hos hvilke Bugfinnerne ere stillede bag Brystfinnerne;

III. De blødfinnede Brystfinnede, hos hvilke Bugfinnerne ere anbragte under og imellem Brystfinnerne, og hvor Bækkenapparatet er forenet med Skulderapparatet;

IV. De blødfinnede Barbugede eller Fodløse, hos hvilke Bugfinnerne mangle aldeles.

V. De Buskgjællede. Gjællerne have ikke Form af Kamme, men af smaa Buske.

VI. De Fastkjævede. Overkjævebenene og Ganebenene ere fastvoxne til Hjerneskallen.

B. Bruskfiske.

VII. De Frigjællede eller Støragtige. Den ydre Rand af Gjællelaaget er fri.

Hos begge de følgende Ordener ere Gjæl-

lerne faste, med den ydre Rand hæftede til Huden, hvorfor der i denne dannes særegne Huller til Vandets Udløb.

VIII. De Tværmundede. Munden er anbragt tværs paa Hovedets Underside og forsynet med flere Rækker store Tænder.

XI. De Rundmundede. Hovedet er fortil skraat afstumpet; Munden er kredsrund eller halvrund. Bug- og Brystfinner mangle.

Første Række. Beenfiske. (Pisces ossei.)

Første Orden.

De Pigfinnede. (Acanthopterygii.)

De Pigfinnede have altid Pigfinner i den forreste Deel af Rygfinnen, eller naar der er to, i den første Rygfinne, samt ligeledes nogle Pigstraaler i Gadborfinnen, og i det mindste een i hver Bugfinne. Undertiden findes nogle frie Pigstraaler istedetfor første Rygfinne.

Foruden de her anførte Mærker, kjendes de Pigfinnede let paa den regelmæssige Anordning af Gjæl-

lerne og Overkjæven. Tre Fjerdedele af alle bekjendte Fiske høre herhen og henføres efter de talrige indbyrdes Forskjelligheder, man bemærker hos dem, til følgende femten naturlige Familier: Abboragtige, Pandserkindede, Umberagtige, Sparusagtige, Mænider, Skjælfinnede, Makrelagtige, Baandfiske, Theutyer, Krybere, Mugiler, Kutlingagtige, Armfinnede, Læbefiske og Fløitemundede. Af disse ville vi i det Følgende kun anføre nogle, der især for os ere af Interesse.

Første Familie.

De Abboragtige. (Percoidei.)

De Abboragtige ere Fiske med et aflangt mere eller mindre sammentrykt Legeme, der er bedækket med haarde og skarpe Skjæl. Munden er stor, og Kjævebenene, den forreste Deel af Plougskjærbenet og oftest tillige Ganebenene besatte med Tænder. Gjællelaaget eller Forgjællelaaget, ofte begge tilsammen, ere saugtakkede eller tornede.

Finnernes Antal er hos de Abboragtige stedse syv til otte. De mangle Skjæggetraade. Arterne udmærke sig ved sine glimrende Farver og forekomme især i de tropiske Have. Kjødet er i Almindelighed sundt og velsmagende.

Abborren.

(Perca fluviatilis.)

Hos Abborslægten sidde Bugfinnerne under Brystfinnerne; Rygfinnernes Antal er to, Gjællestraalernes syv. Forgjællelaaget er saugtagget, det benede Gjællelaag ender bagtil med to eller tre

Spidser. Alle Tænder have Form af en Rasp. Tungen er glat.

Arterne leve baade i Ferskvand og i Havet.

Abborren.

Den almindelige Abbor er en smuk Fisk af en noget langstrakt og sammentrykt Form; Snuden er stump, Ryggen skarp og krum. Farven er paa Rygfladen olivengrøn, paa Siderne løst bronce med Messingglands, paa Undersiden mat guulhvid; fra Ryggen stige 5 til 7 Baand af en sortgraa Farve lodret ned over Siderne. Bugfinnerne, Analfinnen og Halefinnen ere orangefarvede. De unge Fiske ere lysere og mindre bestemt tegnede end de Gamle, og Hannerne antage, som hos de fleste Fiske, om Sommeren en mere levende Farve end Hunnerne. Forøvrigt har Bundens og Vandets Beskaffenhed megen Indflydelse paa Reenheden og Livligheden af Farverne saavel hos Abboren som hos de øvrige Fiske.

Abborren opnaaer i Almindelighed en Længde af 12—18 Tommer og en Vægt af 4—6 Mk., dog synes den i de sydligste og nordligste Egne at blive betydelig større.

Den forekommer fra Italien til det nordlige Skandinavien, og fra det kaspiske Hav til Storbritanien. Nogle Steder findes den i Søer, som ligge meget høit over Havfladen. I Norge er den en af de almindeligste Ferskvandsfiske. Sit Tilhold søger Abboren mellem Vandplanter, under udskaarne Flodbredder eller i Bundens Udhulinger, hvor Vandet er klart og rindende. Den er doven og flegmatisk, men yderst graadig; og en kyndig Fisker, som træffer paa en

Stime Abborrer, er ialmindelighed sikker paa med sit Snøre at kunne drage dem op, den ene efter den anden, uden at en eneste undgaaer ham. Abborrens Næring bestaaer af Orme, Insekter, Insektlarver, Krybdyr, Fiskerogn, Smaafisk, Vandsalamandre og Froskunger.

Efter Temperaturen og Vandets Dybde forplanter Abborren sig i April, Mai eller Juni. — Den ansees for en af Europas fortrinligste Ferskvandsfiske, og fanges almindeligst med Ruser, Garn og Kroge.

Gjørs.

(Perca Lucioperca.)

Gjørsen har ingen bagudrettet Beenpig paa Gjællelaaget; derimod har den blandt Raspetænderne enkelte større Tænder i Kjæverne og paa Ganebenene. Gjørsen er mere langstrakt end Abborren. Farven er paa Ryggen lyst oliven med 8 til 9 sorte Tværstriber; Siderne og Bugen ere sølvfarvede. Den skal kunne naae en Størrelse af 3—4 Fod og en Vægt af over 1½ BT.

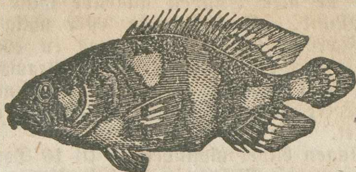
Gjørsen forekommer fra Volga og det kaspiske Hav til Slesvig, og fra Donau til Midten af Sverig og Norge. Her findes den dog kun i Mjøsens Vasdrag.

Kun i dybt og reent Vand med Sand- eller Steenbund synes Gjørsen at kunne trives. Dens Næring bestaaer fornemmelig i Smaafiske; men da den er meget graadig, skal den ogsaa sluge andre smaa Vanddyr og i Nødsfald endog Planteføde.

Den mørke Søabbor.

(Serranus gigas.)

Slægtsmærket er en enkelt forlænget Rygfinne, Forgjællelaaget saugtakket, og Gjællelaaget endende i een eller flere bagtil rettede Pigge. Begge ere bedækkede med Skjæl.

Den mørke Søabbor.

De herhen hørende Fiske findes fornemmelig i Middelhavet og de tropiske Have.

Den her afbildede Art forrekommer især i Mængde i Middelhavet og findes saa langt mod Nord som til Englands Vestkyst. Den er guulrød, paa Ryggen bruun bestrøet med brune og grønlige Pletter og opnaaer en Længde af tre Fod. Man har hos denne og nogle andre Arter af samme Slægt troet at have fundet Rogn og Mælke hos det samme Individ.

Fjærsingen.

(Trachinus Draco.)

Hos Fjærsingslægten sidde Bugfinnerne under Struben, foran de meget store Brystfinner. Første Rygfinne er meget kort. Den anden Rygfinne og Gadborfinnen ere meget lange. Paa Gjællelaaget findes en stor bagudrettet Pig. De Fiske; der henhøre til denne Slægt have et langstrakt sammentrykt og med smaa Skjæl bedækket Legeme: Oinene ere nærstaaende; Munden stiger stærkt opad og er forsynet med Tænder i Kjævebenene, paa Ganebenene og den forreste Deel af Plougskjærbenet. Svømmeblæren mangler hos dem.

Den almindelige Fjærsing har skjælbedækkede Kinder og adskiller sig kjendeligt fra de fleste øvrige af vore

Fiske ved de nær Snuden staaende Øine og sin opstigende Mund. Den levende eller nylig af Havet optagne Fjærsing udmærker sig ved en overordentlig Farvepragt, idet den er prydet med Ultramarin, Smaragdgrønt, samt guldfarvede og sølvglindsende Skatteringer. Efter Døden forsvinde imidlertid disse Farver meget snart.

Fjærsingen bliver almindelig 8 til 10 Tommer lang og forekommer fra Middelhavet til Vestkysten af Norge.

Hvad der især har givet denne Fisk et Slags Navnkundighed er de smertelige Saar, som Stikket af dens Gjællepigge og Straalerne i den første Rygfinne forvolde. Skjønt her ikke, som Fiskerne tro, kan være Tale om Giftighed, forvoldes der ofte smertelige Saar og slemme Tilfælde, naar man stikker sig paa dens Straaler eller Pigge, og det er derfor raadeligt med Forsigtighed at tage den sprællende Fisk af Krogen, og om man desuagtet stikker sig, strax at vaske Saaret ud med Brændeviin og forbinde det. Fiskerne tage Leveren ud af Fisken og lægge den paa Saaret.

Hvor mange Fjærsinger fanges og sælges, f. Ex. i England og Frankrig, pleier man strax dræbe dem og afskjære Piggene.

Anden Familie.

De Pandserkindede. (Trigloides.)

De Been, som indtage den nedre Øierand, udstrække sig hos denne Familie mere eller mindre over Kindet, og forene sig bagtil med Forgjællelaaget.

Hovedet er i forskjellig Grad bepandsret og besat med Knuder eller Torne.

Dette sidste Forhold giver de Pandserkindede et eget Udseende. Forøvrigt have de mange Overeensstemmelser med de Abboragtige og indbefatte en stor Mængde Fi-

ske, der forstørstedelen leve paa Havets Bund, og derfor ere af mørke og smudsige Farver.

Den almindelige Knur.
(Trigla Gurnardus.)

Hos denne Slægt findes to adskilte Rygfinner; under de store Brystfinner sidde paa hver Side tre frie Straaler. I Kjæverne og paa den forreste Deel af Plougskjærbenet findes Raspetænder. Familiens Kjendemærke, de stærkt bepandserede Kinder, er mest udviklede hos denne Slægt. Hovedets Form er for det meste kubisk; Legemet er langstrakt, næsten trindt. Arterne forekomme saavel i de europæiske som indiske Have. De have en høist forskjelligt formet Svømmeblære, og give, naar de bringes op af Vandet, en stærkere eller svagere knurrende eller gryntende Lyd fra sig, hvoraf de have faaet Navn.

Den graae eller almindelige Knur er en af de hyppigst forrekommende Arter ved vore Kyster, og den findes ligefra Middelhavet til Polarzonen. I sydlige Egne bliver den indtil to Fod lang; hos os synes den sjelden at blive længre end 10 til 12 Tommer. Den varierer overordentlig i Farve, men er almindelig paa Ryggen graa eller graabruun; under Sidelinien er en graa Stribe og nedenfor denne en orangerød. Bugen er af en skinnende hvid Farve.

Legemets Form og de stærke Finner gjøre disse Fiske til ypperlige Svømmere. De frie Straaler foran Brystfinnerne danne efter al Sandsynlighed Føleredskaber, hvormed Knurren søger sin Næring paa Bunden af Havet ligesom de Fiske, der ere forsynede med Føleredskaber i Form af Skjæggetraade. At de føre en med disse Fiskes overeensstemmende Levemaade synes ogsaa atfremgaae deraf, at de ofte fanges i Fiskeredskaber, der drages langs Bunden.

Imidlertid forlader den Bunden af Havet til visse Tider af Aaret: i Juli og August dørges den tilligemed

Makrellen, og synes endogsaa at streife lige ind paa grunde Steder ved Kysten. Legetiden indtræffer i Juni.

Paa flere Steder skulle Fiskerne frygte Stikket af Graaknurrens Pigstraaler ligesaameget som af Fjærsingens.

Den europæiske Flyveknur.

(Dactylopterus europæus.)

Straalerne under Brystfinnerne ere længre og talrigere end hos den foregaaende Slægt, og istedetfor at de hos Knurren ere frie, forenes de her ved en Hud til overtallige Finner, der ere saa store, at Fisken ved Hjælp af dem bliver istand til at hæve sig op af Vandet.

De tvende Arter, der henhøre til denne Slægt, leve, den ene i Middelhavet, den anden i de tropiske Have, hvor de svømme i talrige Skarer, og for at undgaae Doradens og andre Rovfiskes Forfølgelser hæve sig op i Luften, hvor Phaeton, Fregatfuglen, Albatrossen o. fl. forfølge dem ligesaa ivrigt som hine under Vandet.

Den europæiske Flyveknur kaldes ogsaa Søsvalen og Flyvefisken. Den bliver 10 til 12 Tommer lang. Ryggen er lysbruun marmoreret og plettet. Siderne ere lysrøde med Sølvglands og Bugen rosenrød. Skjællene ere kjølede.

Middelhavet er denne Flyveknurs Hjem, men den træffes ogsaa ved Kysterne af det varme Amerika, hvor Golfstrømmen undertiden fører den lige til Newyork og Newfoundland.

Denne Fisk er istand til at lette sig op og flyve hen over Havet i nogle Sekunder, og synes ligesaa ofte at foretage denne Flugt som en Leg som af Frygt for Forfølgelse. I Luften tørres dens vingeagtige Finner meget snart, og den nødes da til at vende tilbage i sit egentlige Element.

Ulken.

(Cottus Scorpio.)

Ulkeslægten har et bredt fladtrykt Hoved, der er væbnet med Knuder og Torne, Tænder paa den forreste Deel af Plougskjærbenet, men ikke paa Ganebenene, to Rygfinner, 6 Straaler i Gjællehuden og 3 til 4 i Bugfinnerne. Svømmeblæren mangler.

Denne Slægt tilhører udelukkende de nordlige Have. Ulkerne ere meget graadige Fiske og der findes Arter af dem saavel i Havet som i Ferskvand. Ved det brede Hoved store Gab og ved Farverne, der har nogen Lighed med Froskens eller Paddens faae de et modbydeligt Udseende, og ere derfor paa mange Steder afskyede.

Den almindelige Ulke forekommer ligefra Island og Nordkap til Frankrigs Vestkyst og gaaer langt ind i Østersøen. Ulken er en af de almindeligste Fiske og udmærker sig ved Graadighed, Dumhed og Dorskhed. Som et Beviis paa dens Dorskhed maa det betragtes, at Søfolk, som undertiden more sig med at stikke den med Baadshager paa 5 til 6 Fods Vand, almindelig ere heldige deri. Den Glubskhed og Graadighed, hvormed Ulken bider paa Krogen, er bekjendt nok. Man har mærket Ulken ved at udklippe et Stykke af dens Finner, og har saaledes overbeviist sig om, at den allerede engang fangede Fisk, efter at være kastet i Havet strax bider paa Krogen igjen. Denne Graadighed har i Forbindelse med dens fæle Udseende og ringe Brugbarhed gjort den forhadt af alle Fiskere. Ligesom Knurren giver den Lyd fra sig, naar den kommer op af Vandet. Ulken leger i December. Den opnaaer en Længde af 7 til 8 Tommer.

Farven er hos den almindelige Ulke overordentlig variabel efter Alder, Kjøn og Aarstid. Hos de ældre er den nemlig meget mørkere end hos de unge og i Legetiden mere levende og reen end til andre Tider. I Almindelighed er den mørktoliven farvet paa Ryggen, mar-

moreret med lysere Farver paa Siderne og lys under Bugen. Hannen er under Bugen orangefarvet med rundagtige hvide Pletter, Hunnen hvid uden Pletter.

Flodulken.

(Cottus Gobio.)

Denne Art, der er meget almindelig i de fleste Egne af Europa, forekomme hos os, saavidt bekjendt, kun i Mjøsen ved Udløbet af enkelte Bække eller Elve. Den kaldes der Sandskræ og Bottennys, fordi den ligger med Næsen i Bunden. Den bliver kun 4—5 Tommer lang, og adskiller sig fra de øvrige nordiske Ulkearter ved følgende Mærker:

Hovedet er glat; der er kun een, lille, bag- og opadrettet Pig paa Forgjællelaaget; første Rygfinne er glat ligesom ogsaa Sidelinien.

Rødfisken.

(Sebastes norvegicus.)

Legemet er sammentrykt og bedækket med haarde Skjæl; hvilket ogsaa er Tilfælde med alle Dele af Hovedet. Øinene ere store, Gjællelaaget og Forgjællelaaget ende med tre eller flere Pigge. Raspetænder findes paa Kjævebenene, Plougskjærbenet og Ganebenene. Gjællestraalerne ere syv; en lav Rygfinne og udeelte Straaler i Brystfinnernes nederste Deel.

Cuvier anfører tvende Arter af hvilke den ene forekommer i Middelhavet, den anden kun i de nordlige Have.

Rødfisken eller Kongefisken, som i Norge ogsaa tillægges Navn af Uer og Søabbor forekommer fra Grønland, Newfoundland, Island, Færøerne og det nordlige Norge langs hele Vestkysten, og maa endnu i Christia-

niafjorden ansees for en almindelig Fisk. I Kattegattet er den den derimod sjelden. Den opholder sig paa betydelige Dybder (80 til 120 Favne Vand) og døer, naar den af Stormen drives op til Overfladen. Den Glubskhed, hvormed den bider paa Krogen, synes at godtgjøre at den er meget graadig. Rødfisken afgiver et sundt, behageligt og især i nordlige Egne meget afgjort Næringsmiddel. I Kjødets Smag nærmer den sig Abboren. Fordetmeste nydes den saltet eller tørret. Grønlænderne bruge dens Finnestraaler til Naale.

Ved Island og Norges nordlige Kyster opnaaer Rødfisken en Størrelse af 2 til 3 Fod, medens den ved de sydligere neppe bliver 1 Fod lang. I Legemets Form har denne Fisk nogen Lighed med Abborren, men dens store fremstaaende Øine samt purpur- eller vinrøde Farve give den et eiendommeligt Udseende. Bugen er lyst rød; paa Gjællelaagets bageste Deel er en sort Plet. Pupillen er sort eller sortblaa, Hornhuden sølvfarvet. Det er sandsynligt, at der hos os findes to Arter af denne Fisk. Den amerikanske skal ogsaa være forskjellig fra den, der forekommer ved Norges Kyster.

Stængesilden.

(Gasterosteus aculeatus.)

Hos denne Slægt er Legemet sammentrykt og ikke bedækket med Skjæl men Sidelinien er bepandsret med Plader. Istedetfor første Rygfinne findes her et større eller mindre Antal frie Pigstraaler foran paa Ryggen. I Bugfinnerne, som sidde bag Brystfinnerne, er kun een Pigstraale og een lille blød Straale, Gjællestraalerne tre. Bækkenbenene ere forenede til en stor Plade.

Stængesildene eller Hundesteilerne ere smaa Fiske, som ere udbredte i begge Halvkuglers Vande, men kun fra omtrent 40° N. B. til Polarzonen.

Den almindelige eller trepiggede Stængesild fore-

kommer hos os hyppig i ferskt Vand og Brakvand, i Bække, Kjærn og i Havet. Stængesildene ere yderst livlige og næsten uafbrudt i Bevægelse. De leve selskabeligt, om Vinteren paa Dybet, om Sommeren ofte paa saa grunde Steder, at de neppe kunne svømme og ikke sjælden maa hjælpe sig ved at springe, hvilket de udføre med megen Styrke og Behændighed. Eftersom Vandet formindskes ved Sommervarmen, indskrænkes de mere og mere, og man finder da ofte smaa Pytter og Vandhuller næsten opfyldte af dem, hvilket tillige kan tjene som Beviis paa deres Seiglivethed. Inden Stængesildene begive sig til Vinterro, samle de sig i uhyre Stimer, og ved den svenske Kyst i Østersøen skulle to Fiskere i stille Veir ved Blus, blot med en Haav, kunne øse flere Baadsladninger op, naar de have fundet Stimerne, hvis Tilstedeværelse mærkes ved en fiin Krusning af Havfladen.

Uagtet sin ringe Størrelse er Stængesilden en glubsk og modig Fisk, og synes at fortære alle Dyr, den kan vinde Bugt med. Ved at fortære Fiskeyngel gjør den Fiskerierne Skade. Stængesildens Graadighed er bekjendt og der er vel Faa, som ikke af Erfaring vide, med hvilken Beredvillighed den bider paa den krumbøiede Knappenaal, hvormed den begyndende Angler pleie at friste den.

I Slutningen af Juni eller Begyndelsen af Juli indtræffer Legetiden. De udmærkede Jagttagere, Friis og Ekstrøm, fortælle om dens Forhold under Legetiden Følgende: „Stimerne dele sig saaledes, at Hanner og Hunner adskilles. Hannerne vælge hver for sig et bestemt Sted i nogen Afstand fra hverandre, og herske paa dette med Enevælde. En heftig Skinsyge finder paa denne Tid Sted mellem dem, og der udfordres blot en lille Bevægelse hos den ene for at sætte den anden i Raseri, hvilket ender med en Tvekamp. Disse Kampe iværksættes paa denne Maade, at begge rykke piilsnart mod hinanden, gjøre et kraftigt Sidehug med den spidse Bugpig, og derpaa ligesaa hæftigt ile tilbage hver paa

sin Plads. Efter nogle Anfald har den Stærkeste snart gjort sin Overlegenhed gjældende, hans Territorium udvider sig, og Triumfatoren antager og praler med de skjønneste Farver. Medens Hannerne forlyste sig med disse Tourneringer, svømme Hunnerne i lange Rader udenfor Kamppladsen. Den Hun, som er i Spidsen af Toget, svømmer hastigt frem med de øvrige efter sig, standser pludseligt, og stiller sig lodret med Hovedet nedad; de efterfølgende samles omkring hende, og stille sig paa samme Maade med Hovedet nedad, saa tæt pakkede som muligt. Dernæst gjør Anførerinden et hastigt Slag, som øieblikkeligt adskiller hele Skaren. Denne Leg gjentages ofte, og varer saalænge Solen er høit oppe, men Bevægelsernes Hastighed gjør det umuligt at iagttage, om den samme Hun altid anfører, eller om de skifte. Om Morgenen og Aftenen seer man Hannerne streife om, formodentlig for at befrugte den tidligere af Hunnerne afsatte Rogn."

Stængesilden har mange Fiender i Vandfuglene og de større Fiske, uagtet disse, naar dens udspændte Pigge fæste sig i Svælget ofte maa bøde haardt for deres Dristighed. Da den er meget fed, har man med Fordeel anvendt den til Tranbrænding; det efter Kogningen tilbageblevne Gruus afgiver en ypperlig Gjødning. Forøvrigt anvendes Stængesilden til Agn, og skal især være fortrinlig til Orretfiskeri.

Den almindelige eller trepiggede Stængesild kjendes derpaa, at Ryggen er væbnet med tre frie Pigge, og at Siderne ere bepandsrede med Plader. Om Vaaren og ved Sommerens Begyndelse har den mørkegraa Rygflade og sølvfarvet Bug og Sider. Senere blive Hunnerne guulbrune, marmorerede med Sort, og faae messingglindsende Bug, medens Hannerne samtidigen blive røde og faae en blaagrøn Farve paa Panden. Hornhuden, der før var sølvfarvet, bliver grøn. I denne Dragt kaldes Hannen i Danmark, Hundesteilkonge. Efter Legetiden vender den simple graa Dragt tilbage. Om Vinteren er Panden og det Øverste af Ryggen blaa, det øvrige

Legeme sølvfarvet. Hundesteilen eller Stængesilden opnaaer en Størrelse af 2 til 4 Tommer.

Tredie Familie.

De Skjælfinnede. (Sqvamipennes.)

De benævnes saaledes, fordi den bløde, og undertiden tillige den af Pigstraaler bestaaende Deel af Ryg- og Analfinnen ere saa stærkt bedækkede med Skjæl, at det er vanskeligt at adskille dem fra de øvrige Dele af Kroppen.

Formen af Legemet er i Almindelighed oval eller næsten kredsdannet og stærkt sammentrykket. Tarmkanalen er temmelig lang, og forsynet med mange Blindtarme. — Arterne af denne Familie tilhøre næsten udelukkende de tropiske Have og udmærke sig ved skjønne og glindsende Farver.

Rays Havbrasen.

(Brama Rayi.)

I begge Kjæver og paa Ganebenene findes tilbagebøiede Tænder (Karteтænder). Selv Kjævebenene ere skjælbedækkede. Gjællehuden har syv Straaler. Rygfinnen og Gadborfinnen indtage næsten hele Ryggens og Bugens Strækning.

Tarmkanalen er hos denne Slægt temmelig kort og Blindtarmenes Antal kun 5. Man kjender kun een Art fra Middelhavet, hvilken undertiden forvilder sig ud i Oceanet.

Paa den nordvestlige franske Kyst er Havbrasen allerede sjelden. Paa Danmarks og Sveriges Kyster er den nogle faa Gange bleven fanget eller opkastet efter svære Storme. Saavidt man veed er den aldrig bleven seet paa den norske Kyst; men det er ikke usandsynligt at

den ogsaa kan vise sig her. Den skal i Middelhavet leve i smaa Flokke paa store Dybder, og dens Legetid skal indtræffe om Sommeren. Denne Fisk er i Middelhavslandene meget agtet for dens Velsmag, især om Vinteren.

Panden er hos Havbrasen lodret nedstigende, Snuden meget kort; den lukkede Mund næsten lige opstigende; Øiet har Plads i Midten af Hovedets Høide. Dette i Forbindelse med den stærkt sammentrykkede, ægdannede Krop, de meget lange, spidse Brystfinner, særdeles smaa Bugfinner og den gaffeldannede Halefinne: give denne Fisk et fra alle andre nordiske Fiske saa aldeles forskjelligt Udseende, at det ikke vel er muligt at tage feil af den. Siderne og Bugen ere sølvfarvede; Ryggen bruunagtig, Gadboerfinnen og Halefinnen sortagtige, hvilken Farve dog for en stor Deel skjules af Skjællene. Bryst- og Bugfinnerne ere guulagtige; Pupillen er mørkeblaa, Hornhuden sølvfarvet med Messingskjær.

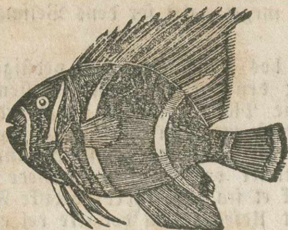
Den stribede Klipfisk eller Haartand.

(Chætodon striatus.)

Slægtsnavnet Chætodon have de herhen hørende Fiske faaet af sine lange haarformige Tænder, der staae tæt sammentrængte i flere Rækker ligesom Børsterne eller Haarene i en Børste. Munden er liden, Ryg- og Gadborfinnerne ere bedækkede med Skjæl, der ligne Ryggens saa fuldkommen, at man neppe kan adskille det Sted, hvor de have sit Udspring.

Tarmkanalen er lang. Blindtarmene talrige og Svømmeblæren meget stor og stærk. De herhen hørende talrige Arter opholde sig især ved klipperige Strande i de varme Landes Have. De udmærke sig ved en straalende Farvepragt og have megen indbyrdes Lighed i Farver-

nes Fordeling. Oftest ere de stribede paa langs eller tværs og de fleste have et sort Bind hvori Øiet staaer.

Den stribede Klipfisk eller Haartand.

Dette sees paa vor Figur, der tillige giver en rigtig Forestilling om Legemets eliptiske Form og tildeels om Rygfinnerne, der forenede til een hos disse Fiske pleie danne en Bue.

Den stribede Haartand forekommer hyppigst ved Antillerne og er næsten rund og flad som en Skive, hvori Hale-, Ryg- og Gadboerfinnen synes udskaarne. Tre sorte Bind gaae lodret over Legemet; forresten er den hvid og glindsende.

Fjerde Familie.

Kryberne. (Chersobatæ.)

En Deel af de øvre Svælgbeen er kløvet i et forskjelligt Antal smaa, uregelmæssige Blade, som danne Celler til Opbevaring af Vand, hvilket efterhaanden rinder ned paa Gjællerne og væder dem, naar Dyret er udenfor Vandet.

Ved Hjælp af denne eiendommelige Indretning ere disse Fiske istand til at fjerne sig temmelig langt fra deres sædvanlige Opholdssteder, Bække og Damme

og krybe omkring paa Landjorden. Nogle af dem skulle endog klattre op i Træerne. De til denne Familie hørende Fiske have en stor Rygfinne, og Bugfinnerne ere anbragte under Brystfinnerne.

De fleste af dem findes i Indien, China og paa Molukkerne, og ere i megen Anseelse for sin Velsmag.

Klattreabborren.

(Anabas testudineus.)

Hos denne Slægt ere Cellerne eller Labyrinten meget fuldstændig udviklet, og det tredie Svælgbeen desuden besat med Tænder. Gjællelaagets Rande ere stærkt tandede. Legemet er trindt og bedækket med store Skjæl.

Man kjender kun den ovenanførte ene Art, der bliver 6 til 7 Tommer lang, og paa Rygsiden er mørkegrøn, under sølvfarvet. Klattreabboren opholder sig i Floder, Damme og Sumpe paa Java, Sumatra, Celebes, Tranquebar, Coromandel og Bengalen. I fem til sex Dage kan den holde ud uden Vand, og man fører den i tørre Kar en Vei af 150 engelske (22 norske) Mile til Markedet i Calcutta, hvor den forlyster Folket ved sine Bevægelser.

Det er denne Fisk, man har fortalt klattrer paa Træerne. Fornemmelig skal den krybe op i Palmer, som staae i Nærheden af Damme og Bække og opholde sig i de smaa Vandbeholdninger, der dannes i Fordybningerne af disse Træers Blade. Paa Jorden synes den at krybe ved afvexlende at krumme Legemet og ved at støtte sig med Gjællelaagets Tænder og Gadboerfinnens Pigstraaler; paa lignende Maade skal den klattre i Træerne.

I Indien tilskriver man Klattreabboren Lægedomskræfter, og da den ofte under sine Vandringer antræffes langt borte fra sit egentlige Element, troer Folket, at den falder ned fra Himlen.

Femte Familie.

Makrelagtige. (Scomberoidei.)

Makrelfamilien bestaaer af en Mængde Fiske med smaa Skjæl, glat Krop, meget stærk Halefinne og mange Blindtarme, der ofte ere forenede i Klaser.

Makrelfamilien er af megen Vigtighed for Menneskene, da flere af Arterne opnaae en betydelig Størrelse, udmærker sig ved Velsmag og en saa uudtømmelig Frugtbarhed og Reproduktion, at de, uagtet Menneskenes uafladelige Forfølgelser, hvert Aar i uhyre Stimer vende tilbage til de samme Kyster eller Trakter af Havet, hvor de fanges i Millionviis.

Laxestørjen, eller den draabeplettede Glandsfisk.

(Lampris guttatus.)

Legemets Form er sammentrykt, meget høi og ægdannet; Skjællene ere tynde og let affaldende, Bugfinnerne have 14 til 15 Straaler og ere anbragte under, eller lidt bagved Brystfinnerne; Rygfinnen er kun een, fortil stærkt forlænget. Brystfinnerne, Bugfinnerne og Fligen af Halefinnen ere lange. Tænder mangle. Gjællestraalernes Antal er 7.

Man kjender kun den oven anførte Art, som foruden de anførte Benævnelser tillægges Navn af Kongefisken.

Legemets eiendommelige Form er i Forbindelse med de lange tilspidsede Finner og de prægtige Farver det mest Iøinefaldende ved denne Fisks Ydre. Ryggen er mørkt violet; Siderne sølvfarvede med violet Skjær; Kroppen med ovale perlemoderglindsende Pletter. Gjællelaagene have en stærk Metalglands; Oiets Hornhud er guldfarvet, Finnerne af en smuk Zinnoberfarve. Underkjæven er lidt længere end Overkjæven, og Sideli-

nien stærkt krummet over Brystfinnerne. Denne Fisk opnaaer en Størrelse af 1½ til over 2 Alen og en Vægt af 4 til 10 BA. Et Exemplar, som Sommeren 1843 fangedes i Christianiafjorden, var 1 Alen og 10 Tommer langt.

Den europæiske Deel af det atlantiske Hav, og især de nordlige Regioner af denne, er Laxestørjens Hjem. Den synes almindeligst at opholde sig langt fra Landet og paa store Dybder, og kun meget sjælden og tilfældigt at nærme sig Kysterne. Man har truffet den fra Skandinavien, Island og Færøerne til Gaskogne-Bugten og i de seneste Aar ligeledes i Middelhavet, dog overalt sjelden. Om Laxestørjens Levemaade veed man saagodt som Intet. Den fanges kun tilfældigt, især efter Storme, eller opkastes død paa Kysterne. Dens Kjød har saavel med Hensyn til dets rødagtige Farve som Smag den fuldkomneste Lighed med Laxens, men er meget federe. Hvis den forekom hyppigere, vilde den kunne afgive et særdeles ypperligt Næringsmiddel. Laxestørjen synes at leve af Gopler og hovedføddede Molusker.

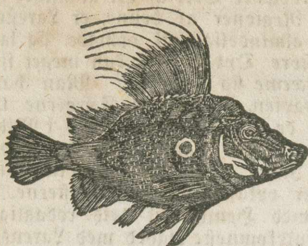
St. Peters Fisken.

(Zeus Faber, Lin.)

Legemet er hos denne, som hos foregaaende Slægt, stærkt sammentrykket og uden Skjælbedækning, men langs Roden af Rygfinnen og langs Buglinien væbnet med en Række kløftede Beenpigge. De pigstraalede Dele af Rygfinnen og Gadboerfinnen ere adskilte fra de blødstraalede Dele; første Rygfinne er forsynet med traadagtige Forlængelser; Munden kan skydes stærkt frem og har en Række smaa Tænder i hver Kjæve.

Den bekjendteste Art af denne Slægt er St. Peters Fisken. Den opnaaer en Længde af to Fod og er guulagtig med en iøienfaldende rund sort Plet paa hver Side, der har foranlediget ovenanførte Benævnelse,

idet Folketroen betragter Pletterne som Mærker efter Apostelens Fingre, som en Kvitering for Skattepengen, han tog af dens Mund. Paa den hollandske Kyst kaldes den Solfisken, i England John Dory, og paa Helgoland Sildekongen.

St. Peters Fisken.

St. Peters Fisken forekommer enkeltviis i Middelhavet, men almindeligst i Kanalen og omkring det sydlige England ved hvis Kyster den synes at lege; thi man har der faaet over 60 Stykker i Garn paa en Gang. Krøyer antager det for sandsynligt, at den undertiden kommer til den danske Vestkyst, og det er ikke urimeligt at Storm og Uveir ogsaa kunne føre den til de sydlige Kyster af Norge.

I England fanges den med Krog og Garn og skal være meget velsmagende.

Martiniqveskomageren.

(Vomer sutor.)

De herhen hørende Arter ere overordentlig sammentrykte og høie. Huden er fiin og silkeglindsende uden tydelige Skjæl. De have korte fløiels-

agtige Tænder og adskilles fra hverandre ved forskjellige Forlængelser af Finnerne.

Martiniqviskomageren.

Hos den ovennævnte Art danner Legemet næsten en Rhombe, hvis tvende Vinkler dannes af Munden og Halen, og de Andre paa Midten af Ryg- og Bugfinnen. Totallængden indeholder Høiden $1^1/_3$ Gang. Den anden Rygfinnes og Gadboerfinnens Straaler fortsætte sig i Traade, der ere mere end dobbelt saa lange som Legemet. Bugfinnerne ere ligeledes betydelig forlængede. Lacepede har troet at Fisken ved disse lange Traade, hvoraf den har sit Navn, fæster sig til Klipper og Tang, eller bemægtiger sig de Fiske, der udgjøre dens Bytte; men dette er kun lidet sandsynligt.

Lodsen.

(Naucrates ductor.)

Legemet er bedækket med Smaaskjæl; Rygfinnen een, forlænget; men foran denne og Gadborfinnen sidde nogle smaa frie Straaler. Tænderne ere smaa, fine, og danne i hver Kjæve et smalt Baand. Gjællestraalernes Antal er 7.

Lodsen forekommer overalt i Middelhavet, og gaaer i Oceanet mod Syd til Ækvator, mod Nord lige til Englands sydlige Kyster. Sit Navn har den faaet deraf, at den ledsager Skibe og Haifiske lange Strækninger. Aarsagen hertil synes at være, at Lodsen ligesom Haien vil bemægtige sig hvad der udkastes eller falder overbord fra Skibene, og at Haien ikke anfalder Lodsen kommer alene deraf, at dens Bevægelser ikke ere saa hurtige, at den kan faae den fat. Geoffroy fortæller et Tilfælde, hvori tvende Lodse ledede en Hai til den udkastede Krog, hvorved denne blev fangen. Krusenstern fortæller en lignende Tildragelse, og i sin Reise omkring Jorden beretter Meyen, at han selv har været Dievidne til tre Tilfælde, hvor en Haj bler ledet af Lodsfiske. Det ene af disse fortæller han saaledes: „Da vi kastede et Stykke Flæsk paa en stor Krog udenbords, havde Hajen fjernet sig over 20 Skridt fra Skibet. Med Lynets Hurtighed kom Lodsen hen, lugtede paa Flæsket, svømmede strax tilbage til Haien, og pladskede om Næsen paa den ret som den vilde fortælle om Flæskestykket. Nu satte Hajen sig i Bevægelse; Lodsen viste den Veien, og strax sad Haien paa Krogen.“ Til Andre Tider paastaaer man at Lodsen advarer Haien for Krogen.

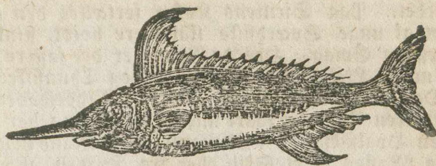
Lodsen bliver 6 til 12 Tommer lang. Farven er sølvglindsende graablaa, mørkere paa Ryggen og lysere under Bugen; fem tydelige mørkeblaa Baand gaae rundt om Legemet. Paa Hovedet og Halen er Spoer af tvende Baand til.

Sværdfisken.

(Xiphias gladius.)

Overkjæven forlænger sig til et Sværd af betydelig Størrelse. Bugfinner mangle. Paa Siderne af Halen fremtræder en stor Kjøl; Tænder mangle. Gjællestraalernes Antal er syv. Legemet er teenformigt og bedækket med meget smaa Skjæl.

Hos denne Slægt vise Gjællerne sig under en eiendommelig Form. De dannes nemlig hver af to store paralelle Plader, som ikke ere deelte i Kamtænder. Derimod forene hver Rækkes Smaaplader sig indbyrdes næsten til Enden ved Hjælp af smaa Tværplader, og danne saaledes et Næt. Man kjender kun een Art, som forekommer i de europæiske Have.

Sværdfisken.

Middelhavet synes at være Sværdfiskenes rette Hjem; der findes de overalt og til enhver Tid, og gjøre undertiden Streiftog til nordlige eller sydligere Have. I Syd skulle de følge den afrikanske Kyst ligetil Kap. Mod Nord træffer man Sværdfiske ikke alene paa Spaniens og Frankrigs Vestkyst og omkring de britiske Øer, men den forekommer ligeledes i Kattegattet og ved Norges Kyster, ja man har endog flere Exempler paa, at den er gaaet langt ind i Østersøen.

Sværdfisken synes i Almindelighed at holde sig høit oppe i Vandskorpen, og at bevæge sig med overordentlig Hurtighed. Man troer ogsaa at have iagttaget at de gaae parviis. Forøvrigt er den et vildt og glubskt Dyr, der med sit Sværd skal angribe de største Havdyr. Yarrell fortæller Exempler saavel herpaa, som paa at den har bibragt svømmende Mennesker dødelige Saar. Oltidens Beretninger om at Fartøier vare borede i Sænk ved dens Sværd, have Nogle villet forkaste som Fabel. Imidlertid har man ogsaa nyere Efterretninger om, at smaa og skrøbelige Fartøier ere bragte i stor Fare ved

at gjennebores af Sværdfisken; og det skal ikke være sjældent at træffe afbrudte Sværd i Bunden af Skibe. Dens Sammenstød med Skibene beskrives hos Yarrell som saa heftigt, at Skibsfolkene have troet at støde paa et Skjær. Man har formodet, at den forledes til saa-anne Anfald ved at antage de angrebne Skibe for en Hval.

Sværdfisken synes at nære sig af Blæksprutter og større Fiske. Angaaende dens Forplantning veed man kun lidet. Paa Siciliens Kyster fortælles den at lege. Kjødet af unge Sværdfiske skal være hvidt, fiint og af fortræffelig Smag. Hos de Gamle er det fastere og skal have nogen Lighed med Makrelens og Thunfiskens.

Den Maade, hvorpaa man i Middelhavet fisker Sværdfisken skal være saare underholdende, og har Lighed med en Hvalfiskfangst i Miniatur. En Mand holder Udkik fra Masten af et Skib eller fra Høiden af et Næs og signaliserer til Fiskerne, naar Sværdfisken nærmer sig. Disse forfølge den med smaa til lange Liner fæstede Harpuner, hvilke de ofte kaste i betydelig Afstand. Undertiden maae de hele Timer forfølge Fisken, inden den bliver deres Bytte. Fisketiden varer fra Mai til August.

Sværdfisken opnaaer en betydelig Størrelse. Den bliver ikke sjælden 10 til 12 Fod, og undertiden, forsikkrer man, naaer den endog 18 til 20 Fod, og har da en Vægt af halvandet Skippund.

Sværdfisken ligner Makrelen i Legemets Form i Almindelighed, i de smaa Skjæl, Kjølen paa Siderne af Halen, Halefinnens Styrke og Dannelse, men i Overkjævens sværdformige Forlængelse har den et Skjeldnemærke, der paa en meget iøinefaldende Maade fjerner den fra næsten alle andre bekjendte Fiske. Farven er paa Rygfladen sortagtig eller sortblaa, paa Sider og Bug smukt sølvfarvet.

Thunfisken.

(Thynnus vulgaris.)

Talrige Skjæl, der ere større end Skjællene

paa den øvrige Krop og mindre glindsende, danne et Slags Brystharnisk. Første Rygfinne strækker sig nær hen til anden, efter hvilken der ligesom efter Gadborfinnen følge talrige Smaafinner eller uægte Finner. Siderne af Halen ere tydelig kjølede. En enkelt Række af smaa tilspidsede Tænder i hver Kjæve; Gjællehudstraalerne 7.

Kjødet er hos de forskjellige Arter mere eller mindre rødt. Hjertet er stort og kraftigt, og det i stor Mængde forhaandenværende Blod skal have en høiere Temperatur end hos de fleste øvrige Fiske. Thunfiskene svømme gjerne ved Overfladen af Havet, hvor Bunden er sandig og i Nærheden af Kysterne. De springe ofte op i Luften og elske Atmosfærens Varme. Deres Fangst er af megen Vigtighed for Middelhavslandene.

Thunfisken tillægges ved vore Kyster Navn af Makrelstørje, i Danmark kaldes den Tandthai og Springer. I Kroppens Form har Thunfisken megen Lighed med den almindelige Makrel, dog er dens Form lidt plumpere, da Snuden er kortere og Kroppen mindre sammentrykket. Farven er paa Ryggen sort eller sortblaa, paa Bugfladen lysegraa, marmoreret med sølvhvide Pletter og Striber; anden Rygfinne og Gadborfinnen ere guulgraa, de uægte Finner hvidgule og de øvrige Finner sortagtige. Bag anden Rygfinne findes ni uægte Finner og ligesaamange bag Gadborfinnen; Brystharnisket forlænger sig langs Sidelinien til en Spidse, som strækker sig hen under Midten af anden Rygfinne.

Thunfisken opnaaer en betydelig Størrelse; ved Sydfrankrigs Kyster bliver den 3 til 5 Fod og af et Par hundrede Punds Vægt. Omkring Sardinien skulle Thunfiske paa 3 Sk℔. ikke være sjældne og man vil der endog have fanget dem, som veiede henved 5 Sk℔. De største Thunfiske, som forekomme ved Søndmør ansætter Strøm til ti Fod. Nogle der i 1834 fangedes i Christianiafjorden vare neppe mindre. En Størrelse af 8—10 Fod synes overhoved at være den almindelige for de ved Norges og Danmarks Kyster forekommende Makrelstørjer.

Middelhavet synes at være Thunfiskens rette Hjem. Den findes der overalt i stor Mængde. Om denne Art har man fortalt, at den foretog uhyre aarlige Vandringer, at Thunfiskene kun vare Trækfiske i Middelhavet, at de kom ind gjennem Strædet ved Gribraltar, fulgte en bestemt Retning ved sin Ankomst, og paa Tilbageveien toge den modsatte Vei. Det er neppe nogen Tvivl om, at der af og til kan gaae Thunfiskestimer fra Atlanterhavet gjennem Gibraltarstrædet; men Hovedmassen lever og forplanter sig dog i Middelhavet. Om Vaaren og mod Legetiden nærme de sig Strandbredden for at afsætte Rognen, og efter at have tilbragt Sommeren hoit oppe i Vandskorpen, vende de om Høsten tilbage til de dybeste Vandbasiner, hvor de tilbringe Vinteren. Omstændigheder, som tale imod Thunfiskenes Vandringer fra Oceanet, og derimod antyde, at de stige op fra Middelhavets Dybder, ere at de omtrent til samme Tid lade sig tilsyne paa de fra hinanden mest fjernede Kyster af Middelhavet, at de komme til Sardiniens Kyster fra forskjellige Kanter, samt det Faktum, at man paa adskillige Steder i Middelhavet fanger en Mængde Thunfiske om Vinteren paa de dybeste Steder i Bugterne. Paa Vestkysten af Frankrig er Thunfisken temmelig sjelden. Ved Skotlands Vestkyst sees den oftere at forfølge Sildestimerne, det samme er Tilfældet i Kattegattet og ved Danmarks Kyster.

Krøyer anfører efter sjellandske Fiskeres Fortælling, at den nærmer sig Baaden, naar de trække Garnene op, for at snappe de Sild, der tilfældigviis kunne falde ud. I Østersøen forekommer Thunfisken i Følge med Makrelerne. Paa Vestkanten af Norge naaer Thunfisken idetmindste til Throndhjemsfjorden. Paa Strøms Tider forekom den i temmelig Mængde ved Søndmøer og gik dybt ind i Fjordene, og der dreves fra Jørgensfjords Præstegjæld Fiskeri efter den, som undertiden een Sommer kunde indbringe, en Fisker femten til tyve Makrelstørjer. Thunfisken er en meget sky og frygtsom Fisk. Det var i Oldtiden almindelig bekjendt, at den, naar den vilde

gaae ind i Bosforus, blev forfærdet for en hvid Klippe ved Kalcedon, hvilket bevægede den til at gaae over til den anden Side af Strædet mod Byzants; og herved erholdt denne By hele Fordelen af Fiskeriet. Men uagtet sin Frygtsomhed synes Thunfisken ikke at være meget forsigtig, og dens Graadighed gjør det ikke vanskeligt at fange den. Den er ikke uvillig til at bide paa Krogen, og de, der agte at harpunere den, lokke den til sig ved at udkaste Sild. I sine Bevægelser er den munter og hurtig, og springer undertiden heelt op over Vandfladen. Undertiden gaae Thunfiskene i store Stimer af flere Hundrede indtil Tusinde; men oftere skulle de vandre nogle faa Stykker sammen. I Vindstille siges de at hvile sig; naar det blæser, vandre de derimod, og følge Vinden.

Som vi ovenfor have antydet synes Thunfiskens Næring fornemmelig at bestaae i forskjellige Sildearter. I Middelhavet, hvor den egentlige Sild ikke findes, følger den Sardelstimerne, og der bebudes paa flere Steder Thunfiskenes Ankomst af Sardellen. Dog skal den ogsaa undertiden drages til Siciliens og Sardiniens Kyster af den Mængde Olden, hvoraf Havbredderne undertiden ere bedækkede. I de nordlige Have udgjøre Sildene, Makrelerne og Hornajedden dens fornemste Næring. Thunfisken leger i Middelhavet i Mai og Juni, og dens Yngel voxer meget hurtig.

De største Fiskerier efter Thunfiskene drives i Catalonien, Provence, Ligurien, samt paa Sicilien og Sardinien og høre til disse Egnes ældste og vigtigste Erhvervskilder. Thunfiskefangsten gaaer fornemmelig for sig paa to Maader, af hvilke den første er brugelig i Languedoc, den anden i Italien. Paa et høit Punkt ved Kysten udstilles en Vagt, der melder eller signaliserer Thunfiskenes Nærmelse og Retningen, hvori de komme. Paa dette Signal stikke en Mængde Baade, der have en fælles Anfører, i Søen, og danne om Fiskestimerne, medens de udkaste sine Garn, en Halvkreds, hvilken de bestandig gjøre engere og drive saaledes Fiskene

mod Kysten. Naar de ere komne paa grundt Vand, udkastes det sidste Garn, som har en kegleformig Sæk for at optage hele Stimen, der drages mod Land. De smaa Fiske udtager man med Hænderne, de store dræbes med Klæppe og Harpuner.

I Italien fanges den i meget store og sammensatte Garn, der kaldes **Madrague** eller **Tonnaro**. Denne er dannet af en Mængde af lange og dybe Garn, der i en Strækning af flere hundrede Favne, ja undertiden en heel italiensk Miil, udsættes paralelle med Kysten og befæstes ved Ankere. Som andre Garn hænge disse lodret i Vandet, da den øvre Rand holdes oppe ved Korkeflærer, medens den nederste er forsynet med Synkelodder. Tværs paa disse staae andre Garn, der danne et Slags Rum eller Kamre, som indad mod Landet have en liden Aabning. Da Thunfiskene bestandig følge Kysten, saa gaae de ind mellem Tonnaroen og Landet, og nødes, naar de komme til Enden, hvor Veien er spærret ved et Tværnæt, til at gaae ind i Tonaroen. Derpaa ile Fiskerne til og skræmme dem til at ile fra det ene Kammer til det andet. Et af de kraftigste Midler man anvender for saaledes at drive Thunfisken fra det ene Kammer til det andet er efter Cetti at nedsænke et sort Faareskind til den, eller at nedkaste nogle Haandfulde Sand i Vandet. „Saasnart Sandkornene berøre Thunfisken, forskrækkes den og flyver, som om Himlen faldt paa Ryggen af den.“ Desuden drives den ved Pladsken i Vandet og Lyden af Jagthorn. Naar Thunfisken har naaet det sidste Rum, der kaldes Dødskamret, hæves den ved et horizontalt Garn (et Bundgarn) op til Overfladen. Nu begynder først ret Odelæggelsen. Fiskerne fare til i sine Baade og fælde Thunfiskene, der ængstelige skyde sig hid og did, med Køller og Harpuner. Dette blodige Skuespil, som samler en Mængde Tilskuere, er den rige Sicilianers største Fornøielse, paa samme Tid som det er en af Øens vigtigste Erhvervskilder.

En anden Fangemaade, der, ligesom Sværdfiskfangsten i Middelhavet, fremstiller en Hvalfiskefangst i liden

Maalestok, skildres af Strøm i Søndmøers Beskrivelse. „Den saakaldte Størje, der aarlig jager Sommersilden fra Havet ind i Fjordene fanges med Skuttel eller Harpuner. Dette Redskab bestaaer af en Jernstang, som er en Alen lang, oventil tyk og indhulet, men nedentil smal og spids samt forsynet med en elastisk Fjær, som bindes op til Stangen med Vidiebaand, men slaaer sig ud paa tværs, saasnart Baandet skydes op. Fjæren er ei spids til Enderne, men tilrundet og skjærende, samt noget sammentrykt og smalere paa Midten, hvor den fæstes til Stangen, end ved begge Ender. I den hule Ende af Jernet indstikkes løselig en Træstang af 2 til 3 Favnes Længde, og nedenfor befæstes en Line. Naar Størjen fornemmes paa Fjorden, og skal fanges med dette Redskab, da tage 2 eller 3 Fiskere ud paa en Baad, hvor den ene staaer og kaster Mading af Sild ud, for at lokke Størjen hen til Baaden, den anden sidder og roer sagte frem, men den tredie staaer bag i Baaden, holdende Træstangen med Skuttelen paa i den ene Haand og Tauget i den anden, og ved Hjælp af Træstangen skyder han Skuttelen i Størjen, saasnart den nærmer sig op til Baaden paa 1 á 2 Favne; thi høiere op kommer den gemeenlig ikke. Kommer da Skuttelen dybt nok i Størjen, springer Vidje-Baandet op; Fjæren slaaer sig paa tværs ud i Kjødet af Fisken, og Træstangen kommer opflydende af sig selv; men Skuttelen tilligemed Touget hænger fast ved Størjen, som i Begyndelsen løber afsted med største Hurtighed og trækker Baaden efter sig den hele Fjord igjennem, indtil den efterhaanden alt mere og mere udmattes og endelig vender om igjen, da den gemeenlig kommer tilbage paa samme Sted, hvor den blev stukken, og bliver der fangen.“

I Landene omkring Middelhavet gjør man endnu en ligesaa udstrakt og mangfoldig Anvendelse af Thunfisken som i Oldtiden. Man tillægger næsten hver Bid af den en forskjellig Smag, og hvert Stykke har sit særegne Navn. Det raa Kjød af Thunfisken seer omtrent ud som Oxekjød; kogt er det noget lysere; røget har det

Udseende som Spegeskinke. I Middelhavslandene nedlægger man Thunfiskens Kjød i Salt eller i Salt og Olie, efter først at have opskaaret det i tynde Skiver og den skal, behandlet paa denne Maade kunne holde sig i hele Aar. Thunfiskens Kjød ansees med Rette for meget delikat; i Smag har man sammenlignet det med Kalvekjød, men det har større Lighed med ungt Svinekjød. Saa sundt og velsmagende Thunfiskens Kjød er i frisk Tilstand, saa skadeligt er det, naar det er det ringeste bedærvet; det har da en skarp Smag som om det var stærkt krydret med Pebber og frembringer betændelsesagtige Tilfælde i Svælget og Maven, foraarsager Diarrhoe og kan selv have Døden til Følge. I de italienske Stæder undersøges derfor de fangne Thunfiske, naar de bringes til Torvs, og de bedærvede kastes strax i Havet.

Makrelen.

(Scomber scomberus.)

Legemet er hos denne Slægt, teendannet og overalt bedækket med smaa og glatte Skjæl; paa hver Side af Halen udvider Huden sig til to smaa Kjøle, den ene ovenover den anden; første Rygfinne er skilt fra anden ved et stort Mellemrum; de sidste Straaler i denne, saavelsom de modsvarende i Gadboerfinnen, ere frie, og danne fem saakaldte uægte Finner.

De til Makrelslægten henhørende Arter ere ypperlige Svømmere, der forekomme i alle Verdensdeles Have. Den almindelige Makrel har 12 Straaler i den første Rygfinne. Forgjællelaagets nedre Rand er buet. Makrelen udmærker sig ved en siirlig Form og meget skjønne Farver. Hos den levende Makrel er Rygfladen smuk græsgrøn, flammet med Blaat og med nogle og tredive mørkere bølgeformige Tværbaand. Bugen og Siderne

have den smukkeste Perlemoderfarve, men vise, ligesom Ryggen, Purpurskjær og Guldglands.

Makrelen.

Makrelens almindelige Størrelse er 12, 15 til 20 Tommer. De største Makreler skulle fanges ved Indløbet til Kanalen mellem Sorlingerne og Bas Øen, og holde 24 Tommer.

I det sorte Hav og Middelhavet er Makrelen hyppig. Ved Spaniens og Portugals Kyster fiskes den sjeldnere; men ved de franske, britiske og nederlanske Kyster forekommer den i saadan Mængde at den er Gjenstand for betydelige Fiskerier, og denne Deel af det atlantiske Hav kunde maaske betragtes som dens rette Hjem. Ved de forenede nordamerikanske Staters nordlige Kyster drives ligeledes betydelige Makrelfiskerier, men maaske efter en anden Art. Omkring Danmark og ved Norges sydlige Kyster er Makrelen meget hyppig.

Man har fortalt at Makrelen foretager store aarlige Vandringer fra det yderste Norden til Sydeuropas Have; men dette Sagn gjendrives allerede tilstrækkeligt ved den Omstændighed, at Makrelen fiskes ligesaa tidlig og tildeels tidligere i Middelhavet end ved vore Kyster. Høit imod Norden har man ikke engang fundet Makrelen. Vinteren tilbringer den upaatvivlelig paa Dybet ligesom Thunfisken o. fl. i de forskjellige Have. Om Foraaret viser den sig ved Kysterne af en stor Deel af Europa og forsvinder næsten ganske om Høsten.

Makrelen er en meget hurtig og livlig Fisk, som sædvanlig holder sig samlet i store Stimer, og streifer fra et Sted til et andet. Under disse Streiftog holder den

sig nær Vandskorpen, og Stimerne give et Skin fra sig, som kan sees om Natten. Ogsaa om Dagen forraades de langt fra ved sin Spillen i Vandfladen. Mod Storm ere Makrelerne, ligesom mange andre Fiske i Uro og Bevægelse, og søge høit op i Vandet. I Almindelighed fanges den let i Garn. Paa Krog bider Makrelen bedst i mild Kuling, hvorfor en saadan ogsaa kaldes Makrelkuling. Aarsagerne hertil ere rimeligviis, deels at Makrelerne fornemmelig ere i Bevægelse naar det blæser, deels at den formedelst den seilende Baads hurtige Bevægelse ikke saa let bliver Fiskesnøret vaer. Dette Fiskeri kaldes at dørge. Foruden i Garn og paa Dørg fanges Makrelen i Fjordene i Næt, og i Christianiafjorden har man paa denne Maade faaet 40 000 i et Dræt.

Makrelen er en meget graadig og slugen Fisk, som synes at tage tiltakke med enhver Næring. Paa flere Steder paastaae Fiskerne, at den især elsker Kjødet af sine Frænder, og at der ingen bedre Agn gives for den end sønderskaaren Makrel. Det over hele Norge almindelige Sagn, at Makrelstimerne skulle angribe svømmende Mennesker er aldeles urimeligt og uhjemlet.

Makrelen leger i Juni og Juli og synes at fuldende sin Væxt i to á tre Aar. Tidlig om Foraaret er Makrelen mager; ligeledes er dens Kjød slet, efter at den har leget; men den tiltager snart igjen og jo nærmere mod Mikkelsdag, desto federe bliver den.

Sjette Familie.

De Kutlingagtige. (Gobioidei.)

Denne Familie udmærker sig ved et nøgent slimet Legeme og ved tynde bøielige Straaler i Rygfinnen. Kroppen er langstrakt. Bugfinnerne sidde oftest foran Rygfinnerne.

De fleste herhen hørende Fiske føde levende Unger; mange have formedelst sine smaa Gjælleaabninger den Egenskab i nogen Tid at kunne leve udenfor Vandet. De mangle i Almindelighed Blimtarme og Svømmeblære.

Aalekvabben.

(Zoarces viviparus.)

Aalekvabbeslægten har kegleformige Tænder, der paa Siderne staae i een, fortil i flere Rækker. I Bugfinnen er tre Straaler. Rygfinnen er lav og forenet med Halefinnen, der er tilspidset og forenet med Gadboerfinnen. Gjellestraalernes Antal er sex.

Den levendefødende Aalekvabbe har smaa og tætstillede Tænder. Dens Grundfarve er bruunguul eller grønguul med sorte Pletter. I Almindelighed opnaaer den en Størrelse af 8 til 12 Tommer. Aalekvabben er en nordlig Fisk, der forekommer fra Tromsøe til Kanalen. Den opholder sig nær Kysterne paa Bunden mellem Tang og Stene og forekommer især hyppigt ved Kysterne af det sydlige Norge. Aalekvabben føder levende Unger, hvilket man hidtil kun har bemærket hos faa af Beenfiskene. Hunnens Rognsæk tjener ikke alene til Æggenes Opbevaring men tillige ligesom hos de høiere levendefødende Dyr Livsmoderen, til deres Udvikling. Ved at aabne Hunner af Aalekvabben til forskjellige Tider, vil man stundom blot finde et Antal gule Æg i Rognsækken, til andre Tider derimod baade Æg og Unger, som ere omgivne af en Vædske. I September Maaned pleier man allerede at finde Hunner med noget opsvulmet Bug, men Ungerne udvikle sig efterhaanden i de følgende tre Maaneder, og fødes i Almindelighed først til Verden i December og i Januar. Det Antal Unger, som fødes, er temmelig forskjelligt, især efter Moderens Størrelse: hos nogle findes neppe halvhundrede, hos andre har man endog talt over 300 levende Unger. Længden af Ungerne, inden de fødes, er omtrent 1½ Tomme. Ved at holde en drægtig Hun over en Skaal Vand, idet man sammentrykker dens Bug, vil man see Ungerne, som falde i Skaalen, strax svømme om med Livlighed. Hvorledes den indre Befrugtning foregaaer,

er endnu ikke oplyst. Hannerne synes at være sjældnere end Hunnerne og ere smekkrere end disse.

Den almindelige Havkat.

(Anarrichas Lupus.)

Hos Havkatslægten ere Tænderne i Mellemkjævebenene og foran i Underkjæven meget store, stærke og kegledannede; Tænderne paa Plougskjærbenet, Ganebenene og bag i Underkjæven danne fladt afrundede Knuder af betydelig Størrelse. Hovedet er stort, Snuden kort og afstumpet. Bugfinnerne mangle; Rygfinnen begynder ved Nakken og naaer ligesom Gadboerfinnen henimod den afrundede Halefinne.

Den almindelige Havkat, der i Danmark kaldes Søulv, Steenulv, og i nogle Steder af Norge tillægges Navn af Steenbit, bliver indtil 4 Fod lang, og er ligesom foregaaende en nordisk Fisk, der neppe naaer længer mod Syd end til Kanalen. Ved Island og det nordlige Norge forekommer den hyppigst. Mod Vest naaer den Grønland og Newfoundland. Havkatten opholder sig altid paa Bunden og især paa ujævn og stenet Grund. Den er en dorsk og langsom Fisk, der tilbringer sin meste Tid i Rolighed. Den svømmer med en bugtende Bevægelse som en Aal; ovenfor Vandet er den meget glubsk, da den idelig spærrer Gabet op og bider i Alt, hvad der holdes hen til den. Naar man lader den bide i en Stok, kan man løfte den i Veiret ved denne. Som Bundfiskene i Almindelighed er den meget seiglivet. Paa Island er denne Fisk af Vigtighed som Næringsmiddel.

Havkatten er almindelig af graabrun Farve med mørkere Tværbaand. Hovedet indeholdes omtrent fem Gange i Totallængden. Havkattens mørke urene Farver, den stærke Slimafsondring, de store iøinefaldende Tænder, dens tykke Kjæver, hængende Bug og det ofte ual-

mindeligt store, stærkt fremtrædende rødfarvede Gadboer give den et modbydeligt og afskrækkede Ydre.

Syvende Familie.

De Armfinnede. (Lophioidei.)

Denne Familie benævnes de Armfinnede, fordi Brystfinnerne sidde ligesom paa en Arm, der er dannet ved Haandrodens Forlængelse. Hovedet er stort. Bugfinnerne sidde foran Brystfinnerne.

De til denne lille Familie henhørende Fiske have nogen Lighed med Krybdyr, hvorpaa ogsaa adskillige Navne, man har givet dem, som Frøfisk, Søpadde, Søfrosk o. s. v. hentyde. De ere dovne Rovfiske, som man, om med Ret eller Uret, vides ikke, har fortalt, ligge paa Luur, nedgravede i Bundens Dynd, og lokke andre Sødyr til sig ved at lade sine Føletraade spille. De fleste kunne tilbringe nogen Tid over Vandet. I de nordiske Have findes kun:

Bredflabben.

(Lophius piscatorius.)

Hovedet er hos denne Slægt meget stort, bredt og fladtrykt, paa mange Steder pigget. Gabet er dybt, kløvet og væbnet med spidse Tænder. Underkjæven besat med mange Skjæggetraade; Huden er uden Skjæl. Det lille Gjællelaag og de sex lange Gjællestraaler ere indhyllede i Huden. Gjælleaabningerne danne et Hul bag Brystfinnerne; Rygfinnerne ere to; foran den første findes nogle frie bevægelige Straaler paa Hovedet.

Bredflab, Steenulke, Havtaske ere Navn, der i Norge og Danmark tillægges denne Fisk, som ved sit hæslige og besynderlige Udseende altid har vakt Opmærksomhed.

Det store brede, flade Hoved og den forholdsviis meget lille og tilspidsede Bagkrop give den i Form nogen Lighed med et kjæmpemæssigt Rumpetrold. Det uhyre med frygtelige Tænder væbnede Gab, Hudlapperne paa Hovedet og Kroppen samt Pandens Føletraade tjene til at fuldstændiggjøre det Eventyrlige og Modbydelige i dens Ydre. Med Formerne harmonere godt dens skidne Farve, paa Ryggen er den almindeligen graa i det Guulagtige eller Bruunagtige. Bugfladen er hvid. Bredflabbens Artsmærke: ægdannet Hoved; Tænder paa den forreste Ende af Plougskjærbenet. — Bredflabbens almindeligste Størrelse er halvtredie til tre Fod; dog skal den kunne blive sex Fod lang. Den synes at henhøre til de Fiske, der ere fælles for Polarzonen og Vendekredsene, men forekommer imidlertid intet Sted i stor Mængde. Det er især om denne at man fortæller, den lokker Fiske til sig ved at bevæge sine Føletraade, at den fanger Smaafiske i de store af Gjællehuden dannede Sække ligesom i et Slags Ruse. Krøyer erklærer dette for ugrundet og anfører, at det ikke er usandsynligt, at Bredflabbens besynderlige Ydre ved at paavirke Indbildningskraften har givet Anledning til disse eventyrlige Forestillinger om dens Levemaade. Ligesaa ugrundet som Ovenanførte, synes det at være, at Gjællesækkene tjene Ungerne til et Tilflugtssted i Fare.

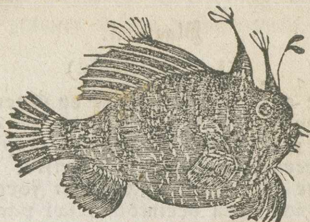
Den hornede Paddefisk.

(Antennarius histrio.)

Legemet er elliptisk, stærkt sammentrykt fra Siderne og bedækket med beenhaarde Korn istedetfor med Skjæl. Hovedet er lidet; Munden staaer lodret aaben. Paa Hovedet findes som hos foregaaende frie Straaler. Rygfinnen indtager næsten hele Ryggen. Gjællestraalerne ere fire.

De til denne Slægt henhørende Fiske kunne opblæse sin overordentlige store Mave med Luft. Ved Hjælp af

sine Finner kunne Nogle af dem krybe paa Jorden og tilbringe et Par Dage udenfor Vandet. De findes i den hede Zones Have.

Den hornede Paddefisk.

Den hornede Paddefisk har et meget høit Legeme, der er besat med adspredte korte Hudtrævler. Dens Farve er guulbruun med mange uregelmæssige mørkebrune Striber og Pletter. Paa Spidsen af Overlæbens Føletraad findes tvende kjødagtige Legemer, og paa Spidsen af Hovedets opstaaende Pigge findes flere Føletraade. Denne Fisk bliver saa stor som en knyttet Haand og findes ved Brasilien.

Ottende Familie.

Læbefiskene. (Labroidei.)

Læbefiskene have en aflang skjældækket Krop, een lang Rygfinne, hvis foreste Deel dannes af Pigstraaler, der som oftest ere forsynede hver med en Hudlap. Kjæverne ere bedækkede med kjødagtige Læber. Svælgbenene ere bedækkede med usædvanlig stærke Tænder i Form af Brolægning, Plader eller Spidser.

De Arter, som henhøre til denne Familie, have en stærk Svømmeblære samt ingen eller to meget smaa

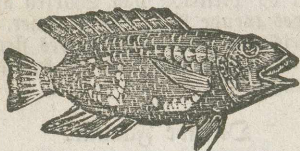
Blindtarme. Familien er talrig, Arterne tilhøre fornemmelig de tropiske Have og udmærke sig ved rene og brillante Farver.

Blaastaal.

(Labrus mixtus.)

Hos de egentlige Læbefiske er Overlæben dobbelt; i Kjæverne findes kegleformige Tænder, af hvilke de mellemste og forreste ere de længste. Svælgtænderne ere stumpe, cylindriske. Der findes ingen Pigge eller Saugtagger paa Forgjællelaaget og Gjællelaaget, men derimod Skjæl paa dette saavel som paa Kinderne. Gjællestraalernes Antal er fem.

Uden at kunne henføres til nogen bestemt Art giver nedenstaaende Figur en rigtig Idee om disse Fiskes almindelige Form.

Hos Blaastaalen er Forgjællelaagets Rand neppe tandet. Kroppen er smal med langstrakt Snude. Bugfinnerne ere noget længre end Brystfinnerne. Hannen, der ogsaa kaldes Blaastak, Blaagomme, er mørkegrøn med ultramarinblaae Længdebaand. Saavel paa Hovedet som paa de orangefarvede Finner findes ultramarin- og lasurblaae Pletter. Hunnen, der kaldes Rødnæbbe, er mønjerød med tre sorte Flækker paa den bageste Deel af Ryggen. Den bliver 12 til 14 Tommer lang.

Blaastaalen og Rødnæbben findes ved alle Europas

Kyster med Undtagelse af de, der ligge indenfor den kolde Zone og Østersøen. Den opholder sig især mellem Skjærene samt ved steile, stenede og klippefulde Kyster, hvor den synes at leve af Krebsdyr og toskallede Molusker. Den antages at lege i Slutningen af Juli.

Bergnæbben.

(Labrus rupestris.)

Farven er almindelig rødbruun paa Rygfladen. Ved Halefinnens Rod er en sort Plet, og en anden sort Plet paa den forbindende Hud mellem Rygfinnens første Pigstraaler. Formen af Kroppen er noget langstrakt. Foruden Bergnæbbe, der er det almindeligste Navn for denne Fisk i Norge, kaldes den Berggylte, Søkarudse, Søabbor. Den sædvanlige Størrelse Bergnæbben opnaaer er 4 til henved sex Tommer. Fra Søndmør til den franske Vestkyst forekommer den og ofte i Selskab med andre Arter af samme Slægt. Den leger i Juli. En mærkelig Livsyttring hos denne Fisk beretter Fries: „den i Vandet frit svømmende Fisk har paa Siderne 14 mørkere Pletter, som staae korsviis om Sidelinien, 7 over og 7 nedenfor denne, disse forsvinde strax, naar man berøver Fisken og vende ikke tilbage, før den atter har gaaet nogen Tid i Fred og Ro."

Niende Familie.

De Fløitemundede. (Aulostomi.)

De herhen hørende Fiske kjendes paa det lange Rør, som dannes ved Forlængelse af Siebenet, Plougskjærbenet, Forgjællelaaget o. s. v. I Enden af dette Rør findes Munden sammensat som sædvanligt af Mellemkjævebenene, Ganebenene og Underkjæven.

Familien indbefatter faa Arte der fornemmelig forekomme i de tropiske Have.

Pibefisken.

(Fistularia tabaccaria.)

Legemet er cylindrisk; kun dets forreste Deel bag Hovedet er bedækket med beenhaarde Skjolde. Kjæverne ere besatte med smaa spidse Tænder. Bugfinnerne og den enkelte Rygfinne sidde langt tilbage. Midt imellem Halefinnens tvende Lapper sidder en lang stiv traadagtig Forlængelse.

Pibefisken faaer ogsaa paa Grund af sin eiendommelige Form Navn af Tobakspiben. Den opnaaer en Længde af tre Fod, og er sølvfarvet med bruun Ryg og blaae Pletter paa Siderne.

Pibefiskens Næring bestaaer af Smaafiske og Krebsdyr, hvilke den med sin rørformige Snude henter op af Dyndet mellem Tang og Koraller. Den findes i Havet ved Brasiliens Kyster.

De blødfinnede Fiske. (Malacopterygii.)

Hos denne store Afdeling af Fiskene bestaae Finnerne kun af bløde, leddede, i Spidsen grenede Straaler, med Undtagelse af Rygfinnen, hvis første, anden og tredie Straale undertiden er en Pigstraale, og i Brystfinnerne, hvis første Straale undertiden ligeledes er en Pigstraale. Gjællerne ere kamformige.

Kjødet af de fleste blødfinnede Fiske er spiseligt. Til denne Afdeling henhøre de fleste Ferskvandsfiske, der ere af stor Vigtighed i den menneskelige Huusholdning, da deres Fangst og Tilberedelse give Anledning til betydeligt Erhverv. Af endnu større Vigtighed ere de til denne Afdeling henhørende Fiske, der forekomme i Havet, da de give Anledning til Handel og saa udstrakte Fiskerier, at mange tusinde Mennesker og hele Flaader af Baade og Skibe aarligen beskjæftiger sig dermed.

De blødfinnede Fiske inddeles efter Bugfinnernes forskjellige Stilling eller efter deres Mangel i: De Bugfinnede, de Brystbugfinnede og de Barbugede.

Anden Orden.

De blødfinnede Bugfinnede. (Malacopterygii abdominales.)

De blødfinnede Fiske, hvis Bugfinner sidde længere tilbage end Brystfinnerne, og ikke ere heftede til Skulderapparatet, henføres til denne Orden.

De fleste Færskvandsfiske henhøre til denne Orden, der er den talrigste af de Blødfinnede. Den deles i fem Familier: De Karpeagtige, de Gjeddeagtige, de Mallaegtige, de Laxagtige og de Sildeagtige.

Første Familie.

De Karpeagtige. (Cyprinoidei.)

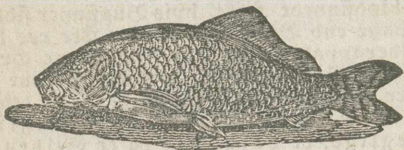
De have en lille Mund med svage, tandløse Kjæver. Svælgbenenes stærke Tandbesætning opveier derimod Kjævernes Mangel. Gjællestraalerne ere faa. Kroppen er skjældækket, uden Fedtfinne paa Ryggen. Blindtarme mangle.

De talrige Arter af denne Familie leve i Færskvande i alle Verdensdele. De ere de mindst rovgjærrige af alle Fiske, og leve tildeels af Frøe og Planteføde. Kjødet er godt og sundt, men faaer ofte en Muddersmag, naar de opholde sig i dyndfulde Vande. De formere sig utroligt; i en Karpe paa 20 Mærker finder man saaledes omtrent 700,000 Rognkorn. Men denne Mangfoldighed af Æg fortæres, naar de ere lagte, for en stor Deel af andre Fiske og af Fugle.

Den almindelige Karpe.

(Cyprinus Carpio.)

Legemet er bedækket med store Skjæl; Læberne ere kjødagtige; Munden liden og mangler Kjævetænder. De nedre Svælgbeen ere derimod væbnede med stærke Tænder. Rygfinnen er lang: Gjællestraalernes Antal 3. Hos nogle Arter findes Skjæggetraade ved Mundvigene.

Den egentlige Karpe er oventil olivengrøn, under guulagtig. Dens fem Svælgtænder ere stumpe og afrundede. Den er udbredt næsten over hele Europa undtagen i de nordlige Egne. I Norge forekommer den kun ved Fahrsund, hvor den er indført. Den opholder sig fornemmelig i stille Vande med muddret Bund, der meddeler den en ubehagelig Smag. Denne forsvinder dog, naar man i nogle Uger lader den gaae i reent Vand. Karpen er meget seiglivet og man kan derfor, især om Vinteren, opbevare den i Cisterner og Fade i Kjældere, hvor den endogsaa formelig lader sig mædske med Brød. Indviklet i fugtig Moos, Græs eller Snee og med et Stykke Brød, der er dyppet i Brændeviin, Viin eller Edikke, i Munden, kan man om Vinteren forsende den lange Veie. Den skal kunne blive 150 til 200 Aar gammel, opnaaer en Længde fra een til fem Fod og en Vægt af 2 til 3 B℔.

Karpen er en træg og langsom Fisk, der uagtet den

kan svømme hurtigt, ikke bevæger sig meget. Den synes at have en meget skarp Hørelse; thi ved enhver stærk Lyd flygter den til sine Smuthuller, men bliver undertiden ogsaa saa tam, at den ved Klangen af en Klokke eller Lyden af en Pibe kommer frem for at faae Føde, som den endog kan vænnes til at tage af Haanden. Karpens Kjød anseees for meget velsmagende, og denne Fisk er især i Preussen og Østerrig Gjenstand for en ikke ubetydelig Industrie, da den der i det store avles og fodres i Damme, hvorfra den om Vinteren forsendes vidt omkring i Tydskland.

Speilkarpen, den saakaldte Karpekonge (**Rex Cyprinorum**), er en ved Tæmningen eller Damavlen opstaaet Afart, der udmærker sig ved større Skjæl, som imidlertid paa mange Steder mangle.

Karudsen.

(Cyprinus Carassius.)

Er meget nær beslægtet med Karpen og holdes ligesom denne næsten som et Huusdyr i Damme. Ligesom Karpen er Karudsen meget seiglivet og har i det Hele Næring og Opholdssted tilfælles med denne. Dog kunne Karudserne trives selv i Rænder og smaa Vandpytter, samt forekomme hos os næsten overalt lige op i de alpinske Regioner. Karudsen er meget træg og doven, gjør aldrig lange Udvandringer, men holder sig bestandig i sin Fødeegn, hvis ikke Nødvendigheden byder den at forandre Opholdsted. Skjult i Dyndet eller mellem

Græsset lader den sig ikke let skremme; men er derimod meget sky og flygter for den mindste Larm, naar den ved Solens Straaler har ladet sig lokke op til Vandets Overflade, ned i et sikkert Skjulested paa Bunden, hvorfra den ikke let lader sig bortdrive. Dens Bevægelser i Vandet ere livlige og hurtige men ikke udholdende. Legetiden indtræffer hos os paa smukke og varme Dage ved Midtsommertid. De legende Fiske stige da op ved grunde Strande, hvor Legen foregaaer mellem Græsset. Den fortsættes i flere Dage, hvorunder de samle sig i tætte Stimer, bevæge sig hæftigt omkring hverandre, opstikke af og til Snuden over Vandfladen og efterlade en Luftblære, som springer med et lidet Knald. Heraf opstaaer en Surren og Puttren som af en kogende Gryde. Yngelen voxer langsomt men er snart istand til at forplante sig. Naar til denne Egenskab lægges, at Hunnernes Rognsække i Forhold til Fiskens Størrelse ere store, og Rognkornene smaa, følger at denne Fisk forplanter sig meget stærkt.

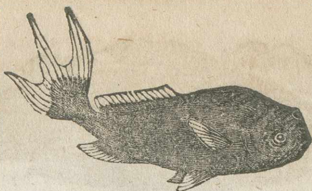
Karudsens Kjød ansees ligesom Karpens for en Delikatesse; dog synes her Tilberedelsen at være Hovedsagen. De Karudser, der ere store og fanges i klart Vand ere mest velsmagende; de smaa, der fiskes i Damme og dyndfulde Søer, have en stærkere eller svagere Muddersmag og ere desuden fulde af Been.

Karudsens almindelige Størrelse er 5—7 Tommer, undertiden skal den blive over en Fod. Antallet af Sideliniens Skjæl er omtrent 33. Ryggen er stærkt bøiet og Legemet meget høit. Ryggens Farve er mørk olivengrøn, Siderne hvide, Bugen guulrød. Rygfinnen, Gadboerfinnen og Bugfinnerne ere graae, Bryst- og Halefinnerne rødlige.

Guldkarpen eller Guldfisken.

(Cyprinus auratus.)

Guldkarpen ligner i Form den almindelige Karpe,

Guldkarpen eller Guldfisken.

men adskiller sig fra den ved Mangel af Skjæggetraade. I den yngre Alder er den sort, men bliver efterhaanden gyldenrød; der gives ogsaa sølvfarvede og den varierer i det Hele taget meget saavel i Form som i Farve.

Guldkarpens Hjem er Floderne og Søerne i Japan og China, hvor den opnaaer en Størrelse af 12—14 Tommer. Formedelst dens smukke Form- og Farvepragt har man forplantet den til Europa, hvor den som andre tæmmede Dyr har antaget en Mængde Form og Farvevarieteter. Som en saadan maa ogsaa vor Figur betragtes; thi hos den oprindelige Art er Halen, som hos de øvrige Karpearter, kløftet og tvefliget, medens den hos den fremstillede Varietet er tvekløftet og trefliget.

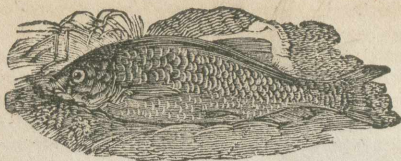
Den bliver let tam, udmærker sig ved sin Farvepragt og ved sine raske Bevægelser, hvorfor man holder den i Bassiner og store klare Glaskugler, eller Glaskar af en saadan Form, at et Fuglebuur kan anbringes indeni, og man kan saaledes have det besynderlig fornøielige Syn at see Kanarifugle, Sisiker og Papegøier gjennem og under det Element, hvori Fiskene svømme.

Guldkarpen fodres med Brødkrummer, hvide Oblater, Fluer og Sneglesliim.

Buk eller Aarbuk.

(Cyprinus Cephalus.)

Sideliniens Skjæl ere omtrent 45; Gadboerfinnen

Buk eller Aarbuk.

er tilrundet og har 9 deelte Straaler. Af alle vore indenlandske Karpearter er denne en af de største: den opnaaer en Længde af 25 Tommer og en Vægt af ½ Bꝶ. til 15 Mærker. De ældre ere af en smuk skiftende Farve med sølvgraa Bund. Ryggen er mørk olivengrøn og Bugen og Hovedets Sider ere sølv- og guldglindsende samt skiftende i forskjellige Farver. Bryst-, Ryg- og Halefinnerne ere næsten eensfarvet olivenbrune. Bug- og Gadboerfinnerne ere af en smuk høirød Farve. Aarbuken forekommer i Skandinavien temmelig sparsomt, og i Norge, saavidt man veed, kun i den sydlige Deel af Glommens Vasdrag. Den leger i Juni.

Aarbuken fanges i Garn eller medes med Medemark eller afskallede Krebshaler til Agn. I England fiskes den med kunstige Fluer.

Morten.

(Cyprinus rutilus.)

Sideliniens Skjæl ere 40 til 43. Gadboerfinnen er indskaaren i Randen, med 10 deelte Straaler. Morten er almindelig 6 til 8 Tommer lang men kan blive indtil en Fod. Den øvre Deel af Hovedet og Ryggen har en mørk sortgørn Farve, som gaae over i et klarere Grønt, og efterhaanden til en sølvgraa Farve paa Siderne. Under Bugen er den guulagtig. Hos nogle Individer,

især ældre, der opholde sig i dyndfulde Kjærn, er Regnbuehinden af en smuk høirød eller guulrød Farve, hvilken Egenhed har givet Anledning til Ordsproget „rødøiet som en Mort.“ Ryg- og Halefinnerne ere lyst olivenbrune, medens de andre Finner ere guulagtige med et stærkere eller svagere Anstrøg af Rødt. I det Hele er Farven hos denne Art overmaade variabel.

Morten synes at forekomme i de fleste Søer og Strømme i Skandinavien, dog hyppigst i de østlige og sydlige Egne, og er forøvrigt almindelig i hele Europa. Om Sommeren opholder Morten sig helst ved græsbegroede Strande med lavt Vand. Vinteren tilbringer den paa Dybet, hvorfra den efter Iisløsningen stimeviis søger ind til Strandbredderne, hvor den leger i Mai. Hannerne komme først og kaldes Iismort; 14 Dage efter komme Hunnerne, der kaldes Leg- eller Løvmort; de forene sig med Hannerne og lege mellem Riis og Græs efter Veirets Beskaffenhed i 3—9 Dage. Under Legen gaae Fiskene saa tæt sammen og bevæge sig med saadan Hurtighed mod Vandfladen, at deres Bevægelser frembringer et kort susende Bulder, der afbrydes og gjentatages i korte Mellemrum. Rognen afsættes paa Græs og Riiskviste og er udklækket efter 14 Dages Forløb. Yngelen voxer hurtigt, og har inden 3 Aar opnaaet en Længde af 4—5 Tommer.

Morten fører et selskabeligt Liv og stryger hele Sommeren omkring ved Strandbredderne i større eller mindre Stimer.

Vandets Beskaffenhed, hvori Morten lever, synes at indvirke ikke blot paa dens Udseende, saaledes som vi ovenfor have anført, men ogsaa paa Kjødets Smag. Naar Morten opholder sig i reent Vand, er Kjødet hvidt og velsmagende; i mindre reent og dyndfuldt Vand bliver Kjødet efter Kogningen rødagtigt og faaer en ubehagelig Dyndsmag. Morten er ikke af ringe Betydenhed deels som Fødemiddel i de paa andre Fiske mindre rige Egne, deels som Agn. Den fanges med Garn og Medekrog.

Paa flere Steder synes Morten at forvexles med en nærstaaende Art (Cyprinus erytriophthalmus) og kaldes da Rødmort eller Rødskjæring.

Brasen.

(Cyprinus Brama.)

Brasen mangler Skjæggetraade. Sideliniens Skjæl ere 50—54. Gadboerfinnen er lang med indskaaren Rand og 28—29 Straaler. Denne Art er hos os en af de større i Slægten. Den almindelige Længde er 9—14 Tommer, dog bliver den undertiden større. Kroppen er sammentrykt, tynd og høi. Over Ryggen er den mørkegrøn, paa Siderne lysere, under sølvgraa; Finnerne ere sortagtige. Den gaaer som de fleste Karpearter i store Stimer og leger i Slutningen af Mai eller Begyndelsen af Juni, da den søger græsrige Bugter og Strande. Brasen forekommer i de fleste Egne af Europa, undtagen de nordligste. Hos os findes den i de fleste større Vasdrag i Agershuus Stift, med Undtagelse af de vestlige. I Almindelighed opholder den sig paa Bunden af de større Søer, eller i stille dybe Kulper i Floderne.

Blaaspolen.

(Cyprinus Aspius.)

Blaaspolen har 17 Straaler i Gadboerfinnen. Den fortjener at omtales som den største af vore indenlandske Karpearter, da den opnaaer en Længe af 2—3 Fod og en Høide af 6—8 Tommer. Skjællene ere meget store. Finnerne ere ligesaa, og Halefinnen er meget dybt kløvet. Den findes i de større Søer og Floder i det mellemste Sverige og her i Landet alene i de sydlige Dele af Glommens Vasdrag.

Lauen.

(Cyprinus alburnus.)

Den kaldes ogsaa Løje, Løve. Legemet er langstrakt, sammentrykket og ikke meget høit. Gadboerfinnens Straaler ere 20. Lauen bliver sjelden længere end 6 Tommer. Over Ryggen er den blaagrøn. Siderne og Bugen ere sølvhvide.

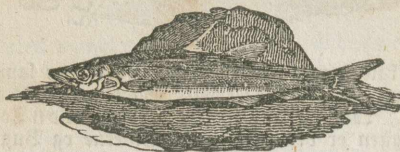
Den findes i de fleste Floder og Søer i Europa og synes ogsaa at forekomme i Østersøens Bugter og paa andre Steder, hvor der er Brakvand. Lauen leger i Mai eller Juni og gaaer da i store Stimer. Den er en af de livligste Fiske man kan tænke sig, og er, især i Legetiden, i rastløs Bevægelse, springer efter enhver liden Flue, der flyder paa Vandets Overflade, og yder den begyndende Angler megen Fornøielse, da den bider paa hans Flue eller Medekrog, eller paa den krummede Knappenaal, saa raskt som han kan kaste den ud. Paa Indersiden af Skjællene hos denne Fisk og nogle nærstaaende Arter findes et sølvglindsende Farvestof, som man har benyttet til at efterligne de orientalske Perler med. Til at farve et Pund Glasperler med denne Sølvfarve skal der udfordres Skjæl af 18,000 Fiske.

Gorkim.

(Cyprinus Phoxinus.)

Gorløjen, Ørkyte o. fl. Navne tillægges denne lille Karpeart i forskjellige Egne af Norge, hvor den næsten

overalt forekommer i Søer, Aaer og Bække, især i saadanne, hvor der er Ørret. Sjelden bliver den længere end 3 Tommer. Gadboerfinnen har 9 Straaler. Ryggen er mørk olivenfarvet med lysere Tværstriber; Bugen og Siderne svagt sølvfarvede med et svagere eller stærkere rødligt Skjær. En større sort Plet findes ved Roden af den lysbrune Halefinne.

Gorkim.

Gorkimen yder den begyndende Angler megen Fornøielse, da den bider rafkt og uforfærdet, selv paa et Stykke Medmark, der uden Krog er fæstet til en Traad. Forøvrigt er den en ypperlig Agnfisk for Ørret, Gjedde og Abbor. Den leger i Juni og er meget frugtbar.

Anden Familie.

De Gjeddeagtige. (Esocini.)

Kroppen er langstrakt. Overkjævens Rand er ganske eller for største Delen dannet af Mellemkjævebenene; Overkjævebenene mangle Tænder. Der findes kun een Rygfinne, som sidder langt tilbage og næsten altid er modsat Gadboerfinnen.

De Fiske, der høre til denne Familie, ere yderst rovgjerrige og de egentlige Repræsentanter for Rovfiskene. Nogle leve i Færskvand, men største Parten opholder sig i den hede og tempererede Zones Have.

Gjedden.

(Esox Lucius.)

Hovedet er hos denne Slægt fladtrykt, Snuden stump, bred, langstrakt; Plougskjærbenet, Ganebenene, Tungen, Svælgbenene og Gjællebuerne, Underkjæven og Mellemkjævebenene besatte med Tænder af forskjellig Størrelse.

Den betydeligste Størrelse man veed Gjedden opnaaer i Norge og Sverige er 2 til 3 Alen og en Vægt af henved 2 LV. Gjedder af denne Størrelse synes imidlertid nu at høre til Sjeldenheder; thi de fleste som fanges holde mellem 1 og 3 Fod. Paa de øvre Dele er Gjedden næsten sort; under er den hvid. Siderne ere graagrønne med grøngule Tværbaand. Finnernes Grundfarve er grønguul med mørkere Flammer. Dog varierer Farven betydeligt efter Alderen, den større eller mindre Overflod af Næring og Vandets Beskaffenhed, hvori den opholder sig.

Gjedden har en betydelig geografisk Udbredning, da den forekommer i de fleste Søer og Floder i Europa. Den findes ogsaa næsten i alle Skandinaviens Vande.

Om Vaaren og Sommeren opholder den sig helst i grunde Vige og Bugter med græsrig Bund og sivbegroede Strande. Om Høsten holder den sig ved braadybe stenede Strandbredder, og om Vinteren følge de større Fiskestimerne til Dybet, medens de yngre og mindre holde sig paa de mere grunde Steder. Der hvor Gjedden efter Aarstiden har valgt sin Plads, opholder den sig stadigt og gjør ikke lange Udvandringer. Den forekommer kun enkeltviis og gaaer aldrig i Stimer eller Flokke undtagen i Legetiden.

Af alle vore Færskvandsfiske er Gjedden den glubskeste. Uden Forskjel sluger den alle andre Fiske den kan faae Bugt med, og desuden Søfugleunger, Krybdyr, mindre Pattedyr og Aadsel. Fra Sivet eller Græsset, hvor Gjedden almindelig tilbringer Dagen, staaende paa

samme Punkt, skyder den frem med Pilens Fart mod det Rov, som nærmer sig, griber det fordetmeste paatværs og holder det saalænge fast mellem Kjæverne, at det er dødt, eller saa udmattet, at det ophører med Forsøg paa at løsgjøre sig. Først da vender Gjedden Rovet saaledes at Hovedet bringes ned i dens Svælg. Derpaa begynder den at sluge det, men dette gaaer meget langsomt, da den fangede Fisk ofte er ligesaa stor som Gjedden selv. Gjeddens Leg varer længe, da Tiden retter sig efter de legende Fiskes Alder; de yngste lege nemlig først, de ældste sidst. Almindelig tager Legen sin Begyndelse i Marts eller April og varer til ud i Juni. Rognen skal klækkes i 25—30 Dage. I det første Aar opnaaer Yngelen en Længde af 2 Tommer, i det andet 5. Ved en Alder af 6 Aar skal Gjedden være 1½ Alen lang, i det 12te Aar 2 Alen. Dog beroer dette meget paa Overflod af Føde og andre Forhold. De Data, man har angaaende Gjeddens Alder, godtgjøre at denne Fisk kan blive meget gammel og opnaae en betydelig Størrelse. Gesner omtaler en Gjedde, som blev 267 Aar gammel. Denne blev fisket i Heilbronn i Aaret 1497 og var forsynet med en Ring, hvis Indskrift viste, at Keiser Friderich den II i Aaret 1230 havde sluppet den i Søen.

Den Nytte man har af Gjedden i Huusholdningen er ikke ubetydelig; thi foruden at den i fersk Tilstand er en vel smagende Ret, har den ogsaa den fortrinlige Egenskab, at Kjødet saltet, tørret eller røget længe kan bevares uden at tabe sin eiendommelige Smag. Herved opveies idet mindste for en Deel den Ødelæggelse den anretter mellem de øvrige Fiske. Gjæddens Glubskhed gjør at den fanges næsten i alle Slags Fiskeredskaber. Den fanges saaledes i Næt, Garn, Ryser, paa Rev, Medekrog, Stangkrog, Drag, Slug, samt med Lyster og Snare. Denne sidste Methode er kun anvendelig i Legetiden eller naar Gjedden staaer i Græs, hvor den troer sig skjult. En Snare af Messingtraad, fæstet paa en Stang trædes da varsomt om Kroppen, hvorpaa den hastig kastes op. Paa flere Steder skyder man Gjedden med Rifle. Det paa-

staaes endogsaa, at man skal kunne springe paa legende Gjedde som paa spillende Tiur og tage den med Hænderne.

Horngjedden.

(Belone vulgaris.)

Hovedet ender hos denne Slægt med et sylformet Næb, der er dannet ved Forlængelse af Mellemkjævebenene og Underkjæven, som begge ere besatte med smaa Tænder. Paa Mundens øvrige Knogler findes ingen Tænder. Skjællene ere smaa undtagen en Længderække af kjøldannede Skjæl paa hver Side. Benene antager ved Kogning en smuk grøn Farve.

Man kjender flere Arter, der ere vidt udbredte.

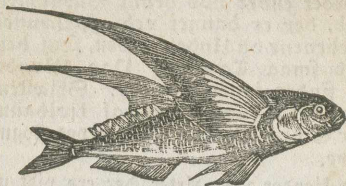
Horngjedden, der i Norge almindelig kaldes Horngjæl, Næbsild, bliver sædvanlig 2 Fod lang; dog skal der ogsaa gives Individer af 3—4 Fods Længde. Oventil er den grøn, under hvid og sølvfarvet.

Horngjedden skal forekomme næsten overalt i Oceanet, hvor den opholder sig paa Dybet. Fra Foraaret til Høsten nærmer den sig Stimeviis Kysterne og holder sig da i Nærheden af Havfladen, hvor den ivrigt forfølges af Thunfisken og andre makrelartede Fiske, hvilke ofte jage og nøde den til i Tusindeviis at springe op over Vandet. Ved Kysterne er den ogsaa i Almindelighed Makrelens Forbud. Kjødet er tørt og af ringe Værdi. Paa enkelte Steder, anvendes den til Agn ved Torskefiskerierne.

Flyvefisken.

(Exocoetus volitans.)

Denne Slægt udmærker sig ved sine overordentlig store Brystfinner samt derved at den øverste Halvdeel af Halefinnen er kortere end den underste.

Man kjender flere Arter der ere vidt bekjendte formedelst sin Flyveevne. De forekomme især hyppigt i den varme Zones Have.

Den egentlige Flyvefisk opnaaer en Længde af henved to Fod. Ryggen er graa, Bugen og Siderne sølvfarvede. Bugfinnerne ere smaa, røde, og staae foran Midten af Bugen. Svømmeblæren er meget stor.

Denne Fisk er fornemmelig hyppig i Atlanterhavet til den 22° n. B. Flugten, som den almindelig begynder, naar den forfølges af større Rovfiske, varer ikke længe, og den falder snart igjen ned i sit egentlige Element. Bennet, der paa sin Reise til Ny-Syd-Wales nøie har observeret disse Fiske, paastaaer, at Brystfinnerne ikke tjene som Vinger men kun som en Faldskjærm, hvorved Flyvefisken holder sig svævende i Luften. For det egentlige Bevægelsesorgan anseer han Halen, hvorved disse ligesom andre Fiske skyde sig op af Vandet. Ved Flugt vilde vistnok ogsaa den fine snart tørrende Hud i Finnerne let beskadiges. Den længste Tid de ere udenfor

Vandet beløber sig til 30 Sekunder; den længste Strækning, de flyve, er 200 Alen. Flugtens almindelige Høide er 2—3 Fod, dog hæve de sig til en Høide af 14—16, og falde som bekjendt undertiden endog paa Skibenes Dæk. I Opspranget naaede de den største Høide, siden dalede de nedad og vare ikke istand til igjen at hæve sig til den Høide, de naaede, i det de sprang op.

Flere andre Forskere ville derimod have bemærket en virkelig Bevægelse af Finnerne, og uden at antage denne synes man ogsaa virkelig at have ondt ved at forklare sig, at disse Fiske kunne gjennemflyve saa betydelige Strækninger; thi Tilløbet og et Slag med Halen synes ikke at kunne have en saadan Virkning.

Tredie Familie.

De Malleagtige. (Siluroidei.)

Denne Familie adskiller sig fra alle andre Bugfinnede derved at de aldrig have egentlige Skjæl, men blot en nøgen Hud eller ogsaa store Beenplader. Overkjævebenene forlænge sig ofte til kjødagtige Skjæggetrævler; Underkjæven og Næseborene bære ligeledes Skjæggetrævler. Den første Straale i Rygfinnen og Brystfinnerne er næsten altid en stærk Pig.

De herhen hørende Fiske findes i Mængde i de tropiske Landes Floder. Flere af dem nære sig af Planteføde, uagtet de ere Rovfiske og opnaae en betydelig Størrelse. I Europa forrkommer kun een Art.

Den almindelige Malle.

(Silurus Glanis.)

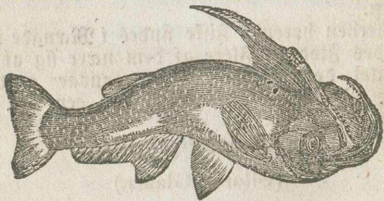
I den lille Rygfinne findes hos de egentlige Maller ingen Pigstraale. Fedtfinnen mangler og Tænderne ere hegleformige.

Den almindelige Malle har glat Hud, et bredt fladtrykt Hoved, sex Skjæggetraade og 90 Straaler i den lange Halefinne. Almindelig bliver den 2 til 3 Fod lang; men ofte skal den blive 6 til 9 Fod lang, og opnaaer da en Vægt af et Par Centner. Denne Fisk forekommer i hele det nordlige Asien, i Rusland, Tydskland, Schweitz og Skotland. Den er træg og doven, svømmer langsomt og ligger fordetmeste i Huller og Fordybninger og venter paa sit Bytte; kun mod Tordenveir stiger den op til Vandfladen. Den voxer langsomt og formerer sig ikke stærkt, deels fordi den lægger faae Æg, der desuden ere saa smaa, at de i Mængde fortæres af Aale, Stængesild og Frøer. Mallen fanges paa Krog og med Lyster. Kjødet er hvidt, meget fedt og velsmagende.

Hornmallen.

(Silurus militaris.)

Den her afbildede Art henhører til en egen Slægt, hvis Mærke er Mangelen af egentlige Skjæggetrævler, og Tilstedeværelsen af et Overkjævebeen, der forlænger sig i tvende opadrettede Horn.

Hos Hornmallen er første Straale i den første Rygfinne en Pigstraale. Fiskens Farve er mørkegrøn, lysere paa Siderne og under Bugen. Halefinnen er

halvmaaneformig udskaaren. Den bliver 1 til 2 Fod lang. Dens Hjem er Surinam.

Fjerde Familie.

De Laxeagtige. (Salmonides.)

Legemet er skjældækket. Rygfinnerne ere to, af hvilke den første kun har bløde Straaler; den anden er en Fedtfinne.

De laxeagtige Fiske frembyde mange Afvexlinger med Hensyn til Kjævernes Bygning og Bevæbning; men alle ere de forsynede med Svømmeblære; Blindtarmenes Antal er betydeligt.

Laxene ere skjønne, kraftige, mest plettede Fiske, hvis Bevægelser ere raske og livlige. Samtlige ere de graadige Rovfiske. Nogle leve i Havet og Floderne og foretage sig til visse Tider lange Vandringer, fornemmelig for at opsøge passende Legepladser. Disse Vandringer skulle foretages af Flokke paa 30—40 Stykker, der gaae i to under en Vinkel sammenstødende Linier, saaledes at Flokken danner en sneeplougformig Falanx, i hvis Spidse den største Fisk skal svømme. Komme de til Dæmninger, mindre Vandfald eller andre Hindringer, forsøger een først paa at springe over; lykkes det den følge gjerne de andre efter.

Om Vinteren beboe de Havet ved Flodernes Udløb. Andre leve bestandig i Floderne og især i klare Kjærn og Søer mellem Bjergene og paa Fjeldene. De fleste have et meget velsmagende Kjød, der er skikket til at opbevares saltet og røget.

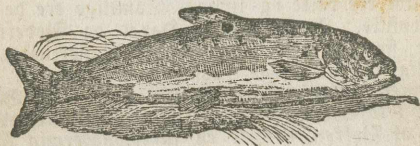
Den almindelige Lax.

(Salmo Salar.)

De egentlige Laxe udmærke sig ved een Række

spidse Tænder paa Overkjævebenene, Mellemkjævebenene, Ganebenene og Underkjævebenene samt ved to Rækker paa Plougskjærbenet, Tungen og Svælgbenene. Bugfinnerne svare til Midten af Rygfinnen og Fedtfinnen til Gadboerfinnen. Gjællehudstraalerne vexle fra 10—12.

Laxene have en meget lang Svømmeblære, der staaer i Forbindelse med Spiserøret. De fleste af de egentlige Laxe have Kjød af en rød Farve, der hidrører af Tilstedeværelsen af en eiendommelig Olie. Mængden af denne bestemmer den stærkere eller svagere Farve og Fiskens Fedme. De fleste Arter tilhøre nordlige Egne. Legetiden begynder for de fleste i October og varer hos nogle lige til Februar; for andre indtræffer Legetiden i April og Mai.

Den almindelige Lax.

Den almindelige Lax er den største i Slægten, den opnaaer almindelig en Længde af 3—6 Fod og en Vægt af 1—4 a 5 Bismerpund. Hos de gamle Hanner bøier Underkjæven sig i Spidsen til en Hage, der passer ind i en Fordybning i Overkjæven. Ryggen er mørkegrøn, undertiden spillende i det blaalige; Siderne lysere sølvfarvede og især om Foraaret besatte med runde kobberrøde eller sortbrune uregelmæssige Pletter. Bugen er guulagtig eller hvid.

Den almindelige Lax beboer alle nordiske Have og er en af de mest udbredte Fiske; thi den findes i Europa, Asien og saavel paa den østlige som vestlige Kyst af

Amerika. Vinteren tilbringer Laxen i Havet, men om Vaaren efter Iisløsningen stiger den, efter et kort Ophold i Brakvandet, i store Stimer op i Floderne, hvor den forbliver til ud paa Vinteren. Den søger især de stride og rivende Elve og Floder og springer, som vi ovenfor have antydet, over Dæmninger og smaa Vandfald af en Høide fra 6—12 Fod. Under disse Spring fanges den ofte i de paa saadanne Steder udsatte Flaker, og andre lignende Redskaber.

Legetiden er høist forskjellig i forskjellige Egne, dog synes den paa de fleste Steder at indtræffe ved Vinterens Begyndelse. Naar Rognlaxen er kommen til et passende Sted, begynder den med Halen, ei som man har troet med Snuden, at gjøre en Fure i Sandet eller Steengruset, idet den stedse arbeider imod Strømmen. I et Tidsrum af 4—5 Dage lægges Rognen efterhaanden i denne Fure, befrugtes af Hannerne og tildækkes med Sand og Gruus. Hannerne eller Mælkefiskene synes at indskrænke sig til at udgyde sin Mælke over Æggene, og til at holde andre Hanner borte fra Hunnen og Rognfuren. Før Legetiden forandrer Laxen Farve, i det Hannen bliver orangefarvet, Hunnen mørk, og de faae da til denne Tilstand svarende Benævnelser. I nogle Egne kaldes Hannerne i denne Dragt Rødfisk, Hunnen Sortfisk. Kjødet vedbliver at være mavert og aldeles uhensigtsmæssigt til Føde meget længe efter Legetiden. Naar denne er forbi, skulle Fiskene drage til et eller andet stillestaaende Vand eller en dyb Kulp i Nærheden for at skaffe sig Føde og samle Kræfter; og efter 3 til 4 Ugers Forløb avancere de fra Kulp til Kulp udover til Havet, hvor de efter Englændernes Iagttagelser ankomme ved Vaarens Begyndelse, for til næste Høst atter at vandre opad Strømmen. Hos os antager man derimod, at Laxene stige op om Vaaren og vende tilbage seenhøstes. Baade ved Opgangen og Nedgangen opholde de sig i længre Tid i Brakvandet, i det de gaae op i Floderne med Flod og tilbage med Ebben.

Man har fundet henved 20,000 Rognkorn hos en Lax. Efter engelske Naturkyndiges Undersøgelser udklækkes Æggene i Marts og April; hos os formodentlig noget senere, efter Aarstidens Beskaffenhed. I Slutningen af Mai eller Begyndelsen af Juni er Vandet fuldt af Yngelen, som da omtrent er af en Tommes Længde. I Begyndelsen holder den sig paa de grunde og mere stille Steder; men senere vover den sig ogsaa ud i Strømfuren. I det første og andet Aar er Yngelen plettet med en Række af store mørke Pletter paa Siderne, og er da for den Ukyndige vanskelig at adskille fra Forellens og Søørretens Yngel, der omtrent har samme Udseende men mørkere Pletter, større Finner, et mere tilrundet Gjællelaag og en mindre sirlig Legemsform.

I Christianiaegnen kaldes saavel Laxens som Forellens og Søørrettens Yngel, saalænge den har det ovenfor angivne Udseende, „Himmel." Naar Laxeyngelen har opnaaet en Alder af fulde to Aar faaer den en endnu elegantere Form og antager Artens eiendommelige Farve, den bliver blaa, blaagrøn og sølvglindsende, under Bugen hvid. Den har nu opnaaet en Længde af 6—7 Tommer og forlader i Maimaaned Floderne og Indsøerne for i Stimer at vandre ud i Havet, hvor de med forbausende Hurtighed voxe og tiltage i Størrelse og Styrke. Naar de unge Laxe igjen vende tilbage til Floderne faae de hos os Navn af Laxebleke.

Laxen fanges paa mangfoldige til dens Sædvaner og de Lokaliteter, hvor den opholder sig, svarende Maader. Den tages saaledes i forskjellige Garn; den fanges i Flaker, Kurve eller Kasser der udsættes paa de Steder, hvor den springer i Floderne; den fanges i Garn og Nod, med Medekrog, paa Slug, med kunstige Fluer, den hugges med Lyster o. s. v.

Laxens Tjenlighed til Fødemiddel baade i fersk, saltet og røget Tilstand er noksom bekjendt. Skjønt den største Deel af den Lax, der fanges hertillands, fortæres fersk inden Landets Grændser, udføres der ogsaa en

Deel. I Aaret 1842 exporteredes der saaledes herfra 298 Td. saltet Lax og 13,125 Pund røget.

Det er en almindelig Klage at Laxen aarligen aftager i Mængde; man hører næsten overalt at den i ældre Tider har været langt talrigere. Hvis dette, som man har al Grund til at troe, forholder sig saaledes, maa man antage at Formindskelsen skriver sig fra Forfølgelserne i Parringstiden og den utidige Fangst af Yngelen, der i Millionviis anvendes til Agnfisk. I andre Lande har Lovgivningen sørget for at frede denne og flere til denne Familie henhørende nyttige Arter. Hos os mangle endnu saadanne Foranstaltninger.

Søørreten.

(Salmo trutta.)

I Levemaade og Udseende har denne Fisk meget tilfælles med Laxen og den faaer ogsaa i flere Lande og Egne Navn af Laxørret. Den forekommer i den største Mængde ved Vestkysten af Norge, i Skotland og Island, hvor den ligesom Laxen til bestemte Tider gaaer op i Floderne for at lege.

De øvre Dele af Hovedet og Ryggen ere sortblaa; nedad Siderne bliver Farven lysere og Legemet er der bedækket med talrige mørke, runde, uregelmæssige tildeels Xformige Pletter. Under Sidelinien og paa Bugen er Legemet sølvfarvet. Gjællelaaget, Rygfinnen og Fedtfinnen ere bruunplettede; Kjødet er rødligt.

Forellen.

(Salmo Fario.)

Forellen er maaskee mere udbredt end nogen anden Art af denne Slægt og elsker især at opholde sig i skyggefulde Bjerg- og Skovelve med Kisel- og Sandgrund. Skjønt Forellen er meget graadig, er den yderst forsigtig

og sky, og Angleren maa derfor ved dens Fangst være ligesaa udholdende som varsom, hvis han vil vente noget heldigt Udfald af sine Bestræbelser. Om Dagen flytte de større Fiske sig sjelden langt fra sine vanlige Opholdsteder, men mod Aftenen og om Natten streife de om for at søge Smaafiske, Insekter og disses forskjellige Larver, hvilke de sluge med Graadighed.

Ynglen derimod seer man hele Dagen igjennem jage paa de grunde Steder i Strømmene, hvor Vandet enten ikke er dybt nok for de større Fiske, eller hvor Forsigtighed byder dem ikke at vise sig.

Med Aarvaagenhed og Forsigtighed forener Ørreten Styrke og Raskhed: Man har seet en Ørret og en Gjedde af lige Størrelse gjentagne Gange slaaes om en bestemt Plads i Strømmen; og Ørreten spillede i Almindelighed Mester.

Forellen leger i Oktober og November, paa hvilken Tid Underkjæven hos de gamle Hanner forlænger sig ligesom hos Laxen, dog forholdsviis i mindre Grad. I Legetiden gaaer Forellem op i de mindste Bække og Elve, og det er især paa denne Tid, at vore Bønder anstille umaadelige Ødelæggelse paa denne Fiskeart. Med Lyster og Tyrifakler vade de ud i de kolde Elve, og enkelt Mand hugger ofte om Natten 4 til 5 Bismerpund Fisk, der er fuld af Rogn.

Forellen varierer saa overordentlig baade i Form og Farve paa forskjellige Lokaliteter, at man har antaget, at der existerede forskjellige Arter. Engelske Naturkyndige og Fluefiskere have allerede forlængst antaget, at dette var en Vildfarelse, og i den nyeste Tid har den grundigste Kjender af Europas Færskvandsfiske, Agassiz, godtgjort at de forskjellige Arter, man har opstillet af denne Fisk, kun ere Varieteter.

Saaledes bliver vel ogsaa vor Fjeldøret, saavel den sortbrune med enkelte Purpurstænk, som den orangefarvede med rige og mangfoldige Purpurpletter (Nilssons **Salmo punctatus**) og den almindelige Forelle een og samme Art. Man har sagt at Forellen aldrig bliver

over en Fod, men engelske Fiskere og Icthyologer omtale Foreller af 2—3 Fods Længde og 1—2 BT. Vægt. I vore Elve, men især i Fjældkjærnene, hvor den finder Overflod af Føde af de mangfoldige Insektlarver som der udklækkes, bliver Fjelderreten ligesaa stor. Den almindeligste Størrelse synes imidlertid at være fra 2—6 Mærker. I den yngre Alder er Forellen grønlig eller bruunsort over Ryggen med sølvfarvede Sider, besatte med smaa purpur eller karminrøde Pletter og lysorangegule Bryst-, Bug-, Gadboer- og Halefinner. Ved Bugfinnernes og Gadboerfinnens første Straale sees en smal hvid Stribe, der senere synes at forsvinde. Jo større og ældre den bliver desto mørkere bliver Farven over Ryggen, medens Bugen og Siderne antage en stærk gylden Orangefarve med talrige Purpurpletter, der undertiden ere omgivne af en blaa Ring eller Oienplet.

Hvirvlernes Antal er 56.

Røien.

(Salmo alpinus.)

Røiens almindelige Størrelse er 9—15 Tommer og en Vægt af indtil et Par Mærker; dog skal den undertiden nærme sig to Fod og opnaae en Vægt af 6—8 Mkr. Ryggen og alle øvre Dele ere sortbrune, Siderne lysere, spillende i det Blaaagtige. Bugen, Bryst-, Bug- og Halefinnerne ere dyb orangerøde; den første Straale i Bugfinnerne og Analfinnen ere hvide; Siderne over og under Sidelinien ere besatte med talrige røde Pletter.

Hvirvlernes Antal er 59.

Denne Fisk synes ogsaa at variere betydeligt efter Aarstiden, Lokalitetens Beskaffenhed, hvorpaa den opholder sig, og den større eller mindre Overflod, den har paa Føde, hvilket har givet Anledning til at man har opstillet Varieteter som Arter. Røien forekommer i Britanien, Schweitz, formodentlig ogsaa i Tydskland, og i Skandinavien, hvor den især er hyppig i de østlige og

nordlige Egne. Den findes saavel i Fjeldkjærnene som i de lavere beliggende Søer. Her ved Christiania forekommer den f. Ex. i Maridalsvandet og i Lutvandet. I de dybeste Steder af Kjærnene søger Røien sit Tilhold og disse forlader den sjelden, udennaar den søger ind til Strandene om Vaaren ved Isløsningen, og i November eller December, da dens Legetid indtræffer. Paa disse Aarstider fanges den ogsaa paa Medekrog og i Garn. Fluefiskeren yder Røien ikke megen Fornøielse, da den kun en sjelden Gang og ved Sommerens Begyndelse springer efter den kunstige Flue. Engelske Fiskere fange den med Gorkim paa en dybtgaaende Slugegreie.

Foruden de ovenfor beskrevne Arter af Orretfamilien har man endnu anført tvende som norske, nemlig Kulmund, (Salmo carbonarius), der skal findes i Randsfjorden og paa Eger, og Gip eller Gautefisk, (Salmo ventricosus), der skal findes i Krydsherred og Thelemarken.

Imidlertid besidde vi foruden disse rimeligviis endnu tvende Orretarter, der i Størrelse ikke staae meget tilbage for Laxen, og som synes at findes i de fleste store Indsøer i Agershuus Stift, nemlig Englændernes store Indsøorret, (Salmo ferox), der i Mjøsen kaldes Hunnerørret, og deres graae Oret (Salmo eriox.)

Harren.

Thymallus vulgaris.

Harslægten udmærker sig ved en meget lille Mund med fine Tænder. Overkjæven er forlænget; Rygfinnen er lang og høi, Skjællene store, Gjællehudstraalerne 7—8.

Den er som de foregaaende en Færskvandsfisk, men parrer sig om Vaaren.

Den almindelige Harr har en forlænget Overkjæve og 23 Straaler i Rygfinnen. Legemet har sin største Høide ved Rygfinnens Begyndelse. Ryggen er sortgrøn eller sortbruun, Siderne lysere med et Sølvskjær.

Harren.

Harren opnaaer sædvanlig en Størrelse af 17—18 Tommer og en Vægt af 1 til 7 Mærker.

Harrens Næring bestaaer fornemmelig af Orme, Vandinsekter, Snegler og Fiskeleg, og især af Larverne af Frygæner, Libeller og Efemerer. Kunstige Efterligninger af disse Insekter anvendes ogsaa med største Held af Fluefiskeren ved Fangsten af denne Fisk. I Danmark kaldes Harren Spelt.

Den findes især i de mellemste Egne af Europa i Søer, Bække og Floder med stenig Grund og klart Vand. I Sverige forekommer den langt op mod Nord, i Norge findes den kun i Glommen og Laugen.

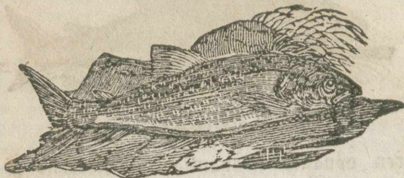
Siken.

Coregonus lavaretus.

Som foregaaende Slægt har denne en meget liden Mund med fine eller slet ingen Tænder. Skjællene ere meget store. Rygfinnen er af mindre Længde end Høide.

Der forekommer i Europa en Mængde Arter af denne Slægt der ligne hverandre saa meget, at det er saare vanskeligt at adskille dem fra hinanden. I Legemets Form have de større eller mindre Lighed med Silden. De fleste foretage Vandringer fra Havet op i de færske Vande og tilbage igjen. Andre beboe stadigen

Indsøerne, og atter andre forlade aldrig Havet. Kjødet er af de fleste velsmagende.

Siken.

Siken findes i større og mindre Mængde i de fleste Vasdrag i Agershuus Stift og i de mellemste Egne af Sverige. Dens øvrige Udbredning kjender man ikke med Bestemthed. De øvre Dele af Ryggen og Hovedet ere sortblaae. Nedad Siderne bliver Farven lysere med et guult Skjær. Gjællelaagene og Underdelen af Legemet ere sølvhvide. Finnerne ere mere eller mindre sorte og blaalige. Halefinnen er dybt kløvet. Den almindelige Længde er 10 til 16 Tommer.

Lakesilden.

(Coregonus albula.)

Legemet er sammentrykt og langstrakt, sølvglindsende med sortgrøn Ryg. Hovedet er forlænget og sammentrykt. Underkjæven er lang og tilspidset og stiger op foran Overkjæven. Den bliver 5—6 Tommer lang og findes i de fleste Indsøer i Sverige og de mellemste Egne af Norge.

Den leger i November og December, skokker sig da sammen i umaadelige Stimer og fanges i utrolig Mængde, hos os især i Mjøsen.

Femte Familie. De Sildeagtige. (Clupeacei.)

Kroppen er bedækket med store, oftest let affaldende Skjæl. De have ingen Fedtfinne. Overkjæven er omtrent dannet som hos Laxeslægten. De fleste have Svømmeblære og mange Blindtarme.

De fleste Fiske af denne Familie opholde sig i Havet, kun faa stige op i Floderne, og nogle opholde sig kun i Færskvand. Sildene have i Almindelighed et fedt og velsmagende Kjød, der let kan opbevares ved Saltning, Nedlægning og Røgning, og da de derhos findes i umaadelig Mængde, bliver Fangsten en Erhvervskilde for mange tusinde Mennesker.

Silden.

(Clupea harengus.)

De korte Mellemkjævebeen udgjøre kun en liden Deel af Overkjævens Rand. Overkjævebenene ere fortil buede, indtage Siderne og kunne skydes frem. Overkjæven mangler Indsnit. Gjælleaabningerne ere meget store, Svømmeblæren lang og spids. Legemet er stærkt sammentrykt, og under den skarpe Bug danne Skjællene ligesom en Saug.

Blandt alle Fiske have Sildene de fineste Been. Paa Grund af de store Gjælleaabninger døe de snart naar de komme ud af Vandet.

Den almindelige Sild bliver henved en Fod lang og 2 Tommer høi. Den har svage Tænder i begge Kjæver men intet Udsnit i Overkjæven. Underkjæven staaer lidt frem foran Overkjæven. Gjællelaaget er stribet. Rygfinnen har 18 Straaler og staaer lidt bagenfor Midten af Legemet; lige under denne staae Bugfinnerne. I Gadboerfinnen er 6 Straaler. Farven er sølvglindsende, paa Ryggen sortgraa; paa Gjællelaaget en violet Plet.

Silden lever af andre Fiskes Rogn og fornemmelig af alskens smaa Kræbsdyr og Bloddyr.

Fordum har man troet, at Sildenes egentlige Hjem og faste Opholdssted var det nordlige Iishav nær Polen, hvor man antog de skulde rekreere sig efter Legen ved en rigere Overflod af Føde, og hvorfra de igjen i store Kolonner troedes at drage ud for at besøge Europas og Amerikas Kyster. Nyere Undersøgelser og Erfaringer have imidlertid sat det udenfor al Tvivl, at det ikke forholder sig saaledes, men at Silden opholder sig paa Dybet, hvorfra den kun søger ind til de forskjellige Kyster i Legetiden, der efter dens forskjellige Alder indtræffer til forskjellige Tider. Som Beviis herfor tjener at Silden allerede ved Iisland og Grønland er en sjelden Fisk, at den hele Aaret rundt enkeltviis antræffes ved de Kyster, den pleier besøge, og at den meget ofte og i en betydelig Mængde til enhver Tid findes i Maven paa Fiske, der fanges paa Dybet. Endelig er det en Umulighed for nogen Fisk at tilbagelægge en Vei af mange hundrede Mile, i saa kort en Tid som fra Sildens ene Legetid til den anden, end sige fra Vaaren til Høsten; Ferskvandsfiskene skulle sjelden komme længre end en halv til en Miil i Døgnet, og de have hverken Storme eller Bølger at kjæmpe imod.

Silden kommer til Norges Kyster til forskjellige Tider, nemlig henimod Slutningen af Vinteren, ved Midtsommerstiden eller mod Høsten og efter disse forskjellige Tider kaldes den Vintersild eller Vaarsild, Sommersild og Høstsild. Tilforn adskilte man disse som tre forskjellige Arter, de afvige imidlertid ingenlunde i Bygning men kun i Størrelse og Fedme. „Vaarsilden indfinder sig," efter Schweigaards Statistik, hvorfra vi have taget nedenstaaende Bemærkninger, „naar den søger Kysten i umaadelige Sværme, hvorfor Fangstens Størrelse i gode Aar er forbausende; men den er periodisk og udebliver ofte i lange Tidsrum. Man vil saavel i dens Besøg som i dens Fraværelse have fundet en vis Regelmæs-

sighed, idet enhver af disse Perioder skal udgjøre 20 til 25 Aar. Intet vilde være vigtigere for de Distrikter, hvis Skjæbne for en ikke ringe Deel er afhængig af denne Fangst, end at kunne forudsee Omskiftningen i Sildens Besøg. Men paa den anførte Tidsgrændse kan man ikke forlade sig. Saaledes skal Vaarsilden engang være udebleven i 60 Aar, medens den i de sidste 30 Aar regelmæssigen har indfundet sig ved Kysten. Fra 1784 til 1808 var den næsten aldeles forsvunden, og kun i et enkelt Aar mærkedes et og andet Spor. Siden 1808 har derimod dette Fiskerie været særdeles overflødigt, og aldrig forhen har der i et tilsvarende Tidsrum ved vore Kyster været øst en saa uhyre Masse af Sild af Havet. Efter ældre Erfaringer har man nu allerede i flere Aar befrygtet Vaarsildens Udeblivelse, og det saameget mere, som den fra 1825 har draget sydligere, forbi Skudesnæs, der ellers er dens almindelige Grændse, lige til Lister, medens den nordenfor i nogle af de senere Aar har været mindre overflødig. Man sætter dette i Forbindelse med den Erfaring, at Vaarsilden i den sidste Periode, under hvilken den var borte fra Norge, fangedes i stor Mængde ved Kysten af Bahuuslehn, hvoraf man udleder den Formodning, at den, ved at fortrække i denne Retning, tilsidst vil stryge Lindesnæs forbi og forsvinde fra vore Fiskegrunde. — I ældre Tider bredede Vaarsilden sig ud paa en længere Strækning af Vestkysten, da den i forrige Aarhundrede endog i Nordmøers Fogderie, men nok heller ikke nordligere, undertiden fangedes i Mængde. I den sidste Periode har den derimod holdt sig sydenfor Stat og kun i enkelte Aar indfundet sig ved Søndmør. Man kan saaledes sige, at Vaartorsken tager den nordlige og Vaarsilden den sydlige Deel af Vestkysten i Beslag, hvilket man har søgt at forklare deraf, at Torskens Yngel skulde trives i et koldere Bad end Sildens; thi begge gjæste vort Land i samme Hensigt: at gyde sin Rogn, dog pleier Silden at indfinde sig noget før (omtrent i Midten af Januar) og at forlade Kysten en Maanedstid tidligere (i Begyndelsen af Marts)

end Torsken. Hovedsædet for Vaarsildefangsten er Kyststrækningen af Ryfylkes- og Søndhordlehns Fogderie. Dette District er det samme for Sildefisket, som Lofoten for Skreifisket. Dog er Vaarsilden af stor Vigtighed ogsaa for den øvrige Deel af Bergens Stift. I de senere Aar har der ofte været et overordentligt rigt Sildefiske ved Jædderen. Alene i Nærheden af Flekkefjord fangedes der i 1837 henimod 200,000 Tønder. Vaarsilden tages især i Garn, men, hvor den gaaer langt nok ind i Bugterne, ogsaa med Nod. Ved Hjælp af dette sidste Fiskeredskab kan undertiden mange Skibsladninger af Sild paa engang indestænges.

Sommersilden indfinder sig i Juli og August Maaneder ved de vestlige og nordlige Kyster og Fjorde. Den har da allerede udgydet sin Rogn paa Høiderne af Shetlandsøerne og strømmer hid, for at forfølge forskjellige smaa Arter af Krebsdyr, der kaldes Rødaat, hvilke paa den Tid søge under Landet. Denne Sild udebliver aldrig ganske, men er dog med Hensyn til Mængde særdeles afvexlende og usikker. I de Tidsrum, under hvilke Vaarsilden drager hid, synes Sommersilden at skye de Strøg, hvor denne har havt Tilhold. Søndenfor Stat har der derfor i en Række af Aar om Sommeren ikke været fisket Meget af anden Sild end den smaa Brisling. I de nordligere Strækninger af Kysten af Romsdals Amt, Fosens, Nummedals, Helgelands, Tromsøe og Senjens samt Finmarkens Fogderier fiskes der af den fede og store Sommersild snart Mere snart Mindre, men i det Hele taget har Fangsten af Sommersild nu i en Række af Aar været ringe i Sammenligning med flere Tidsrum i Fortiden. Sommersilden fanges for den allerstørste Deel med Nod, da den ikke, som Vaarsilden, holder sig ved Udkysten, men søger langt ind i Fjordene. Først ud paa Høsten, naar Nattens Mørke kommer til Hjælp, tages den i Garn.

Bergen og de søndenfor denne Kjøbstad beliggende Handelspladse til og med Mandal ere Udskibningsstederne for Vaarsilden, medens de nordligere Kjøbstæder, især Throndhjem og Christiansund, i Forening med Bergen,

udføre Sommersilden. Den store Sommersild har en langt høiere Værdie end den mavre og grove Vaarsild."

Sildestimernes Ankomst til Kysten forkyndes ved et Fosforskin, de ved Trængselen afskubbede Skjæl udbrede over Havet, og ved Ankomsten af en Mangfoldighed af Delfiner, Marsviin, Sæler, Maager, og allehaande Rovfugle, der kappes med Havets Slugfisk om at forfølge disse „Sildebjerge," som man med et saare betegnende Navn kalder Stimerne; thi ofte staae de sammenpakkede i saadanne Masser, at Baade, der komme ud imellem dem, lettes op, og at svømmende Mennesker ei kunne dykke ned under Vandet. Som en Løbeild gaaer det over Landet at Silden er kommen: Folk strømmer sammen til Fiskeleierne og Udhavnene fra alle Kanter forat fiske og handle, og naar Silden er gaaet ind i Bugter eller Fjorde afspærres disse med store Nod paa flere hundrede Favne, hvilket kaldes „at laase," og en saadan Afspærring benævnes „et Laas." I nogle Dage staaer den nu i Laaset for at skyde Aatet, hvorved den bliver bedre og fastere i Kjødet. Imidlertid ankomme Jagter og Baade, og der afsluttes Handel om det hele Laas eller bestemte Kvantiteter. Udenfor Laaset fiske de mindre Formuende, der ei have Raad til at bestride eller deeltage i de betydelige Omkostninger ved Anskaffelsen af en Nod, med Garn, for at blive deelagtige i Havets Velsignelse. Naar Aaten er skudt, øses Silden, hvor den danner Sildebjerge, op med Hove, eller der kastes efter den med Smaanod indenfor Laaset, og saa hurtigt den kommer op, indskibes den i Jagter og Baade for at bringes til Salterierne eller Byerne, hvor Silden ganes eller kværkes og saltes i egne dertil indrettede Boder.

Foruden den almindelige Saltnings- og Nedlægnings-Maade i Tønder, har man i Holland endnu en anden, hvorved Silden bevares. Man lægger Sildene i 24 Timer i Saltlage, hvorpaa de trædes paa Træspid og røges i egne Ovne, derpaa nedlægges de atter i en lind Saltlage eller forsendes uden videre Behandling. De sidste ere de almindelige Røgesild; de første kaldes Bücklinge,

efter en Brabanter, Wilhelm Beuckel, der mod Slutningen af det tolvte Aarhundrede i Holland skal have indført Saltnings- og Behandlingsmaaden af Silden. For denne uskatteerlige Velgjerning blev han 150 Aar efter sin Død viist en egen Æresbeviisning af en af Datidens største Fyrster, Keiser Carl den Femte, der knælede og spiste en Spegesild paa hans Grav.*)

Fra gamle Tider af har Sildefiskeriet været drevet af Nordeuropas Folkeslag. Der berettes, at alt ved Aaret 888, en norsk Jarl, Thorolf af Halogaland fangede Sild og Torsk, og at der i de følgende Aarhundreder gik en saadan Mængde Fisk ind i Fjordene, at de fangedes, uden Redskaber, med bare Hænder. I England finder man de første Spoer af Sildehandel i 1195. I 1285 fik Hollænderne af Kongen af England Tilladelse til at fiske ved Kysten ved Yarmouth. En lignende Tilladelse fik Hamburgerne af Kong Erik den VI af Danmark til at fiske i Østersøen, og de anlagde en egen Sildemesse i Skaane, hvor et Læs Sild undertiden solgtes for en Øre.

Siden Aaret 1397, da Sildesaltningen indførtes i Holland, have Hollændernes Sildetilvirkning og Handel været den betydeligste, men formedelst Reformationen og den stedse tiltagende Ligegyldighed i at overholde Fasten i det katholske Europa, er Forbruget af Sild betydelig aftaget, og uagtet den Betydenhed Sildehandelen, efter vore Begreber, endnu har, er den dog neppe mere end en Skygge af hvad den var i det fjortende og femtende Aarhundrede.

I Norge har Udførselen af Sild i de sidste Aar med et Middeltal aarlig beløbet sig til 420,000 Tønder, der kunne anslaaes til en Værdi af 900,000 Spd. I Aaret

---

*) En Fremstilling af Sildefangsten samt af den Maade, hvorpaa Silden saltes og behandles baade hos os og i Holland, findes i Skilling-Magazinet for 1842 S. 2, 9, 27.

1842, som er det sidste, hvis Udførsel man har paalidelidelige Opgivelser om, udførtes der ikke mindre end 607,922 Tønder Sild fra Norge.

Man kan gjøre sig en Idee om Sildestimernes umaadelige Masser, naar man erindrer at der aarlig fanges 1000 Millioner; ligesaamange eller rimeligviis endnu flere fortæres af Havets Rovdyr, og utrolige Masser gaae til Grunde ved Trængselen mellem Skjær, i Bugter og Fjorde. Med denne Mangfoldighed gives der Intet, man kan sammenligne i det hele Dyrerige, med mindre det skulde være Græshoppesværmene og Myrernes Tog i nogle varme Lande, eller Vandringsduernes Flokke i Nordamerika. Alle de Nederlag, Sildene lide, synes ikke i mindste Maade at forringe deres Antal. Hvert Aar vise de sig lige talrigt, og om der end i mange Egne, paa Grund af ubekjendte Omstændigheder, i et Aar eller en Række af Aar kommer et ringere Antal, saa kan man dog i det Hele ikke mærke, at de tage af.

Brislingen.

(Clupea Sprattus.)

Brislingen eller Hvasbugen, bliver 4—5 Tommer lang og 1 Tomme bred. Den har 10 Straaler i Gadboerfinnen og meget stærkt saugformig Bug. Ryggen er sortblaa eller grønlig, Siderne sølvfarvede med et guult og rødligt Skjær.

I Legetiden, der indtræffer om Høsten, kommer Brislingen i store Stimer til Kysterne af Nord- og Østersøelandene, hvor den fanges i stor Mængde.

Saltet og nedlagt med Krydderier kaldes den Ansios eller Ansiovis og ansees for et meget appetitvækkende Fodemiddel. (Dog kaldes her Smaabrislingen ogsaa i raa Tilstand Ansios). Norges Udførsel af Ansios har med et Middeltal i de 8 sidste Aar omtrent været 18,000 Dunker, af hvilke der gaae 32 paa Tønden. I Aaret 1842 var Udførselen noget over 24,000 Dunker.

Sardellen.

(Clupea sardina.)

Den ligner Brislingen, er sølvglindsende, oventil blaaagtig, har et stribet kantet Gjællelaag, affaldende Skjæl og 17 Straaler i Rygfinnen, 18 i Gadboerfinnen.

Den findes i Mængde ved det vestlige og sydlige Europa, hvor den for en Deel træder istedetfor Silden. Saltet og nedlagt i Olie forsendes den rundt om over al Verden og kaldes, naar den saaledes er saltet og nedlagt, Pissalo.

Pilcharden.

(Clupea pilchardus.)

Bliver 10—12 Tommer lang og har større Skjæl end Silden. I Ryg- og Gadboerfinnen er 18 Straaler. Farven er sølvglindsende, paa Ryggen blaagrøn. Ryg- og Halefinnen er blaae.

Den findes i stor Mængde ved Englands sydlige og Frankrigs nordlige Kyster i Midten af Juli, og forsvinder igjen mod Høsten. Ligesom Sildens forkyndes dens Ankomst ved en Mængde af Maager og Søfugle, ved Havets Fosforskin samt ved den blaalige Sølvglands og eiendommelige Lugt, Mælken udbreder. Fangsten er af megen Vigtighed for England, hvor man undertiden faaer 100,000 Stykker i et eneste Dræt, og i kort Tid i en eneste Bugt 6 til 700 Tønder.

Man lader den ligge lagviis med Salt i 14 Dage paa Jorden, lægger den ned i Tønder og presser den stærkt, hvorved der tillige udpræsses en betydelig Mængde Tran.

Denne Fisk er federe end Silden og foretrækkes for denne. Den udskibes saltet og røget men har langtfra ikke den Betydning i Verdenshandelen som Silden.

Bladsild.

(Clupea Alosa.)

Denne Art bliver 15 til 18 Tommer lang og over 3 Tommer bred. Den mangler Tænder, har et Udsnit i Overkjæven. Af Farve er den sølvhvid, med blaasort Ryg og en sort Flæk bag Gjælleaabningen.

Den findes i Havet omkring det nordlige Europa, stiger i Mai, ligesom Laxen op ad Floderne, og fanges paa den Tid i stor Mængde i Themsen, Rhin og Elben, i Garn, Ruser og paa Krog. Til Agn bruges Medemark, og kogte Erter til Lokkemad i Ruserne. Medens denne Sildeart opholder sig i Havet skal den være maver og mindre end velsmagende; men jo længre den har opholdt sig i Ferskvand, desto bedre og federe bliver den. Ved Skandinaviens Kyster synes den kun at forekomme sparsomt og enkeltviis.

Ansiosen.

(Engraulis encrasicholus.)

Denne Slægt udmærker sig ved en spids Snude, der rager stærkt frem udover Munden, som er kløvet langt bag Øinene. Gjælleaabningerne ere endnu større end hos de foregaaende Slægter.

Ansiosen eller Anschovi bliver neppe et Kvarteer lang

og en Tomme bred; den er sølvglindsende og paa de øvre Dele blaa. Den findes hyppigst i Middelhavet ved de franske og italienske Kyster, hvor den fanges i stor Mængde ved Fakkelskin. Efterat Hovedet er afskaaret og Indvoldene udtagne, saltes den, nedlægges i Dunke eller Blikdaaser i Olie og paa forskjellige Maader, og forsendes vidt og bredt som Sardeller. Denne Sort Sardeller er det, der sælges hos os.

Ansiosen forekommer allerede hos Aristoteles under Navnet Encrasicholus, hvilket betyder, at den har Galden i Hovedet. Dette skal virkelig ogsaa smage bittert og afskjæres derfor bestandig, hvilket man ikke gjør ved den ægte Sardelle, (Clupea sardina). Denne Fisk var vel kjendt af de Gamle, der lavede en fortrinlig Garum, Sous, deraf.

Foruden ved Frankrigs og Italiens Kyster forekommer Ansiosen ved de øvrige europæiske Kyster, men i mindre Mængde. Ved Skandinaviens Kyster viser den sig enkeltviis og kaldes paa nogle Steder i Norge Makrelsild.

Tredie Orden.

De blødfinnede Brystbugfinnede. (Malacopterygii subbrachii s. Thoracici.)

De blødfinnede Fiske, hvis Bugfinner sidde under Brystfinnerne, og ere forenede med Skulderapparatet, henføres til denne Orden.

Herhen høre tre Familier: Torskene, Flyndrene og Skivefiskene.

Første Familie.

Torskene. (Gadoidei.)

Kroppen er beklædt med tynde bløde Skjæl. Hovedet er uden Skjælbedækning. Gjælleaabningerne ere store; Gjællestraalernes Antal syv. Kjæverne og den forreste Deel af Plougskjærbenet ere besatte med flere Rækker spidse Tænder af ulige Størrelse, middelmaadige eller smaa i Karte- eller Raspeform. Alle Finnernes Straaler ere bløde. De tilspidsede Bugfinner sidde under Struben.

Disse Fiske ere forsynede med en stor og stærk Svømmeblære og med mange Blindtarme. De leve forstørste Delen i de kolde og tempererede Have. Deres Fangst er en Erhvervskilde for mange Mennesker.

Den almindelige Torsk.

(Gadus Morrhua.)

Torskeslægten kjendes paa sine tre Rygfinner, to Gadboerfinner og en Skjæggetraad under Spidsen af Underkjæven.

Kabliau, Skrei, Smaatorsk, Taretorsk ere forskjellige Benævnelser for den almindelige Torsk tildeels efter dens forskjellige Alder Størrelse og Udseende. Farven varierer overordentlig: paa Ryggen og Siderne gaaer den igjennem mange Afskygninger enten gjennem bruunligt Rødt og Mørkebruunt over fra et lyst Sølvgraat eller Blyantsgraat næsten til det Begsorte. En utallig Mængde uregelmæssige Pletter af en guul Metalfarve ere udstrøede over Grundfarven.

Bugens Farve er hvidagtig tildeels spillende i det guulagtige. Sidelinien er hvid, noget bøiet; Halefinnen er i Enden lige afskaaren; Nakken viser en Længdefure paa

Midten; Overkjæven er længer end Underkjæven, med fremragende Snude. Hagetraaden er lang.

Torsken opnaaer en betydelig Størrelse. Skreien bliver saaledes indtil 4—5 Fod lang og B℔. vægtig.

Mod Nord findes Torsken til de nordligste Kyster af Norge. Mod Syd naaer den Frankrigs Vestkyst men gaaer ikke ind i Middelhavet. Mod Vest findes den ved Island, Grønland og flere Steder ved Nordamerikas Østkyst, hvor det vigtigste af alle Torskefiskerier, som bekjendt, drives paa Newfoundlands Banker. Torsken forekommer ligeledes mellem det vestlige Amerika og Kamtschatka, dog er dette maaskee en anden Art.

Torsken lever almindelig selskabeligt i større og mindre Stimer og synes at være en ustadig og omstreifende Fisk. Idetmindste forsvinder den stundom i længre eller kortere Tid næsten ganske fra et eller andet Sted, og viser sig igjen ligesaa pludselig som den forsvandt, uden at man er istand til at angive sikkre Grunde dertil. Følgende Jagttagelser fra vore Kyster anføre vi efter Schweigaards Statistik. „I lange Perioder har Vaartorsken (Skreien, Kabliauen) søgt hele den norske Vest- og Nordkyst, fra Jæderen til Varangerfjorden, og Ladestederne Egersund og Soggendal skylde dette Fiskeri sin Opkomst. Siden Syttenhundrede og nogle og halvfems har den derimod forladt den sydligere Deel af Vestkysten, og det forhen vigtige Vaartorskfiskerie har paa denne Side Stat næsten ophørt.

Kun i nordre Bergenhuus Amt fanges endnu lidt Vaartorsk. Det lange Sødistrikt fra Stat til Lofoten, der indbefatter Udkysten af Romsdals Amt, af Fosens, Nummedals, Helgelands og Saltens Fogderier, havde i ældre Tider Fiskevær, der kappedes med Lofotens Øer: Borgensund paa Søndmør, Griböen paa Nordmøer, Skjøren-Fjord i Fosen, Gjæslingerne i Nummedals Fogderie, Trænen paa Helgeland ere berømte Navne i vort Fiskeries Historie. I vore Dage er Fangsten af Skrei søndenfor Lofoten af mindre Betydenhed i Sammenligning med Fortiden, vigtigst paa det fra umindelig Tid ved sit

Fiskerie bekjendte Søndmør samt i Fosen. Lofoten haandhæver derimod fremdeles sin gamle Forrang fremfor alle europæiske Fiskesteder. Her er Fiskeriet altid sikkert, og der vides intet Exempel paa, at Stortorsken nogensinde er udebleven fra dette Oedistrikt, skjønt den ikke altid indfinder sig i lige stor Masse. Imidlertid er Fangstens Størrelse mindre afhængig af Fiskens Mængde, end af Veirliget i Fisketiden og af den mindre eller større Afstand, hvori den holder sig fra Landet. Sandsynligen er det den samme Naturaarsag, der paa engang saa sikkert binder Torsken til denne Kyst og gjør den saa særdeles skikket til Fiskested, nemlig Oegruppens Beliggenhed, der danner Land mod Vest, hvorunder saavel Skreien i Gydetiden som Fiskeren under Fangsten finder en Beskyttelse mod det stormende Hav, som paa andre Strækninger af Kysten savnes. —

Dette Fiskevær danner Samlingsstedet for Fiskere fra den hele nordlige Kyst mellem Trondhjemsfjorden og Nordkap skjønt mindre for Finmarkens Indvaanere, der paa Hjemstederne have gode Fiskepladse. Vel er det fornemmelig Beboerne af Tromsø Fogderi, som strømme hid; men i de senere Aar har Søgningen fra fjernere Egne, især i Trondhjems Stift været i Tiltagende, og denne Omstændighed gjør det forklarligt, hvorledes Fiskefangsten fremdeles kan være saa særdeles betydelig, uagtet Vaartorsken har forladt saamange Egne af Kysten, hvor den forhen fiskedes i Mængde.

Ogsaa paa den nordenfor Lofotens Fogderie beliggende Kyststrækning er Skreifangsten af stor Vigtighed, mindre i Senjen og Tromsøe, hvis i ældre Tider berømte Fiskevær nu have tabt deres Navn, end i Vest- og Ostfinmarken, hvor Torskefisket søges ikke alene af disse Distrikters egne Indvaanere, men paa den ene Side af Fiskere fra Nordland og Nordre Trondhjems Amt og paa den anden Side af Russere. Skreifangsten er i disse nordlige Egne saa meget betydeligere, som Fiskesværmene her sædvanligviis forblive i længere Tid, idet de efter Gydetiden holdes ved Kysten af Lodden,

(Osmerus arcticus,) et Sødyr, der er Torskens kjæreste Føde, men som ofte udebliver. Efter disse tvende Aarsager til Torskens Ophold ved Kysten har man i Finmarken tvende Perioder for Fangst: Gydefisket og det mindre sikre Loddefiske. Det første indfalder paa samme Tid, som Fiskeriet i Lofoten, det andet foregaaer sædvanligviis i de paafølgende Maaneder, April og Mai.

Man har brudt sig meget med at udfinde Aarsagen til Torskens Forsvinden fra Vestkysten. Man har sat dens Udeblivelse i Forbindelse med Vaarsildens Tilbagekomst, da det just er de bedste Sildeegne, som Vaartorskene nu ikke længere besøger. Denne Forklaringsgrund ansees for meget rimelig, da det synes, at den samme Kyst til samme Tid ikke er tjenlig til Gydested for umaadelige Fiskesværme af saa forskjellige Arter, og det saameget mindre, som de umaadelige Sildemasser gjøre Havet i sin Nærhed ureent. Herimod stiller sig imidlertid den Erfaring, at man ofte har havt et rigt Skreifiskeri paa de samme Kyststrækninger og i de samme Aaringer, hvori Vintersilden har slaaet til, saasom ved Karmøen gjennem lange Tidsrum i forrige Aarhundrede, medens omvendt baade Vaarsilden og Vaartorsken ere udeblevne til samme Tid, f. Ex. i Aarene 1796–1807."

Den almindelige Torsk.

Den saakaldte Smaatorsk opholder sig altid nær under Land paa ringe Dybde mellem Tangværterne, medens den store Torsk, Skreien eller Kabliauen, derimod holder sig længre fra Land og paa større Dybder. I

Sommerens Hede spiller Torsken ofte i Vandets Overflade, og ligger undertiden endog saa stille, at man kan roe hen til den, slaae den med en Aare og tage den med Hænderne.

I Lofoten paastaae Fiskerne med Bestemthed at Skreien gradviis tiltager og aftager i Fedme i en Række af syv Aar. Det Sande heri er rimeligviis, at Torsken ingenlunde hvert Aar er af lige Godhed og Fedme; et Aar kan man saaledes erholde en Tønde Lever af 200 Fiske eller endog færre; et andet Aar udfordres 4—500 Fiske, for at tilveiebringe den samme Kvantitet.

Torsken hører uvaatvivlelig til de allergraadigste Fiske: det er ikke sjeldent, at en Torsk bider paa Krogen, for at bemægtige sig et ubetydeligt Bytte, uagtet den allerede har Maven fyldt af Kongeflyndrer, Hvittinger, Koljer, Sild og mindre Torske. Oftere fanger man Torsk, der ere saa fuldproppede, at Halvparten af en Fisk, som Maven ikke har kunnet modtage, i Svælget maa oppebie den fremskridende Fordøielse. Ifølge denne Graadighed er det let at indsee, at Torsken ikke er kræsen i Valget af sine Næringsmidler, men nedsluger Alt, hvad der kan fordøies, og naar fordøielige Gjenstande savnes, selv saadanne der blot tjene til at fylde Maven. Man finder derfor i dens Mave ofte ikke blot Tang, men ogsaa Gruus og Steen, der ere saa store at de synes at maatte forvolde Fisken megen Uleilighed, om ikke Døden.

Torsken begynder at lege i Januar, og Legetiden vedvarer til hen i Marts Maaned, eller vel ogsaa noget længere, hvilket afhænger af forskjellige Omstændigheder, især stormfuldt og uroligt Veir, som kan afbryde og forhale denne Forretning. Den store Torsk stiger op fra den betydelige Dybde, paa hvilken den har staaet de foregaaende Vintermaaneder, og afsætter sin Rogn paa tyve til tredive Favne Vand, tildeels vel ogsaa paa en ringere Dybde. Om Smaatorsken, som hele Aaret igjennem opholder sig paa nogle faa Favnes Dybde, søger endnu grundere Steder for at lege vides ikke med Vis=

hed. Torskens forbausende Frugtbarhed er bekjendt nok. Leuwenhoek vil have fundet henimod 9½ Millioner Æg i en Kabliau af Middelstørrelse. Naar man har seet den overordentligt store Rognmasse, en Kabliau kan indeholde, vil man ikke finde denne Angivelse utrolig. Den beløber sig stundom hos en Fisk af nogle og fyrretyve Pund til fjorten Pund eller til omtrent en Trediedeel af hele Fiskens Vægt.

Smaatorsken forplanter sig noget senere end den store Torsk, og man træffer den endnu med Rogn i Slutningen af April; en Erfaring, som imidlertid kun bekræfter, hvad man hos forskjellige andre Fiske har iagttaget, at de ældre Individer lege før de yngre. Over den Hurtighed, hvormed Ungerne tiltage i Størrelse, har man temmelig afvigende Angivelser.

Den langsommere eller hurtigere Vært beroer vistnok for en stor Deel paa tilfældige Omstændigheder, især mere eller mindre rigelig Næring.

At Torsken i Overeensstemmelse med sin Størrelse opnaaer en ret anselig Alder, mangler man ikke direkte Erfaringer for*)

---

*) I Skotland holdes adskillige Steder Kabliau og anden Fisk i Saltvands-Damme: en af disse er et Klippebasin af 30 Fods Dybde og 160 Fod i Omkreds, som staaer i Forbindelse med Havet ved en naturlig Klipperevne. En Fisker lønnes, for at have Opsyn med denne Dam, og forsyne Fiskene med den fornødne Føde (Fisk, Søsnegle o. s. v.), hvilken nogle Arter snart lære at tage med Begjærlighed af Haanden. Ikke før kommer Opsynsmanden eller hans Søn med den vel bekjendte Madkurv, før hundrede Munde paa een Gang aabne sig efter Føden. Et Individ har levet saaledes 12 Aar indesluttet, og opnaaet en betydelig Størrelse.

„Skreien fanges deels paa Krog ved Haandsnøre eller ved Line, deels med Garn. Det sidstnævnte Redskab, hvis Indførelse betegner en Epoche i Norges Fiskerie, blev først anvendt til Torskefangst i Aaret 1685 af en Handelsmand paa Søndmøer ved Navn Claus Nielsen, som herved har gjort sig fortjent til en Æresplads i vor Historie. Fra Søndmøer har Brugen af Torskegarn, skjønt langsomt og under heftig Modstand, udbredt sig saavel mod Syd som mod Nord til alle Egne, hvor Vintertorsken fanges. Men endnu ere Klagerne over Garnbruget ikke overalt forstummede, da de fattige Fiskere, der ei have Evne til at anskaffe dette bekosteligere Redskab, med Misnøie see, at deres lykkeligere Rivaler ved store Fiskedræt nedsætte Fiskens Priis. Garnbruget er ogsaa ved Lovgivningen underkastet nogle Indskrænkninger. — Den Fisk, der drages paa Krog, er i det Hele taget mavrere, end den der fanges i Garn, af den Grund, at de mest gjødede Dyr vrage den Kost, som Fiskerne kunne byde dem; men dette Fortrin ved Garnfisket skal efter Andres Formening opveies ved den Omstændighed, at Garnfisken drages død af Vandet og derfor ikke har den Friskhed i Kjødet, som den Torsk, der ved den nedslugte Krog optrækkes levende.“

I den allersidste Tid har man i Trondhjems Stift med Held begyndt at fiske Torsk med Pilk, d. e. paa et Snøre, der istedetfor Agn er forsynet med flere Tinfigurer af Udseende som Sild, til hvilke er befæstet flere Kroge.

De Dele af Torsken og de nærstaaende Slægter, Seien, og Langen, der anvendes til Tilvirkning af Kjøbmandsvare ere Kjødet, Leveren og Rognen, skjønt uden Tvivl flere Dele af Fisken kunde afgive Handelsprodukter, Svømmeblæren f. Ex. til Huusblas.

„Fisken beredes og bevares enten ved Lufttørring alene eller ved Saltning alene, eller ved Anvendelse saavel af Saltning som af Tørring. Den første Tilberedelsesmaade giver T ø r f i s k (Stokfisk), den anden s a l t F i s k (Laberdan) og den tredie K l i p f i s k. Tørring maa i ældste Tider, da Tilførselen af fremmed Salt var ringe,

have været næsten den eneste Tilberedningsmaade; den almindeligste er den endnu. Den tørrede Fisk kaldes Rundfisk eller Rotskjær, eftersom den er heel eller flækket i Ryggen.

Torskens Nedsaltning i Tønder var for et Par Hundrede Aar siden langt almindeligere end nu, da den mere og mere er bleven fortrængt af Klipfisken, hvis Tilvirkning neppe har været kjendt her i Landet førend i Midten af det 17de Aarhundrede. Fiskeleverens store Værdie viser følgende Beregning: 1800 Stykker Vaartorsk give i Gjennemsnit 60 Voger Tørfisk eller noget mere, og Leveren deraf, efter et temmeligt lavt Anslag, 1 Td. Tran. 60 Vaager Fisk kunne paa Fiskestedet ansættes til 42 Species, og en Tønde Tran til 12 Spd. Leverens Værdie er saaledes ²/₇ af Kjødets. Dette Overslag er dog usikkert, da Leverens Fedme er saa overordentlig afvexlende. Af Seiens Produkt afgiver Leveren derimod en større Brøkdeel, i Gjennemsnit snarere over end under to Femtedele.

Torskerognens Nedsaltning til Handelsvare gaaer ikke længere tilbage i Tiden end til Midten af det 17de Aarhundrede. Da Afsætningen af denne Vare er høist usikker og dens Priis derfor overordentlig afvexlende, saa er det vanskeligt at afgive Forholdet mellem Udbyttet af Rognen og af Fiskens øvrige Dele."

Det ved Torskefangsten her i Landet vundne Udbytte tjene nedenstaaende Talstørrelser over Fiskevarer, der i senere Aar ere udførte, til at oplyse. Med et omtrent Middeltal udførtes der i de ti sidste Aar fra 1833—42 aarlig.

Tørfisk.	Klipfisk.	Tran.	Rogn.
90,000 Sk℔.	50,000 Sk℔.	35,000 Td.	23,000 Td.

Disse Produkter kunne tilsammen anslaaes til Værdi af omtrent 1,600,000 Spd. Den angivne Udførelsel af Tran hidrører dog ikke fra Torskefiskeriet alene, men skyldes for en stor Deel andre Sødyr, som Sælhunden, Hvalen, Delfinerne, Brygden og Silden.

Førend Newfoundlands Opdagelse dreves et betydeligt Skreifiske i Havene ved Island og paa Høiden af Hebriderne, hvor der da forsamlede sig hele Flaader af Fiskere fra alle søfarende Nationer. Allerede i det fjortende Aarhundrede droge Hollænderne did, og Englænderne allerede før 1415. Man finder, at Henrik den 5te maatte give Kongen af Danmark Erstatning formedelst nogle Overtrædelser, hans Undersaatter havde begaaet i hine Vande.

Under Edvard den 4des Regjerring bleve Englænderne ved en Traktat udelukkede fra dette Fiskeri. Senere søgte Dronning Elisabet hos Christian den 4de at udvirke Tilladelse til at fiske i de islandske Have; og under hendes Efterfølger udgik ikke mindre end 150 engelske Skibe paa Fiskefangst ved Island, hvilket rimeligviis lader sig forklare af den Omstændighed, at Kong Jacob havde formælet sig med en dansk Prindsesse. Endnu forsamle 4—5000 Mennesker fra de nærliggende Lande sig aarlig i hine Have, men siden Opdagelsen af den nye Verden er Hovedfiskeriet efter Skreien eller Kabliauen gaaet over til Newfoundland, og dette er, som vi i det Følgende skulle vise, af en overveiende Betydenhed.

I Aaret 1497 blev Newfoundland opdaget netop paa den Tid af Aaret da Kabliauen opholdt sig paa Bankerne. De europæiske Nationer gave sig snart paa Veien for at drage Nytte af denne vigtige Opdagelse, først Franskmænd, Portugisere og Spaniere, tilsidst Englænderne. I Aaret 1578 havde Frankrig 150 Skibe, Spanien mellem 120—130, Portugal 50 og England mellem 30—50 Skibe paa Newfoundlands Banker. I den første Halvdeel af foregaaende Aarhundrede dreves Fiskeriet kun af Englændere, Angloamerikanere og Franskmænd; men Borttagelsen af Kap Breton og Franskmændenes øvrige Kolonier i Amerika gav deres Fiskerier der et haardt Stød, og den amerikanske Uafhængighedskrig deelte de brittiske Fiskerier, saaledes at Fiskefangsten paa Ny-Englands Banker gik over til de Forenede Stater.

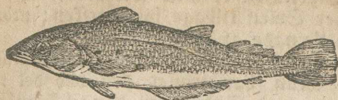
Imidlertid beholdt England den største og mest indbringende Deel. I de tre Aar før 1789 gik fra England aarlig i Gjennemsnit 402 Skibe med 1911 Baade og 16,856 Mands Besætning paa Fangst til de amerikanske Fiskerier. Under den franske Revolutionskrig vare Franskmændene aldeles udelukkede fra Deeltagelse i Fiskeriet, medens Englands Udbytte i denne Tid var saa overordentligt, at den samlede Indtægt af det newfoundlandske Torskefiskeri mod Krigens Ende i det ene Aar 1814 oversteg 2,800,000 L. St. „Efter Freden," siger Mac-Culloch, „har det brittiske Fiskeri paa Newfoundlands Banker været i stærkt Aftagende; nu for Tiden drives Fiskeriet fornemmelig med megen Iver af Nordamerikanerne og Franskmændene, hvilket hidrører derfra, at de første have Kabliauens Forsamlingssteder udenfor sine Døre, og de sidste i sin Regjerings Forholdsregler finde en overordentlig Opmuntring og Understøttelse. At de brittiske Fiskerier ved Nordamerikas Kyster imidlertid endnu ere af overveiende Betydenhed derom vidne de udførte Kvantiter af Kabliau, der med et Middeltal i Aarene 1827—1834 aarlig beløb sig til omtrent 400,000 SkW., til en omtrentlig Værdi af 3,200,000 Spd., medens Franskmændenes Udbytte kun beløb sig til 150,000 SkW. til en omtrentlig Værdi af 1,200,000 Spd. Amerikanernes Fangst i 1834 og 1835 anslaaes kun til 1.000,000 Dollars."

Om Fiskens Anvendelse til Kjøbmandsvare, Leverens til Tran, Rognens til Sardellefangst, og Svømmeblærens til Huusblas have vi ovenfor talt. Tørrede og kogte med Søtang anvendes Benene og Hovederne paa Island og i Nordlandene til Kvægfoder; befugtede med Tran, bruges de paa Grønland og Kamschatka til Brænde.

Hvidlingen.

(Merlangus vulgaris.)

Denne Slægt adskiller sig fra foregaaende ved Mangelen af Skjæggetraade.

Hvidlingen.

Den almindelige Hvidling, Hvilling eller Hvitting (i Bergens Stift Bleke) er af en mere langstrakt og sirlig Form end Torsken. Overkjæven er længre end Underkjæven og den første Deel af Sidelinien buet. Sidelinien er sølvfarvet. Farven er paa Ryggen graaligt grøn. Siderne have oftest messingfarvede Længdestriber eller Pletter. Ved Brystfinnernes Rod er en mørk Plet. Hvittingen bliver neppe over 18—20 Tommer lang og findes ved det nordlige og vestlige Europas Kyster, men gaaer neppe ind i Middelhavet. Den træffes ligesom Torsken i Stimer, holder sig nær Bunden paa dybt Vand og viser sig hos os især hyppigt i Sommermaanederne. Den er en glubsk og graadig Fisk. som især nærer sig af smaa Krebsdyr. Legetiden indtræffer i April og Mai. At Hvittingen afgiver et velsmagende og let fordøieligt Næringsmiddel er noksom bekjendt.

Sejen.

(Merlangus carbonarius.)

Yngelen kaldes Mort, de ældre Fiske Pale, de voxne Sei, Storsei, Graasei, Seiufs o. fl. Sidelinien er hos Seien lige, og Underkjæven er længer end Overkjæven. Halefinnen er gaffelformig. Denne Fisks Form er temmelig langstrakt og tillige sammentrykket, dog saaledes at baade Ryg- og Bugfladen ere trinde. Hovedet er kileformigt. I Farve varierer Seien overordentlig efter Alderen; de yngre have mere skinnende og metalglindsende Farver; de ældre ere mørke skid-

dengraae. Sidelinien er altid sølvfarvet. I Størrelse og Vægt staaer Seien tilbage for Torsken; men den opnaaer dog en Længde af et Par Alen.

Seien hører til de Fiskearter, der forekomme længst mod Nord. Man har truffet den ved det nordligste Spidsbergen, og mod Syd gaaer den til Frankrigs Vestkyst; ja den skal endog forekomme i Middelhavet. Mod Vest sees den endnu ved Grønlands Kyster. I Norden er denne Fisk meget hyppig, og som en Følge deraf meget vigtig, da den paa mange Steder, saa at sige, udgjør det daglige Brød.

Seien lever ligefra sin tidligste Alder i store Stimer, og Yngelen holder sig stadigt meget nær Kysterne, hvorved Fangsten af den meget lettes. Stimerne skulle undertiden gaae saa tæt, at endel Fiske ved Trykket af de omgivende løftes op over Havfladen, og Pontopidan fortæller, at man undertiden i store Baade, „har draget over 200 Tønder Sei paa een Dræt.“ Den større Sei gaaer derimod længer ud paa Dybet, hvor den dog opholder sig ved Grunde og Skjær, og nærmer sig kun Land til visse Tider, f. Ex. naar den følger Sildestimerne. Den gaaer gjerne høit i Vandet, og springer meget omkring i Vandskorpen, især om Sommeren, et Forhold, der anskuelig skildres i følgende Linier af Peder Dass's Nordlandske Trompet:

Du spralende Sej! see jeg nær havde glemt
Din hoppende Springen og lystige Skjemt
Udi mine Skrifter at teigne:
Hvor smuk er din Dands alt om Midsommers Tid,
Naar Solen er skinnend' og Vejret er blid
Et Menneskes Hjerte maa kveigne.
Hvor tit har jeg fundet Dig springe herom,
At Havet stod ganske i fraadende Skum
Alt omkring den taarefuld Skalle (Skjær);
Naar Du haver Legen paa høieste fat,
Du veedst ej før Garnet er under Dig sat,
Saa endes din Glædskab med alle.

Sild og Brisling synes at være Seiens Hovednæring. Legetiden skal indtræffe Midtvinters, og ved Kyndelsmisse skal Seien allerede heve leget fra sig eller 'udgydt.'"

Foruden med Krog, Snøre og Garn, fanges Seien med Sækkenod; thi det er et eiendommeligt Træk i denne Fisks Karakteer, at Stimerne, naar de forskrækkes ikke løbe til Siderne, men stikke lige tilbunds. Paa den Omstændighed at de tætte Seistimer, ofte gaae lige i Vandskorpen, grunder sig et, især i det nordligste Norge temmelig sædvanligt Fiskeri: man roer med Baaden ind i Stimen, og hugger Fisken med en Klæp (ɔ: en Stok med en spids Jernkrog i Enden). Stundom skal man temmelig hurtigt kunne faae fuld Baadsladning paa denne Maade. Man vil vide Exempel paa, at Stimerne have været saa tætte i Fjorde og Sunde, at man har kunnet øse Fisken op med Bøtter.

Sejen afgiver vel et sundt Næringsmiddel, men den er mindre velsmagende end alle de forhen omtalte Torskearter; hvorfor den vistnok i Almindelighed, som Pontoppidan udtrykker sig, „ikke spises uden af Bønder og Tjenestefolk." Dog er den i en yngre Alder (som Mort og Pale) mindre ubehagelig, end naar den har naaet sin fulde Vært. Den Mængde, hvori den forekommer, og den Lethed, hvormed den fanges, gjør, at den i mange Egne er af høj Vigtighed, da den baade beskytter de fattige Strandboere mod Hungersnød, og dens Lever tillige yder dem Tran, til i de lange Vinteraftener at oplyse deres Hytter. Sejen kan iøvrigt tilvirkes paa de samme Maader som Torsken.

Lyren.

(Merlangus Pollachius.)

Sidelinien er bøiet over Brystfinnerne og messingfarvet. Formen er langstrakt teendannet, temmelig høi og sammentrykt, med noget fremstaaende Bug. Hovedet

er lidet, Bugfinnerne meget smaa og Underkjæven fremragende. Farven er paa Ryggen olivengrøn eller sortgraa. Siderne ere marmorerede med Staalgraat og Messingfarve paa lys Grund. I Almindelighed bliver Lyren 12—16 Tommer lang; dog træffes den undertiden af 3—4 Fods Længde. Lyren synes ikke at forekomme længer mod Nord end til Kristiansund. Derimod forekommer den hyppig paa vore Kyster fra Søndmøer af sydefter. Ligeledes forekommer den ved Danmark, England, den franske Vestkyst og i Middelhavet. Ligesom de foregaaende Arter af Torskefamilien træffes denne ofte i store Stimer, men ogsaa ofte enkeltviis og i smaa Selskaber. Ved klippefulde Strande holder den sig nær under Land, og man pleier saaledes i det sydlige Norge, hele Aaret igjennem at kunne fange den enkeltviis med Snøre, naar man staaer paa et Skjær eller en fremspringende Klippe. Om Sommeren stimer den fra det aabne Hav ind mod Kysten efter Sild og Brislingstimerne. Undertiden sees Stimerne at spille i Vandskorpen og hoppe om ligesom Seien. De skulle især elske Steder, hvor der er stærk Strømning. Lyren er en dristig Fisk, der bider begjærligt paa Krogen. Dens Næring bestaaer af Krebsdyr og mindre Fiske. Ved St. Hans Tid skal dens Gydetid være forbi. Lyren er en velsmagende Fisk; dog staaer den tilbage for Torsken og Hvittingen. Hunnernes Rogn ansees især for fortrinlig.

Langen.

(Lota Molva.)

Denne Slægt udmærker sig ved to Rygfinner, een Gadboerfinne og Skjæggetraad under Hagen.

Hos den almindelige Lange er Overkjæven længer end Underkjæven. Ryg-, Gadboer- og Halefinnen have en bred mørkere Kant, som atter indfattes af en smal hvid Rand. Formen er meget langstrakt, fortil trind, bagtil sammentrykket. Hovedet er fladt og smalt. Lan-

gen opnaaer almindelig en Længde af tre til fire, sjelden af fem til sex, dog skal den undertiden opnaae en Længde af syv Fod og en Vægt af $2\frac{1}{2}$ BU. Langen er almindelig ved hele den norske Kyst og forekommer langs hele det vestlige og sydlige Europa lige ind i Middelhavet.

Langen lever eenlig og fanges almindelig enkeltviis blandt andre Fiskearter. Den opholder sig paa betydelige Dybder, og fanges i vore Fjorde endog paa tre til fire hundrede Favne Vand. Dog gaaer den undertiden ind paa Grundene nær Land. Langen er meget graadig og synes især at leve af Flyndre- og Torskearter. I Juni indtræffer dens Legetid.

Fersk er Langen en meget maadelig Spise; dog skulle Ungerne være bedre end de Voxne. Sprængt eller svagt saltet er den tildeels yndet, og tilvirket som Klipfisk afgiver den en afsættelig Handelsvare. Leveren indeholder, fornemmelig fra Begyndelsen af Aaret til hen i Mai Maaned, megen Tran.

Laken.

(Lota vulgaris.)

Snuden er stump og meget kort. Overkjæven længer end Underkjæven. Hovedet er fladt og har ligesaa stor eller større Bredde end Høide. Ryg- og Gadboerfinnen ere sammenvoxede med Halefinnen. Farven er almindelig guult og sort marmoreret. Laken opnaaer en Længde af halvanden Alen og en Vægt af henimod 20 Mkr. Efter Pallas bliver den i Irtisch indtil 2 Alen. Saavidt det er bekjendt, er der ingen Ferskvandsfisk, der har en større geografisk Udbredning med Laken. Den forekommer næsten i hele Europa, idetmindste fra det nordlige Italien ligetil Finmarken. Mod Øst gaaer den langt ind i Sibirien, og træffes i mangfoldige Søer og Floder lige indtil Lena; ja man angiver endog Ostindien som dens Hjem.

Laken udmærker sig derved, at den er den eneste Art af Torskefamilien, som lever i færskt Vand. Den elsker klart Vand og Steenbund og er en træg Fisk samt meget seiglivet, hvorfor den let kan holdes levende i Hyttefade. Den nærer sig af Fiskerogn og af andre Fiske, Orme og Insekter. I Hyttefade pleier man føde den med smaaskaaren Oxelever og Kjød. Legetiden skal, efter Vinterens forskjellige Temperatur, indtræffe fra Enden af December til Begyndelsen af Marts. I Søer skal Legningen foregaae paa stor Dybde, i Elvene paa saa lavt Vand, at Fiskene undertiden under Legningen ere indefrosne, saaat man har kunnet hugge dem ud af Isen. Kjødet af denne Fisk er hvidt, let fordøieligt og velsmagende, Leveren ansees som en stor Lækkerhed, Rognen betragtes af de fleste Forfattere som skadelig eller giftig, medens derimod enkelte ogsaa anbefale denne som en meget god Spise. Blandt Fiskene er Gjedden Lakens værste Fiende.

Anden Familie.

Flyndrefiske. (Pleuronectidæ.)

Flyndrefamilien udmærker sig især ved Mangelen af den Symetri, som ellers karakteriserer Beendyrene; begge Øinene sidde nemlig paa een Side, og denne vender stedse op, naar Fisken svømmer, og er stærkt farvet, medens den anden Side, som intet Øie har, er hvidagtig. Desuden ere Mundens to Sider ulige, hvilket ogsaa allerofteſt er Tilfældet med Brystfinnerne.

Kroppen er hos disse Fiske stærkt sammentrykket, og som en Følge deraf meget høi. Rygfinnen strækker sig langs hele Ryggen; Gadboerfinnen indtager den underste Rand af Kroppen og synes næsten at fortsættes af Bugfinnerne fortil. De have i Almindelighed syv Gjællestraaler, en lille Bughule (hvorfor en Deel af

Indvoldene optages paa begge Sider af Halen), og ingen Svømmeblære.

Flyndrene opholde sig paa Havets Bund, findes næsten i alle Lande langs Kysterne, og afgive en sund og velsmagende Næring. Man træffer undertiden Individer, som ikke have Øinene paa den Side, hvor Arten i Almindelighed har dem (vrange Flyndrer), andre, hos hvilke begge Kroppens Sider have samme Farve.

Rødspætten eller Kongeflyndren.

(Platessa propria.)

Hos denne Slægt, der indbefatter de egentlige Flyndrer er der i hver Kjæve een Række Skjæretænder og Svælgbenene have sædvanligt Tænder i Form af Brolægning. Rygfinnen strækker sig kun frem over det øverste Øie og bagtil lader saavel den som Gadboerfinnen et aabent Rum mellem Halefinnen. Formen er rhomboidalsk; Øinene sidde oftest paa høire Side.

Rødspætten er olivenbruun med omtrent sex Rækker orangerøde Pletter. Kroppen er glat. Paa Hovedets farvede Side er en Række Beenknuder, der danne en Kjøl, som fortsætter sig i Sidelinien.

Rødspætten kan opnaae en Længde af halvanden Alen, og forekommer fra det nordligste Norge til dybt ind i Middelhavet. Mod Vest naaer den de islandske Kyster. Rødspætterne ere temmelig rolige og lidet bevægelige Fiske, som tilbringe sit Liv paa Havbunden ligesom andre Flyndrearter. Ikke destomindre synes de at gjøre smaa Vandringer, ved hvilke Vindens Retning spiller en betydelig Rolle. Desuden synes Varmen at have Indflydelse paa Rødspætten, hvilket ogsaa tildeels gjælder om andre Flyndrearter: om Sommeren og Vinteren opholde de sig nemlig paa dybt Vand, men komme Høst og Vaar op paa Grundene. Rødspætten er en meget seig'ivet Fisk, hvilket saavel viser sig derved, at den

bliver i Live flere Timer, efterat den er taget op af Vandet, som derved at den saa godt udholder at transporteres i Kvaser. Man har endogsaa Erfaringer for, at den trives godt i Færskvandsdamme.

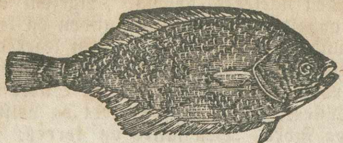
Da Rødspætterne ere fængslede til Havets Bund og kun have et lidet Gab, er deres Næring indskrænket til allehaande smaa, lidet bevægelige Dyr, som opholde sig paa Havbunden. De spise ogsaa Korn, og man har fra Danmarks Kyster flere Erfaringer for, at Flyndrefiskeriet bliver meget rigt efter Kornstranding. Rødspættens Legetid indtræffer tidligt om Vaaren; dog vistnok med en ikke ubetydelig Forskjel i Tid efter Temperaturens afvexlende Strænghed i de forskjellige Aar.

Rødspætten hører til vore fortrinligste Fiskearter, og er ikke mindre at anbefale for sin Letfordøielighed end for sin Smag. At Rødspættens Fortrinlighed staaer i Forhold til dens Opholdssted og dens derved betingede Næring, kan der ikke være nogen Tvivl om. I Mai Maaned antages Rødspætterne at have naaet deres høieste Fuldkommenhed. Hvor særdeles betydelig Rødspættens Anvendelse i frisk Tilstand er, og hvilken Rolle den spiller i Kvasefarten, er bekjendt nok; og den Lethed, hvormed den, blot ved Tørring, bevares, naar og hvor Afsætning for den i frisk Tilstand savnes, forøger meget dens Værdi for Fiskerne.

Skrubben.

(Platessa Flesus.)

Farven er almindelig ureent graabrun med sorte Striber og Skjolde, ofte ogsaa med endeel temmelig utydelige røde Pletter. Kroppen er paa begge Sider væbnet med tornede Beenknuder. I Form stemmer den temmelig overeens med Rødspætten. Dens almindelige Størrelse er 10—12 Tommer. Skrubben forekommer neppe længre mod Nord end til Trondhjem. Paa de engelske og vestlige franske Kyster er den meget al-

Skrubben.

mindelig. Skrubben lever i Almindelighed paa lavt Vand og trives ogsaa godt i færskt Vand. Fra tidlig om Foraaret til seent ud paa Høsten sees den tæt inde under Land paa et Par Fods Dybde; kun fra November til Marts trækker den ud paa nogle Favnes Dybde. Dens Næring bestaaer især af toskallede Bløddyr. Om Vinteren og Foraaret ansees Skrubben for et saa slet Fødemiddel, at den sjelden eller aldrig spises, medens den derimod om Sommeren, naar den staaer paa lavt Vand, skal være meget fortrinlig.

Helleflyndren.

(Hippoglossus vulgaris.)

Helleflyndrene have Finner som Flyndrene, men i det Hele taget en mere langstrakt Krop, samt stærke og spidse Tænder baade i Kjæver og Svælg.

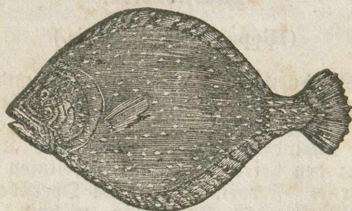
Den almindelige Helleflyndre eller Kveiten har Øinene paa den høire Side, og Sidelinien buet over Brystfinnerne. Farven varier paa Oversiden fra Lysbrunt til Mørkbrunt. Undersiden er hvid. Helleflyndren opnaaer en Længde af 6—7 Fod og derover samt en Vægt af et Par Sk℔. Den er en nordlig Fisk, der især synes at være hyppig i de arktiske Regioner. Langs hele Norges Vestkyst er den almindelig, ligeledes ved Island, Orkenøerne og de vestlige Kyster af England og Island. Ved Amerikas Vestkyst og paa Vestkysten af

Grønland er den ligeledes hyppig. Ligesom de øvrige Flyndrearter opholder den sig paa Bunden og lever især af mindre Flyndrer og Krebsdyr. Den leger om Vaaren og har en Mængde Rognkorn. Almindeligst fanges Kveiten paa vore Kyster med Krog og Snøre eller den hugges med Lyster. Dens Kjød er fedt og velsmagende, men har grove Fibre. Den saltes og tørres. Tørrede kaldes Bugen og de federe i smale Strimler opskaarne Dele af Kveiten Rækling; Finnerne kaldes i denne Tilstand Rav.

Pigvaren.

(Rhombus maximus.)

Vrangflyndrene (Rhombus) have omtrent Tænder som Kveiterne, men Rygfinnen naaer til Randen af Overkjæven; og gaaer næsten sammen med Halefinnen, hvilket ogsaa er Tilfældet med Gadboerfinnen. Øinene sidde i Almindelighed paa venstre Side.

Pigvaren er paa den øvre brune Side besat med Beenknuder. Under er den hvid med brune Pletter. Den er en af de største Flyndrearter og næsten ligesaa bred som lang. Almindelig opnaaer Pigvaren en Vægt af 10 til 20 Mkr. og en Længde af et Par Fod; men der omtales ogsaa Pigvarer af to til tre BK. Vægt;

og i Middelhavet skal den undertiden opnaae en Længde af tre til fem Alen.

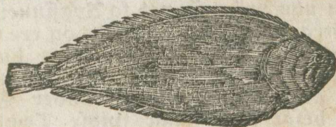
Pigvaren forekommer rundt omkring hele Europa, og hugges hyppigen med Lyster eller fanges med Agn af Torsk og Sild; helst synes den imidlertid at gaa paa Krogen, naar den er madet med levende Flod-Negenøien. Paa Londons Fisketorve skal der aarlig sælges omtrent 100 Stk. Pigvarer.

Kjødet af denne Fisk ansees for ligesaa velsmagende som Laxens, og var som bekjendt meget afgjort af de romerske Lækkermunde.

Tungen.

(Solea vulgaris.)

Tungerne have en langstrakt Krop. Rygfinnen begynder ved Munden, og strækker sig ligesom Gadboerfinnen, lige til Halefinnen; Munden er fordreiet til den Side hvor Øinene mangle og kun paa denne Side forsynet med fine Raspetænder; Sidelinien er lige.

Den almindelige Tunge er af en smal og noget langstrakt Form og har i det hele nogen Lighed med en Skosaale. Farven er olivenbruun. Denne Fisk forekommer temmelig hyppig rundt omkring hele Europa, især deleshed ved Flodmundingerne. Den opnaaer almindelig en Vægt af 3—4 Mkr. men undertiden bliver den et Par Fod lang og har da en Vægt af 14 lil 16 Mkr. Dens Kjød er fiint og velsmagende.

Tredie Familie.

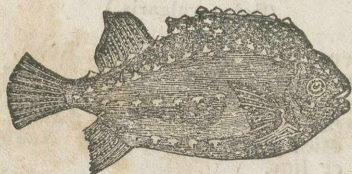
Skivefiskene. (Discoboli.)

Bugfinnerne, som sidde længst frem mod Struben, forene sig hos denne Familie til en Sugeskive. Kroppen er uden Skjæl.

Denne Familie indbefatter kun et Par Slægter.

Rognkjæren eller Steenbideren.

(Cyclopterus Lumpus.)

Slægten udmærker sig ved to Rygfinner. Bugfinnernes Straaler sidde i en Kreds og ere forenede ved en Hud saaledes at de danne en huul oval Skive, der tjener til Sugeredskab; de meget store Brystfinner støde næsten sammen under Struben; Munden er besat med smaa spidse Tænder paa Kjæve- og Svælgbeen. Skelettet er bruskagtigt.

Rognkjæren eller den almindelige Steenbider bliver 1 til 2 Fod lang og over en halv Fod bred. De øvre Dele ere graae eller grønsorte; Undersiden derimod guulagtig. Paa hver Side har den tre Rader Beenknuder. — Rognkjæren findes enkeltviis i Østersøen og i hele Nordsøen ligetil Jishavet; hyppigst findes den ved Grønland, Island og det nordlige Norge.

I Marts kommer den til Kysterne forat lege, og

vender i Mai igjen tilbage til Dybet hvor den suger sig saa fast paa Stene o. a. dl. at den vanskelig kan løsrives. Den synes at ligge aldeles ubevægelig i lange Tider; thi man har fundet Individer, paa hvis Hoved der er voxet Tang af sex Tommers Længde. Hannox har beregnet, at den Kraft hvormed en 8 Tommer lang Rognkjæxe havde suget sig fast, var lig 74 ℔. Hos Pennant fortælles at en saadan Fisk hang saa fast ved Bunden af en Ballie, at baade denne og det Vand der var i den løftedes op efter Fisken, uden at den slap Taget. — Rognkjæxen lever fornemmelig af Bløddyr, og bliver selv ofte et Bytte for Sælerne, der æde dens Kjød ud af Skindet hvilket de lade drive. Kjødet er seigt og smager tranet, men ansees desuagtet især paa Island for en Lækkerhed. Derimod er det ypperligt til Agn, især for Helleflyndren. — Hannerne skulle vise en hos Fiskene usædvanlig Omhu for Æggene.

Den lille Sugefisk.

(Echeneis remora.)

Sugefiskene ere forsynede med et Sugeredskab, der ikke dannes af Bugfinnerne, men af et Antal bruskagtige Tværplader ovenpaa det flade Hoved; disse ere rettede skraat bagud, have en kornet eller tagget Rand, og ere bevægelige.

Den lille Sugefisk eller Skibsholderen bliver sjelden over en Fod lang, er sortbrun med en maaneformig Halefinne og 16—19 Blade i Sugeskiven. Den findes hyppig i alle varme Have, og er især almindelig i Mid-

delhavet, hvor den suger sig saa fast ved Skibe og Haifiske, at det er vanskeligt at rive den løs. Aarsagen til at den saaledes hænger sig fast er ikke bekjendt. Men man troer, fordi den mangler Svømmeblære og har meget smaa Finner, at den er en slet Svømmer, og at den af denne Grund saaledes lader sig slæbe om af Menneskeæderne og andre Haiarter.

Den store Sugefisk.

(Echeneis Naucrates.)

Den er graa, har en tilrundet Halefinne og 22 Blade i Sugeskiven. Den er vidt udbredt i Atlanterhavet, lever af Krebse og toskallede Bløddyr og skal blive 2 til 3, ja undertiden 7 Fod lang. Sandsynligviis er det denne Sloane fortæller, at Indianerne i Amerika bruge til at fange Fiske og Skildpadder med. De skulle efter hans Beretning binde den en Snor om Halen, og slippe den i Vandet, hvor de bemærke Skildpadder, Hammerhajer eller Søkjøer, (Manatus); paa disse sætter den sig da strax fast, hvorpaa de trækkes i Land. Formodentlig er det Hele en Fabel.

Fjerde Orden.

De blødfinnede Barbugede. (Malacopterygii Apodes.)

Under denne Orden indbefattes de blødfinnede Fiske, som mangle Bugfinner. De udgjøre kun een naturlig Familie, de Aaldannede (Anguilliformes), hos hvilke Kroppen altid er langstrakt, Huden blød og tyk, Skjællene lidet synlige og Ribbenene i ringe Antal. Blindtarme mangle. Næsten alle

have en Svømmeblære, som ofte antager besynderlige Former.

De herhen hørende Arter have meget korte Ribbeen og en lille Gjælleaabning, hvorfor Gjællerne længe kunne holdes fugtige, og Fiskene kunne tilbringe nogen Tid udenfor Vandet. Der findes Arter i alle Have; nogle leve ogsaa i færskt Vand. De vigtigste ere Aalen og Sitteraalen.

Den almindelige Aal.

(Muræna Anguilla.)

Aalene have smaa Gjællelaag, der concentrisk ere omgivne af Gjællestraalerne og saavel som disse indhyllede i Huden, der aabner sig langt bag under Brystfinnerne ved et Hul eller Rør. Rygfinnen forlænger sig om Enden af Halen og danner ved sin Forening en spids Halefinne.

Aalens slangeagtige Form er noksom bekjendt. Vor Almue udtrykker dette ved at sige: Aalen er Sødskendebarnet til Ormen. Dens Farve varierer med Alderen og efter de forskjellige Vande hvori den opholder sig. De som leve i klare Vande have grønagtig Ryg, brune Finner og sølvfarvet Bug, medens de der fiskes i Dyndet ere sortbrune paa de øvre Dele og guulagtige under; den opnaaer en Længde af 3 til 6 Fod. Aalen findes næsten overalt og er særdeles hyppig i Nordsøen. Den er

en graadig Fisk, der fornemmelig lever af Orme, Krebse, Smaafiske, Froske og Fiskerogn. Naar Jorden er fugtig, kryber den undertiden op i Agre og Enge, sandsynligviis for at fange Snegler og Regnorme. Om Dagen skjule de sig i Almindelighed i Dyndet eller i Huller, som de grave i Nærheden af Stranden, og man antræffer ofte en betydelig Mængde paa saadanne Steder.

Aalene forplante sig i Havet. I Mai vandre de unge et Par Tommer lange Unger, der see ud som Regnorme i store Stimer opad Floder og Bække. Bliver Strømmen dem for strid, eller støde de paa Hindringer som Fossefald og Dæmninger, krybe de paa Land, overstige Hindringerne og fortsætte Reisen ovenfor. Først naar de ere voxne skulle de vende tilbage til Havet for at forplante sig.

Denne Fisk er som bekjendt yderst seiglivet og Muskternes Iritabilitet synes kun lidet at være afhængig af Hjernen. Det udrevne Hjerte og i Stykker skaarne Legeme bevæge sig endnu længe og det afskaarne Hoved kan endogsaa bide. Selv efterat man har slaaet en Spiger gjennem Hovedet, flaaet Huden af og udtaget Indvoldene krummer og bevæger det øvrige Legeme sig uophørligt. Undertiden sluges den af Heirer og Storke men skal krybe ud af Tarmkanalen igjen.

Man fanger Aalen ved Medekrog, Ruser, Teiner, og Fangsten gaaer altid bedst i mørke Nætter og lummert Veir. Til Agn bruger man Smaafiske, Krebshaler eller store Regnorme. I Teinerne og Ruserne lægger man den samme Lokkemad eller Hønsetarme; paa nogle Steder bruger man at hænge en Flaske med lysende St. Hansorme ind i den. (Maaskee kunde Lysved gjøre samme Tjeneste.)

Om Høsten og Vinteren hugger man den med Lyster. Ved Sumpe og Møller fanger man dem i saakaldte Aalestuer, hvorigjennem Vandet løber af, og de med Strømmen kommende Aale blive tilbage.

Aalens Kjød er hvidt og meget velsmagende, det afgiver et fortrinligt Næringsmiddel, der imidlertid for-

medelst sin Fedme er vanskeligt at fordøie. Aalen spises ikke alene fersk, men ogsaa røget, saltet og marineret og kan saaledes opbevares i længre Tid.

Murænen.

(Murænophis Helena.)

Legemet har samme Form som hos Aalene. Ryg- og Gadboerfinnen ere meget lave og gaae ikke lige til Halen, som er nøgen og sammentrykt. Brystfinnerne mangle aldeles eller ere saa smaa at man neppe bemærker dem.

Den almindelige Muræne opnaaer en Længde af tre Fod og en Vægt af et BF. Legemet er marmoreret med Guult og Bruunt.

Forplantningen er man ikke paa det Rene med. Nogle paastaae, at den lægger Æg, Andre at den føder levende Unger. Murænen er en stærk og graadig Rovfisk, hvis Bid skal være farligt. Den findes hyppigt i Middelhavet og i Atlanterhavet ved Bahamaøerne. Den gaaer aldrig op i Floderne.

Murænens Kjød skal være yderst velsmagende og er derfor meget afgjort. De gamle romerske Gourmander satte megen Priis derpaa. Efter Plinius's Fortælling opfandt C. Hirrius egne for Murænerne bestemte Fiskedamme, og laante Diktatoren Cæsar 6000 Stykker til Triumfsmauserne, men under den udtrykkelige Betingelse, at han skulde give ham ligesaamange tilbage; med Guld og Penge vare de ikke at opveie. Taleren Hortensius græd over en Murænes Død. Den skjønne Antonia, Drusus's Datter, smykkede en Yndlingsmuræne med Guldørenringe. Ridderen Vedius Pollio, en Ven af Keiser Augustus, kastede dødsdømte Slaver i Fiskeparken for sine Muræner, og paastod at de ved at fødres med Menneskekjød fik en finere Smag.

Den elektriske Aal.

(Gymnotus electricus.)

Gjællerne ere lukkede ved en Hud, der aabner sig foran Brystfinnerne. Der findes ingen Rygfinne men en lang Gadboerfinne hos denne Slægt.

De findes i Sydamerika.

Zitteraalen opnaaer en Længde af 5—6 Fod og har afstumpet Hoved og Hale.

Det Organ, hvorved den frembringer elektriske Slag, strækker sig langs hele Undersiden af Halen og udgjør næsten Halvdelen af dens Tykkelse. Det er deelt i fire Længdebundter, af hvilke de to store ligge over, to mindre under. Hvert Bundt bestaaer af en Mængde, hudagtige paralelle og meget nær ved hverandre staaende horizontale Plader, der igjen ere forbundne med en Mængde paa langs og tværs gaaende. De smaa Celler eller prismatiske Tværkanaler, der dannes ved disse Plader, ere opfyldte med en geleagtig Vædske, og det hele Apparat er forsynet med mangfoldige Nerver.

Zitteraalen bruger sin elektriske Kraft til at bedøve eller dræbe Dyr med; undertiden er denne Kraft saa stærk, at den slaaer Heste og Mennesker omkuld, men ved hyppig Brug bliver den svag, og Fisken behøver Rolighed og rigelig Næring for at faae den igjen. Den Følelse, der frembringes ved Udladningen af Zitteraalens Elektricitet er meget forskjellig fra den der frembringes ved Ud-

ladningen af en Leydnerflaske eller Voltaisk Søile, men kan maaske nærmere sammenlignes med Virkningen af det elektromagnetiske Apparat. Det vilde være dumdristigt at udsætte sig for de første elektriske Slag af en usvækket, stor, stærk og tirret Zitteraal. Smerten og Rystelsen efter et saadant Slag er overordentlig heftig, og der gaaer igjennem den Slagne en indre Gysen eller Grøssen, der for flere Timer synes ligesom at sætte ham i en zittrende Bevægelser. — Humboldt traadte tilfældigviis med begge Fødder paa en Zitteraal, der nylig var trukket op af Vandet, og yttrede, at han aldrig ved Udladningen af en stor Leydnerflaske har følt en saadan Smerte og en saa frygtelig Rystelse. Den Maade, hvorpaa Zitteraalen fanges, fortæller v. Humboldt saaledes:

„De af Sumper omgivne Søer og Floder omkring Calabozo indholde en Mangfoldighed af disse Dyr, og dog kunde vi ingen erholde, endskjønt vi bød 2 Piastre for Stykket. Vi besluttede os derfor selv til at anordne et Fiskerie. Til denne Ende begave vi os tidlig om Morgenen til en moradsig Vandbeholdning. Her dreve vore Indianere en 30 Heste og Muuldyr sammen fra Omegnen og dreve dem ud i Sumpen. Den Larm og Bevægelse, som opstod herved, lokkede Zitteraalene ud af Dyndet, og ophidsede dem til elektriske Udladninger. De skjøde sig frem i Bugter ligesom Vandslanger ved Vandets Overflade, krøbe under Bugen paa Hestene og bibragte dem dygtige Slag. Indianerne omringede Vandet, væbnede med Harpuner og Bambusstave og hindrede Hestene ved Skrig og Slag fra at vende tilbage til Land. Flere Heste laae under og sank ned i Vandet. Mange kom imidlertid op igjen; reiste fnysende Manen, og søgte med funklende Øine at undflye en Fiende, der uddeelte saadanne Slag. Det lykkedes imidlertid ikkun faa at vinde Land og undslippe Indianerne. Disse snublede for hvert Skridt, og strakte sig matte og elendige i alle Lemmer ud paa Sandet; Aalene bleve ogsaa matte og fjernede sig fra sine Rolighedsfor-

styrrere. Hestene og Muuldyrene begyndte at komme sig igjen, deres Oine funklede ikke længer vildt, og Aalene nærmede sig Bredden, hvor man fangede dem med smaa ved lange Snore befæstede Harpuner. Naar disse Snore ere fuldkommen tørre føler Fiskeren ikke nogen Rystelse, naar han kaster Fisken op."

Zitteraalen er mørk olivengrøn; Hovedet er rødguult; fra Hovedet til Halen gaae to Rader runde Pletter af samme Farve. Huden er saa gjennemsigtig at man hos det levende Dyr igjennem den kan see de Senelag, der omgive det elektriske Apparat. Dens Forplantning kjender man ikke. Zitteraalens Hjem er sumpige Søer og langsomt flydende Bække og Floder i det tropiske Sydamerika. Her findes den meget hyppigt og elsker Dyndbund.

Femte Orden.

De Buskgjællede. (Lophobranchii.)

Hos denne Orden antage Gjællerne en Form, som er meget forskjellig fra den hos de foregaaende Fiske. De dele sig nemlig i smaa runde Buske, som sidde parviis langs Gjællebuerne, der bedækkes af et stort Gjællelaag; i Gjællehuden, som overalt tillukker dette, er kun en lille Aabning for Vandets Udløb og utydelige Spor af Gjællestraaler.

Kroppen er hos de herhen hørende Fiske overalt bepandsret med Skjolde, som næsten altid give den en kantet Skikkelse. Hovedet ender med en røragtig Snabel, som dannes ved Forlængelse af de samme Been som hos de Fløitemundede. I det Hele taget er det smaa Fiske næsten uden Kjød med en tynd men temmelig stor Svømmeblære.

Sønaalen.

(Syngnatus acus.)

Hos Sønaalen er Munden, som er anbragt i Enden af Snabelen, spaltet næsten lodret. Gjælleaabningen findes ved Nakken; Bugfinner mangle; Kroppen er tynd og langstrakt og overalt næsten af samme Diameter.

Sønaalene findes i alle Have omkring Europa og ere især mærkværdige ved sin Forplantningsmaade. Hunnen lægger nemlig sine Æg i to Sække, disse modtages af Hannen og optages i en Pung under Bugen, hvor de udklækkes, hvorpaa Hannen endnu i nogen Tid fører dem om med sig; ryster man dem ud søge de igjen at smutte ind i Pungen.

Den store Sønaal bliver to til tre Fod lang med syvkantet Legeme; den er mørkguul med brune Striber. Denne Fisk findes omkring hele Europa.

Hos denne Art har Ekstrøm opdaget, at Hunnen paa Hannens Legeme afsætter Rognen, som der udklækkes, og at Hannen under Ungernes Udvikling sørger moderligt for dem.

Det Organ, der er bestemt til Rognens Optagelse, begynder ved Halen løber langs denne til henved $^2/_3$ Dele af dens Længde, og bestaaer af en trekantet Fure, hvis Sidevægge ere bøiede noget udad, og lukkes ved tvende langsgaaende Klappe. Hunnen mangler dette Organ, og har fiirkantet Hale, medens den hos Hannen er sexkantet. Æggene ligge i Længderækker, ere først gule, derpaa hvide, siden gjennemsigtige og klare med en sort Plet, der er Embryo. Ved Enden af Juli forlade Ungerne Furen, følge Hannen, og synes, naar der nærmer sig nogen Fare igjen at smutte ind i den. Det er ogsaa en Mærkværdighed, at der gives langt færre Hanner end Hunner. Sønaalen kaldes paa norsk: Tangaal, Tangsnelle.

Søhesten.

(Hippocampus brevirostris.)

Legemet er sammentrykt, fiir= eller syvkantet, overalt bedækket med Skjolde, og bliver efterhaanden smalere, indtil det taber sig i den firesidede Hale.

Søhesten har hjemme i Atlanterhavet og Middelhavet, og synes ikke at forekomme ved vore Kyster. Ved Døden krummer den sig som et latinsk S og faaer derved nogen Lighed med Fordelen af en Hest. Den opnaaer en Længde af 6—12 Tommer og er blygraa eller bruunagtig af Farve.

Den indiske Sødrage.

(Pegasus Draco.)

Adskiller sig fra foregaaende ved et bredt Legeme og store Brystfinner, der have Form af Vinger.

De herhen hørende Fiske leve i de ostindiske Have.

Den indiske Sødrage har en Længde af 3—4 Tommer. Grundfarven er blaaagtig; Ophøiningerne paa dens Skjolde ere brune.

Sjette Orden.

De Fastkjævede. (Plectognathi.)

Overkjævebenene voxe sammen med de store Mellemkjævebeen, som udgjøre hele Overkjævens Rand, og have saaledes ikke særskilt Bevægelighed. Ganebenene voxe ligeledes sammen med Hjerneskallen; Gjællelaagene og Gjællestraalerne ere skjulte under en tyk Hud, som kun lader en lille Gjælleaabning blive synlig. Der findes kun svage Spoer til Ribbeen og ingen sande Bugfinner.

Denne Orden nærmer sig noget til Brustfiskene ved de ufuldkomne Kjæver og Skelettets sildige Forbening. Imidlertid er Knoglernes Bygning traadet. Tarmkanalen er vid men uden Blindtarme; Svømmeblæren er næsten altid af betydelig Størrelse.

Denne Orden, hvis Arter næsten udelukkende tilhøre de tropiske Have, indeholder Fiske af for det meste besynderlige og eventyrlige Former og omfatter to Familier, de Nøgentandede og de Pandserklædte.

Første Familie.

De Nøgentandede. (Gymnodontes.)

Kjæverne, som næsten have Form af et Papegøienæb, ere belagte med en elfenbeenagtig Substands, der indvendig er deelt i Plader. Gjællelaagene ere smaa.

Denne Bygning af Munden tillader de herhen hørende Fiske at leve af haarde Stoffe, og de nære sig ogsaa virkelig af Tang og Skaldyr.

Nogle Arter have den mærkelige Egenskab at de kunne blæse sig op som en Kugle; de sluge nemlig Luft, hvorved Maven eller rigtigere Formaven bliver stærkt

oppustet. Denne Formave staaer igjen i Forbindelse med Bughuden. Naar disse Fiske saaledes have pustet sig op, vende de sig om og flyde paa Ryggen. Alle de Pigge, hvormed deres Hud er besat, rette de udad, og de ere saaledes beskyttede mod alle Fienders Angreb.

Naar de fanges, give de en Lyd fra sig.

Pindsvinfisken eller Tvetanden.

(Diodon tigrinus.)

Hver Kjæve danner hos denne Slægt kun een Tand; bag dennes skarpe Rand er en rundagtig Plade, som er furet paatværs, og afgiver et kraftigt Tyggeredskab. Huden er overalt besat med store Pigge.

Der gives talrige Arter.

Den tigrede Pindsviinfisk bliver 10–12 Tommer lang. Oventil er den graabruun og besat med sorte Pletter, under hvid. Om denne mærkelige Fisks Forplantning og Levemaade veed man saa godt som Intet. Den findes i det indiske Hav.

Anden Familie.

De Pandserklædte. (Sclerodermati.)

Fra Øinene forlænger Snuden sig i kegle- eller

Pyramideform, og ender med en liden Mund, der i hver Kjæve har saa men tydelige Tænder. Bugfinner mangle. Huden er hvas og ru eller beklædt med haarde Skjæl.

De herhen hørende Arter udmærke sig ofte ved deres skjønne Farver. De opholde sig i den varme Zones Have og nære sig deels af Søtang, deels af dyriske Stoffe.

Pandserfisken eller Kuffertfisken.

(Ostracion qvadricornis.)

Istedetfor Skjæl har denne Slægt regelmæssige, beenagtige Plader, som ere sammenvoxede til et fast Pandser; dette beklæder baade Hoved og Krop; og kun Halen, Finnerne og en lille Hudlap, der bedækker Gjælleaabningerne, ere bevægelige. Hver Kjæve er bevæbnet med 10—12 kegleformige Tænder.

Den firehornede Kuffertfisk bliver omtrent femten Tommer. Legemet er tresidet og trekantet. Grundfarven er rødligbruun, med mørkere Pletter af ubestemt Form. Pandserskjællene ere regelmæssig sexkantede. Over Oinene, der ligge i en guulagtig Ring, rage to spidse horizontale Pigge frem. To andre lignende Pigge findes ved Gattet og vende bagtil. Denne Fisk synes at nære sig af Krebse og Bløddyr. Den findes i Havet mellem de vestindiske Oer.

Anden Række. Bruskfiske. (Chondropterygii.)

Bruskfiskenes Beenrad er stedse bruskagtig, idet Kalken ikke afsætter sig deri under Traadform, men kun sparsomt i smaa Korn. Hjerneskallen

smelter sammen til ét eneste Stykke; Overkjævebenene og Mellemkjævebenene forsvinde, eller findes kun som Spoer, og deres Forretninger udføres af Ganebenene, undertiden af Plougskjærbenet. Underkjæven forsvinder ligeledes eller den er kun tilstede som Rudiment. Huden bedækkes aldrig af smaa Skjæl.

Legemets Form er hos Bruskfiskene meget forskjellig: nogle have den almindelige Fiskeform, andre ere meget brede, kantede og i Forhold til Bredden, temmelig tynde, andre have et valseformigt eller kegleformigt Legeme. Huden er meget tyk og har en Mængde Porer, der udsvede meget Slim. Sidelinien mangler aldeles. Tænderne ere i Almindelighed befæstede i Huden, af høist forskjellig Form og overtrukne med Emaille. Svælget er vidt og omgivet med stærke Muskler: Spiserøret er kort, og Maven synes blot at være en Forlængelse deraf. Leveren er stor og indeholder megen Olie. Blindtarme findes aldrig og Svømmeblære mangler, undtagen hos Størene. Forplantelsesorganerne opvise flere Eiendommeligheder. Saaledes er Mælken hos de Tværmundede, stor, bred, flad og forlænget og ligger lige op under Rygraden. Æggenes Skaller ere hornagtige og af eiendommelige Former. Nogle parre sig og føde levende Unger. Bruskfiskene erindre ved sin Form, Bedækning og andre Egenskaber om Dyr af andre Klasser.

Denne Orden synes at have havt mange Fiske, hvilke man af Tændernes Størrelse, der paa flere Steder findes i stor Mængde, kan slutte have været meget større end de nu levende Arter og meget forskjellige fra disse.

Bruskfiskene udgjøre tre Ordener: de med frie Gjæller, de Støragtige, og de hos hvilke Gjællerne ere faste, det vil sige med den ydre Rand heftet til Huden, hvorfor særegne Huller dannes i denne til Vandets Udløb; disse ere enten Tværmundede eller Kredsmundede.

Syvende Orden.

De Storagtige. (Sturiones.)

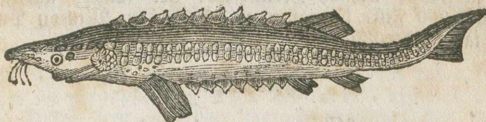
Denne Orden slutter sig til de egentlige Fiske ved Forholdet af Gjællerne, som paa hver Side kun have een stor Gjælleaabning, bedækket med et Gjællelaag, men derimod mangle Gjællestraaler.

Kun et Par Slægter henhøre hertil.

Den almindelige Stør.

(Accipenser Sturio.)

Størene have en med Længderækker af Beenskjolde, mere eller mindre bedækket Hud; endogsaa Hovedet er bepandsret. Den lille tandløse Mund sidder paa den forlængede Snudes Underflade, er foran forsynet med Skjæggetrævler og kan fremskydes.

I Legemets Dannelse ligne Størene Hajerne. De have Øine og Næseborer paa Siderne af Hovedet; et Lufthul bag Tindingen fører til Gjællerne; Rygfinnen er anbragt bag Bugfinnerne lige overfor Gadboerfinnen; Halefinnen er kløftet, og dens øverste Lap størst; den store Svømmeblære staaer ved en Aabning i Forbindelse med Spiserøret. Størene ere overordentlig frugtbare og foretage om Foraaret lange Vandringer fra Havet op i Floderne. Kjødet spises; af Rognen tillaves Caviar, af Svømmeblæren Husblas. Man kjender flere

Arter, der fornemmelig forekomme i det østlige Europas og Nordamerikas Floder, hvor de give Anledning til indbringende Fiskerier.

Den almindelige Stør opnaaer en Længde af 6, 7 til 8 Fod og en Vægt af et Par Centner. Den har en tilspidset Snude, og Beenskjoldene, som danne fem Rækker, ere stærke og tornede. Denne Art forekommer ogsaa i Østersøen og Nordsøen og er paa vor Kyst bekjendt under Navn af Haastørje. Hertillands er den i ringe Anseelse og spises neppe. I Rhinen gaaer den op til Faldet, i Donau til Schwaben. Den indfinder sig i Englands og Frankrigs Floder, samt de af Ruslands Floder, der falde ud i det sorte og kaspiske Hav.

Husblasstøren og Sterlet (**Accipenser Huso** og **Accipenser ruthenus**) forekomme ligeledes i stor Mængde i disse østlige Vande, hvor de om Foraaret i utrolig Mængde gaae op ad Floderne, deels for at lege, deels for at forfølge den saakaldte Graakarpe (**Cyprinus grislagine**); Floderne Ural og Wolga er deres fornemste Tumleplads.

De russiske Størfiskerier ved det kaspiske Hav alene beskjæftige 8—10,000 Mennesker; der fanges aarlig 8, til 900,000 Fiske, hvoraf man erholder en Million Pund Caviar og 50,000 Pund Husblas eller Fiskelim.

Havkatten.

(Chimæra monstrosa.)

Legemet er hos denne Slægt langstrakt; Halen ender i et traadformigt Appendix. Den første Rygfinne er kort men høi, den anden er lav, begynder strax bag den første og strækker sig ligetil Halen.

Denne Slægt viser vel kun een ydre Gjælleaabning paa hver Side, men man seer ved nærmere Undersøgelse, at en stor Deel af Gjællernes Rand er fasthæftet, og at der indenfor den store Gjælleaabning er fem særskilte Huler. Gjællelaaget er skjult under Huden. Munden

har istedetfor Tænder fire Beenplader i Overkjæven, to i Underkjæven. Paa den forlængede kegledannede Snude sees en Mængde symmetrisk ordnede Porer. Hannerne adskille sig fra Hunnerne ved Appendices mellem Oinene og ved Bugfinnerne.

Havkatten bliver 2—3 Fod lang og er bruunplettet paa Ryggen. Den lever af Krebsdyr og Gopler, og fanges gjerne i Følgeskab med Sild og Torsk, men spises ikke. Den opholder sig i de nordiske Have.

Ottende Orden.

De Tværmundede. (Plagiostomi.)

Huden er ofte hvas eller pigget: den brede Mund er anbragt paatværs paa Hovedets Underflade, og forsynet med flere Rækker store Tænder.

Hos de Tværmundede bærer Tungebenet Gjællestraaler, som ikke vise sig udvendigt; Gjællelaagsbenene mangle; Bugfinnerne sidde langt tilbage ved Siden af Gadboret. Oresækken indeholder her ikke Stene, men en meelagtig Masse. Istedetfor Blindtarme findes en Bugspytkirtel. Hos disse Fiske foregaaer en virkelig Parring: nogle af dem lægge store Æg med haard, hornagtig og gjennemsigtig Skal, der tildeels afsættes af en stor Kirtel, som omgiver hver Æggegang; hos andre udklækkes Æggene i Moderens Liv. Hannerne skjælnes fra Hunnerne ved Udvexter paa den indre Rand af Bugfinnerne. De Tværmundede henføres til to Familier: Hajerne og Rokkerne.

Første Familie.

Hajerne. (Sqvalini.)

Snuden understøttes hos Hajerne af bruskag-

tige Grene, som udgaae fra Hjerneskallen. Øinene og de 5—7 halvmaanedannede Sprøitehuller ere anbragte mod Siderne. Alle Finnerne ere tykke med neppe mærkelige Straaler.

Hajerne have et langstrakt, trindt Legeme, tyk og kjødfuld Hale, Brystfinner af middelmaadig Størrelse og nærme sig saaledes i det Ydre til de egentlige Fiske. Der findes Arter af denne Familie i alle Have.

Menneskeæderen.

(Sqvalus carcharias.)

De egentlige Hajer have en fladtrykt forlænget Snude, paa hvis Underflade Næseborene ere anbragte uden Fure eller Hudlapper. Halefinnen er kløftet; første Rygfinne sidder langt foran Bugfinnerne, anden næsten lige over Gadboerfinnen. Sprøitehuller mangle. Tænderne ere skarpe, spidse og oftest taggede i Randen.

Menneskeæderen bliver indtil 10 Alen lang, har et teenformigt Legeme og en chagrinagtig graa Hud, og over 400 lancetformige Tænder, der sidde i Ræk-

ker. Den synes at forekomme i alle varme Have, og er ei sjelden i Middelhavet, hvor den dog for det meste opholder sig paa Dybet. Den er yderst glubsk og rovgjærrig, og sluger Alt hvad den kan overkomme som Flyndrer, Sælhunde og Thunfiske. I Følgeskab med de sidste fanges den ofte i Tonaroen ved Sardinien, og i en Hai paa 3—4 Centner finder man ofte et heelt Dusin nedslugte Thunfiske. Som bekjendt sluger den ogsaa Mennesker, der bade sig eller falde overbord, og i Verdenshavet følger den Skibene i Uger og Maaneder for at opfange hvad der udkastes. Den ledsages da, som vi ovenfor have omtalt, af en egen Fisk, Lodsen, (Naucrates ductor.)

Menneskeæderen forfølges overalt, og i Afrika skal der gives Negre, som ere dumdristige nok til at svømme ud imod dette Havuhyre, og opflænge dets Bug, i samme Dieblik som den søger at bringe Munden op for at sluge dem.

I Aaret 1758, fortæller Oken, drog en Matros omkring i Tydskland med en Haj, af hvilken han i Middelhavet var bleven slugt og igjen udtagen, da Hajen i samme Dieblik blev rammet af en Kanonkugle. I en Haj af 15 Centners Vægt, har man fundet en heel Hest. Af Hajen bruger man ikke andet end Leveren til Tran og Huden til grovt Chagrin.

Haakjærringen.

(Scymnus glacialis.)

Denne Slægt har Sprøitehuller men mangler Gadboerfinnen og Pigge foran Rygfinnerne. Den anden Rygfinne sidder over Bugfinnerne.

Man kjender kun een Art, som findes i de nordiske Have.

Haakjærringen eller Haaskjærdingen er de nordiske Egnes Menneskeæder. Den forekommer hyppig ved Norges, Islands og Grønlands Kyster. Den bliver 6—9

Alen lang. Den sluger alt hvad den kan overkomme, Skrei, Kveiter, Sælhunde, Mennesker; den skal forfølge Grønlænderen i hans Kajak og undertiden bide Benene af ham. Da den er saa glubsk er den let at fange. Dens uhyre Lever giver megen Tran og dens Kjød er spiseligt. I Aaret 1839 udrustedes fra Tromsøe et Skib til Bankfiskeri efter denne og Brygden og i en Tid af nogle Maaneder fiskedes en saa betydelig Mængde, at Tranen udbragtes til 2300 Spd. For at give en Forestilling om Haakjærringens Glubskhed hidsætte vi af en Beretning fra Finmarken om denne Fisk følgende:

„I Maven paa en af de større Haakjærringer, hvis Lever fyldte omtrent 1½ Orehoved, fandtes 2 Sælhunde, der vare saa friske, at deres Spæk blev aftaget og benyttet til Agn, for dermed at fange flere Haakjærringer, hvilket og lykkedes i høi Grad. En anden Haakjærring, som fangedes, havde i sin Mave Hovedet og endeel af Kroppen af en stor Kveite, ligesom og flere andre af de større Haakjærringer havde slugt smaae Haakjærringer, som fandtes i deres Mave. Ligeledes hændte det ikke sjelden, at naar de smaa Haakjærringer havde bidt sig fast paa Krogen, saa var kuns Hovedet tilbage, naar Linen droges op. Ja det hændte sig endog, at efterat en lille Haakjærring havde bidt sig fast paa Krogen, og de større havde opædt den paa en Deel af Hovedet nær, at en større fangedes paa samme Krog, og at Hovedet af den mindre var skudt op over den ved Krogen fæstede Jernlænke."

Efter Gunnerus og Strøm har man fundet Reensdyr og Gjeder i dens Mave.

Brygden.

(Selache maxima.)

Denne Slægt udmærker sig ligeledes ved Sprøitehuller, smaa kegledannede Tænder uden Tagger

og saa store Gjælleaabninger, at de næsten omgive Halsen. Den har Gadboerfinne.

Brygden er den største af Hajerne og opnaaer undertiden en Længde af 20 Alen. Den opholder sig i de nordlige Have, men forslaaes undertiden ved Storme til sydligere Trakter. Denne er formedelst sine smaa Tænder og den svage Forbindelse mellem Hoved og Krop ikke farlig. Leveren skal undertiden veie flere Centner og giver en Mængde Tran.

Til Hajerne henhøre omtrent 100 Arter, af hvilke flere forekomme ved vore Kyster. En af de mærkeligste af disse er Saugfisken (Pristis), som forbinder Hajernes langstrakte Form med et fortil fladtrykt Legeme og med Gjælleaabninger paa Underfladen ligesom Rokkerne. Et udelukkende Skjeldnemærke, har den i sin meget lange, fladtrykte beenagtige og klingedannede Snude, som paa begge Sider er væbnet med store, spidse og skarpe Beenpigge, hvilke ere befæstede ligesom Tænder.

Anden Familie.

Rokkerne. (Rajacei.)

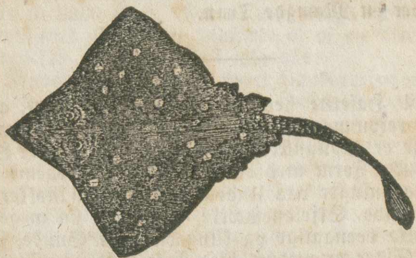
De have en fladtrykt Krop, der formedelst de overordentlige store og kjødrige Brystfinner, som fortil gaae sammen eller forene sig med Snuden, og bagtil naae til Bugfinnerne, antager Skiveform. Øine og Sprøitehuller ere anbragte paa Rygfladen; Næseborer og Gjælleaabninger paa Bugfladen. Rygfinnerne sidde næsten altid paa Halen.

De findes i alle Have og holde sig paa Bunden. Nogle ere ikke større end et kvart Ark Papir, andre skulle blive 8—12 Alen lange og indtil 100 Centner tunge.

Glatrokken eller Skaten.

(Raja Batis.)

Hos de egentlige Rokker er Kroppens Skive rhomboidalsk; Halen er tynd med to smaa Rygfinner mod Spidsen, undertiden er der ogsaa Spoer til Halefinne.

Skaten er den største Art, som forekommer hos os. Den bliver indtil 4 Alen lang og opnaaer en Vægt af 1 til 2 Centner. Ovenpaa er den glat, og har kun en Række Torne paa Halen. Denne Art spises, og ansees især om Foraaret for at være velsmagende.

Zitterrokken.

(Torpedo marmorata.)

Zitterrokkerne have en kort, kjødrig Hale med en Kjøl paa hver Side. Den fører to Rygfinner og en bred Halefinne. Formen er oval.

Arterne udmærke sig ved et elektrisk Apparat, der hos disse Fiske ligge mellem Brystfinnerne, Hovedet og Gjællerne, og bestaaer ligesom hos andre elektriske Fiske

af mangfoldige hudagtige Rør der ved Skillevægge ere afdeelte i tre- eller sexsidige prismatiske Zeller, hvilke ere opfylde med et Fluidum og forsynede med en Mængde Nervegrene. Ved elektriske Slag berøre disse Fiske sine Fiender eller de Dyr, som tjene dem til Næring, og disse Slag ere saa stærke, at Dyrene dræbes derved.

Den marmorerede Zitterrokke findes i Middelhavet, og er lysbruun med mørkebrune Pletter. Den opnaaer en Vægt af et halvt Centner. Foruden denne forekomme flere elektriske Arter i Middelhavet og sydligere Have.

Niende Orden.

De Rundmundede. (Cyclostomi.)

Hovedet er fortil skraat afstumpet; Munden kredsrund eller halvrund, dannet af en kjødagtig Læbe, som understøttes af en Bruskring.

Blandt alle Beendyr have de Rundmundede det ufuldkomneste Skelet uden tydeligt adskilte Ryghvirvler og uden egentlige Ribbeen. Hvirvelstøtten er en geléagtig Snor. Kroppen er ormedannet, nøgen og slimet. Bug- og Brystfinner mangle. Gjællerne antage Pungform, idet Overfladen af den ene Gjælle forener sig med den næste Gjælles modsatte Flade. Over og under Halen hæver Huden sig paalangs til et Slags Finne, hvis Straaler kun ere neppe mærkelige Trævler.

Lampretten.

(Petromyzon marinus.)

Paa hver Side findes hos denne Slægt syv Gjælleaabninger. Læben er kredsrund, udvendig besat med stærke Tænder, indvendig med Beenknuder. Tungen, som paa langs har to Rækker smaa

Tænder, kan skydes frem og tilbage som et Pumpestempel, og danner i Forbindelse med Læben det Sugeredskab, hvormed Dyret hæfter sig til faste Legemer. En egen Hudkanal inde i Spiserøret fører Vandet til Gjællerne.

Lampretten.

Disse Fiske suge sig fast ved livløse og levende Gjenstande, og skulle kunne gjennembore og fortære de største Fiske.

Den egentlige Lampret bliver indtil 3 Fod lang, har to adskilte Rygfinner, og øverst i Munden to store nærstaaende Tænder.

Om Foraaret gaaer den fra Havet op i Floderne og fanges paa nogle Steder i stor Mængde. Den ristes over Gløder og nedlægges med Eddike og Krydderier i Dunke og forsendes vidt og bredt. Lampretten forekommer næsten i alle Have, men især i stor Mængde i Nordsøen.

Flod-Negenøien.

(Petromyzon fluviatilis.)

Den bageste Rygfinne er vinklet. Omkring Mundaabningen findes der kun een Rad smaa Tænder foruden de indre større. Kroppen er 9—15 Tommer lang, smal og trind, men lidt sammentrykt især henimod Halen. Ryggen er blaasort, Siderne grønne, med bøiede Tværrænder, Bugen næsten sølvhvid. Den forekommer i de fleste Floder og Søer i Europa og skal ogsaa findes i Sydamerika og Japan. Overmaade hyppigt synes den at forekomme i Preussen, Pommern og England. I

svensk Lapland findes den ligeledes i Mængde. Her til Lands skal den især forekomme i Mjøsen, og det turde der maaske svare Regning at lægge sig efter at fange den.

I Marts og April søger Flodnegenøiene til Floderne og Elvene for at lege, Rognen afsættes mellem Stenene. Mod Høsten vender den igjen tilbage til Floderne.

Dens Føde bestaaer af Insekter, Orme, Fiskeyngel og allehaande dyriske Stoffe.

I Sverige fanges Negenøien i Teiner, Ruser og flere andre Fiskeredskaber, der i mørke Nætter udlægges paa Bunden i de strideste Dele af Strømmen. Paa nogle Steder i Tydskland fanger man Negenøien om Vinteren paa følgende Maade: Paa Steder, hvor der pleier være Negenøien i Mængde, hugger man i December Huller i Isen, og stikker Birkeris ned i disse; Fiskene suge sig da i Mængde fast paa Birkeriset og trækkes op med dette. De ere meget seiglivede og kunne leve flere Dage udenfor Vandet.

Negenøien ansees næsten overalt for en velsmagende Spise, naar den er fanget om Vinteren, om Sommeren er den derimod seig og ussel. Man spiser Negenøien fersk, stegt, kogt, røget og tørret og nedlagt. Før Nedlægningen gnides den reen med Aske, renses, og bestrøes med fiint Salt, hvori den ligger 12 Timer; derpaa steges den paa Rist og nedlægges lagviis med Kryderier (Peber, Nelliker, Kardemomme og Laurbærblade) og stærk Eddike. I flere Egne anvendes den kun til Agn ved Torskefiskeri.

Steensugeren eller den lille Negenøien.

(Petromyzon branchialis.)

Kroppen er omgivet med tætstaaende Ringe, og den bageste Rygfinne er meget smal og lav. Munden er tandløs og forsynet med en Flig ved Kanten paa begge Sider.

Denne Art ligner næsten en Spolorm og bliver

ligesom denne smalere mod begge Ender. Den er 4—7 Tommer lang. Farven er grønagtig paa Ryggen, rødlig paa Siderne. I hele det nordlige Europa lige op til Finmarken er denne Art meget almindelig. Den elsker klart reent Vand, opholder sig i Elve og Bække og skal undertiden krybe ned i Sandet. Ofte fæster den sig ogsaa paa Stene. Dens Føde synes at bestaae af Orme og Insekter, men man træffer den ogsaa undertiden som Parasit i andre Fiskes Gjæller.

Endskjønt denne Fisk i Almindelighed som Fødemiddel vrages af Almuen formedelst sin ormagtige Form, skal den være meget velsmagende. I Pikardiet laves et Slags Posteier af den, der ansees for en Delikatesse. Hos os anvendes den med Fordeel til Agn paa Krog, thi den er meget seiglivet, og som bekjendt gaae Slugfiske heller paa levende end død Agn.

Sliimaalen.

(Myxine glutinosa.)

Paa hver Side findes hos denne Slægt kun een Gjælleaabning under Bugen, hvortil Vandet ledes gjennem Rør, som forene sig i en fælles Kanal. Munden, ligesom hos Lampretten et Sugeredskab, er kredsrund, omgiven med 8 Skjæggetrævler, og kun forsynet med een Tand, hvorimod der paa hver Side af Tungen dannes to Rækker af Saugtagger.

Man kjender kun een Art og denne mangler Øine.

Sliimaalen eller Piiraalen bliver omtrent 12 Tommer lang og saa tyk som en Lillefinger. Den har en perlebaandformig Sidelinie og er jævntyk fra Hovedet til Halen. Skelettet bestaaer kun af en Rygrad med Hjerneskal og Ansigtsbeen. Den forekommer langs Sveriges og Norges Vestkyst ligetil Finmarken samt i alle nordlige Egne af Atlanterhavet. Den opholder sig kun paa Dyndbund fra 15 til 120 Favnes Vand.

Sliimaalen affondrer en uhyre Mængde Sliim; inden et Par Timer er den istand til at opfylde 3—4 Kar med Vand, af idetmindste en Kubikfods Indhold med en seig Slimmasse, som kan trækkes ud i Traade. Fiskerne paastaae, at naar et saadant Dyr slippes i en Baad, som er halv fuld af Vand, kan det forvandle hele denne Vandmasse til den seigeste Sliim.

Fiske, der ere døde i Garn og andre Fiskeredskaber, som formedelst Storm eller af andre Aarsager ere blevne staaende ude, angribes og fortæres af Sliimaalen, saaledes at kun Skind og Been blive tilbage.

